

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Культурно-рекреаційно-соціальна Черкащина

Довідник

Умань
2021

Колектив авторів:

Кравченко О. О., д-р пед. наук, проф. кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Міщенко М. С., канд. психол. наук, доц. кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Белоусова Н. В., канд. географ. наук., доц., проф. кафедри аерокосмічної геодезії та землеустрою Національного авіаційного університету;

Кацтан С. М. – виконавчий дир. Асоціації «Інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму», регіональний представник в Черкаській області Всеукраїнського громадського об'єднання «Національна Асамблея інвалідів України», заслужений працівник соціальної сфери України;

Скочко М. О., д-р філософії, викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Поліщук О. Р., Песоцька Ю. Ю., Салата Н. Т., аспіранти кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Рецензенти:

Наровлянський О. Д., канд. пед. наук, заст. дир. з навчально-методичної роботи Українського державного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді; заслужений вчитель України;

Коляда Н. М., д-р педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Косенко І. С., д-р біологічних наук, Директор Національного дендрологічного парку «Софіївка» Національної академії наук України, Член-кореспондент Національної академії наук України.

Рекомендувала до друку вчена рада

*Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № від 2021 р.)*

Культурно-рекреаційно-соціальна Черкащина : довідник / О. О. Кравченко, М. С. Міщенко, Н. В. Белоусова [та ін.] ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. – Умань : Візаві, 2021. – ...с.

К90

УДК 338.48-2-056.26(477.46)(03)

Довідник «Культурно-рекреаційно-соціальна Черкащина» підготовлено у межах реалізації проекту «Культурно-рекреаційно-туристична Черкащина: інклюзивно-соціальна 3D-карта» за фінансової підтримки Українського культурного фонду.

Підготовлений для освітян, фахівців інклюзивно-ресурсних центрів, реабілітаційних закладів та закладів соціальної сфери, представників громад, громадських організацій, а також для всіх, хто задіяний в організації та провадженні інклюзивного туризму.

© Авторський колектив, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ І. ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІ ЗОНИ ЧЕРКАЩИНИ ...	7
1.1. Чигиринсько-Кам'янська туристично-рекреаційна зона (Черкаський район).....	12
1.1.1. Природно-заповідний фонд	12
1.1.2. Природні об'єкти природно-заповідного фонду Національного історико-культурного заповідника «Чигирин».....	16
1.1.3. Гідрологічні об'єкти рекреаційно-реабілітаційних можливостей...17	
1.1.4. Історико-культурна спадщина	19
- Національні та державні історико-культурні заповідники.....	19
- Історико-культурні парки.....	22
- Музеї.....	24
- Пам'ятки архітектури.....	32
- Пам'ятники.....	42
- Сакральні об'єкти: церкви, монастирі, собори, храми	46
1.1.5. Туристично-рекреаційна інфраструктура	55
- Готельно-ресторанна сфера	55
- Садиби сільського туризму	57
1.1.6. Соціально-реабілітаційні тури для інклюзивних туристів: опис, карти.....	59
1.1.7. Активні види відпочинку та реабілітації.....	60
1.2. Черкасько – Канівська туристично-рекреаційна зона (Черкаський район).....	61
1.2.1. Природно-заповідний фонд	61
1.2.2. Природні об'єкти рекреаційно-реабілітаційних можливостей.....	64
1.2.3. Історико-культурна спадщина	65
- Національні та державні історико-культурні заповідники	65
- Природні та історико-культурні парки	67
- Музеї.....	68
- Театри та кінотеатри.....	92
- Пам'ятки архітектури.....	94
- Сакральні об'єкти: церкви, монастирі, собори, храми.....	117
1.2.4. Туристично-рекреаційна інфраструктура.....	127
- Готельно-ресторанна сфера.....	127
- Садиби сільського туризму.....	130
- Оздоровчо-рекреаційні та санаторно-лікувальні заклади.....	130
1.3. Золотонісько–Чорнобаївська туристично-рекреаційна зона (Золотоніський район).....	131
1.3.1. Природно-заповідний фонд.....	131
1.3.2. Історико-культурна спадщина.....	148
- Природні та історико-культурні парки.....	148
- Музеї.....	149
- Пам'ятки архітектури.....	159

-	Сакральні об'єкти: церкви, монастирі, собори, храми	164
1.3.3.	Туристично-рекреаційна інфраструктура.....	170
-	Готельно-ресторанна сфера.....	170
-	Садиби сільського туризму.....	171
-	Оздоровчо-рекреаційні та санітарно-лікувальні заклади.....	172
1.3.4.	Активний відпочинок у Золотонісько-Чорнобаївській туристично-рекреаційній зоні.....	173
1.4.	Корсунь-Шевченківська та Звенигородська туристично-рекреаційна зона (Звенигородський та Черкаський райони).....	174
1.4.1.	Природно-заповідний фонд.....	174
1.4.2.	Історико-культурна спадщина.....	192
-	Національні та державні історико-культурні заповідники.....	192
-	Природні та історико-культурні парки.....	197
-	Музеї.....	199
-	Пам'ятки архітектури.....	208
-	Пам'ятки археології.....	214
-	Сакральні об'єкти: церкви, монастирі, собори, храми.....	215
1.4.3.	Туристично-рекреаційна інфраструктура.....	216
-	Готельно-ресторанна сфера.....	216
-	Садиби сільського туризму.....	216
-	Курорти, санаторно-лікувальні та оздоровчі заклади	219
1.4.4.	Соціально-реабілітаційні тури для інклюзивних туристів: опис, карти	221
1.5.	Уманьсько-Тальнівська туристично-рекреаційна зона (Уманський та Черкаський райони).....	223
1.5.1.	Природно-заповідний фонд.....	223
1.5.2.	Історико-культурна спадщина.....	237
-	Національні та державні історико-культурні заповідники.....	237
-	Природні та історико-культурні парки	239
-	Музеї.....	244
-	Пам'ятки архітектури	254
-	Сакральні об'єкти: церкви, монастирі, собори, храми	262
1.5.3.	Туристично-рекреаційна інфраструктура.....	265
-	Готельно-ресторанна сфера	265
-	Туристичні комплекси відпочинку та оздоровлення.....	266
-	Санаторно-лікувальні заклади	266
1.5.4.	Соціально-реабілітаційні тури для інклюзивних туристів: опис, карти.....	267
1.5.5.	Активно-пізнавальний відпочинок.....	267
1.5.6.	Туристичні об'єкти.....	268
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	273

ПЕРЕДМОВА

Довідник «Культурно-рекреаційно-соціальна Черкащина» підготовлено у межах реалізації проекту «Культурно-рекреаційно-туристична Черкащина: інклюзивно-соціальна 3D-карта» за фінансової підтримки Українського культурного фонду.

Метою проекту є підвищення туристичної привабливості культурного потенціалу Черкащини за допомогою сучасних ІТ інструментів та використання їх як засобу соціальної інтеграції людей з інвалідністю, що сприяє підвищенню життєвого потенціалу, створенню оптимальних умов соціалізації людини, підвищенню якості життя, а також зміни соціальної ситуації культурного розвитку.

Зміст і спрямованість проекту відповідає основним завданням «Програми розвитку туризму в Черкаській області на 2021–2025 роки», згідно якої запланована реалізація проектів необхідних для створення стійких уявлень про регіон та його позиціонування, збільшення кількості туристів (в 3 рази до 3,5 млн.), збільшення надходження від туристичного збору та створення нових робочих місць в сфері туристичної індустрії.

Зауважимо, що реалізація проекту відповідає Стратегії розвитку Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини на 2021–2025 рр., зокрема у громадській сфері щодо орієнтації на збагачення національно-історичних, культурно-освітніх традицій, максимальне використання соціокультурних, соціально-економічних та регіональних можливостей Черкащини як центрального регіону України задля розвитку людського капіталу.

Черкащина, яка має унікальну історичну, природозаповідну, культурну спадщину та географічне розміщення в центрі держави. Тут сконцентровані ключові для української історії місця: батьківщина Т. Г. Шевченка, Чигиринщина, Холодний Яр, найбільші в світі поселення трипільської культури, один із найстаріших дубів Європи, каньйони яким по два мільярди років, унікальні храми та замки, Софіївка входить в сім чудес України. Вже раніше був створений туристичний маршрут «Золота підкова Черкащини»: Черкаси-Чигирин-Канів-Корсунь-Умань-Звенигородка-Кам'янка-Тальне.

Водночас пандемія коронавіруса та карантин змінили життя раптово, кардинально і, гірше того, на невизначений термін. Люди замкнені по домівках і сильно обмежені в пересуванні. Проведені дослідження під час карантинних обмежень засвідчили, що найбільш затребуваним і ефективним засобом подолання наслідків соціальної ізоляції є подорожі та прогулянки на свіжому повітрі. Водночас пандемія дала поштовх до пізнання історико-культурної спадщини України, історії свого краю – малої Батьківщини. Посилився інтерес до незвіданих місць – українці дізналися про нечувані до цього часу «дива» своєї країни.

Серед наслідків пандемії – стрімкий ріст цифровізації та інформатизації усіх сфер життєдіяльності. Фактично інтернет-простір стає джерелом отримання інформації та агентом соціалізації: он-лайн навчання, он-лайн

спілкування, професійна діяльність он-лайн, он-лайн дозвілля тощо. Тому важливо максимально заповнити он-лайн середовище позитивно орієнтованим контентом, що сприятиме соціальному вихованню, соціокультурному збагаченню та розширенню світогляду. Важливо, щоб цей інтернет-контент був інклюзивний – доступний для кожного, адже в більшій мірі для людей з інвалідністю соціальна ізоляція має подвійний ефект.

Разом з тим, інформаційно-цифрові технології дають можливість подолати ізоляцію, в умовах карантину необхідну як міру попередження повсюдного поширення інфекції, а з іншого – територіальні, часові, соціальні, психологічні, фінансові та інші бар'єри, чого не можна так легко досягнути у реальному житті в умовах туризму та соціокультурної діяльності поза інтернет ресурсами. Відтак питання цифрової безбар'єрності має враховуватися під час створення різноманітних сайтів, платформ, зокрема освітньо-виховного та соціокультурного спрямування.

У «Конвенції про права осіб з інвалідністю» зазначено, що особи з інвалідністю мають право на: доступ до творів культури в доступних форматах; доступ до таких місць культурних заходів чи послуг, як театри, музеї, кінотеатри, бібліотеки й туристичні послуги, а також доступ до пам'яток і об'єктів, що мають національну культурну значущість; можливість розвивати й використовувати свій творчий, художній та інтелектуальний потенціал не тільки для власного блага, а й для збагачення всього суспільства. Відповідно на рівні держави має забезпечуватися доступ до рекреаційних і туристичних об'єктів; до участі в іграх, у проведенні дозвілля та відпочинку й у спортивних заходах, зокрема заходах у рамках шкільної системи; до послуг тих, хто займається організацією дозвілля, туризму, відпочинку та спортивних заходів.

В рамках проекту «Культурно-рекреаційно-туристична Черкащина: інклюзивно-соціальна 3D-карта» передбачено ряд заходів, спрямованих на позиціонування Черкаської області, як провідного туристичного регіону України. В умовах становлення та розвитку інклюзивного суспільства проект сприятиме забезпеченню рівних можливостей для людей з інвалідністю щодо туристичної діяльності, тим самим дозволить їм отримати статус активних суб'єктів соціокультурної діяльності. Проект дасть можливість задовольнити свої культурні потреби особистості та продемонструвати культурне розмаїття регіону, що стане приводом для відвідування цих місць вже оф-лайн, враховуючи свої фізичні особливості.

Сподіваємося, що цей довідник стане в нагоді як для он-лайн, так і оф-лайн подорожей Черкащиною. Підготовлений для освітян, фахівців інклюзивно-ресурсних центрів, реабілітаційних закладів та закладів соціальної сфери, представників громад, громадських організацій, а також для всіх, хто задіяний в організації та провадженні інклюзивного туризму.

РОЗДІЛ І. ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІ ЗОНИ ЧЕРКАЩИНИ

Черкаська земля оповита історичними подіями та легендами. На Черкащині зароджувалась перша козацька республіка, формувались витoki державництва у місті Чигирин як першої гетьманської столиці часів Богдана Хмельницького. На цих землях зустрічали іноземних послів і відбивали навали монголо-татарів, починалися козацькі повстання та національно-визвольна революція середини XVII століття. Ця земля славетна величним подвигом народу під час Другої світової війни 1941 – 1945 рр., згадки про яку вилиті у бронзі та бетоні сотні пам'ятників, меморіалів, стел на місцях Корсунь-Шевченківської битви, Умансько-Батошанської операції, битви за Дніпро.

Сучасна Черкаська область складається з 4 районів та 66 територіальних громад, з них 16 – міських, 10 – селищних, 40 – сільських, 6 міст обласного підпорядкування (Черкаси, Ватутіне, Золотоноша, Канів, Сміла, Умань), 10 – селищ районного, 15 селищ міського типу, 826 сільських населених пунктів. Обласний центр – місто Черкаси (Соснівський, Придніпровський райони), це мека туристично-рекреаційного та курортно-реабілітаційного напрямів, для розвитку яких існують всі основні умови.

За морфологією рельєфу Черкаська область має поділ на дві частини – Правобережну, що знаходиться в межах Придніпровської височини зі значним розвитком ерозійних форм рельєфу та Лівобережну – в межах Придніпровської низовини у вигляді пласкої рівнини, подекуди з незначними заболоченими територіями. Правобережна частина, простягаючись вздовж Дніпра (від с. Трахтимирів до с. Мошни), має гірський характер за рахунок значних перепадів відносних висот.

Клімат – помірно-континентальний, з м'якою зимою (+6 t⁰), частими відлигами та теплим літом (+20 t⁰). Кількість опадів становить 450 – 500 мм. В окремі роки спостерігаються суховії, зливи з градом.

Гідрологічна мережа представлена 181 річкою, довжиною більше 10 км, 33 водосховищами, значною кількістю ставків. Природно-заповідний фонд налічує 465 територій та об'єктів, з яких 10 пам'яток природи державного значення.

Такі природні умови створюють передумови розвитку рекреаційно-туристичної зони для оздоровлення та реабілітації українців у лікувально-оздоровчих закладах області.

На державному обліку в Черкаській області перебувають **9078** пам'яток: з них **7169** пам'яток археології, **1552** пам'яток історії; **184** архітектури, **173** монументального мистецтва.

Дослідженням пам'яткоохоронної діяльності на Черкащині займалися В. М. Мельниченко, Т. М. Федорова, О. Г. Шамрай, І. В. Чепурна, О. С. Худолей, О. М. Дубовий та О. З. Медалієва, П. В. Качалаба, Ю. П. Дудник, В. Б. Страшевич, М. Ф. Пономаренко.

Проблеми законодавчого забезпечення пам'яткоохоронної роботи досліджувала О. В. Мельниченко.

Музеям та заповідникам Черкаської області, як основним центрам збереження культурної спадщини краю присвячені роботи В. В. Дзими, В. І. Нестеренко, І. І. Следь, В. Ф. Мицик.

Пізнавально-виховний потенціал культурної спадщини Черкащини та окремі пам'ятки краю розглянуті у роботах таких авторів: Д. А. Іванов, О. В. Брель, Н. В. Кукса, Н. М. Басиста, Т. В. Ярмош, Р. В. Танана, Л. І. Харченко, Я. Л. Діденко, Т. І. Гай, В. М. Лазуренко, Ю. М. Вовкотруб, О. П. Волошин, Л. Г. Голиш, Т. А. Клименко, Т. Ю. Полякова, С. В. Козаленко.

Дослідженням культурної спадщини області, пов'язаної з життям та діяльністю видатних постатей, займалися В. В. Гоцуляк, В. В. Масненко, М. В. Приліпко, Л. О. Харченко, А.Ю. Чабан.

Враховуючи програму «Золота підкова Черкащини», увага дослідників фокусується на чотирьох основних блоках культурної спадщини Черкаської області.

Перший блок – шевченківська спадщина; місця, пов'язані з народженням, життям та творчою діяльністю поета (м. Канів та Звенигородщина).

Другий блок охоплює культурну спадщину, пов'язану з життям та державотворчою діяльністю Богдана Хмельницького та Визвольною війною середини XVII століття (Чигиринщина).

Третій блок – археологічна спадщина області, пов'язана з трипільською та іншими археологічними культурами (зарубинецька, ямна, черняхівська, білогрудівська).

В четвертий блок входить культурна спадщина, пов'язана з іншими важливими подіями, пам'ятками, персоналіями: батьківщина М. О. Максимовича (с. Прохорівка), родини Симиренків (с. Мліїв), А. Ю. Кримського (м. Звенигородка), І. М. Піддубного (с. Красенівка), М. П. Старицького (с. Кліщинці); І. Нечуя-Левицького (с. Стеблів), С. Гулаки-Артемовського (с. Городище); місця, пов'язані з життям та діяльністю графа М. С. Воронцова (с. Мошни), родини Шувалових (м. Тальне), духовного лідера Брацлавських хасидів цадика Нахмана (м. Умань), родини Лопухіних (м. Корсунь-Шевченківський), родини Давидових та Південного товариства декабристів (м. Кам'янка).

Починаючи з 2014 року, Черкаська область інтенсивно розвиває та впроваджує новий для України напрям – інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм (ІРСТ), який покликаний вирішувати питання надання реабілітаційних послуг різним соціальним верствам населення України, у вигляді регіональної Програми. В рамках даної Програми розвитку регіону (області) розпочато роботу зі створення методики та обґрунтування практичних рекомендацій щодо планомірного розвитку та впровадження ІРСТ, при залученні спеціалістів з медичної, туристичної, соціальної сфер, адміністрації та громадських організацій, а також, разом з Асоціацією інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму (м. Черкаси) розроблені туристичні маршрути для людей з інклюзією (рис.1.1).

Рис.1.1. Схема об'єктів туристично-рекреаційного спрямування на території Черкаської області

Найбільш адаптивним напрямком рекреації і реабілітації є туризм, з його різнобічними можливостями активного та пасивного видів відпочинку та оздоровлення. Туризм відіграє значну роль у створенні нових робочих місць, особливо у сільській місцевості. Існує позитивна динаміка щодо кількісних показників закладів тимчасового розміщення (72 заклади) зокрема сільських зелених садиб (32 зелені садиби), а отже, щороку відкриваються нові туристичні інфраструктурні об'єкти.

За останні роки кількість туристичних фірм збільшилася (207, з яких 19 туроператорів), що свідчить про перспективи розвитку галузі туризму, попит на туристичні послуги та підтримку підприємницької ініціативи.

Створені в Черкаській області рекреаційно-туристична та реабілітаційно-оздоровча бази, дозволяють виконати рекреаційно-туристичне зонування області (рис.1.2).

Рис.1.2. Схематичний поділ Черкаської області на туристично-рекреаційні зони

За показниками природно-ресурсного потенціалу, історико-культурної спадщини, туристично-рекреаційних ресурсів, рівнем розвитку туристично-реабілітаційної інфраструктури та доступності оточуючого середовища для людей з інклюзією, ми виділили 5 туристично-рекреаційних зон у Черкаській області, які мають свої особливості, свою унікальність і свої характеристики (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1.

Туристично-рекреаційні зони Черкащини	
№ з/п	Назва туристично-рекреаційних зон
1.	Канівсько-Черкаська туристично-рекреаційна зона
1.1.	м. Черкаси – обласний центр Черкащини
2.	Чигиринсько-Кам'янська туристично-рекреаційна зона

3. Чорнобаївсько-Золотоніська туристично-рекреаційна зона
4. Корсунь-Шевченківська та Звенигородська туристично-рекреаційна зона
5. Умансько-Тальнівська туристично-рекреаційна зона

5.1. м. Умань – туристична перлина України та світу

Ряд важливих функцій, серед яких пізнавальна, естетична та виховна, виконує релігійний туризм Черкащини. Дерев'яні храми, величні монастирі та неперевершені церкви із золотими куполами – важливі пам'ятки, у яких, напевно, найбільше виражені національні риси архітектури.

До послуг туристів на Черкащині – 9 національних та державних історико-культурних і природних заповідників.

Розвивається військовий туризм як нестандартний відпочинок, де можна поринути у військову атмосферу, спробувати себе в якості військового та випробувати справжню зброю і техніку.

У кожному районі Черкащини є свої «родзинки»: парки, палаци, церкви, монастирі, музеї, які цікаві для туристичного відвідування та саморозвитку.

Пропонуємо ознайомитись з кожною туристично-рекреаційною зоною Черкащини окремо та скласти узагальнене уявлення про Черкаський край і його самобутність!

1.1. ЧИГИРИНСЬКО-КАМ'ЯНСЬКА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНА ЗОНА (Черкаський район)

Чудова архітектура і мальовнича природа Черкаської області не можуть не дивувати! Подорожуючи по найкрасивіших пам'ятках цього багатого краю, можна не тільки отримати незабутні враження, а й доторкнутися до прекрасних шедеврів – рукотворних і природних.

1.1.1. ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД

Урочище Холодний Яр

Існують як мінімум дві теорії появи території під назвою Холодний Яр, яка славиться своєю неповторною природою, поетичними краєвидами, здавна приваблюючи художників і фотографів, чудодійною силою та позитивною енергетикою. За першою теорією місце Холодного Яру з'явилося внаслідок роботи вулкану, який діяв у цій місцевості приблизно два мільйони років тому, за іншою – причиною вважають наслідки падіння метеориту, який зіштовхнувся з Землею, утворивши Холодноярську западину.

Урочище Холодний Яр реліктовий лісовий масив в Україні на Черкащині, який має історичне та природоохоронне значення. Урочище має площу 6804 га і розташоване на території Черкаської області, а саме на Чигиринщині та Кам'янщині та двох лісництв Державного підприємства «Кам'янське лісове господарство» – Креселецького та Грушківського.

Сьогодні Холодний Яр цікавий не тільки історичними подіями, які відбувались в його межах, але й археологічними знахідками всіх археологічних культур, починаючи з трипільської, наявністю цілющих джерел, які розташовані на схилах вибалок і б'ють надзвичайно смачною та холодною водою, навіть влітку. За кількістю унікальних археологічних, історичних, наукових об'єктів, а їх тут налічується понад 150 найменувань, Холодний Яр

займає перше місце в Україні. У лісовому масиві і на полях навколо нього скрізь розкидані кургани скіфської доби та пізніших епох. У Холодному Яру археологи знайшли сліди всіх археологічних культур, починаючи з трипільської рільничої культури, яка зародилася в лісостеповій зоні України за 5–4 тисячі років до нової ери.

У Холодноярських лісах збереглися залишки кількох древніх городищ, оточених земляними валами, висота й ширина яких ще й тепер вражає, а також руїни підземних церков і печер. Найбільше городище – Скіфське або Мотронинське (VI століття до н. е.) внесене до переліку пам'яток культури, що мають міжнародне значення. В центрі городища височіє пам'ятка архітектури XIX ст. – Троїцька церква Мотронинського монастиря.

Існує припущення, що вода витікає з трьох підземних озер, розташованих під Холодним Яром, які утворюють своєрідний підземний артезіанський басейн мінеральних вод із вмістом родону та срібла. Завдяки своїм цілющим властивостям, жителі навколишніх сіл застосовують воду з лікувально-оздоровчою метою.

Цікавою та самобутною пам'яткою природи вважається тисячолітній дуб, що височіє на схилі Кириківського яру на хуторі Буда та носить ім'я історичної постаті – Максима Залізняка. Це найстаріше дерево України, яке має 24 метри у висоту, 8 метрів 90 сантиметрів в об'їмищі та нараховує близько 1 100 років. Під шатром цього дубу відпочивали Богдан Хмельницький, Северин Наливайко, Павло Павлюк, Максим Залізняк, Андрій Журба, Семен Неживий, Тарас Шевченко. Саме під цим дубом давали клятву гайдамаки. Поруч із дубом знаходиться братська могила жителів села Буда, розстріляних гітлерівцями під час Другої світової війни.

Холодний Яр у XVIII ст. став одним із центрів гайдамаччини. Тут почалося найбільше повстання проти польської шляхти – Коліївщина під проводом Максима Залізняка та Івана Гонти, якому Тарас Шевченко присвятив свою поему «Гайдамаки» та вірш «Холодний Яр». Під час Української революції 1917 – 1921 рр. тут діяла Холодноярська республіка. Про боротьбу козаків Холодноярської Республіки з більшовиками один з учасників подій Юрій Горліс-Горський написав у книзі спогадів – документальному романі «Холодний Яр».

Буки

Мальовничий гранітний Буцький скельний каньйон на річці Гірський Тікич поблизу села Буки, протяжністю близько 5 км в довжину, вирізняється оригінальністю та неповторністю, займаючи друге місце в рейтингу «Сім чудес Черкащини».

Милуючись мальовничістю каньйону можна спостерігати через 10–15 метрів зміну картинки за кожним поворотом річки. Довжина каньйону, за різними підрахунками, коливається від 3 до 5 км. Пересікаючи межу Буцького каньйону, річка Гірський Тікич стикається з гранітними брилами, утворюючи водоспад Вир. Саме в цьому місці, у ХІХ сторіччі побудували великий водяний млин.

Контраст природи каньйону впливає на загально-естетичне сприйняття та поділяє його на верхню частину, представлену центрально-українською рівниною з яскравими квітами, запахом сіна, гуркотом води та на нижню частину – скелясту, з гірськими потоками та водоспадами, що нагадує гірську місцевість Карпат.

Буцький каньйон – це невеличкий фіорд в серці України, це справжній рай для туриста: можна плавати на човні та рибалити, займатися скелелазінням і просто відпочиваючи засмагати, милуючись краєвидами. У 1972 році Буцькому каньйону було присвоєно статус державного пам'ятника природи місцевого значення.

Пушкінська скеля

Пушкінська скеля – невеличкий гранітний острівцець посеред річки Тясмин. За переказами місцевих жителів, саме на гранітно-скелястому березі річки, любив гуляти та писати свої літературно-поетичні твори О. С. Пушкін.

Тясминський каньйон (м. Кам'янка)

Тясминський каньйон – справжнє диво природи, якому немає рівних у всій Україні. Розкинувся в долині однойменної річки, на території міста Кам'янка, що на Черкащині. Утворений він в протерозойських гранітах, вік яких становить близько 2 мільярдів років. Тут цікаво і неймовірно красиво все: стрімкі, майже прямовисні скелі, які піднімаються вгору десь на 12–15 метрів, флора степових схилів.

Тясминський каньйон – пам'ятник природи місцевого значення, має велику цінність. На незвично прямовисних скелях зустрічаються рідкісні для області рослини: папороті аспленій волосовидний і стіновий, багатоніжка та цістоптеріс ламкий. Також особливу наукову цінність має флора мохів гранітних скель, деякі з них збереглися тут ще з льодовикового періоду. Тут ростуть як зовсім звичайні миколайчики сині, вероніка австралійська, василістник малий, так і досить рідкісні екземпляри, занесені в Червону книгу України: ковила волосиста, півники угорські. Цікаві ділянки степу з гранітними виходами, так званими «лобами», які майже повністю покриті розетками молодила руського і типчаком. Ці рослини рідко можна побачити в такій кількості. Тясминський каньйон є унікальним об'єктом для проведення наукових досліджень. У його рамках можна знайти багато джерел з питною водою. Свого часу на просторах Тясминського каньйону побували такі відомі люди, як Олександр Пушкін і Петро Чайковський. Поет любив писати свої вірші на одній зі скель, яка і до цього дня носить його ім'я. Також є велика ймовірність зустріти нотки каньйону в музичних творах Чайковського. Щорічно каньйон відвідують сотні туристів з різних куточків України та ближнього зарубіжжя [112].

Ботанічний заказник «Білосніжний» (с. Мельники)

Ботанічний заказник «Білосніжний» у Мельниках – місце, де, як вважали, зростає підсніжник білосніжний. Однак ботаніки Черкаського національного університету встановили, що це підсніжник складчастий, для якого звичним місцем зростання є Крим. Заказник створений з метою охорони рідкісних рослин, зокрема цього виду первоцвіту, а також

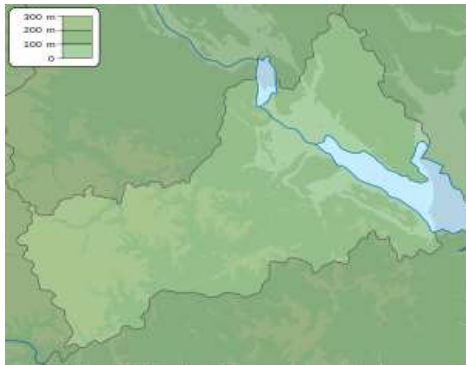
тюльпана дібровного і цибулі ведмежої.

Заповідник розташований у Холодному Яру – місцевості, де була головна база гайдамаків у XVIII столітті. На цій території створено кілька охоронюваних природних об'єктів місцевого значення, серед яких і заказник «Білий». Він займає площу в 1,5 га і є частиною Креселецького лісництва. У

заказнику росте унікальний вид первоцвіту – підсніжник складчастий. З початку заснування у 2000 році, з ініціативи працівників Національного культурного заповідника «Чигирин», рослину охороняють в період цвітіння. Крім підсніжника, серед насаджень липи, дуба, граба та клена є й інші рослини: медунка темна; ряст порожнистий; осока волосиста; пролісок дволистий та інші рудеральні види. Управляє і відповідає за заказник ДП «Чигиринське ЛГ» [30].

1.1.2. ПРИРОДНІ ОБ'ЄКТИ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА «ЧИГИРИН»

Урочище «Сухі колодки» – один з об'єктів природно-заповідного фонду Черкаської області, комплексна пам'ятка природи місцевого значення з загальною площею 162,5776 га.

Пам'ятка природи розташована в Черкаському районі, Черкаської області на території Стецівської сільської ради для збереження та відтворення цінних природних комплексів, генофонду рослинного і тваринного світу на території Черкаської області. Природно-заповідний об'єкт має горбистий рельєф, що чергується із заболоченими ділянками та створює неповторні краєвиди. Комплексна пам'ятка природи місцевого значення «Урочище «Сухі колодки» має природоохоронне і естетичне значення. Забезпечує збереження сприятливого гідрологічного режиму прилеглих територій. За рішенням Черкаської обласної ради народних депутатів № 23-13/V від 26 грудня 2008 року була оголошена комплексною пам'яткою природи місцевого значення «Урочище «Сухі колодки».

Дуб Максима Залізняка – 1100-літній дуб, що росте на південному схилі Кириківського яру на території урочища Холодного Яру за селищем Будю Черкаського району Черкаської області названий на честь Максима Залізняка котрий, разом з гайдамаками, спочивав та проводив наради на цьому місці за часів Коліївщини.

Дуб є патріархом українських лісів і одним із природних чудес України. Широта обхвату його стовбура становить 9 метрів,

висота – 30 метрів. Стовбур шість раз вражали громовиці. Під його шатром відпочивали Богдан Хмельницький, Северин Наливайко, Павло Павлюк, Андрій Журба, Семен Неживий, Тарас Шевченко та інші.

У 1972 році дуб отримав статус державної пам'ятки природи місцевого значення (ботанічний релікт).

У 1997–1998 роках дуб почав засихати. Аби його врятувати, у свердловини глибиною 70 метрів навколо стовбура закачали спец. добрива. Для підживлення під корінь закопали декілька здохлих корів.

У 2010 році Дуб Залізняка став призером Всеукраїнського конкурсу «Національне дерево України», посівши 3 місце в номінації «Меморіальне дерево України». Свідоцтво видано Чигиринській районній раді.

Через природні чинники та окремих відвідувачів, серед котрих побутує легенда що шмат кори дуба надає сили та щастя, Дуб Залізняка потребує постійного догляду. Наразі ним опікується Національний історико-культурний заповідник «Чигирин».

1.1.3. ГІДРОЛОГІЧНІ ОБ'ЄКТИ РЕКРЕАЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

Три криниці – гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення Чигиринщини (Черкаська область), розташована на південно-західній околиці с. Суботів у пониженні рельєфу.

Пам'ятку природи створено рішенням Черкаського облвиконкому від 27.06.1972 р. № 367. На початку 1970-х рр. на трьох криницях встановлені дубові зруби, а з утворенням

Національного історико-культурного заповідника «Чигирин» вони увійшли до його складу.

Достовірних історичних документів, пов'язаних із джерелами, які наповнюють водою три криниці, не виявлено, але існує багато легенд та переказів.

За однією з легенд, криниці були збудовані за часів Визвольної війни на чолі з Богданом Хмельницьким. До Суботова тягнулися обози з пораненими воїнами, змучені ранами і виснажені спекою, козаки зупинялися в долині біля джерела. Саме тут, за переказами, розміщувався військовий шпиталь. Одного разу в село в'їхали три вершники і кожен тримав на руках тяжкопораненого товариша.

За наказом гетьмана їх залишили у знахаря, який щодня лікував їх травами, настояними на джерельній воді. Скоро козаки стали на ноги і кожен із них на місці цілющих джерел викопав криниці.

За іншим переказом, на цьому місці козаки напували коней. Богдан Хмельницький якось наказав напоїти коней і води у двох криницях не вистачило, а тому розпорядився викопати і третю, і саме з цим пов'язане і виникнення назви три криниці.

У місцевих жителів є повір'я: якщо дівиця нап'ється чистого джерела водиці з трьох колодязів поспіль – не пізніше, ніж через три дні знайде судженого.

У радянську добу «Три криниці» тлумачили як символ дружби трьох народів: українського, білоруського і російського, про що свідчила меморіальна табличка біля колодязів.

Залізнякава криниця – гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення з площею 0,2 га, розташована на південно-східній околиці с. Медведівка, біля автошляху. Статус отриманий у 2000 році.

Попове (Вовкове) озеро

Попове (Вовкове) озеро – це сучасна рекреаційна зона індивідуального та сімейного відпочинку на березі природної водойми, площею 1,4 га та глибиною від 1 до 3 метрів. Ця водойма щільно зариблена, що відкриває можливості для рибальства та відпочинку на природі, а також можливості використання даної природної атракції для оздоровчо-реабілітаційних потреб.

Гайдамацький став (с. Мельники)

Гайдамацький ставок у Мельниках розташувався поблизу Мотронинського монастиря. Це один з мальовничих ставків Холодного Яру. Поруч – безліч археологічних пам'яток культури, зокрема Троїцька церква і Скіфське городище. За легендою, саме в цьому ставку за часів Коліївщини під проводом Максима Залізняка, в 1768 році гайдамаки освятили зброю. Археологічні експедиції на дні ставка виявили велику кількість копій, трубок, ножів, якими колись користувалися повстанці. У водойми часто зупиняються відпочивати туристи – вона є кінцевим пунктом мандрів Холодним Яром [16].

1.1.4. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА НАЦІОНАЛЬНІ ТА ДЕРЖАВНІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ЗАПОВІДНИКИ

Національний історико-культурний заповідник «Чигирин». Чигиринщина – земля козацької слави. Це батьківщина великого сина України, видатного полководця Богдана Хмельницького. Тут, розбудовувалась Українська козацька держава, ці місця стали колискою великого повстання Коліївщини XVIII ст., тут діяла у 1918–1922 рр. Холодноярська організація.

Заповідник охоплює: місто Чигирин, села Суботів, Стецівка, Медведівка, а також дубово-ясеневе урочище Холодний Яр та Атаманський парк. На території заповідника розташовані 35 пам'яток археології, історії, архітектури, етнографії, мистецтва, природи, які входять до складу заповідника (Рис.1.3).

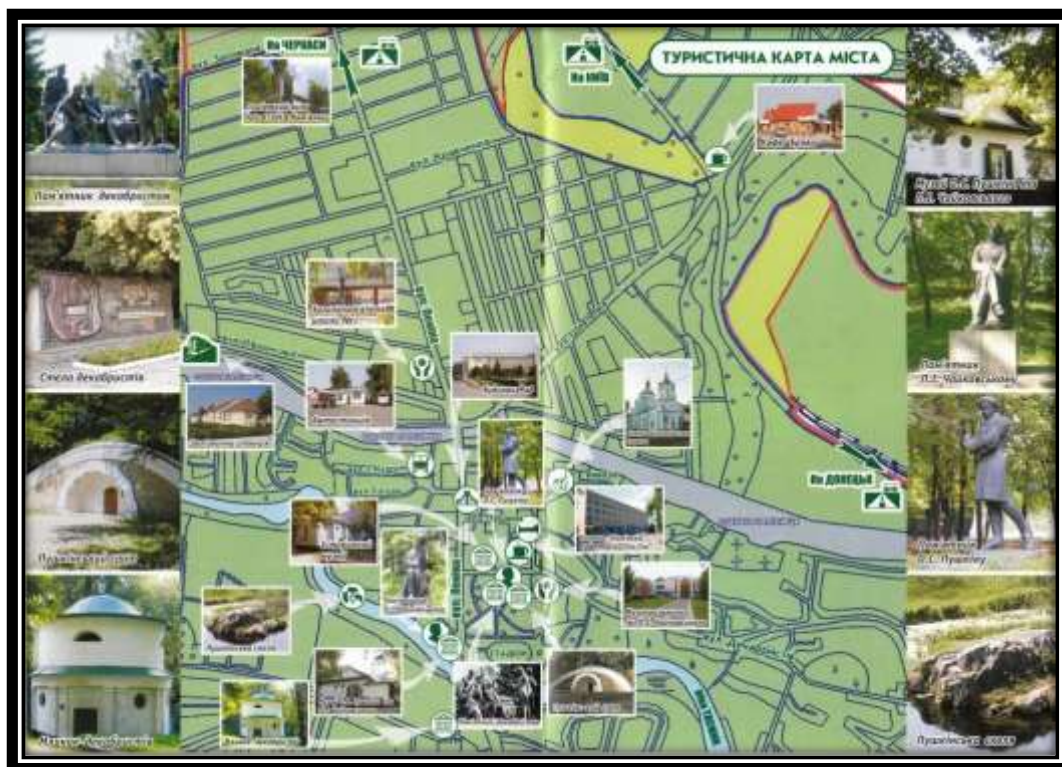

Рис.1.3. Схема міста Чигирин за основними туристичними об'єктами

Територія заповідника складається з 18 ділянок заповідника та 5 ділянок окремих пам'яток, що розташовані за межами заповідника, і становить 1249,65 га. Його території, межі та охоронні зони визначені Генеральною схемою зон охорони Чигиринського історико-культурного заповідника (1991) та Генеральним планом розвитку Національного історико-культурного заповідника «Чигирин», розробленим Державним науково-дослідним інститутом теорії та історії архітектури і містобудування (2001).

Ділянки заповідника мають різне призначення:

- території та охоронні зони пам'яток,
- адміністративні приміщення, музеї, виробнича база заповідника;
- території майбутніх туристсько-рекреаційних об'єктів.

У заповіднику працює 1 філіал, 10 наукових відділів та 1 науковий сектор:

Філіал «Холодний Яр»;

- науково-дослідний відділ охорони пам'яток історії, культури та природи;

- науково-дослідний відділ масово-освітньої роботи;

- відділ фондів;

- відділ відродження народних промислів зі студією «Творчість»;

- відділ комп'ютерного програмування;

- відділ ландшафтно-паркової архітектури «Богданова гора»;

- відділ «Музей Богдана Хмельницького»;

- відділ «Суботівський історичний музей»;

- відділ «Стецівський етнографічний музей»;

- відділ «Археологічний музей»;

- сектор археологічних досліджень.

Рис.1.4. Схема туристичних об'єктів Чигиринщини

У заповіднику є наукова бібліотека, в якій сьогодні нараховується вже близько 4,5 тисяч одиниць, та науковий архів. Роботу наукових відділів заповідника забезпечують фінансово-економічний відділ та великий господарчий відділ, який має сучасну матеріально-технічну базу, необхідний парк автотранспорту і технічне устаткування.

На 01.01.2004 р. у фондах заповідника налічувалось більше 23000 одиниць зберігання.

Національний історико-культурний заповідник «Чигирин» створений 7 березня 1989 р. згідно з Постановою Ради Міністрів УРСР № 77 «Про оголошення комплексу пам'яток історії, культури та природи міста Чигирин, с. Суботова і урочища Холодний Яр у Черкаській області Державним історико-культурним заповідником» з метою вивчення, збереження та відтворення національно-культурної спадщини та пам'яток природи одного з своєрідних регіонів України – Чигиринщини.

Основними завданнями заповідника були визначені наступні:

- виявлення, дослідження та охорона пам'яток історії, культури та природи району;
- збереження та відновлення історико-культурного середовища пам'яток і пам'ятних місць у межах заповідника;
- популяризація та ефективне використання в науково-дослідній, науково-освітній, експозиційній роботі пам'яток та музейних колекцій регіону;
- відродження народних промислів;
- створення умов для туризму та відпочинку відвідувачів заповідника.

Подальший розвиток заповідника був визначений Постановою Кабінету Міністрів України від 19 травня 1992 року № 254 «Про Чигиринський Державний історико-культурний заповідник».

23 вересня 1995 року, під час відзначення 400-річчя від дня народження Богдана Хмельницького Указом Президента України заповіднику було надано статус національного.

Нові можливості щодо розбудови козацької столиці – Чигирини і заповідника відкриває затверджена Кабінетом Міністрів України 2 червня 2004 р. Комплексна програма розвитку історико-архітектурного комплексу «Резиденція Б. Хмельницького» на 2004–2010 рр., яка передбачає відтворення історичного центру середньовічного міста.

За час існування заповідника на його території проведені значні науково-дослідні роботи. В 1989–1994 рр. до відзначення 400-річчя від дня народження Б. Хмельницького здійснені комплексні архітектурно-археологічні дослідження на Замковій горі та в центрі м. Чигирин, в Іллінській церкві та на Замчищі в с. Суботіві [22–24, 27–29, 46–53, 90–93, 105, 111, 113].

Кам'янський державний історико-культурний заповідник – заснований у 1995 році у м. Кам'янка Черкаської області.

Нині до його складу входять:

- літературно-меморіальний музей О. Пушкіна і П. Чайковського, історичний музей, картинна галерея;

пам'ятки національного значення:

- флігель садиби Давидових поч. ХІХ ст. (т. зв. Зелений будиночок),
- водяний млин 1825 року,
- Кам'янський парк ім. Декабристів та його архітектурна окраса – грот кін. ХVІІІ ст.;

пам'ятки історії місцевого значення:

- будинок сестри П. Чайковського – Олександри, яка була дружиною Л. Давидова,

- могила М. Давидової;

пам'ятки природи:

- річка Тясмин.
- каньйон і скеля Пушкіна;

пам'ятники:

- декабристам,
- О. Пушкіну,
- П. Чайковському,
- стела декабристів.

Загальна площа заповідника 10,1 га, у фондах – понад 9 тис. одиниць зберігання.

Кам'янський державний історико-культурний заповідник є науково-дослідним та культурно-освітнім закладом, який вивчає та популяризує історико-культурні та природні пам'ятки, забезпечує їх охорону та раціональне використання і проводить роботу по таких напрямках: науково-дослідна, науково-освітня та експозиційно-виставочна робота, облік та збереження музейних фондів, облік і охорона нерухомих пам'яток, господарча діяльність.

Десятки туристів з-за кордону щороку приїздять сюди, щоб побачити піаніно Петра Чайковського та скелю, відпочиваючи на якій Олександр Пушкін дописав свого «Кавказького бранця» [34, 129, 130].

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ПАРКИ

Замкова гора

Замкова гора Б. Хмельницького – державний парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення у м. Чигирин.

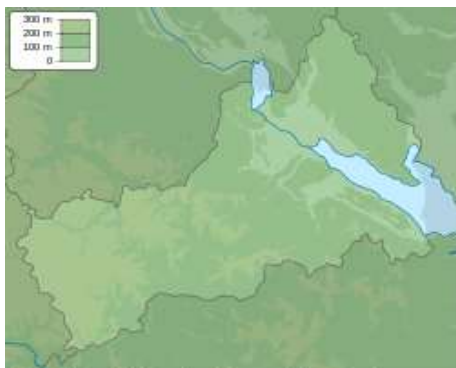

Рис.1.1. Схема розташування Замкової гори Тясмин [96]

Рис.1.2. Вид на Замкву гору з боку річки

Парк розташовано на Богдановій горі, під охороною 100 га. Має насадження різних деревних порід. Під охороною парк, оригінальний рельєф та історичні об'єкти. На горі розташовано видатні пам'ятки історії, архітектури, монументального мистецтва: монумент Богдану Хмельницькому (висота 18,6 м, зведений в 1973 р.); кам'яний хрест на честь героїв битв з польсько-шляхетськими і турецькими завойовниками 1596–1597 рр., 1677–1678 рр. (зведений у 1912 р.); реконструйований бастион П. Дорошенка – фрагмент Чигиринської фортеці XVII століття. За рішенням Черкаського облвиконкому від 19.03.1976 р. № 177, Замкова гора отримала статус об'єкту природно-заповідного фонду.

Парк «Декабристів»

На крутому правому березі річки Тясмин розкинувся **парк «Декабристів»**, який має цікаве історичне минуле, тісно пов'язане з перебуванням і діяльністю видатних постатей декабристів, як полковник В. Л. Давидов, генерал М. М. Раєвський, генерал О. П. Єрмолов, партизан і поет В. Д. Давидов,

С. Г. Волконський, П. І. Пестель, С. І. Муравйов-Апостол, М. П. Бестужев-Рюмін, М. Ф. Орлов, І. Д. Якушин та ін.

Цікавими туристичними атракціями тут є Зелений будиночок і грот, де за переказами збирались декабристи на початку ХХ сторіччя, а також дуб Петра Чайковського, під яким народжувалась мелодія до знаних на увесь світ музичних творів – опери «Євгеній Онегін» та балету «Лебедине озеро».

Рис.1.3. Грот декабристів, м. Кам'янка, 1970 р.

Рис.1.4. «Зелений будиночок» м. Кам'янка, 1961 р.

Отаманський парк

Отаманський парк – заповідне урочище місцевого значення, лісовий масив, що займає площу майже 400 гектарів. Розташований між селами Головкивка і Медведівка. Майже всю площу

парку займають лісові масиви, і тільки тридцять гектарів поля і ставки. Цей ліс в другій половині XVIII століття за заслуги у битві з татарами подарували князю Ромодановському, який мав чин отамана. Звідси і походить назва урочища. З того часу і до встановлення комуністичного ладу ця земля кілька разів переходила у володіння різних власників, кожен з яких зробив свій внесок в його оформлення. Під час Другої світової війни парку було завдано значної шкоди: зокрема були винищені старовинні дуби, розриті насипи ставків, а також відбулося замулення джерел. Статус заповідного урочища Отаманський парк отримав у 1972 році. У лісах парку ростуть багато видів дерев, чагарників і різних однорічних і багаторічних трав'янистих рослин. Серед представників тваринного світу тут можна зустріти косуль, диких свиней, лисиць, зайців, борсуків і куниць. Головною ж особливістю парку вважається природне джерело «Живун», про лікувальні властивості якого знали ще з давніх часів. Також відомо, що за його цілющу воду сюди часто приїжджали козаки і гайдамаки [2].

МУЗЕЇ

Літературно-меморіальний музей О. С. Пушкіна і П. І. Чайковського відкрито 1937 у Зеленому будиночку. Експозиція висвітлює діяльність Кам'янської управи Південного товариства декабристів, очолюваної власником кам'янського маєтку В. Давидовим і С. Волконським.

З цим будиночком пов'язано перебування О. С. Пушкіна (1820–1822 рр.), а також П. І. Чайковського, який у 1865–1893 рр. відвідував сестру. Серед експонатів музею – рояль і піаніно, якими користувався П. Чайковський, портрет його сестри, види Кам'янки XIX ст., оригінал портрету П. І. Чайковського художника Б. Сангурського, зброя, меблі та посуд родин Давидових і Раєвських, прижиттєві видання творів О. Пушкіна та П. Чайковського.

Історичний музей Кам'янського державного історико-культурного заповідника створено в 1995 році, в одному з будинків колишньої садиби родини Давидових – «будинку управляючого», що є пам'яткою архітектури середини XIX ст. Саме в цьому будинку, гостюючи у своєї сестри Олександри Іллівни Давидової жив всесвітньо відомий

композитор Петро Ілліч Чайковський, який приїжджав до Кам'янки впродовж 28 років.

Цей будинок, що був побудований у 60-х роках XIX ст., має багату історію. Після Лютневої революції 1917 року тут розміщувалась Надзвичайна комісія Чигиринського повіту. Неподалік від будинку зберігся один із підвалів, де чекісти тимчасово утримували ув'язнених і навіть здійснювали розстріли. Пізніше в колишньому будинку родини Давидових розташувалась поліклініка й лікарня, а з 60-х років була відкрита Кам'янська дитяча музична школа ім. П. І. Чайковського. У 1995 році у будинку було відкрито Кам'янський районний історичний музей, який з 1 січня 1996 року увійшов до складу Кам'янського державного історико-культурного заповідника.

Історичний музей має 8 експозиційних залів: меморіальну кімнату П. І. Чайковського; зал стародавньої історії; зал Визвольних змагань 1917–1923 років, де представлена й експозиція, що розповідає про колективізацію й індустріалізацію та Голодомор 1932–1933 років у нашому краї; зал етнографії; зал розвитку культури й освіти початку XX ст. та міщанського побуту; зал Другої світової

війни. У приміщенні історичного музею діє картинна галерея, що складається з двох залів: постійної експозиції, де представлені роботи місцевих художників, а також виставкового залу.

У експозиції історичного музею представлено більше 3000 експонатів, які розповідають про історію нашого краю з періоду Палеоліту (30–50 тис. років тому)

до сьогодення.

Місто Кам'янка та Кам'янщина

Засновано Кам'янку на початку XVII ст. кріпаками-втікачами з Поділля, Київщини, Полтавщини, які селилися на кам'янистих берегах річки Тясьмин (звідси й назва поселення). Вперше слобідка Кам'янка згадується в історичних документах періоду визвольної війни українського народу 1648–1654 рр. Рятуючись від народного гніву, її власник Житкевич утік до Польщі, а Кам'янку 27 березня 1649 року було передано у спадкове володіння Богдану Хмельницькому, а через п'ять років, жалуваною грамотою царем Олексієм Михайловичем, права Б. Хмельницького на с. Кам'янка було підтверджено.

З 1730 року Кам'янка перейшла у володіння магнатів Любомирських. В 1756 році Кам'янці надано статус містечка. Основну його частину обнесено високою дерев'яною стіною з сторожовими баштами, перед стіною викопано глибокий рів. У 1787 році кам'янський маєток продано князю Г. Потьомкіну, який разом з іншими населеними пунктами подарував його своїй племінниці К.М. Самойловій. Вийшовши заміж за Л.Д. Давидова, вона оселилася у Кам'янці. Протягом 1820–1822 рр. до Кам'янки кілька разів приїздив великий російський поет О. С. Пушкін. Історія містечка другої половини ХІХ ст. тісно пов'язана з іменем П.І. Чайковського.

Але на початку 1920 року радянські війська з допомогою партизанів визволили Кам'янку від білогвардійців, і в ній остаточно утвердилася Радянська влада. Друга половина 30-х років принесла трудящим села нові досягнення в господарському будівництві. На базі сірникової фабрики «Червона Зірка» створено завод «Шарикопідшипник», який поклав початок машинобудуванню у Кам'янці. На повну потужність працювали цукровий, спиртовий, маслоробний і цегельний заводи, розширено електростанцію. Понад 2 тис. кам'янців мужньо билися з ворогом на фронтах Великої Вітчизняної війни.

Музей історії Кам'янського машинобудівного заводу

У 1945 році на базі колишнього невеликого шарикопідшипникового заводу почалося спорудження **машинобудівного підприємства**. На території сучасного машинобудівного заводу існує **музей історії**.

У Кам'янці народилися народний артист України М. О. Задніпровський (1924–1980), художник-графік П. Я. Куценко (1908–1983), мистецтвознавець І. О. Волошин (1908–1986), композитор Л. З. Любовський (1937), фольклорист і етнограф Т. Ф. Онопа (1902–1971), Герої Соціалістичної праці Т.П. Кравченко і М. П. Іванченко та багато інших відомих людей.

Музей історії села Косарі і Косарського спиртозаводу

У ХІХ сторіччі, Франц Сигизмундович купив село Косарі в поміщика Давидова, що мешкав у сусідньому містечку Кам'янці. Того самого Давидова, предок якого, Василь Давидов, був декабристом і загинув на засланні в Сибіру. На той час Кам'янські поміщики мали багато боргів, значна частина з яких – через картярство, тому й вирішили продати одне зі своїх володінь. У 1872 році

Франц заснував у селі гуральню на місці цукрозаводу. Нині тут – відомий Косарський спиртовий завод, побудований у 1872 році. Він випускає горілку «Холодний Яр». На території села розміщується фонд музею історії села Косарі та Косарівського спиртзаводу [13].

Кам'янщина

Назва	Місцезнаходження	Короткий опис	Зображення
Кам'янський історичний музей	Кам'янка, вул. Декабристів, 5		
Кам'янський державний літературно-меморіальний музей О. С. Пушкіна та П. І. Чайковського	Кам'янка, вул. Героїв Майдану, 42		
Музей історії Кам'янського машинобудівного заводу	Кам'янка, вул. Героїв Майдану, 40		
Музей історії села Косарі і Косарського спиртозаводу	Косарі, вул. Перемоги, 5		

Місто Чигирин та Чигиринщина

Музей археології НКЗ «Чигирин»

Музей археології входить до складу **Національного історико-культурного заповідника «Чигирин»**. Археологічний музей розташований у одному із найстаріших будинків міста – пам'ятки архітектури місцевого значення кінця XIX – початку XX ст. У 1930–70-х роках в будинку розміщувалися різні установи. У 1980 р. у приміщенні було відкрито

Чигиринський краєзнавчий музей, який у 1989 році увійшов до складу НКЗ «Чигирин». 2004 року було проведено ремонтно-реставраційні роботи, і в грудні 2005 року відкрито експозицію археологічного музею, яка охоплює період від кам'яної доби до доби Київської Русі.

У чотирьох експозиційних залах зберігається понад 600 унікальних експонатів доби неоліту, енеоліту, бронзової та ранньої залізної доби.

Вітрини музею вміщують колекції із відомих археологічних пам'яток краю: нео-енеолітичного поселення Молухов Бугор, Суботівського чорноліського городища, Мотронинського городища

скіфського часу, поселень зарубинецької, пеньківської, Лука-Райківецької культур. Експозиція розкриває історію досліджень, доводить необхідність охорони і збереження археологічної спадщини краю в інтересах національно – культурного відродження України. Завдяки співпраці з археологами, працівниками митної служби, колекціонерами, шкільною молоддю музей археології продовжує поповнюватися раритетними знахідками.

В музеї організовуються тимчасові виставки, зустрічі з відомими археологами, проводять тематичні заняття для учнівської та студентської

молоді, діє кінолекторій.

Загальна площа заповідника 1161,7 га. До його складу входять 5 музеїв, 34 пам'ятки історії, археології, архітектури, природи м. Чигирин, сіл Суботова, Стецівки, Медведівки, урочища Холодний Яр.

Історико-культурний потенціал заповідника унікальний. Тут збереглися пам'ятки різних часів, проте більша частина об'єктів пов'язана із історією козацтва та становленням державності українського народу.

Музей Богдана Хмельницького розміщений у будівлі колишньої повітової управи, відтвореної за стародавніми кресленнями початку 19 століття. У музеї зібрано понад дві тисячі експонатів, серед яких унікальна археологічна колекція речей 17 століття, козацька зброя та спорядження.

Храм святих апостолів Петра і Павла відтворений сучасними майстрами поруч із автентичними залишками оригінальної споруди епохи середньовіччя.

На шляху до Замкової гори стоїть каплиця Покрови Пресвятої Богородиці в якій перепоховані останки козаків і мешканців Чигирин із цвинтаря 17 століття.

На Замковій горі знаходяться залишки бастіону Дорошенка, величний монумент Богданові Хмельницькому, кам'яний хрест на честь захисників міста в часи середньовіччя. З Замкової гори відкривається чудова панорама Чигирин та околиць.

Археологічний музей розташований в одному з найстаріших будинків міста. Експозиція музею охоплює період від кам'яного віку до доби Київської Русі, загалом зберігається понад 600 унікальних предметів.

Суботівський історичний музей включає: церкву святого Іллі; територію замчища Хмельницьких (багатошарове поселення), дві садиби кінця XIX – початку XX століть, «Українська хата», пам'ятка ландшафту «Три криниці» та городище чорноліської культури IX століття до н.е.

Іллінська церква Суботова визначна архітектурна пам'ятка XVII століття, яка збудована за наказом і коштом Богдана Хмельницького. Згідно з літописом у цій церкві поховано і самого гетьмана.

«Три криниці» – ще одна пам'ятка пов'язана з іменем Богдана Хмельницького, які за легендою викопані за наказом гетьмана на місці колишнього козацького шпиталю.

До складу Національного історико-культурного заповідника «Чигирин» входить філіал «Холодний Яр» складовою якого є Медведівський краєзнавчий музей. Поруч із Медведівським краєзнавчим музеєм стоїть церква Успіння Пресвятої Богородиці XIX століття та пам'ятник одному з ватажків Коліївщини Максиму Залізнику.

Холодний Яр – це лісове урочище, пам'ятка національного значення. Тут у роки громадянської війни перебував штаб Холодноярської республіки. У глибині Холодного Яру розташовується Мотронинське городище скіфських часів.

На хуторі Буда є братська могила де поховані місцеві жителі, яких розстріляли окупанти в червні 1943 року; легендарний тисячолітній дуб

Максима Залізняка росте неподалік від братської могили; Мотронинський монастир; діє Свято-Троїцька церква збудована на початку ХІХ століття [6, 11, 59, 72, 87, 101, 102].

Музей Богдана Хмельницького в Чигирині

Музей Богдана Хмельницького – один з відділів Національного історико-культурного заповідника «Чигирин». Його відкрито 25 грудня 1995 року в переддень святкування 400-річчя від дня народження гетьмана. Музей розташований у відбудованому приміщенні повітової управи початку ХІХ ст., автори

проекту реконструкції – архітектори М. Андрущенко, С. Кілессо. Постійна експозиція музею оформлена у 2006 році приватним підприємством «Творча майстерня «Архітектура», (керівник С.М. Фурсенко) спільно з працівниками НІКЗ «Чигирин».

У залах музею представлені теми:

Зал 1. «Наддніпрянська Україна в кінці ХVІ – початку ХVІІ ст. Родина Хмельницьких на Чигиринщині»;

Зал 2. «Життя та діяльність Б. Хмельницького до 1648 року»;

Зали 3–5. «Богдан Хмельницький – гетьман України, видатний полководець Визвольної війни українського народу 1648–1657 рр.»;

Зал 6. «Чигирин – столиця української козацької держави»;

Зал 7. «Богдан Хмельницький та українська православна церква»;

Зал 8. «Богдан Хмельницький - творець Української держави».

Зали 9, 10 – виставкові.

Музейне зібрання нараховує близько 2000 експонатів. Головне місце в колекції займають пам'ятки козацької доби: зброя та спорядження, предмети декоративно-ужиткового мистецтва, нумізматики, побутові речі. До визначних історико-культурних пам'яток музейної збірки належать зразки холодної та вогнепальної зброї – шаблі, ножі, бойові сокири, чекани, рушниці. Серед експонатів музею – польова гармата ХVІІ ст. прикрашена зображенням польського герба «Побуг» – в овалному щиті перевернута вниз підкова із кавалерським хрестом на ній.

Музей Богдана Хмельницького налічує в експозиції більше ніж півсотні предметів гончарного виробництва ХVІІ–ХVІІІ ст. Цікавою є будівельна кераміка, зокрема, пічна кахля ХVІІ ст. «Сотник і джура» із місця садиби Богдана Хмельницького в селі Суботів. З-поміж археологічних речей представлених в експозиції, великий

інтерес становлять рештки жіночого одягу – ліфа та очіпка, які виготовлені з

коштовних тканин – італійської парчі з тканим золотим узором, шовку, прикрашені срібним мереживом ручної роботи. Нумізматична збірка музею відображає характер грошового обігу та рівень економічного розвитку Наддніпрянщини за часів Богдана Хмельницького.

Значну частину музейної колекції складають твори українського образотворчого мистецтва. Серед них – портрет Богдана Хмельницького, виконаний невідомим автором у XVIII столітті.

Сучасне українське мистецтво репрезентоване роботами О. Данченка, Ф. Гуменюка, О. Сіренка, С. Гончаренка, Ю. Саницького, Бориса та Галини Туліних, Н. Атамась. У фондах Національного історико-культурного заповідника «Чигирин» зберігається 27 робіт Данила Георгійовича Нарбута, Народного художника України, лауреата Державної премії ім. Т. Г. Шевченка.

У 2006 р. заклад став учасником україно-голландського проекту «Матра / Музеї України». У 2008 р. – музей Б. Хмельницького брав участь у II Всеукраїнському музейному фестивалі (м. Дніпропетровськ), де став переможцем у конкурсі аудіо-візуальних програм (номінація «Візитна картка»). 2010 року кращі експонати музею представляли заклад на міжнародній виставці «Україна – Швеція на перехрестях історії», яка проходила в Українському музеї у м. Нью-Йорк.

Медведівський краєзнавчий музей

Медведівський краєзнавчий музей – музей у с. Медведівка Черкаського району Черкаської області. Входить до філіалу «Холодний Яр» Національного історико-культурного заповідника «Чигирин».

Музей засновано наприкінці 1960-х рр. як шкільний краєзнавчий. Ініціатором його створення став вчитель історії, краєзнавець Руденко О. К.

Рис.1.5. Фото експозиції Медведівського краєзнавчого музею

У 1992 р. музей увійшов до складу філії «Холодний Яр» і був перенесений до окремої будівлі в центрі села, яка раніше була житлом місцевого священика. В 1997 р. у музеї були відкриті зали з тимчасовими виставками з археології регіону, історії Коліївщини, розвитку ремесел краю, історії Холодноярських змагань 1918–1922 рр.

Експозиція розташована в декількох залах. У ній представлено експонати щодо ремесел та промислів Холодноярщини (предмети побуту, одяг); про історію урочища Холодний Яр – археологічні; часів козаччини; Коліївщини; Другої світової війни, у якій брали участь місцеві партизанські загони; окрему виставку присвячено мешканцям Холодного Яру, які мали причетність до подій на Майдані 2013–2014 років.

Суботівський історичний музей

Суботівський історичний музей – пам'ятка національного значення, відділ Національно історико-культурного заповідника «Чигирин». Історичний музей був заснований в 1960 році в будівлі церкви Святого Іллі. З 1989 року установа увійшла до складу державного історико-культурного заповідника «Чигирин». 23 вересня 1995 року, під час відзначення 400-річчя від дня народження Богдана Хмельницького Указом Президента України заповіднику було надано статус національного, а краєзнавчий музей в Суботові став його відділом.

Склад музею:

- церква Святого Іллі – пам'ятник архітектури XVII століття, має національне значення;
- територія замчища Хмельницьких;
- 2 садиби кінця XIX – початку XX століття «Український дім»;
- пам'ятник ландшафту «Три криниці»;
- городище чорноліської культури IX століття до нашої ери.

Стецівський етнографічний музей

Основною частиною території відділу НІКЗ «Чигирин» «Стецівський етнографічний музей» є туристично-етнографічний комплекс «Козацький хутір». Він має вигляд невеликого поселення кінця XIX – початку XX ст., притаманного Середньому Подніпров'ю. Розташований в зоні мальовничого ландшафту на південно-східній околиці села. З

відтворених на сьогодні об'єктів у складі комплексу: будинок священика, корчма, пам'ятка архітектури національного значення церква Святого Миколая, яка перенесена з с. Сеньківка Золотоніського району Черкаської області і датується серединою XVIII ст.

На ділянці відділу «Музей млинарства» передбачається реставрація та консервація 14 дерев'яних вітряків. На початку XX століття в с. Стецівка налічувалось 25 вітряків різних конструкцій. На сьогодні

на місці майбутнього музею під відкритим небом є три вітряки.

Назва	Місцезнаходження	Короткий опис	Зображення
Музей археології НІКЗ «Чигирин»	Чигирин, вул. Першотравнева, 30		
Музей Богдана Хмельницького в Чигирині	Чигирин, вул., Грушевського, 26		
Медведівський краєзнавчий музей	Медведівка, Чигиринський р-н,		
Суботівський історичний музей	Суботів, вулиця Жовтнева, 10, Черкаська область		
Стецівський етнографічний музей	Стецівка		
Музей млинарства	Стецівка		
Музей історії села Боровиці	Боровиця		
Народний музей села Головківки	Головківка		
Етнографічний музей «Українська хата кін. ХІХ-поч. ХХ ст.»	с. Стецівці		

Ведуться роботи по створенню нових музеїв та музеєфікованих комплексів у Національному історико-культурному заповіднику «Чигирин»:

- у Чигирині – музею зброярства в башті Дорошенка на Богдановій горі;
- у Стецівці – музею млинарства просто неба;
- у Суботіві – музейного павільйону над підмурками будинку Б. Хмельницького;
- у Холодному Яру – по музеєфікації залишків житла та зовнішнього оборонного валу і рову Мотронинського городища скіфського часу.

ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ

На території села було знайдено скарб **римських монет**.

Величний **масток поміщика Володимира Ростішевського**, що в селі Косарі Кам'янського району – одне з небагатьох дворянських помешкань на Черкащині, яке уціліло від знищення під час революції. Нині це історична пам'ятка, яку понад 100 років тому збудував для своєї коханої молодий поміщик.

Чигиринська фортеця (м. Чигирин)

Чигиринська фортеця, підносилося на Замковій, або Богдановій, горі славного міста на Черкащині, колись була неприступним форпостом Придніпров'я. Вона представляла собою дуже сучасну, як для свого часу, фортифікаційну споруду. Твердиня витримала не одну облогу, але коли у ХVІІ столітті численне турецьке військо

пішло на її штурм, захисники міста не змогли стримувати сильний натиск, підпалили порохові склади і висадили її в повітря. Так говорить легенда. На згадку про цю подію на Замковій горі встановлено хрест. Від потужного зміцнення, яким була Чигиринська фортеця, до наших днів залишилися частини оборонних стін Чигиринського замку, а ось бастион Дорошенка дожив до наших часів і вже в цьому столітті був відновлений. І Замкова гора, і бастион на її території входять до складу Національного історико-культурного заповідника «Чигирин».

Чигиринська фортеця була побудована у XVI столітті, як частина оборонної смуги укріплень Київського староства, призначеної для захисту з півдня. Замок звели на місці старого городища. Фундатором будівництва став Олександр Вишневецький – литовсько-російський магнат, князь, політичний і військовий діяч Речі Посполитої. Отримавши привілей від польського короля Сигізмунда Третього Вази, він вибрав місце для зведення фортеці: гору, що височіє над заболоченою заплавою річки Тясмин. Це була найвигідніша стратегічна позиція в окрузі. Згідно із записами в архівах, Чигиринська фортеця в той час мала дерев'яну оборонну огорожу, зроблену з дубових стовбурів, три дерев'яні вежі і дах. Пізніше з'явилися земляні укріплення бастионного типу, які за формою нагадують трикутник (як і сама гора, на якій фортеця стояла). Не зовсім звичним є те, що гетьманська резиденція, яку в Чигирині заснував Богдан Хмельницький у 1648 році, перебувала не в самому замку, Чигиринської фортеці на Кам'яній горі, а в місті під горою.

Крім Богдана Хмельницького, Чигирин був резиденцією кількох гетьманів: Івана Виговського; Юрія Хмельницького; Петра Дорошенка. За часів гетьмана Петра Дорошенка вали і бастиони Чигиринської фортеці обклали камінням по староіталійській системі. Один з таких бастионів, побудований як кутова частина фортеці для захисту її

бічних стін, зберігся до наших днів. Він відомий нині як бастион Дорошенка. Турецький мандрівник Евлія Челебі, що побував тут, залишив письмові свідчення про те, якою була Чигиринська фортеця в ті часи: «Зараз це міцна фортеця, що має три ряди стін. Розташована на землях польських, вона знаходиться під владою гетьмана Дорошенка і має сорок тисяч озброєного війська. Цитадель її стоїть на стрімкій скелі. Навколо фортеці – три ряди непрохідних ровів. Фортеця розташована на великому острові, праворуч і ліворуч від нього перекинуті наплавні дерев'яні мости. В цитаделі стоять будинки козаків, там же арсенал, чудові гармати, монастир із дзвіницею, схожою на башту». 1674 року відбулося кілька московських походів проти Петра Дорошенка та його союзників.

Навесні цього року лише місто Чигирин з гетьманською резиденцією і кілька навколишніх сіл залишилися під владою гетьмана. Через кілька місяців Чигиринський замок взяв в облогу московський воєвода Ромодановський разом з гетьманом Лівобережної України Іваном Самойловичем. Після того, як на

допомогу Дорошенку прийшов турецький візир Кара-Мустафа з військом, московити відступили на лівий берег Дніпра. Правобережна Україна

повернулася під владу Дорошенка. Але восени сюди прийшло військо Речі Посполитої. Незабаром Чигирин був знову узятий в облогу російськими. Після бою Дорошенко склав із себе обов'язки гетьмана. З цього моменту місто втратило статус столиці, а в замку розташувався московський гарнізон. Фортеця постійно модернізували згідно з

вимогами тодішньої фортифікаційної практики. У 1677 фортифікаційну споруду в Чигирині відбудували, узявши за приклад новітні оборонні споруди Європи. Проекти модернізації виконав військовий інженер Патрік Гордон.

Зовнішній вигляд фортеці. До теперішнього часу збереглося чотири зображення Чигиринського замку. Два з них – це топографічні плани, які зробив відомий шотландський інженер Патрік Гордон, який служив російському царю. Третє зображення – малюнок з літопису Самійла Величка «Штурм Чигирини 1678 року». Завдяки цьому відомо, що замок обрисами нагадував трикутник, «вписаний» в форму гори, на якій стояв. Стіни фортеці склалися з ламаного багатокутного форту вала на шпилі, на схилах розміщувалися бастіони і рavelіни. Огорожа була частково кам'яною, частково дерев'яно-земляною.

Посеред двору знаходилася дерев'яна Миколаївська церква, будинки коменданта, кордегардії (приміщення для варти, яка охороняє ворота), комори. Було також кілька дерев'яних веж без даху, з'єднаних з бастіонами, які виконували роль споруд для обстрілу підходів до фортеці. На верхніх помостах були встановлені гармати. Чекаючи нападу турків, Гордон спроектував «Нове верхнє місто» – бастіонне зміцнення голландської системи, яке побудували всього за чотири місяці.

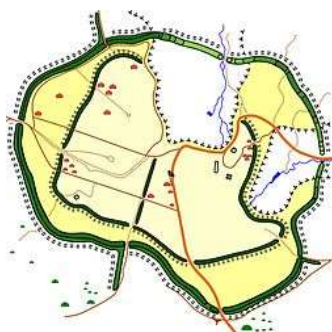
У 1678 році турки мали намір взяти Чигирин, Черкаси та дійти до Києва. Московський староста, який перебував у фортеці, мав секретне царське розпорядження: знищити укріплення, якщо захищати його буде занадто складно. Обороняти Чигирин у росіян не було ні бажання, ні можливості. Тому після тривалої облоги фортеці з боку турків гарнізон із замку вивели, а порохований льох і гармати підірвали. Чигиринська фортеця була зруйнована, місто спорожніло. Своє політичне і стратегічне значення Чигирин втратив назавжди. Кар'єр – найбільше територія колишнього Чигиринського замку була зруйнована через підприємців, які у ХІХ столітті організували на Замковій горі виробництво млинових жорен. Виготовляли їх з місцевого пісковика, який тут же і добували. Кар'єр спровокував зниження гори на кілька метрів, тому зникла вся західна частина території замку [128].

Бастіон Дорошенка

Бастіон Дорошенка, або в'язниця Дорошенка – фортифікаційна будова, зведена у XVII столітті за розпорядженням гетьмана. Він був одним з основних оборонних споруд Чигиринської фортеці. У 1989 році археологи провели в Чигирині розкопки, в результаті яких виявили залишки бастіону. Зараз цей пам'ятник відтворений в первісному вигляді. Крізь бійниці бастіону Дорошенка можна побачити практично все місто. У 2017 році в Чигирині знайшли поховання XVII століття, яке складалося з двох сотень черепів. Фахівці припускають, що це були голови захисників бастіону Дорошенка. На місці колишнього гетьманського двору в Чигирині нині створюють історико-архітектурний комплекс «Резиденція Богдана Хмельницького». Вже відновлена – в'їзна вежа, будинок гетьмана, військова канцелярія, скарбниця [128].

Суботівське чорноліське городище

Суботівське городище – археологічний пам'ятник національного значення, який датується XIII – IX століттям до н. е., що являє собою давню столицю чорноліської культури, представники якої були предками слов'ян. Входить до складу суботівського історичного музею та національного заповідника «Чигирин».

Це багат шарове городище кінця бронзової і ранньої залізної доби в Суботові Чигиринського району на правому березі річки Суби. Зазнало впливу фракійських і кімерійських племен.

Поселення виникло в IX столітті до нашої ери за часів чорноліської культури. У культурному шарі цього часу відкрито залишки великих прямокутних землянок з вогнищами та дерев'яними стінами; у пізнішому – залишки напівземлянок, численні предмети з бронзи, кістки та каменю, а також перші на цій території вироби з заліза. На Суботівському городищі розкопано, крім того, культурний шар зарубинецької культури, з залишками житл і господарських ям, залізними серпами, поясами та шилами, античного і місцевого посуду тощо.

Городище входило до III-ї групи тясминських городищ та було важливим ремісничим центром на території Середнього Подніпров'я.

Досліджувалося у 1950–1970-х роках О. І. Тереножкіним, в 1994–1995 роках спільною україно-німецькою експедицією Інституту археології НАН України, в якій взяв участь, зокрема, український археолог Яків Гершкович [19].

Могильник Молюхів Бугор

Молюхів Бугор – відома археологічна пам'ятка України і Східної Європи доби неоліту (др. пол.V – пер. пол. IV тис. до н. е.) та енеоліту (др. пол. IV –пер. пол.. III тис. до н. е.). Поселення розташоване на давній піщаній дюні в заплаві Тясмину на північ від села Новоселиця Чигиринського району Черкаської області.

Молюхів Бугор – це комплексна пам'ятка, до складу якої входять поселення та ґрунтовому могильнику. Перші відомості про поселення були отримані у 1950 році під час археологічної розвідки заплави річки Тясмин відомим українським археологом Олексієм Івановичем Тереножкіним. У 1955–1956 роках поселення досліджувалось іншим відомим археологом Валентином Миколайовичем Даниленком, а з 1992 року розкопується Тетяною Миколаївною Нераденко.

У ході досліджень Молюхова Бугра протягом 1992–2011 рр. розкопано 1200 м² площі давнього поселення, знайдено понад 115 тисяч археологічних знахідок.

Рис.1.5. Поселення Молюхів Бугор. Статуетка вепра

Серед них фрагменти різночасової кераміки, крем'яний інвентар, кам'яні знахідки, вироби з рогу та кістки, мідні предмети. Кількісний склад основних категорій археологічного матеріалу з Молюхова Бугра виглядає таким чином:

- фрагменти кераміки – 19166;
- крем'яний інвентар – 11944;
- вироби з кістки та рогу – 2811;
- мідні предмети – 62.

Виділена завдяки специфіці її керамічного комплексу: велика кількість плоскодонного посуду, переважання посудин з плавними плечиками, переважання в орнаментатії коротких відбитків гусеничного візерунку у вигляді горизонтальних та вертикальних рядів, ялинки, зигзагу, смуг. За основною домішкою до глини, енеолітичний посуд Молюхова Бугра відноситься до так званого «черепашкового посуду», тобто кераміки, в яку для міцності додавали домішки дрібнотовчених черепашок «унію».

Серед фрагментів кераміки на поселенні знайдені також рештки трипільського посуду, які підтверджують зв'язки мешканців поселення з трипільцями. Керамічні знахідки з Молюхова Бугра мають неабияке значення для створення загальної картини розвитку середньостогівської культурно-історичної спільності України доби енеоліту [69, 70, 72, 109, 110].

Стародавні поселення Чигиринщини та Кам'янщини

О найвідоміших археологічних пам'яток давньої Чигиринщини належать: поселення епохи неоліту та енеоліту Молюхів Бугор, багат шарове поселення Тетянчине, поселення ямної культури Десятини та Попове озеро поблизу села Новоселиця; кургани-близнюки зі святилищем ямної культури біля села Топилівка; курган

Барабашівка біля села Боровиця з похованнями ямної та культури багатопружкової кераміки, кенотафом білозерської культури; курган біля села Адамівка з 15-ма похованнями катакомбної культури; курганні могильники поблизу сіл Іванівка, Матвіївка, Новоселиця, між селами Рацеве та Вітове, біля Чигирини; поселення культури багатопружкової кераміки Панський острів; скарб кам'яних сокир із села Стецівка;

Адамівські та Іванівські зольники; Суботівське городище білогрудівської та чорноліської культур; поселення та городища чорноліської культури біля сіл Полуднівка, Іванівка, Вітове; поселення та городища скіфського часу поблизу сіл Вітове, Чмирівка, Полуднівка, Мельники; Мотронинське городище і курганний могильник скіфського часу в лісовому урочищі Холодний Яр; ранньослов'янське поселення Стецівка-1; поселення і могильники зарубинецької культури в селі Суботів; кам'яна стела із села Суботів та ін.

Поселення ямної культури Десятини (с. Новоселиця)

У наш час серед фахівців поширена думка, що ямна культура є похідною від середньостогівської культури і є пращуром частини індоєвропейських народів або індо-іранських народів. Назва походить від поховань у ямах під курганними насипами, в яких були поховані члени одного роду. Померлих ховали в скорченому положенні на спині або на боці й посипали червоною вохрою; при померлих клали посуд з їжею (переважно горщики яйцеподібної форми), кам'яне (рідше мідне) знаряддя і зброю. Поселення ямної культури бували деколи укріплені; житла переважно наземні, основним заняттям населення було скотарство, зачатки хліборобства, мисливство і рибальство. Знайдено залишки возів, до яких запрягали волів, а також знайдено скульптури зі схематичними зображеннями людських постатей.

Кургани-близнюки зі святилищем ямної культури (с. Топилівка).

Курган Барабашівка (с. Боровиця). З похованнями ямної та культури багатопружкової кераміки, кенотафом білозерської культури.

Курган катакомбної культури (с. Адамівка). З 15-ма похованнями.

Курганні могильники поблизу сіл Іванівка, Матвіївка, Новоселиця.

Курганні могильники між селами Рацеве та Вітове.

Курганні могильники біля Чигирини.

Панський острів – поселення культури багатопружкової кераміки.
Адамівські та Іванівські зольники.

Поселення та городища чорноліської культури біля сіл Полуднівка, Іванівка, Вітове.

Поселення та городища скіфського часу поблизу сіл Вітове, Чмирівка, Полуднівка, Мельники.

Курганний могильник скіфського часу в лісовому урочищі Холодний Яр.

Археологічні знахідки давньої Чигиринщини – від новокам'яного віку до доби Київської Русі – експонуються в археологічному музеї Національного історико-культурного заповідника «Чигирин».

Мотронинське городище скіфського часу

Мотронинське городище – городище скіфського часу VII – 2-ї половини V століть до н. е. Розташовувалося на краю великого лісового масиву в урочищі Холодний Яр поблизу села Мельники Чигиринського району Черкаської області.

Виникло наприкінці VII століття до н. е. Найбільшого розвитку набуло у другій половині V століття до н. е.

Городище досліджували О. О. Бобринський, В. В. Хвойка, Є. Ф. Покровська, М. І. Вязмітіна, О. І. Тереножкін, В. А. Іллінська, експедиції Інституту археології НАН України (С. С. Бессонова, С. А. Скорий), спільна україно-польська експедиція Інституту археології НАН України та Національного історико-культурного заповідника «Чигирин» (С. А. Скорий, Я. Хохоровський).

Площа городища понад 200 га. Воно має форму овалу і складається з двох ліній укріплень: зовнішньої і внутрішньої. Трьома групами навколо нього розташовані курганні могильники із 80 насипів.

На городищі мешкало землеробсько-скотарське населення, яке входило до складу декількох територіальних общин на чолі з військовою аристократією. Певний прошарок складала ремісники і торгівці.

Населення займалось землеробством, осілим скотарством, виробництвом залізних і бронзових речей, гончарством.

Мотронинське городище було важливим економічним, політичним, торговельним і релігійним центром Середнього Подніпров'я.

Мотронинське городище — одна з найбільш відомих пам'яток скіфського часу на території не лише Черкаської області, але й України. Назву городище дістало від Мотронинського монастиря. За скіфського часу в Середньому Подніпров'ї існувало декілька великих городищ, що були центрами економічного, суспільного та духовного життя лісостепового населення. В

басейні Тясмину таким городищем було Мотронинське. Знаходиться городище в урочищі Холодний Яр між селами Жаботин і Мельники серед густого лісу (за скіфського часу городище не було покрите лісом), на підвищенні, оточеному глибокими ярами. Площа городища становить 150 га та складається з внутрішнього та зовнішнього укріплення.

Площа внутрішнього укріплення – 70 га. Найбільш укріпленою була південна і південно-західна частини городища. Висота зовнішніх валів сягає тут 10,5 м, глибина ровів 4 – 6 м при ширині 12 – 15 м. За валами, мабуть, вздовж давніх шляхів, розташовані три групи курганного могильника – Східна, Західна, Центральна

(близько 60 насипів). Внутрішнє укріплення городища було розділене валом на дві, приблизно рівні, частини, що відповідало родоплемінному розподілу його мешканців. Зовнішній вал, заліснений віковими деревами, зберігся дуже добре. За винятком кількох в'їздів він впродовж трьох кілометрів ніде не переривається. У цьому валу знайдено кілька розгалужених підземних ходів та печер пізньосередньовічного часу, дослідження яких через завали поки що неможливе. Дослідники вважають, що Мотронинське городище виникло в кінці VII – на початку VI ст. до н.е. В басейні Тясмину знаходиться чимало менших за розміром аналогічних городищ, поява яких пов'язана з приходом в степи України кочових іраномовних власне скіфських племен, що несли загрозу автохтонному землеробському лісостеповому населенню.

Археологічні дослідження дозволили з'ясувати, що жителі городища займалися землеробством, скотарством, мисливством. Про розвиток землеробства лісостепового населення скіфського часу свідчить велика кількість ям зерносховищ глибиною 2–3 м, де зберігали зерно в снопах. Відбитки злакових культур траплялися на денцях горщиків, пряслах, глиняних коржах. Це – просо, ячмінь, пшениця, жито.

Було розкопано 10 курганів: № 2, 4, 5 в Східній групі, № 28 в Центральній, № 41, 42, 44–47 в Західній. П'ять курганів було пограбовано в минулому шляхом вертикальних лазів. Майже всі кургани споруджені в один прийом із червонуватого ґрунту, в насипах зустрічалися кістки тварин, фрагменти посуду, вуглики, грудки глини та ін. – решки поховальної церемонії. У чотирьох курганах були відсутні поховальні споруди, вчені вважають їх символічними похованнями – кенотафами. У шести інших були виявлені ґрунтові ями у центрі підкурганної поверхні без яких-небудь слідів перекриття могил. У двох курганах поховані підлітки, в одному – жінка. Похованих супроводжував досить скромний інвентар: уламки стінок посудин, фрагменти горщиків, корчаг, миски, невеликі чашечки та ін. Виключенням був, вірогідно, курган № 42, могила якого відрізнялася великим розмірами, але на жаль він був повністю пограбований.

В 2001–2002 роках був досліджений найбільший курган «Скіфська могила», в якому було виявлено дві гробниці.

Археологічні розкопки виявили також матеріали таких культур, як: черняхівська, пеньківська, ранньослов'янська, культури давньоруського часу та артефакти XVIII сторіччя [6].

Ранньослов'янське поселення Стецівка-1

Під час розвідки, восени 1950 р. вздовж р. Тясмин від Новогеоргіївська (нині околиця Світловодська, під водами Кременчуцького водосховища) до Сміли, серед різночасових пам'яток Олексій Іванович виявив і два ранньослов'янські поселення: одне поселення «полів поховань» і інше – VIII–IX ст.

Поселення «полів поховань» черняхівського типу в долині р. Калинівка, що впадає в р. Тясмин нижче с. Медведівка, займало велику площу по обох берегах річки. Збір на поверхні дав рядові фрагменти кераміки черняхівського типу [110, с. 82].

Слов'янське поселення (VIII–IX ст.), виявлене у 1950 р., займає верхній кінець великого острова, що знаходиться біля с. Суботова чигиринського р-ну (навпроти кутка Раківка). Тут по ріллі неширокою смугою (30–40 м), протяжністю 750 м зустрічались у невеликій кількості фрагменти глиняного посуду, кістки тварин, купки обпалених гранітних каменів і глиняної обмазки від вогнищ. Посуд – грубий, ліпний. Вінця прикрашені пальцевими вдавленнями. По плічках інколи нанесені одним або двома зубцями хвилясті лінії.

Крім чорноліських знахідок, в порушеному оранкою шарі зустрічались фрагменти ліпної та амфорної кераміки зарубинецького часу. Найчастішими знахідками, що відносились до рубежу нашої ери, були уламки елліністичних амфор, у тому числі коських двоствольних ручок.

Ця пам'ятка була обстежена Т. М. Нераденко у 1987 р. Дослідниця відмітила, що не дивлячись на незначну кількість підйомного матеріалу, ймовірно, під ріллею і дотепер збереглися залишки поселення [73, с. –78]. Це поселення було занесене до переліку нововиявлених пам'яток археології Черкаської обл. під № 916 [74, с. 119].

Поселення і могильники зарубинецької культури в селі Суботів

Зарубинецька культура – одна з головних археологічних культур України періоду Залізної доби.

Територія розповсюдження зарубинецької культури – басейни Прип'яті, середнього і частково верхнього Дніпра.

Рис.1.6. Зарубинецька культура (червоне)

Час – приблизно з 200 року до н. е. до 200 року н. е. Її було відкрито у 1899 і засвідчено понад 500 пам'ятками, розміщення яких охоплює простір від Прип'яті й Подесіння до Середнього Подніпров'я (Рис.1.6).

Зарубинецьку культуру відкрив у 1899 р. Вікентій Хвойка, виявивши могильник з тілоспаленням на Батуровій Горі поблизу с. Зарубинці Канівського району Черкаської області. Крім Зарубинецького могильника, В. Хвойка виявив ще кілька подібних могильників у Придніпров'ї: м. Ржищеві, селах Пухівка, Віта, Пищальники, Погреби, Бортничі, Вишеньки. На цих територіях було досліджено залишки безкурганного могильника.

Серед супровідного інвентарю були виявлені бронзові фібули і специфічна кераміка. Усі ці пам'ятки відносять до III ст. до н. е. Ця культура поширилась на Прип'ятському Поліссі, верхнього і Середнього Подніпров'я у кінці I тис до. н. е. – початку I тис.н. е.

Зарубинецька культура відома великими неукріпленими поселеннями. Вони розташовувались на мисах річок, ярах або на «надзаплавних терасах». Їх площа займала в середньому близько двох гектарів. Цій культурі були притаманні заглиблені в землю житла, що мали площу 18–20 метрів квадратних. При спорудженні було використано техніку дерев'яно-каркасного будівництва. Двосхилі дахи покривали соломною, очеретом або жердинами. Джерелом тепла в житлах були відкриті вогнища (Рис.1.7).

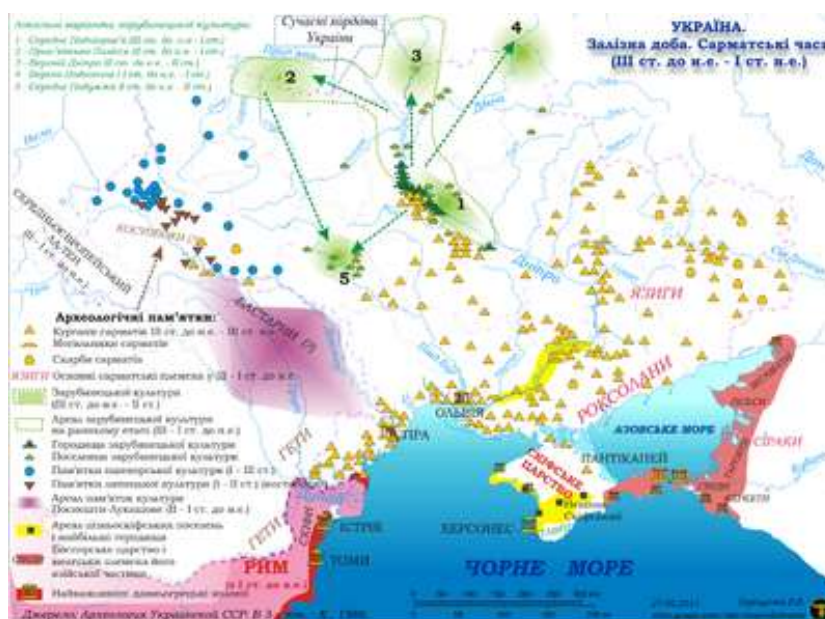

Рис.1.7. Україна у III — I ст. до н. е. Зарубинецька культура позначена зеленим кольором

Населення вело осілий спосіб життя. У вжитку у зарубинців було залізо, яке вони самі ж і видобували. Серед знарядь праці, виготовлених з цього матеріалу, були знайдені серпи і коси, що свідчить про землеробський спосіб господарства. Мешканці цих поселень вирощували просо, пшеницю-двозернянку, ячмінь. Проте займались і скотарством – вирощували й розводили

корів, свиней, коней, дрібну рогату худобу. Також існувало певне поняття про полювання і риболовлю.

У поселеннях зарубинців виготовляли кераміку, використовуючи гончарний круг ручного типу. Готовий посуд випалювали. Ювелірні вироби виготовляли з привізної бронзи, з льону і конопель – тканини. Про існування ткацтва свідчать знайдені піднімальні грузила для ткацького верстата.

Для Зарубинецької культури були характерні ґрунтові безкурганні поховання: тіла спалювали в особливих урнах або ямах, існував спеціальний поховальний інвентар. Також відомі випадки трупопокладення, проте зустрічаються вони доволі рідко [4, 5, 84, 85].

ПАМ'ЯТНИКИ

Пам'ятник Холодноярському повстанню (с. Мельники) (2008 р.)

Мельники розташовані на відстані 12 км від Туристичного комплексу «Перший Кордон».

Вздовж Холодного Яру, по обидва боки річки Сріблянки розташоване одне з наймальовничіших місць Чигиринського краю – село Мельники. Відоме воно з 1629 року. За переказами, жителі села були мірошниками, тут, на річці, вони ставили водяні млини, за що село й прозвали Мельниками.

Звідси у 1768 році розгорілося полум'я народного повстання – Коліївщини. В селі тривалий час жив один із керівників національно-визвольного повстання – гайдамак Семен Неживий.

У 1918 році Мельники стали центром повстанського руху Центральної України проти ворогів незалежної України.

Мельники – батьківщина головного отамана Холодноярської республіки Василя Чучупаки (1894–1920), а також його братів: Олексія, Петра, Дем'яна та двоюрідного брата Семена. В. Чучупака загинув у бою на околицях села (хутір Кресельці), де встановлено пам'ятник героям-холодноярцям. Похований на сільському цвинтарі.

29 серпня (за старим стилем) 1920 року на Великому зборі повстанців оголосили загальну мобілізацію і рушили на Чигирин, який взяли без бою (800 червоноармійців ганебно втекли). В центрі села – пам'ятник Холодноярським героям.

В роки Другої світової війни мельниківці відважно боролися з окупантами. Ті, що віддали своє життя під час визволення села, сплять вічним сном у братській могилі.

Могила Василя Чучупаки (2009 р.)

Василь Степанович Чучупак (27 лютого (11 березня) 1895 р., с. Мельники, Черкаська область – 18 березень 1920), с. Мельники) – український військовий і громадський діяч часів УНР, головний отаман Холодноярської Республіки.

Батьки – Оксана Сидорівна Левицька і Степан Георгійович Чучупак (в деяких джерелах – Чучупака) мали п'ять синів: Петра, Ореста, Василя, Олексія і Дем'яна. Троє з них (Василь, Петро та Олексій) стали повстанськими отаманами. Орест загинув на Першій світовій війні 1915 р. під Краковом. Дем'ян (5.10.1902–1992, Рівне) – козак полку гайдамаків Холодного Яру.

Навчався у Києві. До початку Першої світової війни – вчитель в Тимошівці.

З початком Першої світової війни братів Чучупак мобілізували. З 1916 року – прапорщик російської армії. За сімейними переказами, у 1917 році записався у один з батальйонів смерті. Після повернення з армії вчителював у Пляківці і Ревівці (нині Кам'янського району Черкаської області).

У 1918–1919 – мельничанський сотник і Медведівський курінний. У 1919 – командир Мельничанської сотні самооборони. Перший озброєний відділ для охорони скарбів Мотронинського монастиря і рідного села Мельників сформував Олексій Чучупак. Після поразки в бою з німецькою частиною односельці звернулися до Василя, щоб він став отаманом. Незабаром відділ самооборони переріс у полк гайдамаків Холодного Яру, який з лютого 1919 р. активно виступив на підтримку Директорії. На початку квітня 1919 р. підняв повстання «проти комуні та радянської влади, за самостійність». У травні–червні 1919 року підтримував повстання Григор'єва.

У 1919–1920 командир полку гайдамаків Холодного Яру, головний отаман Холодного Яру. Воював проти білогвардійців під керівництвом повстанського комітету на чолі з Логвином Панченко, якому підпорядковувалися також загони Свирида Коцури, Олексія П'ятенка та інші. Згодом підпорядковувався отаману Херсонщини і Катеринославщини Андрію Гулому-Гуленко, який прибув в листопаді 1919 року до Холодного Яру. Йому підпорядковувалися отамани Герасим Нестеренко-Орел, Трифон Гладченко, Михайло Мелашка, Сірко, Око, Чорний Ворон (Чорногузько), Мефодій Голик-Залізник, Семен Вовк, Калюжний, Д. Канатенко, 1-й і 2-й Олександрійські полки.

У лютому 1920 року полк гайдамаків Холодного Яру співпрацював з армією УНР, яка здійснювала Перший Зимовий похід. 12 лютого в Медведівці командуючим армією УНР Михайлом Омеляновичем-Павленком була скликана нарада командирів і начальників штабів дивізій Зимового походу. У нараді взяли участь Юрій Тютюнник, отамани Олександр Загородський, Андрій Гулий-Гуленко, Василь і Петро Чучупаки.

Василь Чучупак користувався надзвичайним авторитетом серед населення, на тій території сучасної Черкаської області, яка найдовше протрималася вільною.

18 березня 1920 року отамани Холодного Яру з'їхалися на нараду на хуторі Кресельці (зараз в складі села Мельники), що на дорозі з Мельників на Мотронин монастир, з метою визначити дату повстання проти Радянської влади. Саме тоді частини 21-ї бригади 7-й стор. Дивізії Червоної армії, виконуючи згаданий наказ, вийшли з лісу до Мельників і несподівано натрапили на загін Чучупака. Отаман був оточений у хуторі і застрелився, щоб не потрапити в полон. 24 березня червоні командири послали з Кременчука телеграму про смерть Чучупака. Похований Василь Чучупак в рідному селі

Кам'яна стела (Кам'яна баба) із села Суботів

З часів Національної революції середини XVII ст., або простіше кажучи, з часів гетьмана України Богдана Хмельницького, до наших днів дійшла специфічна пам'ятка історії. Знаходиться вона у центрі села Суботів Чигиринського району. Це так звана «Кам'яна Баба», про яку оповідають, що при ній «було карано козацьких ворогів». Навіть сьогодні, підійшовши до неї і ретельно її оглянувши, можна побачити давньо-історичні місця рубання шабель.

Як засвідчують історичні джерела, ще у XVII ст. «кам'яні баби» стояли на всіх помітних серед степів місцях, на проїжджих шляхах. Але по мірі заселення вони стали зникати: селяни стали розбивати їх, звозили з курганів, використовували під час будівництва. Як не парадоксально, але наявність кам'яних стел характерна для південних степів України, проте для Середнього Подніпров'я це досить рідкісне явище. Саме до цього унікального явища і відноситься «кам'яна баба» в Суботові. Коли, звідки і яким чином вона тут з'явилася, за браком достовірних джерел сказати поки що не можна.

Найдавніша відома на сьогодні згадка про суботівську «бабу» належить українському етнографу французького походження і досліднику старожитностей першої половини XIX століття Домініку П'єру де ля Флізу, який поряд з іншими пам'ятками краю виділив, описав і замалював «кам'яну бабу». Дослідник, опираючись на народні джерела пов'язує її появу з часами Богдана Хмельницького.

У 1898 р., як пам'ятку археології, «кам'яну бабу» фіксує у своїй «Археологічній карті Київської губернії» Володимир Антонович.

На сьогодні серед жителів села Суботів побутує думка, що «баба» стояла колись на межі суботівських земель і була перевезена до села під час епідемії. Люди вірили, що стела врятує населення села від смертельної хвороби.

Відомий сучасний черкаський археолог Михайло Сиволап не відкидає версію, що вона може відноситися до кола пам'яток періоду бронзи.

Пам'ятник Нелюбовичу-Тукальському

Поруч з церквою Петра і Павла стоїть пам'ятник Київському митрополиту Йосипу Нелюбовичу-Тукальському, життя якого тісно пов'язане з Чигирином. Після звільнення з російського ув'язнення (чим він зобов'язаний гетьману Петру Дорошенку), Тукальський обрав своєю резиденцією Чигирин. Отримавши підтвердження на Київську митрополію від Константинопольського патріарха,

митрополит не був визнаний Московською церквою, оскільки виступав противником польського і московського втручання в українські церковні справи. Після смерті Йосипа Нелюбовича-Тукальського поховали в церкві Петра і Павла в Чигирині, але згодом його мощі перепоховали в Лубенському Мгарському монастирі [124].

Географічний Центр України (м. Шпола, Шполянська територіальна громада)

У Черкаській області, а саме в Шполянській територіальній громаді, розташований географічний центр України. Місцеві жителі так пишаються цим фактом, що встановили цілих два пам'ятні знаки на честь своєї першості. Звичайно, не всім щастить жити

в таких місцях, а ось відвідати їх може кожен. Черкащину завжди вважали духовним центром України, тут: Шевченкове та Моринці, Чигирин та Суботів, козацько-гайдамацький Холодний Яр. А до всього, виявляється, це ще й географічний центр. Ця точка привертає до себе туристів. Точніше, дві точки!

Вона знаходиться в містечку Шпола. Спочатку пам'ятний камінь встановили саме тут. Напис, що з'явився на ньому, свідчить: «Шпола – географічний центр України». Але якщо бути точними, слід визнати, що центр, то не в самій Шполі, а неподалік. Друга точка – на північній околиці села Мар'янівка Шполянської територіальної громади, між Шполою і селами Матусів і Сигнаївка. Тому камінь перевезли туди, замінивши попередній напис і вказавши замість нього назву села. У місті Шпола напис став скромнішим: «Шполянщина – географічний центр України». Для людей з боку, може, це і не принципово, але шполянці вирішили бути точними до кінця.

Вчені з Державного департаменту геодезії і картографії на основі складних розрахунків за принципом інтегралів (саме такими методами

користуються в Європі і США) довели, що географічний центр України має координати 49°01'39" північної широти і 31°28'58" східної довготи. Географічний центр розрахований як центр ваги плоскої фігури, обмеженої межами держави. Його визначили за середнім значенням широти і довготи крайніх північної, південної, західної і східної точок України.

А ось на Кіровоградщині, в містечку Добровеличківка, розташований інший центр України – геометричний. Добровеличківка вважалася географічним центром раніше, оскільки користувалися при обчисленнях простим методом: з'єднали лінією захід зі сходом і північ з півднем, а місце перетину стали вважати центром України. Коли справа дійшла до серйозних вимірів (в результаті яких з'ясували, що він все-таки у Мар'янівці), фахівці враховували 8 686 точок периметра сухопутної ділянки кордону України, а також берегових ліній по Чорному й Азовському морях. До тих пір, поки не з'ясували всіх деталей з визначенням і вимірюванням географічного центру, всі лаври діставалися саме Добровеличківці, але тепер вона ділить славу з сусідами. До речі, відстань між містами Шпола і Добровеличківка по прямій – близько ста кілометрів.

Крім того, Мар'янівка є також центром тяжіння України: якщо вирізати карту держави і проткнути ручкою на місці села Мар'янівка – карта буде стояти паралельно землі і не нахилиться ні в одну сторону. У географічному центрі прямо серед поля закопана капсула, оснащена відповідною передавальною апаратурою, і встановлений репер. Тому супутники орієнтуються на Мар'янівку. У селі планують побудувати павільйон макета рельєфної карти України з символічним позначенням центру. Його будуть оточувати 25 тополь – за кількістю областей держави. Від центру повинні відображатися промені-дороги. Але все це в майбутньому [17].

САКРАЛЬНІ ОБ'ЄКТИ: ЦЕРКВИ, МОНАСТИРИ, СОБОРИ, ХРАМИ

Мотронинський монастир

Після прийняття християнства у цих краях виникло чимало монастирів, а Холодний Яр став притулком для чернецтва. Найбільш відомим серед монастирів став – **Мотронинський монастир**, який знаходиться в самому центрі Холодного Яру.

Відвідувачів сучасного Холодного Яру завжди цікавить розташований тут Свято-Троїцький Мотронинський жіночий монастир, документальна історія якого починається з 1568 р. Саме тоді монастир розпочав свою діяльність завдяки заходам митрополита Іона Протасовича.

Спочатку відправи відбувалися у невеличкій каплиці, а обитель звалася Мотронинським скитом. Гетьман Петро Конашевич Сагайдачний закріпив за монастирем землі та угіддя, надав кошти на спорудження соборної церкви. Київський митрополит Сильвестр Косов 11 січня 1648 р. своїм коштом

спорудив монастирську трапезну церкву. Управителі монастиря почали іменуватися ігуменами. У подальшому монастир користувався заступництвом гетьманів України – Петра Конашевича Сагайдачного, Богдана та Юрія Хмельницьких, Петра Дорошенка, київського митрополита Йосифа Тукальського.

Монастир неодноразово руйнувався турецькими, татарськими і польськими військовими загонами. Мотронинський монастир традиційно підпорядковувався Переяславській єпархії, хоч розміщувався на Правобережній Україні, яка від часів Андрусівського договору 1667 р. перебувала під владою Речі Посполитої. Тривалий час стосунки між монастирем та польською адміністрацією були відносно лояльними і стриманими. У 1717 р. на прохання Переяславського єпископа Кирила Шумлянського Чигиринський староста князь Ян Яблонський підтвердив давні права Мотронинського монастиря на володіння землями.

В середині XIX ст. у Мотронинському монастирі існували такі будівлі: мурована соборна Троїцька церква, дерев'яний храм Іоанна Златоуста, будинок настоятеля, братські келії, трапезна, готель для прочан (за межами дерев'яної огорожі), служби (усі з дерева). У 1863 році у монастирі проживали: ігумен, 4 ієромонахи, 1 ієродиякон, 1 черниця, 9 прислужників, 10 чол. різних станів (всього 26 чоловік). Орні, сінокісні та лісові землі монастиря склали 336 десятин, він володів також чотирма невеликими водяними млинами. Отже, монастир був відносно невеликим і проводив досить незначну господарську діяльність, спрямовану на забезпечення свого існування.

У 1902 році складено та запропоновано до спорудження у Мотронинському монастирі проекти дерев'яних корпусів келій, будинку прочан. Відомо також, що у 1912–1913 роках перелічені споруди було відбудовано у камені. Про це свідчать Укази Київської духовної консисторії про будівництво та акти прийняття відбудованих споруд.

Мотронинський монастир припинив своє існування у 1923 році, його культові й цивільні будівлі зазнали руйнації. Від них уціліла лише мурована будівля Троїцької церкви. На території монастиря збереглися окремі надгробки й пам'ятні плити. Тільки на початку 1990-х років Мотронинський Свято-Троїцький монастир відновив свою діяльність.

Троїцька церква (Мотронинський монастир)

У 1735 р. у монастирі була побудована соборна дерев'яна Троїцька церква. Наприкінці 1760-х років Мотронинський монастир та його околиці стають осередком, де кучкувалися ватаги повстанців. Цьому сприяли, зокрема, вигідне стратегічне розташування монастиря, глибокі яри і байраки. Тут перебували Максим Залізняка, Семен Неживий та інші козацькі поводири, посланці із Запорозької Січі. У часи Коліївщини Мотронинський монастир зазнав неодноразових нападів польських

і російських каральних загонів та численних зграй грабіжників, що видавали себе за гайдамаків. Монастир було зруйновано, знищено багато історичних реліквій, церковних коштовностей, старовинних грамот і гетьманських універсалів та стародруків. Однак у 1770-х роках монастир швидко відновлює своє господарство, володіючи великими земельними угіддями, рибними ставками, млинами, пасіками, хуторами, що дає змогу досить інтенсивно вести розбудову монастиря. В цей час ігуменом Мотронинського монастиря був Мельхіседек Значко Яворський – відомий захисник православної віри на Україні.

Дерев'яна Троїцька церква монастиря проіснувала до 1800 року, коли через ветхість була розібрана. У 1804 році на її місці побудовано нову муровану церкву. У 1820 році поруч була побудована дерев'яна трапезна церква в ім'я Іоанна Златоуста.

Свято-Іллінська церква (с. Суботів)

Унікальна пам'ятка пізнього середньовіччя **Свято-Іллінська церква** у Суботові – усипальниця Богдана Хмельницького – збереженням своєї автентичності зобов'язана реставраційним роботам, що проводилися у XIX ст., в 20-х рр. XX ст. Нового якісного наповнення набувають наступні реставраційні роботи

50-х, 70-х, 90-х років XX ст., що проводилися вслід за археологічними дослідженнями.

Богдан Хмельницький народився в Суботові, тому вирішив, що саме тут побудує сімейну усипальницю – Іллінську церкву. Думки істориків про початок зведення храму розходяться. Одні стверджують, що роком заснування є 1653, інші – 1656. Крім того, у Суботові була резиденція гетьмана. Також, крім релігійного призначення, Іллінська церква повинна була виконувати функцію і оборонної споруди. Її стіни – до 2 метрів завтовшки. Іван Крип'якевич, відомий український історик, припускав, що будівля зроблено з каменю, з якого була побудована мечеть неподалік. Після смерті Хмельницького у 1657 році, його поховали в Іллінській церкві.

Під час реставрації храму у 70-тих роках XX століття, ніяких останків під надгробком не знайшли. Більш того, землю тут неодноразово перекопували. Зараз всередині можна побачити невеликий надгробок. Вважається, що через деякий час після смерті Богдана Хмельницького, в 1664 році, місце поховання осквернили, забравши тіло. Припускають, що це міг зробити поляк, військовий Стефан Чарнецький, який також пограбував і спалив гетьманський хутір. У кінці 1860-тих біля входу в храм збудували дзвіницю, яка стоїть тут до сих пір. За радянських часів служби у храмі не проводили, зате тут облаштували клуб, а потім – склад. У 1990 році Іллінську церкву повернули місцевим прихожанам, почали відновлювати по фотографіях XIX століття іконостас. Також варто

згадати, що й досі ведуться роботи з пошуку місця поховання Богдана Хмельницького.

Каплиця Святої Покрови (м. Чигирин)

Каплиця Святої Покрови – пам'ятка історії місцевого значення (1995 р.). Братська могила козаків та жителів міста Чигирин XVII ст., знайдених під час археологічних досліджень. Знаходиться каплиця по дорозі до Замкової гори.

Церква Покрови існувала в 1900 р.

Під час будівництва резиденції Б. Хмельницького були знайдені залишки цвинтаря XVI–XVII ст. Всього відкрито 263 поховання. Вони досліджувалися у 1993–1994 роках.

За описом, чоловіче населення відзначалося високим зростом, міцною будовою тіла з гарно розвинутим рельєфом м'язів, що говорить про сильні фізичні навантаження. В ногах одного з небіжчиків було виявлено цілий горщик XVII ст. При одному з жіночих поховань знайдені підківки від чобіт, залишки шкіри від взуття, срібна каблучка та три шпильки для волосся. Серед речей, що супроводжували похованих, археологи відкопали свинцеві кулі, наконечники стріл, намисто, залишки керамічного світильника та інші предмети XVII ст.

Унікальними знахідками є залишки тканин і фрагменти одягу. Це передня частина жіночої блузи, прикрашеної мереживом, а також головний убір із парчевої тканини. Цікаві бронзові застібки для одягу. Деякі поховання супроводжувалися монетами.

Під час розкопок, окрім поховань була виявлена велика кількість фрагментів кераміки XVII ст. Скупчення великої кількості керамічного матеріалу на порівняно обмеженій площі розкопу свідчить про раптове припинення людської діяльності, в цьому разі – у результаті військового нападу, що підтверджується такими знахідками, як гарматні ядра та кулі.

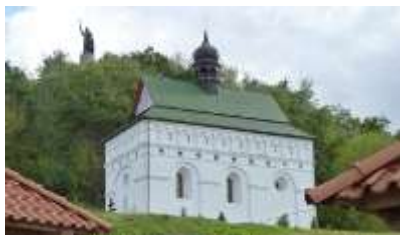
Останки небіжчиків, після часткового дослідження цвинтаря, були перепоховані під Богдановою Горою. Над їх могилою у 1995 році побудовано Каплицю Святої Покрови. Вона розташована неподалік від місця, де стояла церква в ім'я Преображення Господня, а тепер знаходиться музей Богдана Хмельницького [55].

Церква Петра та Павла (м. Чигирин)

Церква Святих Петра і Павла це відтворена копія святині. Руїни ж попередниці, точніше її фундамент, збереглися в декількох десятках метрів від нової споруди. Поки надійне укриття-павільйон над знахідками археологів

побудувати тільки планують, тому відвідувачам не вдасться роздивитися зблизька те, що залишилося від стародавнього храму. Зате нова церква Петра і Павла цілком доступна для всіх бажаючих, тут проходять служби і всі традиційні церковні ритуали.

Церква Петра і Павла з'явилася на схилі Замкової гори приблизно в середині XVII століття. Точна дата її спорудження не встановлена. Втім, відома дата руйнування – сталося це під час турецької облоги Чигирини в 1678 році. Перші розкопки на території, де стояла стара Петропавлівська церква, почалися в кінці вісімдесятих років минулого століття. У перші роки XXI століття, коли проходив черговий етап археологічних розкопок на місці старої церкви, почалися роботи з будівництва нового храму. В кінці 2005 року початок будівництва нової церкви Петра і Павла освятив єпископ Черкаський і Чигиринський. Під майбутню будівлю заклали металеву капсулу з листом до нащадків, написаному на міді, і наріжний камінь з древнього фундаменту храму. 12 липня 2007 року, за участю Патріарха УПЦ Київського патріархату Філарета та інших поважних осіб, відбулося урочисте освячення нового храму. Дослідження залишків старої церкви і її музеєфікація тривають.

Деякі фахівці стверджують, що храм Петра і Павла в Чигирині звів Богдан Хмельницький. Інші ж висловлюють гіпотезу, що оскільки церкву назвали іменами небесних покровителів гетьмана Петра Дорошенка, то побудована вона, ймовірно, за його рахунок. Зовнішні обриси споруди свідчать, що Петропавлівська церква в Чигирині, крім культових, виконувала і оборонні функції. Під час турецьких походів 1677–1678 роки церква входила в систему захисних споруд тодішньої столиці. У літописі Самійла Величка йдеться, що «сердюки з іншими козаками ... станули нижче церкви Святих Апостолів у Чигирині під Замковою горою и билися з турками до смерку, та аж ні немного їм не далися». На плані Чигиринської фортеці 1678 року створеному полковником і інженером Патріком Гордоном, можна побачити церкву і дерев'яну дзвіницю. Судячи з цього кресленням, церква була кам'яною, майже квадратною в плані, розміром приблизно 7 на 7 сажнів, з трикутними фронтонами. Архітектурою храм в Чигирині нагадує Іллінську церкву в родовому маєтку Хмельницьких в Суботіві [124].

Церква Успенія Пресвятої Богородиці (с. Медведівка)

Церква Успенія Пресвятої Богородиці – православний (УПЦ МП) храм у селі Медведівці Чигиринського району Черкаської області. Храм – цегляний, одноверхий, хрестовий в плані.

Зовні культова споруда мало чим відрізняється від розповсюдженої тоді єпархіальної архітектури, втім

злегка помітними є риси модерну. Церква побудована у 1860–1864 роках за кошти І. Фундуклея, київського цивільного губернатора, який на той час був власником цих земель.

У період 1922–1930 років церква Успіння Пресвятої Богородиці в Медведівці належала до УАПЦ.

Подальша доля храму вирішилась на сільському сході – було подано пропозицію не руйнувати приміщення церкви, а переобладнати його під комору для зберігання колгоспного зерна, а будинок священника використовували як клуб.

Відтак, на тривалий час храм втратив своє пряме призначення і лише у 1942 році в ньому було відновлено службу. Відтоді церкву більше не закривали, а священнослужителі поступово, на пожертвування віруючих, відновлювали зруйновані частини храму.

У 1973 році медведівську церкву Успіння Пресвятої Богородиці взято на облік як пам'ятку архітектури у Обласному управлінні архітектури.

За незалежності України у 1990-х роках активно тривали реставраційні роботи у храмі: так, завдяки спонсорській допомозі та на пожертвування прихожан встановили дзвони на дзвіниці (1992), виконали фасадний ремонт церкви (1994), наприкінці 1990-х був здійснений розпис центральної частини, бокових частин і входу до храму. Повністю завершили ремонт в 2000 році, коли виготовили вітвар.

На даний час (2020) церква Успіння Пресвятої Богородиці в Медведівці має статус пам'ятки архітектури місцевого значення і є діючим православним храмом (УПЦ МП) [1].

Церква Святого Іоанна Богослова (с. Головківка)

Церква Св. Іоанна Богослова в Головківці побудована на початку ХІХ ст. на фундаменті більш старого храму, відомого з 1775 р. А у 1841 році храм капітально реконструювали за участю Івана Івановича Фундуклея, який володів тоді селом. За радянського часу на дорогах до церкви виставляли охорону, щоб перешкодити воцерковленню людей. У ці часи Храм зазнав руйнувань з боку більшовиків

З церквою Іоанна Богослова у Головківці пов'язано кілька легенд. Одна з них говорить про те, що під час руйнування церкви більшовиками було заховано дзвони. Священик намагався дізнатися, де ж саме, щоб знайти їх і зберегти до кращого часу. Людина, котра вкрала дзвін, відмовилася виказати його місце, та за якийсь час і ця людина, і її двоє родичів повісилися. Місцеві говорили, що Господь не пробачив наруги над святинями. Після радянського періоду церква була відремонтована. Рештки колон від старого приміщення церкви видно досі. Нині в церкві проводять служби; поряд з нею є колодязь. Місцеві мешканці вірять, що вода в ньому чудодійна і лікує низку хвороб.

Багато людей, котрі побували в храмі, відзначають, що там вони позбуваються занепокоєння, тривоги, а їхню душу опановують умиротворення і спокій.

Церква чотирьохкупольна, хрестова в плані. Збереглася автентична дзвіниця з дзвонами. Ведеться будівництво Монастирського корпусу [123].

Церква Святого Петра Багатотраждального (с. Буда)

Церква святого Петра Багатотраждального – унікальний об’єкт, розташований на хуторі Буда Чигиринського району Черкаської області. В дивному історичному місці, в глибині урочища «Холодний яр», кілька років тому з’явився цей храм. Сталося це після рішення помісного собору звести фігуру праведного Петра Багатотраждального (Калнишевського) до лику

святих. Церква святого Петра Багатотраждального є першим в Україні храмом, зведеним на честь останнього кошового отамана Запорізької Січі.

Православна церква святого Петра Багатотраждального (Калнишевського) з’явилася після того, як у 2008 році Українська православна церква Київського патріархату канонізувала особистість Петра Калнишевського. Ініціатором будівництва церкви на території Холодного яру стала громадська організація «Вільне козацтво Холодного Яру». 14 червня 2009 митрополит Черкаський і Чигиринський Іоанн освятив хрест і місце будівництва майбутнього храму. У липні 2015 року, в присутності вищих духовних осіб, церква святого Петра Багатотраждального (Калнишевського) була освячена і відкрита.

Церква-ротонда Святої Олександри (с. Лебедівка)

Церква-ротонда Святої Олександри розташована в селі Лебедівка (Кам’янська міська громада, Черкаської області). Свою назву село отримало через озера, на якому в той час мешкало багато лебедів. Сюди неодноразово приїжджав видатний композитор Чайковський і саме з цим місцем пов’язана його видатна композиція «Лебедине озеро».

Зараз храм відреставровано небайдужими спонсорами і виглядає зовсім як новий. Церква-ротонда була споруджена у 1843 році відставним капітаном Порфирієм Красовським, який на той час володів цим маєтком. Сам храм збудували в стилі, який відносять до пізнього класицизму: йому надали круглу форму у вигляді ротонди. Такі побудови для православ’я вважаються незвичайними і нетрадиційними. Ну і як же, в цьому випадку, обійтися без загадок і містики? Саме тому таку форму церкви пояснюють тим, що вона була масонської. Інтер’єр церкви декорований ліпниною і

прикрашений монументальним живописом. Всім любителям містицизму і всього, що може пов'язувати з масонами, обов'язково треба відвідати церкву-ротонду. Ви самі зможете переконатися, що там цікаво. Відчуття будуть незабутніми [125].

Церква Різдва Пресвятої Богородиці (с. Вербівка)

На початку XVIII століття, у долині річки Сухий Ташлик, там, де проходила дорога з Чигирина на Умань, з'явилося по долині річки декілька хуторів. З часом площа хуторів збільшилась – й утворилось село, назване Вербівка.

У кінці XVIII на початку XIX століття село належало сім'ї Давидових, які були власниками села до революції 1917 року.

Однією з окрас села є **Церква Різдва Богородиці** – дерев'яна, збудована в 1768 р. Тут вінчалися син декабриста В. Л. Давидова Лев Давидов з сестрою П. І. Чайковського Олександром. За переказами старожилів с. Вербівка заснована більш 300 років тому в долині р. Сухий Ташлик. Там де проходила дорога з Чигирина на Умань, з'явилися перші поселення. Одним з перших поселенців, за переказом, був якийсь Голобородько.

Пізніше декілька хуторів з'явилися по долині річки. Після зруйнування Запорізької Січі, 1791 року з'явився хутір Мовчана Зінька, пізніше хутори Марченка, Бондаренка, Бровка.

З часом величина хуторів збільшувалась і утворилося велике село, якому було дано назву Вербівка. Назва пішла від того, що в кручі, над річкою, коло дороги, яка йшла з Чигирина на Умань і по берегах річки було багато верб.

Територія по берегах річки була покрита суцільним лісом, у якому пізніше був табір гайдамаків.

Цариця Катерина II наділила землі, де було і с. Вербівка, поміщикам німцям фон-Стааль, а населення села було закріпачено.

У 1870 році Лев Васильович Давидов за 70 тисяч карбованців купив землю в селі Вербівці для майбутнього маєтку.

Церква Пресвятої Богородиці (с. Ребедайлівка)

Село Ребедайлівка розташоване неподалік урочища Холодний Яр поблизу міста Кам'янка на Черкащині.

Багато церков по українських населених пунктах оздоблено в суто національному стилі –

козацькому бароко. До них належить і ця дерев'яна церква у Ребедайлівці. Одна з найстаріших дерев'яних церков Черкащини – церква Пресвятої Богородиці у селі Ребедайлівка Кам'янського району. Святиня була зведена в 1796 році на пагорбі, у центральній частині села, височіючи над довколишніми ландшафтами. У 1813 році при ній працювала церковно-парафіяльна школа.

Церква належить до пам'яток народної дерев'яної архітектури, розповсюджених у Наддніпрянській Україні, хрещата в плані, одноверха.

Над центральним зрубом височіє восьмигранний барабан верху, над бабинцем – одноярусна дзвіниця з шатровим верхом типу «восьмерик на четверику».

Церква Святого Михайла (Черкаський район)

Церква Святого Михайла розташована у селі Юрчиха, Кам'янської міської громади. Храм побудований у 1897 році. Споруда виконана з цегли, має форму хреста.

Успінська церква (с. Жаботин)

Церква Успіння Пресвятої Богородиці дерев'яна церква в селі Жаботин Черкаського району Черкаської області. Побудована у 1851 році.

Церква хрестова в плані, одноголова. До квадратного в плані центрального об'єму з чотирьох сторін примикають нижчі і менші по розмірах зруби. З боків вівтарного зрубу – ризниця і жертвник. Над притвором – двох'ярусна дзвіниця типу два восьмерики на четверику з шатровим верхом. Центральний зруб увінчаний цибулинною главою на високому світловому барабані, а по його кутах розміщені чотири менші декоративні главки в традиційній для російської архітектури схемі. Головний вхід оформлений трьохчасним колонним входом.

Розміри пам'ятки: довжина 26 м, ширина 17 м, висота 21 м. Об'ємно-просторова композиція споруди динамічна: енергійні пірамідальність центральної частини розвивають спрямовані догори лінії дзвіниці. У декоративному оформленні фасадів своєрідно переплетені елементи різних стильових напрямлень. У інтер'єрі домінує розкритий центральний простір, якому підпорядковані плоско перекриті об'єми бічних гілок, сполучені з ним лучковими арками-вирізами. На стінах центрального об'єму – монументальний живопис на полотні кінця XIX століття.

Пам'ятка є рідкісним на Правобережжі твором народної дерев'яної архітектури з елементами романтизму.

1.1.5. ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СФЕРА

Готелі м. Чигирин

1. Готель «Шинок на мітлі» (м. Чигирин);
2. Готель;

- ресторації та місця громадського харчування – 86 закладів:

а) ресторації м. Чигирин – 3 заклади:

1. Ресторан «Шинок Посольський»;
2. Кафе-бар «Гетьман»;
3. Кафе «Рандеву»;

б) ресторації Чигиринського району – 5 закладів:

1. Світлиця «У пані Олі» (с. Суботів);
2. Кафе «Перший кордон» (с. Медведівка);
3. Ресторанно-мотельний комплекс «Шинок «на мітлі» (с. Трушівці);
4. Ресторан «Дикий хутір» (х. Буда);
5. Ресторан «Гетьманська корчма» (с. Суботів);

в) ресторації м. Кам'янка - 18 закладів:

1. Ресторан італійської кухні «Грельятта Італьяно»;
2. Ресторан «Ренесанс»;
3. Ресторан «Дача»;
4. Ресторан «Літо»;
5. Ресторан «Silver»;
6. Ресторан «Рішельє»;
7. Ресторанний комплекс «Fantasy»;
8. Ресторан «Galaxy»;
9. Ресторан «Діант»;
10. Ресторан «Ньоггеншиль»;
11. Ресторан «Європейський»;
12. Кафе «Оазис»;
13. Кафе «Прометей»;
14. Кафе «Свояк»;
15. Кафе «Мішель»;
16. Кафе «Навігатор»;
17. Кафе «Квантум»;
18. Кафе «Крута»;

г) ресторації, кафе м. Сміла - 29 закладів:

1. Ресторан американської і середземноморської кухні «OKNA»;
2. Ресторан «Гуляй поле»;
3. Ресторан японської кухні «Тануки»;
4. Ресторан європейської кухні «Grand Парк»;

5. Ресторан європейської кухні «Панорама»;
6. Ресторан європейської кухні «Sintar»;
7. Ресторан європейської кухні «Ани»;
8. Ресторан європейської кухні «Smila»;
9. Ресторан японської кухні «FUKURO»;
10. Ресторан української кухні «Салют»;
11. Ресторан «Mobil`na kav`арна»;
12. Ресторан української кухні «Joy»;
13. Ресторан української кухні «Світанок»;
14. Ресторан «Джем на Ржевской»;
16. Ресторан «Фантазія»;
15. Ресторан української кухні «Mriya»;
17. Ресторан «Сицилія»;
18. Ресторан української кухні «Riv`era»;
19. Ресторан «Zatyshok»;
20. Ресторан японської кухні «Tanuky syshi bar»;
21. Кафе-бар «Едельвейс»;
22. Caffeiny Family;
23. Кафе «Mobil`na kav`арна»;
24. Кафе «Coffeetut»;
25. Кафе «Kav`арна Comersant»;
26. Кафе «Yalynka»;
27. Кафе «Ностальгія»;
28. Кафе «Мрія»;
29. Кафе «Салют»;

д) ресторани, кафе Смілянської територіальної громади – 25

закладів:

№ з/п	Назва закладу	Адреса, телефон	Кількість посадочних місць
1	Магазин-кафе «Людмила»	с. Балаклея, вул. Миру, 60, тел. (04733) 9 36 28, 096 140 57 29	4
2	Магазин-кафе «Зустріч»	с. Балаклея, вул. Миру, 260А	8
3	Кафе-бар «Меркурій»	с. Балаклея, вул. Миру, 123А, тел. (04733) 9 30 04	44
4	Кафе	с. Березняки, вул. мол. серж. Р.Чубатенка, 1А, тел. (04733) 97 3 90	80
5	Кафе-бар	с. Велика Яблунівка, вул. Івана Нечуй-Левицького, центр	30
6	Кафе-бар	с. Голов'ятине, вул. Котляра, 2, тел. 067 474 03 00	20
7	Кафе-бар «Візит»	с. Костянтинівка, вул. К. Вишневецького, 202, тел. 067 471 53 80	50
8	Мотель-ресторан «Рів'єра»	с. Костянтинівка, вул. К. Вишневецького, 39, тел. (04733) 4 00 67, 063 409 22 92, 096 467 08 01	200
9	Готельно-ресторанний комплекс «Гуляй Поле»	с. Костянтинівка, вул. Шевченка, 2Б, тел. 093 913 33 91	80 (в літній період

			300, де 80 – зали, 20 – бесідки, 200 – шатро для банкетів)
10	Кафе «Затишок»	с. Костянтинівка, вул. К. Вишневецького, 2, тел. (04733) 5 01 88, 094 986 21 88	140
11	Кафе «Юрова гора»	с. Плоске (25 км траси Н16 Золотоноша- Черкаси-Сміла-Умань)	30 (в літній період 54)
12	Кафе «Вояж»	с. Плоске, пров. Березневий, 2	40
13	Кафе	с. Макіївка, вул. Центральна, 12	30
14	Кафе-магазин	с. Макіївка, вул. Центральна, 14	80
15	Кафе-магазин	с. Макіївка, вул. Центральна, 16	30
16	Кафе «Наше кафе»	с. Холоднянське, вул. Ржевська, 52	20
17	Кафе «Новий світ»	с. Носачів, вул. Центральна	10
18	Магазин-кафе «Аліна»	с. Попівка, вул. Центральна, 53а	10
19	Кафе-бар «Ліана»	с. Ротмістрівка, вул. Михайлівська, 4	200
20	Кафе-бар «Лілія»	с. Ротмістрівка, вул. Мілованова, 13	70
21	Кафе	с. Самгородок, вул. Хрещатик, 35	
22	Магазин-кафе «Слав'янка»	с. Санжариха, вул. Шевченка, 73А, тел. 096 230 58 87	40
23	Бар «Апельсин»	с. Сердюківка, вул. Д. Лопатка, 26, тел. 096 040 33 55	30
24	Магазин-кафе	с. Сунки, вул. Центральна, 31	10
25	Магазин-кафе «Рояна»	с. Ташлик, вул. Б. Хмельницького, 10	8

САДИБИ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ

Зелена садиба «Дикий хутір» (с. Буда, Черкаський район)

Садиба скаладається з 3-х окремо розташованих будиночків, де є 5-ть однокімнатних двомісних номерів з усіма зручностями.

Із них: 2 номери «бізнес класу» (у номері 2 односпальних ліжка), 2 номери «напівлюкс» (у номері двоспальне ліжка), номер «люкс». Номер складається з жилої та ванної кімнати. В кожному номері є двоспальне комфортне ліжка, телевізор, холодильник, кондиціонер, м'які меблі, журнальний столик.

Зелена садиба «Холодноярський зорепад» (с. Залевки, Черкаський район)

Садиба розташована на одному з квітучих пагорбів холодноярського лісового масиву у Рип'яшиному яру, як маленький замок виступає з крутого схилу, кімнати розташувалися на чотирьох рівнях, три спальні і гостьова з каміном.

1. Має усі зручності, водночас розміщує 6 осіб:

- 1 кімната тримісна;
- 1 кімната двомісна;
- 1 кімната одномісна.

2. Харчування за бажанням, триразове – 110грн./особи:

- можливо сніданок або ж вечеря, можливі варіанти;
- на кухні є посуд для самостійного готування їжі.

3. Мангал, барбекю, кострова, літній майданчик для відпочинку.

4. Дитячий майданчик.

5. Паркова на 2 авто у дворі.

Садиба зеленого туризму «Лісова Легенда» (с. Сунки, Черкаський район)

Лісова легенда – сучасний затишний котедж. Чотири спальні, два санвузли, велика студія з каміном, яка поєднана з кухнею, сауна. Красивий ландшафтний дизайн: газони, квіти, фруктові дерева, великі гойдалки. Майданчик для відпочинку зі стаціонарним мангалом. Можливість розміщення до 15 осіб.

Село Сунки – це:

- красиве українське село з неймовірно мальовничим ландшафтом і цікавою історією;
- якісний, здоровий, доступний відпочинок для всієї родини та друзів;
- 10 км від м. Сміла;
- риболовля, турпоходи, спортивне орієнтування, бігові лижі, ковзани, сауна, фірмові частування.

Село Сунки – чудове українське село з неймовірно живописним ландшафтом та надзвичайно цікавою історією. На початку ХІХ ст. село належало відомому російському герою війни 1812 року М. М. Раєвському, з кінця ХІХ ст. – княгині Н. Г. Яшвіль (Філіпсон), у якої більш ніж 15 років гостював художник Нестеров М. В. В минулому село славалося гончарством та вишивкою.

З села легко дістатися до батьківщини Т. Г. Шевченка (75 км) у с. Моринці Корсунь-Шевченківської міської громади, до родового села Богдана Хмельницького с. Суботів (90 км) та у м. Чигирин (90 км), у славнозвісний Холодний Яр (45 км) з Мотронинським монастирем та 1000-річним дубом Максима Залізняка – ватажком найбільшого у

світі повстання селян – Коліївщини (1768 р.), у місто Кам'янка в музей О. С. Пушкіна та П. І. Чайковського, місце, пов'язане з історією Південного товариства декабристів (1821–1825). Також можна відвідати мало відомі історичні місця: Ірдинський Успенський Виноградський підземний монастир, таємничу «Спіральну гору», а також реконструйовану базу партизанського загону імені Пожарського.

Садиба «Хата берегині» (с. Буда Черкаський район)

Окремий будинок на території готельно-ресторанного та музейно-етнографічного комплексу «Дикий Хутір», який розташований в центрі знаменитого Холодного Яру, поруч з тисячолітнім дубом Максима Залізняка. Інтер'єр будинку

оформлений у національному стилі з використанням традиційних елементів. У двох кімнатах можуть проживати до восьми чоловік. Є всі необхідні меблі, телевізор, фен та електронний чайник, а також два санвузли і діюча піч на дровах. До послуг проживаючих пропонується ресторан української кухні, унікальна лазня – чан на травах і різноманітні місця для відпочинку.

1.1.6. СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНІ ТУРИ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ТУРИСТІВ: ОПИС, КАРТИ

Тури та екскурсії м. Кам'янка – 2 тури:

1. Тижневий тур «**Черкащина 365**» за системою «все включено». Тижневий тур «Черкащина 365» подарує масу позитивних емоцій і нових вражень. Готель працює по системі «all inclusive». Але включені не тільки трансфер, проживання та харчування. Є головна особливість – захоплюючі екскурсії. Гості

славного міста Черкаси побачать батьківщину Тараса Шевченка і Богдана Хмельницького, відвідають урочище Холодний Яр, прогуляються по Софіївському парку в Умані. Тур дарує можливість за одну відпустку побачити всі «злачні» місця «Золотої підкови Черкащини». Як правило, кожен день туру «Черкащина 365» насичений екскурсіями і активами – пішими маршрутами. Можна підібрати заняття за інтересами та рівнем активності [68].

2. Тур «**Буддійські Черкаси та Тясминський каньйон**». Дзен-поїздка! Релакс і пізнання себе, буддизм і масони, Черкаси і Кам'янка. Наприкінці поїздки вас покатають на човнах по заповідному каньйону, де 15-

метрові скелі підносяться над водою, а береги покриті рідкісними рослинами [12].

АКТИВНІ ВИДИ ВІДПОЧИНКУ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ

Рис.2.1.Пляжно-купальний

Рис.2.2. Водно-розважальний відпочинок

Рис.2.3. Активно-оздоровчий відпочинок

Рис.2.4. Спортивно-реабілітаційний

1.2. ЧЕРКАСЬКО-КАНІВСЬКА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНА ЗОНА

(Черкаський район)

1.2.1. ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД

Канівський природний державний заповідник – це майже на 2 тисячах гектарів вкритих стародавнім лісом гір, пагорбів та ярів, кілька островів на Дніпрі, Успенський собор і музейний комплекс, Тарасова гора, де розташована могила Т. Г. Шевченка.

Заповідник створено у 1923 році на базі Канівського навчально-дослідного лісового господарства, основними функціями якого є охорона еталонних та унікальних природних комплексів лісостепу, збереження біорізноманіття, спостереження за зміною природних процесів.

Невід’ємною частиною історії заповідника є життя і творчість великого вченого, історика, археолога, краєзнавця, фундатора Українського історичного музею академіка Миколи Федоровича Біляшівського, багато оригінальних документів про життя та творчість якого збережені у невеликих меморіальних кімнатах музею.

Чернечий ліс (м. Канів)

Чернечий ліс – ландшафтний заказник місцевого значення розташований у Київській області. Створений відповідно до рішення Київської обласної ради від 27 квітня 2018 року. Створений для збереження старовікових дібров Київщини.

Заказник репрезентує рослинні угруповання соснового, змішаного та подекуди листяного лісу, насичені великим флористичним різноманіттям. Флора даного об’єкту налічує більше 300 видів вищих рослин, цей список продовжує поповнюватись.

Основним компонентом рослинності є розвинені три-чотириярусні сосняки. В перший ярус виходить сосна, до неї інколи домішуються дуб черешчатий та подекуди дуб північний. В другому ярусі зростають клен татарський та черемха. Багатим є і чагарниковий ярус: тут поєднуються ліщина, свидина криваво-червона, крушина ламка та рокитник руський.

У трав'яному покриві панує типова бореальна флора: дрік фарбувальний, вероніка лісова, смовдь гірська, молочай кіпарисовидний, деревій звичайний, звіробій продірявлений, підмаренник руський. Викликає інтерес своєрідна піонерна рослинність піщаних грив. Тут, в умовах недостачі елементів живлення, сформувалися ділянки сосняку з суцільним лишайниково-моховим покривом.

На освітлених узліссях поширена рідкісна і разом з тим цінна лікарська рослина – перстач білий. Велике наукове значення мають локалітети дуже давньої спорової рослини, відомої ще з палеозойської геологічної ери – плавуну булавоподібного. На території об'єкту збереглися також фрагменти сосняків вересових та костричникових. Але найбагатшими за своїм флористичним складом є ділянки сосняків орляково-конвалієвих. Тут сконцентровані великі зарості рідкісної рослини – конвалії травневої.

Найвищу цінність вказаної території становлять популяції трьох рідкісних ранньоцвітних рослин: лілії лісової, соню широколистого, що охороняються згідно з Додатком I до Бернської конвенції, і соню чорніючого, занесеного до Червоної книги України. Ці види зростають на сонячних узліссях. Показником великої цінності вказаної території є великі запаси лікарських рослин: купини, малини, костяниці, ожини, чорниць, брусниці, вересу, буквиці, пижма, суховершок, бузини та багатьох інших.

На території об'єкту зафіксовано багато рідкісних видів безхребетних тварин, як то махаон, бражник підмаренниковий, бджола тесляр фіолетова, вусач мускусний, жук олень та інші. Усі ці види охороняються Червоною книгою України. Фауна об'єкту багата на амфібій та плазунів. Тут, зокрема, поширені сіра жаба, гадюка та звичайний вуж. А такі тварини, як прудка ящірка та веретільниця, охороняються Додатком II до Бернської конвенції. Тут також поширена рідкісна «червонокнижна» змія мідянка.

Птахи представлені величезним різноманіттям. Серед горобиних, зокрема тут зустрічаються синиці болотяна та гірська. Можна побачити тут і найбільшого у Європі чорного дятла – жовну. Особливу цінність становлять популяції денних та нічних хижих птахів, адже тут поширена вухата сова, сич хатній, яструб великий та чоглок. Усі ці птахи охороняються згідно з Додатком II до Бернської Конвенції.

З ссавців все ще зустрічаються козуля, сірий заєць, а також дрібні мишовидні гризуни та комахоїдні. Зазначимо, що тут відмічені такі кажани, як вечірниця мала та нічниця ставкова. Вони охороняються Червоною книгою України. Окрім того, на території проєктованого заказника розміщене поселення рідкісного звіра – борсука.

Тарасова (Чернеча) гора (м. Канів)

Тарасова (Чернеча) гора – складова частина Канівських гір і Мошенського плато, що розтягнулось на 70 км вздовж Дніпра. Ця гора – одна з найвищих у Каневі. Вона являє собою заокруглений прибережний виступ з дуже крутими схилами між двома ярами – *Меланчиним потоком* і *Крутим ярком*, який одмежовує гору зі сходу.

З північного сходу і з півночі гора межує з *Дніпровою долиною*, а на півдні вона переходить в тилову гору, яка двома пагорбами підноситься значно вище Тарасової і огорожується з півдня правим відгалуженням яру Меланчиного потоку *Гнила Круча* і на північному схилі закінчується крутими порізаними схилами.

Особливістю геологічної будови Тарасової гори, як і усіх Канівських гір, є дислокованість відкладів осадового чохла, які зім'яті у складки, зібрані у лускато-насувні структури. Район відомий в літературі, як *Канівські дислокації*. Від суміжних територій він чітко відрізняється своєрідним ландшафтом та унікальною будовою.

В будові геологічного розрізу території беруть участь докембрійські кристалічні утворення та потужна осадова товща, у складі якої встановлено відклади тріасової, юрської, крейдової, палеогенової, неогенової та четвертинної систем.

Дослідження геологічної будови району Канівських дислокацій проводяться з XIX століття, але й до нашого часу їх генезис однозначно не з'ясований. Серед геологів існує кілька гіпотези походження дислокацій: зсувна, гляціальна, тектонічна або гляціально-тектонічна. Осадовий чохол в районі дислокацій зім'ятий в дрібні складки, що утворюють покривно-лускату зону. Основним типом дислокованих форм є складки-підкиди, зібрані в лускаті структури. Складки та луски перекинуті на захід.

Мошногірське урочище – надзвичайно красиве місце на Черкащині, що належить до Мошногірського кряжу – горбистого підвищення на Придніпровській височині на правому березі річки Вільшанки, яке багате на грибні місця, лікарські рослини, джерела мінеральних вод.

У свій час граф Воронцов, знаний любитель парків у англійському стилі, милуючись гірською красою цього краю, наказав побудувати для себе замиський будиночок, а згодом і паркову зону навколо нього. Своєрідна композиція парку розташовується у гірській місцевості, найвищій частині «мошенських гір», що по-суті відповідає класифікації – гірський парк.

1.2.2. ПРИРОДНІ ОБ'ЄКТИ РЕКРЕАЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

Озеро Бучак

Озеро Бучак розташоване в 13 кілометрах на північ від Канева. Утворилося озеро в 1974 році і було названо на честь села, що розташовувалося поблизу. Ця незвичайна водойма має техногенне походження, що з'явилася після початку будівництва Канівської ГАЕС. При створенні чаші водосховища ландшафт навколо видозмінився до невпізнання, а людей, які жили тут, відселили. Під

товстенним шаром бетону зникли цінні історико-культурні артефакти дохристиянських часів, гектари лісів.

Озеро Бучак або, як його ще називають, Синє або Лазурне, сьогодні стало чи не справжнім символом сили природи, яка перемагає людське свавілля і бездумне ставлення до навколишнього середовища. Через будівництво електростанції від села Бучак залишилося лише кілька будинків, в яких живуть переважно дачники і рибалки в літній сезон. Незважаючи на все, озеро і місцевість навколо просто вражає своєю красою. Тут багато риби і озерних черепах, берега водойми повністю заросли лісами, в яких водяться дикі звірі. Кажуть, що зустрічаються навіть вовки і ведмеді. Місцеві жителі стверджують, що глибина водойми досягає 30 метрів, а його дно встелене бетонними плитами. Підживлюють озеро Бучак холодні джерельні води, тому воно має красивий блакитний колір. Через забарвлення його полюбили туристи, фотографи, режисери багатьох фільмів, які знімалися тут, а також десятки художників з України та з-за кордону, які прагнуть закарбувати красу цього унікального місця [75].

Канівське водосховище

Канівське водосховище є одним з шести, що утворюють каскад водосховищ на Дніпрі. Розташоване воно на території Черкаської та частково Київської областей. Є наймолодшим за часом освіти в Дніпровському каскаді. Споруджували цей гідрологічний об'єкт, як і інші аналогічні, для виробництва електроенергії і підтримки рівня судноплавних глибин на найбільшій річці України.

Поблизу водосховища є багато мальовничих куточків, в яких люблять відпочивати місцеві жителі і туристи. Тут можна рибалити, плавати на човні, засмагати або просто насолоджуватися природою і дихати неймовірно чистим повітрям.

Канівське водосховище утворилося після завершення будівництва Канівської ГЕС, воно є резервуаром, який забезпечує функціонування електростанції. Заповнення його водою сталося у 1974–1976 роках. Підпір від Канівської гідроелектростанції поширюється до створу Київської ГЕС. У період будівництва Канівського водосховища було переселено близько двадцяти сіл, розташованих в зоні планованого затоплення. Місцевих жителів переселили на інші території.

Шістнадцятикілометрова гребля розташована неподалік від Канева, там працює Канівська ГЕС і шлюз. З цим водосховищем пов'язана діяльність таких енергетичних підприємств, як Трипільська ТЕС і Канівська ГАЕС. Також водосховище частково є джерелом водопостачання для жителів Києва та підприємств столиці. При створенні водойми були побудовані дамби обвалування: на лівому березі Против-Кийлов (довжиною близько 20 кілометрів), біля Бортничів (15 кілометрів), Переяслава-Хмельницького, на правому – поруч з Трипіллям, а також між Конча-Заспою і Плютою [35].

Дуб з Вільхою (с. Мошни)

Дерево вільхи з дубом – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення, об'єкт природно-заповідного фонду в Черкаському районі Черкаської області.

Створено рішенням ОВК Черкаської обласної ради від 27.06.1972 р. № 367 з метою охорони та збереження у природному стані дерев вільхи і дуба, що зрослися і утворили один стовбур. Дерева віком понад 80 років, висота дуба 27 м, висота вільхи 25 м. Пам'ятка розміщена у Черкаському районі, кварталі 42 (виділ 7) Свидівського лісництва, біля автошляху Р10 на ділянці Черкаси – Канів біля річки Ірдинка.

На думку лісників, поєднання дерев відбулося наступним чином – після проростання молодого дуба під його коріння потрапила насінина вільхи. Коли вона проросла, кора дерев поступово стерлася та з часом стовбури зрослися між собою.

1.2.3. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА НАЦІОНАЛЬНІ ТА ДЕРЖАВНІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ЗАПОВІДНИКИ

Шевченківський національний заповідник, м. Канів – перший в Україні історико-культурний заповідник, удостоєний статусу національного, краєвиди якого є ілюстрацією рядків «Заповіту» Т. Г. Шевченка. Сьогодні – це культурно-освітній, науково-дослідний і туристичний центр, який вивчає і

популяризує надбання української національної і світової історико-культурної спадщини. До складу Шевченківського національного заповідника, який знаходиться в м. Каневі, входять пам'ятки культурної спадщини українського народу, які органічно пов'язані з Шевченковою могилою.

Заповідник обіймає площу у 42 га та об'єднує в єдиний комплекс пам'ятки археології, історії, мистецтва та природи: могилу Т. Г. Шевченка; Державний музей Т. Г. Шевченка; могилу І. Ядловського, довголітнього хранителя Шевченкового меморіалу; багаточислове поселення Пилипенкова гора. Біля музею розташовані чавунний пам'ятник – хрест, що стояв на Шевченковій могилі; чавунний пам'ятник погруддя; неподалік від Шевченка знаходиться пам'ятний знак на місці самоспалення українського патріота О. Гірника. До складу Заповідника входить перший народний музей Шевченка – «Тарасова світлиця» та паркові комплекси.

Державний історико-культурний заповідник «Трахтемирів» – це місце протягом багатьох тисячоліть було центром розвитку декількох цивілізацій, місце першої козацької столиці, місце, де відбулося нашарування багатьох «часових зрізів» історії та слідів багатовікової людської діяльності. Це еталон реалізації ідей про неординарність природного й історичного ландшафту. У кращі свої часи Трахтемирів був першою козацькою столицею ще до Чигирина,

Батурина та Глухова. Зараз тут знаходиться найбільше в Україні козацьке поховання.

Державний історико-культурний заповідник «Трахтемирів» створений в 1994 р на місці однойменного старовинного козацького села. Розташований на мальовничому півострові, утвореному крутим вигином Дніпра, навпроти Переяслава-Хмельницького заповідник зберігає археологічні, історичні та природні пам'ятки. В цій місцевості виявлено скіфські та ранньо-слов'янські поселення.

За княжої доби на цьому місці стояло літописне давньоруське місто Заруб, в якому, у 1147 році, згадується Трахтемирівський монастир, побудований на місці зруйнованого татарами Зарубського монастиря. У 1576 р. при монастирі був створений госпіталь для старих і немічних козаків. Через два роки польський король Стефан Баторій, заснувавши реєстрове козацьке військо,

заповів козакам Трахтемирів. Була побудована Трахтемирівська фортеця, що стала неформальною козацькою столицею – тут вибирали гетьманів, приймали

послів, зберігали припаси. Також вона неодноразово служила форпостом народних повстань. У 1665 р., під час придушення одного з повстань, місто і монастир були зруйновані. На околиці села зберіглося козацький цвинтар, на місці монастиря в урочищі Церковщина встановлено хрест, залишки фортеці не знайдені.

Зараз велика частина території належить приватному Аграрно-екологічному об'єднанню «Трахтемирів», яке використовує заповідні землі як елітні мисливські угіддя. У мальовничому місці заповідника побудований великий мисливський будинок в замковому стилі, неподалік від якого росте дерево у формі тризуба, поруч з яким встановлено пам'ятний знак. У селі збереглися кілька будинків, в одному з яких постійно живе сім'я відлюдника на прізвисько «Скіф».

ПРИРОДНІ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ПАРКИ

Привабливою для туристів та гостей міста Черкаси є його романтично-неповторні парки: «Сосновий бір» та парк «Перемоги».

Парк «Сосновий бір» закладено на основі старого реліктового соснового бору й діброви та відкрито у 1967 році. На його площі висаджено понад 70 порід екзотичних дерев, частина з яких завезена з дендропарку «Софіївка» та Тростянецького дендропарку.

Парковий комплекс, розташований на березі Дніпра, включає в себе зони активного та спокійного відпочинку з каскадом озер, альпінарієм, дитячою зоною, прогуляно-оглядовою та пляжною зонами. Із 2008 року на території парку проводиться щорічний фестиваль кам'яної скульптури, твори митців якого можна побачити на центральній алеї парку.

Парк є окрасою міста Черкаси, який вражає красою липових алеї, березових гаїв, порослями ялівця на пагорбах, яскравим килимом квітів на галявинах, солодким та терпким запахом хвої, ромашки, дубняка та інших рослин.

Чаруюче впливає на відвідувача парку дзвінка тиша озер, шепіт струмочків, що спадають водними стрічками по урвищу до Дніпра, утворюючи безліч водоспадів.

Парк «Перемоги» – це чудове місце відпочинку з озерами, ландшафтною зоною, атракціонами та одним із небагатьох в Україні зоопарком. Основними мешканцями даного закладу є: ведмідь, безони, верблюди, леви, мавпи, птахи та інші представники місцевої і

екзотичної фауни. Посередині парку розташовано Лебедине озеро.

Парк «Долина троянд» (м. Черкаси)

«Долина троянд» у Черкасах – це невеликий парк біля центру міста на березі Дніпра. Тут є кілька штучних міні-озер з фонтанами всередині, зростають переважно невисокі дерева і акуратно підстрижені кущі. Великі ж дерева розташувалися смугою з боку Дніпра. Кращий вид на «Долину троянд» відривається з Замкової гори, яка поруч. Вона є частиною меморіального комплексу Холма слави, звідки через дерев парку видно води

Дніпра. Уздовж вузьких звивистих алей, посипаних дрібними камінчиками, по обидва боки розташовані великі зручні лавки. До особливостей парку можна віднести сонячний годинник «Птах» діаметром у 15 метрів. Вони встановлені у 2012 році. Замість стрілки ви побачите великого журавля, готового злетіти в небо, а на місці цифр – дванадцять кованих стільців. Це алюзія на легендарний роман Ільфа і Петрова [82].

МУЗЕЇ

Музеї міста Черкаси

Черкаси – важливий культурний центр України. У місті діє широка мережа установ культури і мистецтва. Це Черкаський академічний обласний український музично-драматичний театр імені Т. Г. Шевченка, Черкаський академічний театр ляльок, Черкаська обласна філармонія, Черкаське музичне училище імені Семена Гулака-Артемівського, школи естетичного виховання, Будинки культури і клуби, 12 культових закладів (церкви і молитовні будинки), 115 масових бібліотек, державні музеї: Черкаський обласний краєзнавчий музей, Музей «Кобзаря» Т. Г. Шевченка, Черкаський художній музей, Черкаський літературно-меморіальний музей Василя Симоненка – філіал обласного краєзнавчого музею, та 20 музеїв і музейних закладів на громадських засадах.

У місті діють позашкільні заклади: центр дитячої та юнацької творчості, 10 дитячих спортивних шкіл, станція юних туристів, стадіон на 18 тис. місць, а також спорткомплекси ВО «Азот», «Будівельник», НВК «Фотоприлад» та міський зоопарк.

Черкаси – батьківщина письменників: О. Г. Лебеденка, Леся Гоміна (О. Д. Королевича), поетів Май-Дніпровича (Д. Майбороди), І. Я. Золоторевського, перекладача і прозаїка В. М. Хижняка, художника-графіка В. Д. Замирайла, народної артистки України Л. Д. Лобанової. У 1957–1963 роках тут жив український поет В. А. Симоненко.

Аптека-музей «Крещатикъ»

Аптека-музей «Крещатикъ» – приватний музей, який розташовується в місті Черкаси, в будівлі колишньої, дореволюційної, та сучасної аптеки. Реставрація аптеки проводилась в середині 2000-их років.

Музей має пам'ятки старовини, які були зібрані з аптек та аптечних складів області і стали основою для створення першого в Черкасах такого музею. У стилізованому під дореволюційну аптеку приміщенні представлені фотокопії документів, знайдених у історичних архівах Києва та Черкас, серед них – указ Миколи I про завезення ліків у аптеки міста, виписки рецептів тодішніх аптекарів тощо. На полицях шаф містяться старовинні колби, мензурки, банки від давніх лікарських засобів. Є тут і аптечні ваги, яким приписують вік у 200–300 років.

За словами керівництва музею, взірцем для його створення став відомий музей-аптека у Львові.

Музей «Кобзаря» Т.Г. Шевченка

Музей «Кобзаря» Т. Г. Шевченка – музей у Черкасах, присвячений збірці «Кобзар» Тараса Шевченка. Знаходиться в будинку братів Цибульських і містить чимало раритетних видань цієї книги. Музей розташований у меморіальному будинку (особняк Цибульських), у якому від 18 до 22 липня 1859 року проживав сам Тарас Шевченко, про що свідчить меморіальна дошка на будинку музею. У музеї показано історію видання доробку поета, джерела його творчості, найцікавіші видання, простежено еволюцію ілюстрування шевченківських творів, а також «Кобзарі» у перекладах мовами народів світу [64].

Черкаський літературно-меморіальний музей Василя Симоненка

Визначне місце Черкас – музей Василя Симоненка. Черкаський літературно-меморіальний музей Василя Симоненка – музейна кімната «Робочий кабінет Василя Симоненка», присвячена життю і творчості українського поета Василя Андрійовича Симоненка, в приміщенні редакції газети «Черкаський край», де він працював, у місті Черкасах.

Музей знаходиться в редакції газети «Черкаський Край». Ідея створення літературно-меморіального музею Василя Симоненка в редакції газети «Черкаський Край», де з 1957 по 1960 рр. працював поет, виношувалась друзями і колегами поета давно. І лише 24 лютого 1997 р. обласною

держадміністрацією було прийняте рішення «Про створення музею В. Симоненка» в самій редакції газети «Черкаський Край».

Завдяки зусиллям небайдужих до творчості поета людей та його колег і друзів, зокрема П.М. Жука, М.С. Сніжка, І.Ф. Осадчого, Г. В. Суховершка та багатьох інших, 8 січня 1998 р., на день народження поета, музей відчинив двері для відвідувачів.

У музеї знаходяться особисті речі та предмети, якими користувався поет-журналіст В. Симоненко. Тут же розміщені фотографії із зображенням В. Симоненка в дитинстві та юнацькі роки, робочі моменти.

За допомогою друзів та колег в музеї зібрані всі позитивні видання: *«Тиша і грім»*, дитяча казка *«Цар Плаксії та Лоскотун»* і *посмертні*. Сьогодні в фондах музею їх налічується 24 примірники. З далекого зарубіжжя, Т.В. Симиренко-Торп, яка мешкає в Канаді, надіслала видання поезій *«Лебеді материнства»*. Прикрашає музей скульптура *«Василь Симоненко»* подарована скульптором І.С. Зарічним. Сьогодні в музеї налічується понад 200 експонатів. Тут можна ознайомитись з життям поета від дитинства і до останнього дня.

Експозиція розмістилась саме у колишньому кабінеті Василя Симоненка і розповідає про життєвий шлях та творчість поета і журналіста. Тут, зокрема, представлені фотографії, документи, листи, які він одержував і писав дописувачам, працюючи у відділі листів.

Експонуються також особисті речі поета, рукописи його творів, записник з робочими нотатками, заява про вступ до спілки письменників України, та фотографії, зроблені І. Ф. Осадчим, колегою-фотографом. В окремих вітринах виставлені твори В. Симоненка як мовою оригіналів, так і переклади. Тут також зібрані спогади про поета, його друзів та однодумців.

У музеї є особисті речі Василя Симоненка, передані його мамою – плащ, капелюх, ручка, книги. Тут же відтворено сам робочий кабінет, де представлені меморіальні предмети, якими користувався молодий журналіст, працюючи в редакції.

Черкаський міський археологічний музей Середньої Наддніпрянщини

Черкаський міський археологічний музей Середньої Наддніпрянщини – новостворений археологічний музей у місті Черкаси.

Цікавим фактом є те, що керівник музею закликає усіх бажаючих брати участь у археологічних розкопках музею і поповнювати музей експонатами.

Історія створення археологічного музею у Черкасах тісно пов'язана із життям відомого українського археолога Михайла Сиволапа. Все своє доросле життя він присвятив археології Черкаської області, багато років керував археологічними експедиціями на Черкащині, а будучи викладачем

університету, вів археологічну практику студентів. Майже 28 років Михайло Павлович займався збиранням експонатів для археологічного музею. Ідея створення у Черкасах спеціалізованого археологічного музею виникла у нього ще наприкінці 1980-х. Починаючи з того часу і після, коли Україна вже здобула незалежність, він «оббивав пороги» усіх міських голів з пропозицією про створення такого музею. У кінці 1990-х років більшість експонатів він передав до Черкаського обласного краєзнавчого музею, на основі решти з них у 2000 році було сформовано археологічний музей (нині кабінет археології) Черкаського національного університету, де він працював викладачем.

У 2016 році музей був офіційно зареєстрований. Під тимчасову експозицію музею було виділено кімнату на першому поверсі кінотеатру «Україна» у середмісті Черкас, і вже 27 квітня 2017 року експозиція прийняла перших відвідувачів. Фондосховище музею (5 кімнат) розташоване в одному технічних приміщень колишньої Черкаської тютюнової фабрики.

З моменту створення музей комплектується за колекційним принципом, коли весь матеріал з пам'ятки зберігається повністю. На час заснування музею, у березні 2016 року фондова колекція нараховувала понад 30 тисяч знахідок, з яких понад 10 тисяч належать пам'яткам ямної культури з поселення Десятини, інших поселень і стоянок цієї культури та курганів Черкащини. Значна частина археологічних матеріалів досі не описані, тому співробітники музею зосереджені на фондовій роботі, а також проводять стаціонарні археологічні експедиції (самостійні та спільні з Інститутом археології НАН України), організовують численні археологічні розвідки, чим суттєво поповнюють фонди й експозицію музею. Крім того, музей щороку поповнюється сотнями і тисячами нових експонатів, що регулярно передаються до музею небайдужими громадянами. Деякі з цих експонатів є унікальними і особливо цінними.

У музеї зберігаються матеріали:

- колекція з єдиного на Черкащині ранньомезолітичного поселення Дніпровець;
- розкопок ямного поселення Десятини, ряду курганів ямної культури Черкащини; матеріали з розвідок й шурфувань з відкритих Михайлом Сиволапом нововиявлених поселень і стоянок ямної культури;
- допоміжний фонд музею містить значні палеозоологічні матеріали, серед них найбільші з поселень: Десятини й Попове Озеро (16 219 фрагментів кісток вагою понад 60 кг) та інших ямних поселень Черкащини;
- палеоантропологічна колекція містить скелети дітей з поховань на ямному поселенні Десятини;
- розкопок курганно-грунтового могильника білозерської культури біля села Вергуни;
- розкопок могильника черняхівської культури Черкаси-Центр;
- досить великі колекції з затоплених Кременчуцьким водосховищем поселень;
- неолітичних поселень Йовтух й Макаряче;
- поселень ямної культури Чехівка-XVII, Галицьке, Усть-Коврай, Шовковиця та інших;
- поселень культури багатопружкової кераміки Клинок, Чапаївка – VIII і IX;
- поселення ямної й чорноліської культур Придніпровське-I;
- поселення чорноліської культури Топилівка;
- поселення пізньозарубинецької культури Кучугури V–IX;
- поселення пеньківської культури Сагунівка-I;
- поселень черняхівської культури Голов'ятине-I, Леськи-I, Чехівка-I;
- давньоруського поселення Залізьки-II, та інших;
- велика колекція з пізньосередньовічного поселення Леськи-Мис під Черкасами: кахлі з геометричним орнаментом, іграшки, скло;
- найпізніший археологічний матеріал представлений знахідками XIX – початку XX ст. з розкопок Михайла Сиволапа решток хати батьків Івана Піддубного у селі Красенівка на Чорнобаївщині та інших.

До колекцій Черкаського археологічного музею належать:

- зразки едіакарської, динозаврової, палеогенової і мамонтової фауни;
- палеоантропологічна колекція допоміжного фонду містить скелети дітей з поховань на ямному поселенні Десятини та рештки скелетів з ряду курганів бронзової доби з розкопок Михайла Сиволапа 1990-х років;
- експонати середньо- й пізньопалеолітичної стоянки Ясівка (130–100; 35–12 тисяч років тому);
- ранньомезолітична колекція зі стоянки Дніпровець (VIII–VII тисячоліття до Р.Х.);
- посуд, знаряддя та статуетки трипільської культури;
- колекція зернотерок мідної, бронзової й ранньої залізної діб;

- колекція кам'яних бойових сокир культур бронзової доби;
- посуд, прикраси, знаряддя ямної, катакомбної, багатопружкової, зрубної, білозерської та інших культур бронзової доби та скіфського часу;
- зразки з Мельгуновського кургану (з котрого у 1763 році розпочинався розвиток археології в Україні);
- амфори давньогрецького й римського періоду;
- предмети озброєння скіфського, давньоруського та козацького часу;
- колекція посуду й фібул черняхівської культури з могильника Черкаси-Центр;
- зразки з нумізматичної й боністичної колекцій;
- етнографічні відповідники археологічних артефактів та багато іншого.

Більша частина артефактів була знайдена під час археологічних та етнографічних експедицій.

Черкаський обласний краєзнавчий музей – обласний краєзнавчий музей у місті Черкасах, найбільше зібрання матеріалів і документів з історії, етнографії й культури Черкащини, її уродженців і персоналій.

Заклад є одним із найбільших з-поміж подібних у державі. Щороку музей відвідує до 150 тисяч осіб; значна їх частина – діти та молодь. Черкаський краєзнавчий музей постійно відкриває десятки нових виставок, що дає змогу ширше знайомити відвідувачів із музейними фондovими колекціями й популяризувати їх. Завдяки розробленій та впровадженій в життя системі музейної роботи з молодим поколінням популярність музею зростає.

Черкаський краєзнавчий музей був заснований у травні 1918 року за ініціативою місцевого осередку товариства «Просвіта» і вчительської громадськості міста як історико-педагогічний музей ім. Т. Г. Шевченка. Керівником ініціативної групи й першим директором музею став дослідник історії краю Дмитро Панасович Бочков.

Основою майбутньої музейної колекції стали матеріали 35-го Орловського і 36-го Брянського полків колишньої російської армії, які дислокувалися у Черкасах. Серед полкових реліквій були військові знамена, зброя, золоті та срібні речі. Крім того, до фондів музею надходили картини, гобелени, килими, різні коштовні речі, що були реквізовані в навколишніх панських маєтках. Населення міста передавало предмети побуту, знаряддя праці тощо. Так до музею потрапили колекція опудал і картин домів Лисакова і Гаркавенка, мінералогічна колекція Козловського, ентомологічна колекція Балковського, колекція монет, медалей та інших речей, твори образотворчого мистецтва з маєтків графів Бобринських, Балашових, Браницьких. У музеї

зберігалися картини багатьох видатних російських та українських художників, а також майстрів старих європейських шкіл.

У середині 20-х рр. ХХ ст. музейна колекція налічувала майже 15 тисяч експонатів, а книжковий фонд музейної бібліотеки становив понад 13 тисяч томів і всі фонди постійно зростали.

Великих збитків музею завдала німецько-радянська війна 1941–1945 років. У період німецької окупації гітлерівці пограбували музей. Зникло близько 4 тисяч найцінніших експонатів. Але вже 1 травня 1944 року музей першим в УРСР прийняв відвідувачів відвойованої радянськими військами у німців України.

Величезним досягненням не лише музею, а й усієї Черкаської області стало відкриття експозиції музею в новому просторі (одному з найбільших музейних у державі) приміщенні 8 травня 1985 року (напередодні 40-ї річниці Дня Перемоги). Новий обласний краєзнавчий музей було збудовано біля Пагорбу Слави за проектом місцевих архітекторів

Л. С. Кондрацького, М. Я. Собчука та С. М. Фурсенка (науковий консультант – О. М. Дубовий), і за задумом авторів уся будівля має асоціюватися з козацько-гетьманською скринькою-скарбницею як сховищем матеріальних і духовних цінностей народу. За втілення цього значного проекту вся авторська група 1987 року була удостоєна державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка.

Експозиції присвячені краю, археології, етнографії, історії краю XIV – початку ХХ століття, історії краю від 1917 року і сучасність та велика зала вшанування пам'яті пророка України Т. Г. Шевченка, низка окремих зал, присвячених видатним землякам, вихідцям з Черкащини або відомим особам, чия діяльність пов'язана з «Шевченковим краєм» (поет Василь Симоненко, ботанік і селекціонер Володимир Смирненко, політик В'ячеслав Чорновіл).

Експозиція музею представляє широкий діапазон тематичних розділів, де гармонійно розподілені в історичній періодизації близько 12 тисяч експонатів. Фондова ж колекція музею станом на початок 2003 року становила понад 106 тисяч одиниць збереження основного та науково-допоміжного фондів.

Раритетами музею є колекція стародруків, ікон, етнографічна та археологічна колекції, оологічна колекція О. В. Носаченка. Музей володіє унікальною колекцією Шевченківських видань, яка налічує понад 330 музейних предметів, – це прижиттєві та посмертні видання творів Т. Г. Шевченка, переклади на мови народів світу, видані в різний час, в різних державах.

Серед унікальних експонатів чільне місце посідає колекція речей козацької доби. Це, перш за все, козацька зброя: пістолі, гармати різного калібру і розміру, порохівниці. В експозиції можна побачити абардажні піки, бойові сокири, рушниці, козацькі люльки. Та гордістю музею є двері від

козацького куреня I-ї половини XVIII ст. із зображеною на них народною картиною «Козак Мамай».

Черкаський художній музей – художній музей у Черкасах, значний культурний осередок міста.

Художній музей в Черкаській області було створено у 1991 році. Це один із наймолодших музеїв порівняно з іншими обласними центрами держави. Спочатку заклад діяв як відділ Черкаського обласного краєзнавчого музею, згодом – як філія, а з 1994 року – як самостійна музейна установа.

Музей розташований у центрі Черкас. Експозиційна площа музею – 1406 кв. м.

Художній музей був створений у 1991 році, і є одним з наймолодших у порівнянні з іншими обласними центрами держави.

Загальна кількість експонатів на 1 січня 2004 року становила 4649 одиниць, з них 3843 одиниці основного фонду та 806 одиниць науково-допоміжного. На початку 2010 року фонди музею перевищили 5000 одиниць зберігання.

Черкаський художній музей відомий як місце постійного проведення різноманітних культурних акцій і заходів – від виставок місцевих молодих художників до благодійних акцій.

Експозиція Черкаського художнього музею складається з 2 відділів:

- *декоративно-ужиткове мистецтво;*
- *образотворче мистецтво.*

У першому відділі можна ознайомитись зі зразками народного мистецтва Середнього Подніпров'я, у другому – з роботами професійних митців. Крім цього, 4 зали третього поверху приміщення експозиційною площею 500 м² постійно використовуються під періодичні виставки.

Окреме місце в музеї відведено коштовним взірцям іконопису XVII-XIX століть. Так справжніми раритетами зібрання є ікони «*Богоматір*» XVII століття, писана українським народним майстром, знайдена в селі Антипівка Золотоніського району та «*Свята Великомучениця Варвара*» початку XVIII століття з села Дахнівки.

Епоха Відродження представлена роботою школи Рафаеля «*Мадонна дель Імпанната*». Є в експозиції й декілька пейзажів іноземних митців, зокрема італійця Джузеппе Дзаїса (Giuseppe_Zais, 1709–1784).

У залах портретного живопису привертає увагу образ ігумена Мотронинського монастиря з Холодного Яру Мельхіседека Значко-Яворського, що був одним з видатних православних церковних діячів XVIII століття, політичним діячем, поборником православ'я на Правобережній Україні. В традиціях парадного портрету вирішений «*Портрет генерал-прокурора графа*

О. М. Самойлова», виконаний професором Віденської Академії мистецтв Йоганном-Баптистом Лампі старшим (1751–1830). Камерний характер носить «*Портрет Онисії Максимовни Ланге*» 1845 року роботи австрійського художника Генріха Гольпейна. На портреті роботи італійського художника Арціоні (1907) зображена Ольга Миколаївна Білокопитова – дочка предводителя одеського дворянства, дружина видатного вченого Іллі Ілліча Мечникова.

Черкаський обласний художній музей проводить велику роботу з вивчення і популяризації художньої спадщини українських, зокрема земляків – черкаських художників. Саме тому є в музеї «*Світлиця Нарбута*» – зала, присвячена творчості Народного художника України, лауреата Державної премії України імені Т. Г. Шевченка Данила Нарбута – тут експонуються роботи, що показують його як театрального художника, художника-ілюстратора та станкові полотна, що йдуть від народної картини. В експозиції широко представлені твори інших художників-черкашан: заслуженого діяча мистецтв України І.В. Клименка, однією з провідних тем творчості якого є Хмельниччина, пейзажі заслуженого художника України І.І. Бондаря, також картини відомих черкаських художників П.В. Євича, О.І. Кулика, П.Ю. Іщенка, Д.П. Козіна, І.В. Ніканорова, А.В. Афоніна, В.І. Фізера, подружжя О.В. та М. М. Теліженків.

Суттєвим доповненням до історії розвитку сучасного образотворчого мистецтва України є велика колекція графіки, що представлена в 4 залах експозиції Черкаського обласного художнього музею.

Художній музей у Черкасах від перших днів свого існування став осередком відродження української національної культури. Постійно проводяться зустрічі з художниками, письменницькі поетичні вечори, виступи капели бандуристів, камерних оркестрів, ансамблю духовної музики «Канон», артистів Черкаської обласної філармонії та Черкаського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка, хору музичного училища та фольклорних ансамблів.

Черкаський художній музей є також методичним центром з питань образотворчого мистецтва з організації виставкової, експозиційної і фондової роботи музеїв обласного підпорядкування.

У 2007 році в музеї пройшла виставка робіт відомої української художниці Гонци Асі [117].

Музей Тараса Шевченка (с. Мошни, Черкаський район)

Музей Тараса Шевченка в Мошнях – наймолодший музей Кобзаря. Однак він нічим не поступається аналогічним закладам в Моринцях і Шевченкове. Експозиція музею докладно розповідає про нелегку долю поета і про його перебування в Мошнях.

Раніше на території музею був заїжджий

двір Нагановського, де Тарас Шевченко жив деякий час після звільнення з-під арешту у 1859 році. З того часу добре зберігся житловий будинок, де сьогодні розмістилася основна експозиція. У 2013 році майже за 2 місяці всередині будівлі провели капітальний ремонт, перекрили дах, залили бетонний фундамент. Однак пороги, всі стіни, перекриття та піч з лежанкою зберегли свій оригінальний вигляд. Збережене і планування будинку. Інтер'єри XIX століття добре відтворені, майже без сучасних вкраплень. Проект реставрації взяв під керівництво черкаський архітектор Сергій Тронько. Відновлювальні роботи тривали з початку жовтня і до кінця 2013 року. Відкриття музею відбулося 6 січня 2014 року. Споруди у дворі відтворені за малюнками і описами самого поета.

У музеї зберігаються особисті речі та твори поета, зокрема копії малюнків і записи з щоденника. Як експонати також виставлені: оригінальні меблі XIX століття; автентична піч; домашнє начиння; вишиті рушники та ікони; вироби ткацтва; народні картини тощо. Місцевий житель і краєзнавець Сергій Гречуха віддав музею ліжко середини XIX століття. Очевидно, з цього самого заїжджого двору Нагановських. На стінах музею висять роботи черкаських художників: В. Крючкова, Неоніли та Льва Недосека, І. Бондаря, які розповідають про перебування Шевченка у Мошнах [65].

Будинок Цибульських (музей Кобзаря)

Будинок Цибульських – будинок в Черкасах, збудований братами Цибульськими наприкінці XIX століття. Знаходиться на розі вулиць Хрещатик та вул. Байди Вишневецького. Відомий перебуванням Тараса Шевченка у 1859 році.

Будинок Цибульських – найстаріша з існуючих будівель міста Черкаси. Перша письмова згадка будинку була у 1852 році, коли брати Юхим та Андрій – купці першої гільдії, звели півтораповерховий напівдерев'яний будинок. У 90-х роках XIX століття його перебудували на повністю кам'яний та вже триповерховий (споруда була з жовтої цегли). У період від цієї перебудови і аж до самої революції, він був найвищою спорудою в місті. Другий і третій поверхи віддали під приміщення Петербурзького облікового та позичкового банку. На першому поверсі у різні часи були різноманітні крамниці та зброярня. За радянської влади, на першому поверсі розташовувалися мануфактурний магазин і перукарня, на другому – міський банк.

Наприкінці 80-х років XX ст. музей реконструювали. Імена архітектора та інженера реставрації досі невідомі.

У 1989 році на честь 130-річчя від перебування Тараса Шевченка у Черкасах, а також 175-річчя від його народження, у будинку Цибульських було

відкрито музей «Кобзаря» Т. Г. Шевченка, який діє і до сьогодні. Головним експонатом закладу є перше видання «Кобзаря», що випущене в Петербурзі у 1840 році (Тарасу в цей час було 26 років), це видання з якісного паперу та чітким шрифтом – одне з десятки, що збереглися. Також до колекції входять «Кобзарі», які випускалися на різних мовах протягом вже 200 років. Тут традиційно зберігається незліченна кількість шевченківських листівок, медалей та значків. Щороку, музей відвідують понад 50-ти тисяч людей.

Наприкінці 80-х років ХХ століття будинок реставрували.

Перебування Шевченка в будинку Цибульських

18 липня 1859 року поета арештують у селі Пекарі та доставляють справнику Табачникову. Брати Цибульські викупили Шевченка за 500 рублів та золотий годинник. Під чітким наглядом поліції, Шевченко перебував не у в'язниці, а в цьому будинку. Будучи в місті, поет записував народні пісні, розповіді старого діда Цехмистренка про давні події, особливо про гайдамаччину. У домі Цибульських Шевченко перебуває до 22 липня 1859 року.

В архітектурі спостерігаються ознаки неокласицизму. План будинку – прямокутний, споруда має два головних фасади з балконами. Третій поверх декоровано рослинним орнаментом з тесаної цегли, вікна підкреслені віньєтками, що виконані тою ж методикою. Вікна двостворчаті, подовжені, що було також новинкою того часу. Дах огорожений балюстрадаю. Вгорі будинок увінчано невеликим купольним завершенням. Кольорова гама – стримана (у сіро-білих тонах, купол – майже чорний). На першому поверсі розміщена меморіальна дошка з портретом Шевченка.

Садиба-музей «Райський куточок» (Олексіївський парк)

У садибі-музеї під відкритим небом «Райський куточок» або, як його ще називають, «Олексіївський парк» можна відвідати екскурсію, в ході якої можна поплавати на човні, пофотографуватися в українських національних костюмах.

Приватна садиба створена в українському ретро-стилі на присадибній ділянці Олексія Черненко. Тут можна побачити міні-музей під відкритим небом: від хати-мазанки з дахом з очерету до старовинної гармати. Практично всі експонати музею є чинними. Можна пройти через березову алею до берега дніпровської протоки, помилуватися міні-водоспадом, посмажити барбекю на стилізованому під старовину мангалі.

Тут часто організуються весільні фотосесії.

Недалеко від садиби розташований готель «Україна» – сучасний готель з європейськими стандартами обслуговування, в лісопарковій зоні міста.

Творча майстерня Тамари Гордової

Гордова Тамара Федорівна – художник декоративно-прикладного мистецтва, мистецтвознавець. Заслужена художниця України (1997), член Національної спілки художників України (1984), доцент.

Закінчила Національну академію образотворчого мистецтва та архітектури (факультет мистецтвознавства та критики, викл. В. Джулай, В. Могилевський) (2007). Працювала декоратором Черкаського міськпромторгу (1967–1970); завідуючою групи естетики Центру наукової організації праці «Укрсільгосптехніки» (1975–1980); з 1980 – у Черкаських художньо-виробничих майстернях. Художник фонду НСХУ.

Учасниця багатьох всесоюзних, всеукраїнських та міжнародних виставок (з 1976). Персональні – у Каневі (1976, 1980, 1987, 1992, 1996–1997, 1999, 2005), Черкасах (1976, 1978, 1982, 1986, 1993, 1996, 1998, 2005), Києві (1977, 1980, 1982, 1996, 2001), Львові (1987, 1989, 1996), м. Умань (Черкаська область, 1979, 1987), Луганську (1990, 1999, 1993–2005), Івано-Франківську (1986, 1998), м. Коломия (Івано-Франківська область, 1986), Ужгороді, Тернополі, Бережанах (усі – 1998), Сумах, Лебедині, Ромнах, Конотопі, Луцьку (усі – 1987), Хмельницькому (1989), Варшаві, Гданську (Польща, обидві – 1990), Чернігові (1994), Ніжині (1995), Прилуках (1996), Москві (1997), Ленінграді (нині Санкт.-Петербург, 1981), Стаханові, Чигирині (обидві – 1999).

Роботи зберігаються у Бережанах, Волині, Вінниці, Конотопі, Тернопільському краєзнавчих музеях, МУНДМ, Запорізькому, Луганському, Сумському, Хмельницькому, Черкаському, Івано-Франківському художніх музеях, Коломійі, музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття, Національному музеї у Львові.

Створює картини на полотні чи папері, з пофарбованим кольоровим тлом, переважно темних тонів. Теми розписів поєднані з пісенною, поетичною, етнографічною творчістю народу. Композиції розписів укомпоновані в квадрати, прямокутники, кола, що відповідають прадавнім символам людства, символізують гармонію людини і природи. Мисткиня будує образи на традиційній народній основі, поєднуючи живопис та графіку. Символізм творчості підкреслений психологізмом і метафоричністю образів людей, птахів і квітів.

Оформила вистави: «Крихітка» (1996), «Курочка ряба» (1997), «Браво, Маестрик» (1998; усі – Черкаський музично-драматичний театр ім. Т. Шевченка); здійснила художню постановку свят «Софіївка–200» (1996; Національний дендропарк «Софіївка», м. Умань Черкаська область).

Твори Гордової Т.Ф. (декоративні розписи, тематичні панно, писанки) зберігаються в музеях та приватних колекціях України та Англії, Болгарії, Німеччини, Ізраїлю, Канади, США, Франції, Молдови, Росії.

Має понад 80 персональних виставок.

Основні твори:

- серія розписів «Квіти рідного краю» (1984),

- серія пастелей «Чорне море» (1989),
- серія писанок – «Квіти» (1993),
- серія розписів «Один рік кохання» (1993),
- серія розписів «Тобі, з тобою і без тебе» (1999)
- триптих «Благослови, земле» (1986);
- серія живопис. натюрмортів «Селянські речі» (1999–2004), «Птахи» (1996), «Клинці» (2005) [20].

Музеї Черкаського району

Назва	Місцезнаходження	Короткий опис	Зобр аження
Музей «Кобзаря» Т. Г. Шевченка	Черкаси, вул. Байди- Вишневецького, 37	У музеї показано історію видання «Кобзаря» Тараса Шевченка, простежено еволюцію ілюстрування шевченківських творів, а також «Кобзарі» у перекладах мовами народів світу.	
Черкаський обласний краєзнавчий музей	Черкаси, Слави, 1	Експозиція музею розміщена в 30 залах на площі 2 800 м ² . Вона має розділи: природи краю, археології, етнографії, історії краю XIV — початку XX століття, історії краю від 1917 року і сучасність та велика зала вшанування пам'яті Т. Г. Шевченка, низка окремих зал, присвячених видатним землякам, вихідцям з Черкащини або відомим особам, чия діяльність пов'язана з краєм.	
Черкаський художній музей	Черкаси, вул. Хрещатик, 259	Експозиція музею складається з 2 відділів: <i>декоративно-ужиткове мистецтво</i> та <i>образотворче мистецтво</i> . У першому відділі можна ознайомитись зі зразками народного мистецтва Середнього Подніпров'я, у другому – з роботами професійних митців. Крім цього, 4 зали третього поверху приміщення експозиційною площею 500 м ² постійно використовуються під періодичні виставки.	
Музей Василя Симоненка	Черкаси, вул. Хрещатик, 251	У музеї представлені фотографії, документи, листи Василя Симоненка, які він одержував і писав дописувачам, працюючи у відділі листів газети «Черкаська правда». Експонуються також особисті речі поета, рукописи його творів, записник з робочими нотатками, заява про вступ до спілки письменників України, та фотографії, зроблені І. Ф. Осадчим, колегою-фотографом. В окремих вітринах	

		виставлені твори В. Симоненка як мовою оригіналів, так і переклади. Тут також зібрані спогади про поета, його друзів та однодумців.	
Музей історії заводу ВО «Темп»	Черкаси, вул. Юрія Ілленка, 27		
Музей історії ВО «Азот»	Черкаси, вул. Першотравнева, 72		
Музей Черкаської геологорозвідувальної експедиції ¹	Черкаси, вул. Чкалова, 1		
Музей історії фабрики імені Лесі Українки ²	Черкаси, вул. Одеська, 16/1		
Музей історії Черкаської обласної організації СПУ	Черкаси,	Відкритий 8 квітня 2008 року. Значна частина експозиції присвячена оригіналам установчих документів щодо створення Соціалістичної партії, представлені списки ініціативних груп з районів області, прізвища та фото тих, хто були першими, їх спогади. Велика кількість фото та відеоматеріалів розповідає про кожний рік з біографії партії.	
Аптека-музей «Крещатикъ»	Черкаси,	У стилізованому під дореволюційну аптеку приміщенні представлені фотокопії документів, знайдених у історичних архівах Києва та Черкас, серед них – указ Миколи I про завезення ліків у аптеки міста, виписки рецептів тодішніх аптекарів тощо. На полицях шаф – старовинні колби, мензурки, банки від давніх лікарських засобів.	
Музей дерев'яної скульптури Михайла Ширінкіна	Черкаси, Парк 30-річчя Перемоги	Експонатами музею стали близько сотні різноманітних образів (людей, птахів, тварин тощо), автор яких – черкаський скульптор Михайло Ширінкін.	
Музей Тараса Шевченка ^{3*}	с. Мошни Черкаський р-н, Черкаської області		

¹ Інформація про об'єкт є малодосліджуваною.

*Інформація про об'єкт є малодосліджуваною.

Музеї міста Канів

Канівський історичний музей

Канів від давнини до сучасності – історичний музей міста Канева.

Про організацію в Каневі історичного музею мова йшла задовго до 1991 року. 11 жовтня 1963 року виконком Канівської міської Ради депутатів трудящих вирішив організувати в Каневі на базі Успенського собору, пам'ятки архітектури 12 століття, історико-краєзнавчий музей.

Про те, що музей було створено свідчить один документ. У розпорядженні виконавчого комітету обласної Ради депутатів трудящих від 30 грудня 1963 року зазначається: «З метою збереження колишнього Успенського собору в м. Каневі, в якому організований історико-краєзнавчий музей, передати його з балансу обласного відділу комунального господарства на баланс обласного управління культури після капремонту».

Поки ремонтувався Успенський собор, проводилась робота по формуванню музейних фондів.

Навесні 1972 року в Успенському соборі було засновано Канівський музей народного декоративного мистецтва. Лише на початку 90-х років 20 століття історичний музей у Каневі появився знову.

Створений у січні 1991 року на підставі рішення Черкаського облвиконкому № 167 від 30 серпня 1990 року як філія Черкаського обласного краєзнавчого музею.

1998 року музей увійшов до складу міського музейного об'єднання. Рішенням виконавчого комітету Канівської міської ради № 447 від 26 грудня 2002 року міське музейне об'єднання було ліквідоване як юридична особа з 15 березня 2003 року і Канівський історичний музей був підпорядкований відділу культури Канівського міськвиконкому.

3 травня 2008 року музей увійшов до складу Шевченківського національного заповідника на правах відділу.

У фондах музею зберігається близько 7 тисяч експонатів. В основному, це матеріали розкопок, що проводилися на території Канівщини в різні роки. У фондах музею зберігається величезна колекція керамічних виробів, починаючи з нової кам'яної доби (VI – IV тисяч років до н. е.) і закінчуючи гончарним посудом XX століття, серед яких:

- унікальна колекція клейм на денцях гончарного посуду періоду Давньоруської держави та колекція столового і кухонного посуду трипільської культури (I–VIII тисяч років до н. е.);
- крем'яні та кістяні знаряддя праці періоду палеоліту, трипільської культури, бронзової доби;

- залізні та бронзові вироби скіфського часу та Давньоруської держави, бронзові, мідні, срібні та скляні прикраси різних епох тощо. На особливу увагу заслуговують срібні та бронзова фібули-застібки зарубинецької культури (II ст. до н. е. – I ст. н. е.).

Також у фондах музею зберігаються документи Канівської міської управи, квитанції, посвідчення, свідоцтва, грамоти, атестати, фото тощо та предмети побуту мешканців Канева і району XIX – середини XX століть. Унікальною є картина Г. П. Варавви (псевдонім – В. Стеблик), уродженця Канева, письменника, художника, громадсько-політичного діяча, «Вигляд з гори Московки на Дніпрову гору. 1915 рік».

У травні 2003 року до Шевченківських свят в історичному музеї було відкрито нову постійно-діючу експозицію, яка знайомить з історією Канівщини від палеоліту до Давньоруської держави. У вересні цього ж року до 925-ї річниці з дня заснування Канева в музеї було змонтовано постійну виставку «Старожитності Канівщини», на якій представлено побутові речі, фото, документи, етнографічний матеріал XIX – початку XX століть [36].

Канівський музей народного декоративного мистецтва

Канівський музей народного декоративного мистецтва – музей народного декоративного мистецтва у Каневі, науково-дослідний відділ Шевченківського національного заповідника.

Музей працює з 23 квітня 1972 р. Його організатором і засновником був ентузіаст музейної справи, заслужений працівник культури України Василь Коваленко. Спочатку експозиція знаходилась в Успенському соборі. В 1990 році собор передано релігійній громаді, а музей розміщено в приміщенні Василянського училища, яке є пам'яткою архітектури 18 століття (з 1919 року по 1970 рік тут розміщувалась Канівська середня школа № 1 ім. Т. Г. Шевченка.).

З цим приміщенням пов'язані імена багатьох визначних людей. У повітовому училищі викладав поет Гнилоширов (Гавриш) Василь Степанович, який листувався з Тарасом Шевченком. Тут працювала наставницею рідна сестра видатного російського письменника М.С. Лескова. Це училище закінчили брати Андріївські – українські філологи, історики, літератори, публіцисти, літературознавець і письменник Арабетин Костянтин Іванович. У Канівській школі №1 навчалися поети Григорій Донець і Віктор Лагода, а також Герої Радянського Союзу Іван Календюк, Костянтин Шумський та комісар «Молодої гвардії» – Олег Кошовий, канівська поетеса Катерина Піка. Цю школу закінчив Герой Соціалістичної праці Олександр Бузницький.

У музеї представлені речі трьох центральних областей України: Черкаської, Київської та Полтавської. Знаходяться також оригінальні роботи інших областей. Фонди нараховують близько 5 тисяч експонатів. Найцінніші експонати: одяг, килими, рушники, тканини, народний розпис, художнє скло. Вироби сучасних майстрів склодувів, різьбярів по дереву, художників, яких також чимало в зібранні музею, дають можливість побачити, як розвивалось прикладне мистецтво в індустріальну епоху.

Канівський музей народно-декоративного мистецтва – єдиний такого профілю на Черкащині. Зрозуміло, що подібний музей, як головний інформаційно-виховний пам'ятковий центр, може скластись і розвиватись як установа тільки в тому місті, яке є історичним і духовним серцем нації. Таким центром для українців був і залишається Канів. Досвід свідчить, що всяке музейне зібрання в такому місті, незважаючи на всій первісно місцевий характер, тільки завдяки своєму місцезнаходженню здатне або принаймні мусить перетворитись у загальнонародний осередок пропаганди старожитностей.

З широким діапазоном показу оригінальних виставок творів музей утвердив себе як осередок національної гідності, що є красномовним прикладом того, як треба ставитись до своєї культури та історії [37, 45].

Канівський музей Тараса Шевченка

Музей Т.Г. Шевченка – музей в місті Каневі, Черкаська область України, присвячений Тарасу Шевченку. Музей знаходиться на території Шевченківського національного заповідника у Каневі та розташований у 4 км на південь від центру Канева. Музей побудований за проектом архітектора Василя Кричевського і Петра Костирко, в комісію з прийому пам'ятника входили Йосип Каракіс і Микола Даміловській.

Приміщення музею Шевченка було збудоване в 1935–1937 роках за проектом архітектора Василя Кричевського, якого вважають автором українського архітектурного модерну. Комісію з прорізу будівлі в експлуатацію очолював І. Каракіс.

Протягом 2003–2010 рр. будівля музею перебувала на реконструкції. Головним проектувальником було обрано Інститут «УкрНДІпроектреставрація». Працівники інституту запропонували відтворити початковий вигляд будинку згідно з проектом В. Кричевського. Згідно з початковим задумом, будівля мала бути прикрашена українськими орнаментами, виконаними в техніці майоліки. Планувалось відновити первісне колористичне вирішення інтер'єрів, яке знайшли під пізнішими нашаруваннями. Роботи було виконано на 90 %,

проте згодом автором нового проекту музею стала Лариса Скорик. Проект кардинально відрізнявся від задуму який запропонував Інститут «УкрНДІпроектреставрація» та був виконаний у модерновому стилі. З 2004 по 2010 року музей був реконструйований архітектором Ларисою Скорик.

Оновлений музей було урочисто відкрито Президентом України Віктором Януковичем 23 серпня 2010 р.

Відреставрований музей отримав неоднозначну оцінку різних фахівців: від повного схвалення до жорсткої критики.

Музейна колекція нараховує понад 20 тисяч унікальних пам'яток, окрасою яких є меморіальні речі та офорти Тараса Шевченка, рідкісні видання його творів, високохудожні твори українських та зарубіжних митців, шедеври народної художньої творчості, цінні архівні документи, фото- і кіноматеріали, аудіо- та відеозаписи знаменитих бандуристів і кобзарів.

Політик та історик Ігор Шаров подарував Канівському музею Тараса Шевченка портрет Кобзаря 1910 року пензля класика українського малярства та графіки Фотія Красицького [32].

Літературна Канівщина (музей)

Літературна Канівщина – музей у м. Канів (Черкаська область), входить до складу Шевченківського національного заповідника.

Розпочав свою діяльність 1 травня 2008 року на базі Бібліотеки-музею А.П. Гайдара. Бібліотека-музей Гайдара – дитячий заклад культури у Каневі збудований на кошти зароблені школярами Радянського Союзу збором макулатури та металобрухту і відкритий у 1948 році, як бібліотека (через рік після того, як прах Аркадія Гайдара було перенесено до Канева). У 1966 році заклад набув статусу музею. У музеї зберігалися деякі особисті речі Аркадія Гайдара. Могила письменника розташована в міському парку, неподалік від музею.

З Каневом пов'язано багато подій вітчизняної історії, життя і діяльність цілої плеяди талановитих письменників. На канівській землі народилися такі велетні слова як продовжувач філософії кардіоцентризму Григорія Сковороди, філософ, педагог Памфіл Юркевич, письменник Іван Нечуй-Левицький, письменник, громадський діяч Олексій Андрієвський, прозаїк, літературознавець, перекладач Костянтин Арабажин, вчений-літературознавець, перекладач Іван Шаровольський. Тут черпали насагу вчений-енциклопедист Михайло Максимович, поет Петро Бутурлін.

Сьогодні ми маємо можливість вільно знайомитися з творами письменників, наших земляків, імена яких в умовах радянської держави на довгі роки були викреслені з історії української літератури – Олексі та Григорія Вараввів, Якіма Єрмолаєва (Самотнього), Наталі Лівницької-Холодної.

На Канівщині в роки Другої світової війни воювали письменники: Юрій Збанацький, Олесь Гончар, Данило Бакуменко, Аркадій Гайдар, Петро Вершигора, Борис Котов, Віктор Кондратенко, Ригор Няхай.

Глибокої шани і визнання здобули наші земляки-письменники, розквіт творчості яких прийшовся на післявоєнний період – Семен Скляренко, Валентин Лагода, Григорій Донець, Віктор Лагоза, Петро Красюк, Галина Гриненко, Євген Попович, Дмитро Чередниченко, Світлана Жолоб та ін.

У 60-х роках ХХ ст. талановиті канівські поети об'єдналися в літературну студію «Зорянка», яка працює і нині. У Каневі видається часопис «Склянка часу», який об'єднав навколо себе талановитих митців не тільки Канівщини, а й України та інших зарубіжних країн, працюють видавництва «Родень», Канівська Прес-Група, видається ряд періодичних видань.

Згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.02.2008 року № 343-р Бібліотека-музей А. П. Гайдара ввійшла до складу Шевченківського національного заповідника на правах науково-дослідного відділу «Літературна Канівщина» та відділу бібліотеки.

Відтоді одним із пріоритетних напрямків діяльності працівників бібліотеки стала науково-дослідна робота. У тандемі з музейними співробітниками проведено ряд досліджень присвячених життю та творчості Тараса Григоровича Шевченка [8, 45].

Музей військової техніки під відкритим небом (Канів)

Музей військової техніки під відкритим небом (раніше «Музей бойової техніки просто неба»; англ. *Museum of military equipment al fresco*) – музей військової техніки просто неба в Каневі заснований у 2012 році. На двох відкритих майданчиках музею експонується бойова техніка часів другої світової війни, інтервенції в Афганістан

та АТО.

З 1980 року на місці головного майданчика музею існував «Пам'ятник героям бронепоезда №56» (також «Пам'ятний знак героям бронепоезда №56») у вигляді макета бронепоезда №56 в натуральну величину встановленого з нагоди 35-річчя Перемоги у Другій світовій війні (1941 – 1945 рр.) на честь подвигу екіпажу бронепоезда, що в серпні 1941 прикривав відхід радянських військ через залізничний міст.

14 жовтня 2012 року в день свята Покрови Пресвятої Богородиці відбулося урочисте відкриття

перших експонатів музею, розміщених у Сквері воїнів-інтернаціоналістів – броньованої машини БМП-1 та гармати ЗІС-3.

20 жовтня 2012 згідно з розпорядженням міського голови «з нагоди відзначення 68-ї річниці визволення України від фашистських загарбників» **«Музей бойової техніки просто неба»** був офіційно відкритий, а на головному майданчику, біля бронепоезда, були встановлені середній танк Т-55, зенітно-ракетний комплекс «Стріла-10»,

реактивна система залпового вогню «Град», важка зенітна гармата КС-19 та дві гармати ЗІС-3. Урочистості проводилися за участі депутатів від Партії регіонів, Олександра Кузьмука та Віктора Коржа, кандидата в депутати по місцевому 197-му округу, одному з «проблемних» на виборах 2012 року.

У серпні 2014 експозиція поповнилася винищувачем МіГ-29.

У грудні 2015 з незрозумілих причин частину експонатів було демонтовано.

25 травня 2016 року новим експонатом музею стала броньована машина БРДМ-2 28-ї окремої механізованої бригади, екіпаж якої загинув поблизу міста Мар'їнка в червні 2015 року в результаті артилерійського обстрілу російсько-терористичними військами.

Головний майданчик музею розташований поблизу перехрестя вул. Енергетиків та вул. Героїв Бронепоезда і містить наступні експонати:

- Середній танк Т-55;
- Зенітно-ракетний комплекс «Стріла-10» (демонтовано);
- Реактивна система залпового вогню «Град»;
- Важка зенітна гармата КС-19 (демонтовано);
- Дві гармати ЗІС-3;
- Винищувач МіГ-29;
- Броньована машина БРДМ-2;
- Сквер воїнів-інтернаціоналістів;
- Гармата ЗІС-3;
- Броньованої машина БМП-1.

Музей «Тарасова світлиця»

Тарасова світлиця – музей на території Шевченківського національного заповідника у Каневі, перший музей, присвячений життю і творчості Тараса Шевченка, започаткований Василем Гниლოსировим наприкінці ХІХ століття.

У 1883 році інженер і громадський діяч Олексій Якубенко на доручення Варфоломія Шевченка підготував комплексний проект реконструкції Шевченкової могили та план і проект хати біля неї. Наступного

1884 року під наглядом Якубенка проект був реалізований. Хата складалася з двох частин: в одній мешкав педагог Василь Гнилосиров, у другій – Іван Ядловський, доглядач шевченкової могили.

Наприкінці XIX століття Василь Гнилосиров за сприяння Старої київської громади створює Тарасову світлицю – перший народний музей імені поета. На початку свого існування музей мав кілька експонатів. 1888 року художник Ілля Рєпін на замовлення Старої громади пише для світлиці портрет Шевченка.

У 1897 року у Тарасовій світлиці була започаткована «Книга вражень для відвідувачів». До створення книги Гнилосиров сам робив нотатки, про відвідувачів могили Тараса Шевченка. У 1893 році виникла ідея створення книги «обліку» відвідувачів світлиці, дозвіл на ведення якої був наданий місцевою владою за 4 роки. Перший запис у книзі зробив композитор Микола Лисенко.

У 1930-х роках через початок спорудження нової будівлі для музею імені Тараса Шевченка хату, у якій містилась Тарасова світлиця, було вирішено розібрати. Питання про її відновлення постало напередодні відзначення 175 річниці від дня народження поета. Відновлення Тарасової світлиці передбачалося постановою Ради Міністрів УРСР від 1987 року щодо благоустрою пам'ятних місць, пов'язаних із життям Шевченка. Відновлення світлиці відбувалося під керівництвом доктора архітектури Ю. Хохла.

Відкриття оновленої Тарасової світлиці відбулося 3 серпня 1991 року. Нову хату було встановлено біля могили Івана Ядловського через неможливість її встановлення на попередньому місці.

Влітку 2018 року було здійснено реконструкцію будівлі – наново перекрито покрівлю [107].

Бібліотека-музей Гайдара

Відкриття музею відбулося в 1948 році, тоді він був бібліотекою творів А. Гайдара. Музей присвячений російському радянському дитячому письменнику і учаснику Другої світової війни, який загинув в жовтні 1941 року поблизу села Ліпляве у Канівському районі. У 1947 році тіло письменника перепоховали у місті Каневі, в парку, недалеко від будівлі музею. У 1966 році бібліотека отримала статус музею. Сьогодні в його фондах зберігається понад 13 тисяч експонатів. Майже всі експонати музею так чи інакше стосуються Аркадія Петровича, у тому числі книги письменника на

різних мовах народів світу, фотографії, документи, особисті речі Гайдара, програмки вистав і афіші фільмів [7].

Назва	Місцезнаходження	Короткий опис	Зображення
Канівський історичний музей	Канів, вул. Героїв Небесної Сотні, 15	У фондах музею зберігається близько 7 тисяч експонатів. В основному, це матеріали розкопок, що проводилися на території Канівщини в різні роки. У фондах музею зберігається величезна колекція керамічних виробів, починаючи з нової кам'яної доби (VI – IV тисяч років до н. е.) і закінчуючи гончарним посудом XX століття.	
Канівський музей народного декоративного мистецтва	Канів, вул. Героїв Небесної Сотні, 64	У музеї представлені речі трох центральних областей України: Черкаської, Київської та Полтавської. Фонди нараховують близько 5 тисяч експонатів. Найцінніші експонати: одяг, килими, рушники, тканини, народний розпис, художнє скло.	
Бібліотека-музей Гайдара	Канів, вул. Успенська, 78	У музеї зберігаються деякі особисті речі Аркадія Гайдара. Могила письменника розташована у міському парку, неподалік музею.	
Канівський музей Тараса Шевченка	Канів, Тарасова гора		
Тарасова світлиця	Канів, Тарасова гора	Відтворена в 1991 році Тарасова світлиця, перший народний музей Кобзаря. Вперше така хата на народні кошти була збудована на Тарасовій горі у 1884 році одночасно із завершенням впорядкування Шевченкової могили, коли 1 серпня на ній встановлений чавунний пам'ятник.	

Музей-садиба М.О. Максимовича (с. Прохорівка)

Парк садиби Максимовичів, закладеної в XVIII в. на Михайловій горі над Дніпром. З 1845 року тут протягом 30 років прожив пішов у відставку видатний український вчений, фольклорист, перший ректор Київського університету Св. Володимира М. Максимович. У гостях у Максимовича неодноразово бував М. Гоголь. За легендою, тут письменник зібрав матеріал для повісті «Вій» (втім, повість написана в 1834 р – до того, як Максимович оселився у Прохорівці). У парку росте сосна Гоголя. У Прохорівці також бував Т. Шевченко, написавши портрети господарів садиби. У 1859 р. поет був заарештований по дорозі на Михайлову гору, і з тих пір не повертався в Україну. Зберігся дуб Шевченка, встановлено пам'ятний знак на березі річки, планується створення

меморіального комплексу. Зараз це територія санаторію «Жовтень» і будинки відпочинку «Прохорівка», вхід вільний.

Музей Гайдара (с. Ліпляве)

Бібліотека-музей Аркадія Петровича Гайдара розміщується у селі Ліпляве Канівського району. Фонд установи налічує понад тринадцять тисяч експонатів. Більшість музейних предметів присвячена письменнику Гайдару: книги, документи, особисті речі, світлини, дитячі роботи, афіші фільмів і програми спектаклів по творах прозаїка.

Назва	Місцезнаходження	Короткий опис	Зображення
Музей-садиба М. О. Максимовича	Прохорівка		
Музей Гайдара	Ліпляве		
Мошенський музей	Мошни, Станція юних техніків		
Музей історії села Худяки	Худяки		
Музей історії села Дубіївка	Дубіївка		
Музей історії села Сагунівка	Сагунівка		
Музей історії села Білозір'я	Білозір'я		
Музей історії села Яснозір'я	Яснозір'я		
Краєзнавчий музей села Байбузи	Байбузи		

Смілянський краєзнавчий музей (м. Сміле)

Смілянський краєзнавчий музей – краєзнавчий музей у райцентрі Черкаської області місті Смілі, найбільше зібрання матеріалів, предметів і матеріалів з історичного розвитку, культури, економіки, персоналії міста і Смілянщини.

Смілянський краєзнавчий музей міститься в історичній будівлі в центрі міста, зведеної 1909 року в стилі провінційного модерну для філії Санкт-Петербурзького позичкового банку.

Краєзнавчий музей у Смілі створений 25 грудня 1967 року як музей на громадських засадах.

Від 1970 року заклад отримав звання народного історико-краєзнавчого.

За активну роботу в 1976 році музей відзначено медаллю Українського товариства охорони пам'яток історії та культури.

День 22 квітня 1991 року став «поворотним» в історії музею – закладу присвоєно статус державного.

За роки існування музей відвідало більше 200 тисяч смілян і гостей міста.

Основні фонди музею налічують понад 3,5 тисяч одиниць зберігання.

Експозицію розміщено в трьох залах, де представлено:

- картографічну спадщину Смілянщини кінця XIX – початку XX століття;
- матеріали, пов'язані з родиною колишніх власників містечка графів Бобринських та іменами відомих громадян міста;
- старожитності Наддніпрянщини.

Серед унікальних експонатів – скринька зі скла і металу роботи італійських ювелірів XVIII століття, навісний замок середини XIX століття, цеглини з будівель графів Бобринських та інші предмети.

Рис.3.1. Експозиція Смілянського краєзнавчого музею

Щорічно проводиться понад 200 екскурсій.

Музей здійснює науково-пошукову та краєзнавчо-дослідницьку роботу, надає консультації з питань краєзнавства місцевим засобам масової інформації, закладам освіти і культури.

Міський музей у Смілі став методичним центром створення і становлення музеїв-супутників на цілому ряді підприємств і організацій, музейних кімнат у навчальних закладах – зараз їх у місті понад 2 десятки, в тому числі музей гімназії ім. В.Т. Сенатора, музей рафінадного і машинобудівного заводів, пожежної частини тощо [104].

Центральний музей Державної прикордонної служби України (селище Оршанець)

Центральний музей Державної прикордонної служби України урочисто відкрив свої двері для відвідувачів 3 листопада 1996 року. З 2012 музей розміщений в селищі Оршанець, що на Черкащині – на території Навчального центру Державної прикордонної служби України ім. І. Момота. Музей успадкував значну кількість експонатів колишнього Музею прикордонних військ Червонопрапорного Західного прикордонного округу, а також матеріали, зібрані під час військово-польових експедицій та наукових відряджень. Багато

експонатів були передані до фонду музею громадськими військово-патріотичними організаціями, ветеранами-прикордонниками та їх сім'ями.

Експозиція музею розміщена у п'яти залах загальною площею понад тисячу квадратних метрів і налічує близько п'яти тисяч експонатів, серед яких є унікальні документи, ексклюзивні фотографії, цінні нагороди, бойові прапори військових частин, макети зброї, особисті речі легендарних прикордонників, газети і листівки минулих часів, експонати образотворчого мистецтва та культового характеру, а також предмети контрабанди, які були вилучені у порушників державного кордону.

Експозиції музею часто змінюються, доповнюються новими експонатами, тематичними виставками.

Фонди музею налічують понад п'ятдесят тисяч бойових реліквій та експонатів, присвячених охороні кордонів українських земель у період від Київської Русі до сьогодення. За час свого існування прикордонний музей став храмом пам'яті та поклоніння для багатьох поколінь захисників кордонів Вітчизни. За цей час його відвідало більше 500 тисяч українців та іноземних громадян.

У 2012 році Центральний музей Державної прикордонної служби України отримав нове місце прописки. Тепер він розміщений у селищі Оршанець, що на Черкащині.

За короткий час було створено по суті нову експозицію, яка отримала схвальні відгуки відвідувачів.

Основною метою та призначенням Музею є збереження і пропаганда історії та традицій Державної прикордонної служби України:

- історичне тлумачення державного кордону як ознаки державності, його політичне та соціальне значення для Української державності, ознайомлення широкої громадськості зі становленням, життям і діяльністю Державної прикордонної служби України;
- національно-патріотичне виховання молоді та підготовка її до служби в Державній прикордонній службі України;
- науково-дослідна робота, пошук і збереження документальних матеріалів, окремих речей, зброї, спогадів, пов'язаних з охороною кордонів України з давніх часів до сьогодення.

ТЕАТРИ ТА КІНОТЕАТРИ

Мистецька палітра Черкас багата на таланти. До числа їх можна віднести мистецькі колективи Черкаської обласної філармонії: Черкаський академічний заслужений український народний хор (художній керівник та головний диригент Наталія Шмараєва-Гожа), Академічний малий симфонічний оркестр

(створений у 2012 році на базі камерного оркестру, художній керівник та головний диригент – заслужений діяч мистецтв України Олександр Дяченко), Ансамбль народної музики «Росава» (заснований 1983 року, з 2019 року керівник Сергій Осауленко), народна артистка України Людмила Ларікова (сопрано), лауреат міжнародних конкурсів Олена Лютаревич-Марченко (сопрано), вокальне тріо «Аріана» (створене у 2018 році).

Широкий різножанровий спектр шедеврів світового та національного мистецтва знаходить своє відображення у творчості Академічного обласного музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка, який включив до діючого репертуару 49 вистав, з них 15 вистав для дітей. Гарно сприймаються глядачами вистави української класики:

- «Суєта» І. Карпенка-Карого;
- «Кайдашева сім'я» І. Нечуя-Левицького;
- «Сорочинський ярмарок», «За двома зайцями» М. Старицького;
- «Сватання на Гончарівці» І. Квітки-Основ'яненка;
- «Лісова пісня» Лесі Українки.

Поряд з цими виставами користуються популярністю такі автори, як Г. Горін «Поминальна молитва», «Чума обом домівкам вашим», Л. Разумовська «Французькі пристрасті на підмосковній дачі», Ж. Мольєр «Вітівки Скапена».

Великим успіхом користуються вистави Академічного обласного театру ляльок. Діючий репертуар театру є широким і різноманітним. Протягом року театр дає близько 450 вистав, які відвідують понад 45 тис. глядачів.

Черкаський обласний центр народної творчості здійснює організаційно-методичне керівництво діяльністю клубних установ області щодо культурного обслуговування населення, розвитку його творчих здібностей. ОЦНТ бере діяльну участь в організації й проведенні всеукраїнських та обласних культурно-мистецьких заходів: фестивалів, свят, конкурсів, оглядів та інших культурно-мистецьких акцій, які сприяють збереженню й розвитку української національної культури, організації дозвілля населення.

Перелік театрів та мистецьких центрів:

1. Черкаський академічний обласний український музично-драматичний театр імені Т. Г. Шевченка. Адреса: буд. Шевченка, 234;
2. Черкаський академічний театр ляльок. Адреса: вул. Небесної Сотні, 4;
3. Черкаська обласна філармонія;
4. Черкаське музичне училище імені Семена Гулака-Артемівського. Адреса: вул. Б. Вишневецького, 6;
5. Черкаський обласний центр народної творчості.

Кінотеатри:

1. Мультиплекс у ТРЦ «Дніпро Плаза»;
2. Мультиплекс у ТРЦ Lubava, бул. Шевченка, 208/1;
3. Україна, вул. Смілянська, 21.

ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ

Черкаси – Борисфенова столиця – це місто прохолодного каштанового затінку та розкішного соснового лісу на березі Дніпра, з цікавими історіями та легендами, помноженими на історичні події, які ілюструють стародавні об'єкти архітектури та культури міста.

Колишній готель «Слов'янський» – споруда в центрі міста Черкаси, на перехресті вулиць Остафія Дашковича та Хрещатика, що побудована наприкінці XIX сторіччя за проектом видатного українського архітектора В. Городецького в стилі пост романтичної готики, з використанням елементів модерну, класицизму та середньовічної азійської культури.

Палац (особняк) Щербини

Однією з цікавих архітектурних пам'яток Черкас є палац Щербини. Це одна з найприкметніших будівель старих Черкас, який у свій час був окрасою архітектурної майстерності та перлиною тогочасної забудови. Одним з головних символів Черкас є особняк Щербини, в даний час більш відомий місцевим як «ЗАГС», так як з кінця 1970-х тут міститься Палац одруження.

Будинок був побудований підприємцем Адріаном Щербиною в стилі модерн в 1892 році на вулиці Садовій в тій частині, де до неї примикає вул. Хрещатик. Таким чином будинок парадно акцентує перспективу вулиці Хрещатик.

Андріан Микитович Щербина був черкаським інженером, членом міської думи, грабар. Грабарство (від слова «гребти») – земляні роботи. Праця грабарів використовувалася при будівництві насипів, валів, гідротехнічних споруд. Особливого розвитку в Черкасах грабарство досягло під час будівництва ділянки Південно-Західної залізниці, який проходив через Черкаси. Андріан Щербина був головою грабарних артілей і, звичайно ж, фізичною працею не займався. Голови артілей займалися набором працівників, організацією роботи, підписанням договорів. Багато грабарі зробили на цьому чималі статки. Андріан Щербина був одним з таких грабарів.

Вважають, що архітектором особняка був сам Владислав Городецький, зважаючи на вишуканого поєднання архітектурних деталей в їх еkleктичному переплетенні, однак це версія.

Своє розкішний маєток його власник з 1907 по 1912 рік здавав Земській управі. У радянські часи тут був Палац піонерів. З 1970-го року в будинку діє Палац одружень.

Меморіал Пагорб слави з чашею Вічного вогню у пам'ять про загиблих у Великій Вітчизняній війні.

Пам'ятник зруйнованим храмам у Черкасах. Виконав скульптуру Владислав Дим'єн, на замовлення митрополита Черкаського владики Сафронія, у 1998 році, встановлена у 2003 році.

Будинок Майбороди (м. Черкаси)

Будинок Майбороди у Черкасах, збудований місцевим грабарем Майбородою наприкінці XIX століття.

Колишнє помешкання грабаря-підрядника Майбороди мало три великі та сім менших кімнат, а на подвір'ї стояли будинок для челяді та стайня для коней. Автором проекту будинку є черкаський архітектор Георгій Філофєро. Згодом будинок був відданий в оренду Другому чотирикласному училищу для міщан. У 1921 році бандити пограбували будинок Майбороди, а його з дружиною вбили. Згодом у цьому будинку було відділення черкаського «Всеобучу», потім дитячий садок, пастерівська станція і міська санепідемстанція, яка розміщується в ньому і досі.

Пам'ятник водопровідникові (м. Черкаси)

Ексклюзивний і неповторний пам'ятник водопровідникові встановлений в місті Черкаси. Знаходиться він прямо біля входу в будівлю КП «Водоканал». Пам'ятник встановили у 2004 році на честь 90-річчя роботи міської служби. Він є єдиним професійним пам'ятником у всьому місті і області. Пам'ятник водопровідникові – це скульптура людини в спецодязі: в кашкеті і з ключами в руках, який вилазить по сходах з колодязя. Поруч зі скульптурою розташовується металевий люк, а на ньому напис: «Воду вам я подав». Він був створений місцевим скульптором В. Дем'єн. У народі пам'ятник водопровідникові ще називають «дяді Васі». Зліва від нього знаходяться колонка і пожежний гідрант часів царської Росії. Ці раритетні предмети колись були знайдені на території того ж «Водоканалу». До слова, будівництво пам'ятника для підприємства обійшлося в суцці копійки. Саму скульптуру водопровідника зварили зі старих чавунних труб, а потім наклали шар спеціального антикорозійного покриття [79].

Пам'ятник Т. Г. Шевченку на Тарасовій горі (Чернеча гора) (м. Канів)

Святим місцем для кожного українця є Тарасова (Чернеча) гора у Каневі, на вершині якої похований прах видатного поета Тараса Шевченка. Вона є складовою частиною однойменного національного заповідника. Щорічно сюди приїжджає незліченна кількість відвідувачів. Безліч сходинок, що ведуть на Тарасову гору, подолати не дуже легко, але це нікого не зупиняє. Поклонитися праху Кобзаря прибувають люди з усіх усюд. Ця гора є своєрідною Меккою, де варто побувати хоча б раз у житті: відчутти її ауру і побачити місце, де великий Поет знайшов свій вічний спочинок. Все, як він писав: «Щоб лежати мені на кургані, Над річкою могутньою, Щоб чути, як вирує Старий Дніпро під кручею ...»

Історія гори до Шевченка. Місце, яке вибрав Тарас Шевченко для власного поховання, самобутнє. Чернеча гора є частиною Канівських гір і Мошенського плато, яке розтягнулося на 70 кілометрів уздовж Дніпра. Вона одна з найвищих в Каневі. Зовні це закруглений прибережний виступ з дуже крутими схилами, оточений двома ярами – Меланчин потік і Крутий яр. Життя в цій місцевості зародилася дуже давно: вчені виявили на Тарасовій і сусідніх горах сліди ранньослов'янських поселень зарубинецької культури, а також три поселення полян, курганний могильник і більше десятка скарбів X–XIII століть.

У XVI столітті поруч був монастир, де доживали свій вік бездомні і покалічені козаки. Нагадує про це назва однієї з вулиць, яка підходить до Тарасової гори – Монастирок. Сама гора колись належала обителі, тому назва Чернеча (Чернеча) – аж ніяк не випадкове.

Історія після 1861 року. Новітня історія Чернечої гори розпочалася 22 травня 1861 року, коли на ній перепоховали Тараса Шевченка. Як відомо, Тараса Григоровича спочатку поховали на Смоленському кладовищі в Петербурзі, але ще в день смерті поета друзі вирішили виконати останнє його прохання – знайти вічний спокій в рідній Україні. Через два місяці, в травні, труну вже везли на конях в Україні. Всю процесію зустрічали люди, які хотіли віддати данину видатній людині. Після відспівування в одному з київських храмів домовину на руках понесли до пароплава «Кременчуг», який взяв курс на Канів. На панахиду зібралися тисячі людей з навколишніх міст і сіл. Спочатку хотіли поховати поета на Канівському прицерковному кладовищі, але його друзі наполягли на Чернечій горі, поряд з якою він хотів побудувати будинок. Замість коней у воза з труною запряглися люди, і ярами, горами, лісами повезли Шевченка до місця поховання. На гору домовину несли на руках. Сталося це 22 травня в місці, яке відповідало його «Заповіту». Похорони тривали до вечора. Згодом люди насипали на могилі курган і поставили дубовий хрест. Потім зібрали гроші і встановили новий, чавунний. Представники царської влади не дозволяли цього робити, тому що вірили легенді про те, що Шевченко живий, а в могилі нібито заховані освячені ножі, які чекають слушної нагоди, щоб селяни озброїлися і пішли проти поміщиків. Монументальний чавунний пам'ятник-хрест на Тарасовій горі був поставлений через 23 роки після смерті поета, у 1884 році. Тоді ж за народні кошти побудували перший музей Кобзаря – «Тарасову світлицю».

У 1923 році хрест на могилі Шевченка замінили тимчасовим пам'ятником-бюстом, який спроектував скульптор Каленик Терещенко, а виготовили робочі Городищенського цукрового заводу. Тоді ж виникла думка створити Державно-національний заповідний парк на Тарасовій горі. Це допомогло б дбати про могилу Кобзаря і одночасно охороняти навколишнє середовище, адже лише насадженням лісів можна було зупинити розмивання і руйнування ярів, які погрожували горем. Уряд прийняв рішення створити біля Канева два заповідника: науково-освітній – на Тарасовій горі, і природний – поруч з сусідніми горами. Територія Тарасової гори стала заповідною. Для зміцнення схилів засадили лісом навколишні яри. Площа заповідника розширилася до 10 гектарів. На вході з'явилася дерев'яна арка. Південний схил Тарасової гори і сусідній з нею зрізали на конус, засадили деревами. Тоді ж, у 1925 році, побудували довгі звивисті сходи на вершину. А через 9 років тут з'явився літературно-меморіальний музей Шевченка. Сучасний вигляд могила Шевченка отримала у 1939 році. Щоб гранітний постамент і бронзова фігура не розчавили склеп з труною, треба було точно визначити місце поховання, адже, за козацьким звичаєм, могилу обклали камінням і дерном, щоб надати їй округлу форму. Дощі з часом деформували її, так що спеціальна комісія

вирішила зробити шурф і знайти склеп. Коли спустилися в розриту могилу, хтось запропонував зазирнути в труну, хоча права на це не було. Відкривши першу основну труну, побачили металевий ящик, а в ньому красиву домовину з віконцем, на якому лежав засохлий вінок. Пізніше одна з жінок-членів комісії розповідала про побачене: Шевченко лежав у труні, як живий. Присутні злякалися, тому що після 78 років очікували побачити останки. Коли на обличчя поета потрапило повітря, воно негайно почало просідати. Авторами бронзового пам'ятника на могилі поета є скульптор Матвій Манізер і архітектор Євген Левінсон. Під час Другої світової війни Німецькі війська в серпні 1941 року зайняли Канів. Серед іншого, був пограбований державний заповідник «Могила Тараса Шевченка». У спустошених залах музею загарбники влаштували казарму для солдат, а потім перетворили його в концтабір. Після війни заповідник відновили. Згодом старі дерев'яні сходи, що ведуть на могилу, відслужили свій вік. У 1977 році їх частина відірвалася і сповзла слідом за земляним зсувом саме в той момент, коли сходами піднімалася урядова делегація Канади. Через деякий час з Канади надійшло 380 тисяч доларів на благоустрій заповідника. Але радянський уряд від «буржуазних» грошей відмовився і знайшов ресурси в бюджеті. До могили Шевченка незабаром зробили нові гранітні сходи, заповідну територію привели в порядок. Тоді ж біля підніжжя гори побудували пристань для туристичних теплоходів. «Тарасова світлиця» – перший народний музей Тараса Шевченка – на початку 1990-тих років була відтворена, а реконструйована відносно недавно.

Зараз Національний заповідник «Тарасова гора» – це територія, на якій знаходиться багато об'єктів історико-культурного та природно-заповідного фонду. Тут є пам'ятники археології, архітектури, історії, мистецтва і природи: Могила Тараса Шевченка, Державний музей Тараса Шевченка, Могила Івана Ядловського, багаторічного зберігача і доглядача могили Шевченка, Пилипенкова гора, Чавунний пам'ятник-хрест, який стояв на Шевченковій могилі, Чавунний пам'ятник-бюст, Перший народний музей Шевченка – «Тарасова світлиця», Паркові комплекси, Пам'ятний знак Івану Підкові, похованого в Канівському монастирі [106].

Могила Івана Ядловського (м. Канів)

Іван Олексійович Ядловський (18 червня 1846, Канів – 21 лютого 1933, Канів) – сторож і доглядач могили Тараса Шевченка в Каневі в 1884–1933 роках. підлітком зустрів тут Шевченка, пізніше брав участь у похованні поета на Чернечій горі. Потім троюрідний брат Тараса Шевченка Варфоломій Шевченко запропонував Івану Олексійовичу стати доглядачем Кобзарєвої могили, на що той відразу погодився. Ядловський зобов'язувався доглядати за могилою Кобзаря 5 років, але цей термін

виявився набагато більшим. Понад півстоліття він охороняв могилу поета, доглядав дерева і квіти біля неї. У цій справі йому допомагали діти. За час перебування на Тарасовій горі, охоронець Шевченкової могили зустрічав не тільки простих людей, а й відомих представників української культури і літератури. Серед них: Михайло Коцюбинський, Леся Українка, Василь Стефаник, Сергій Єфремов, Симон Петлюра, Микола Біляшівський, Микола Лисенко, Ольга Кобилянська, Іван Труш, Володимир Винниченко, Борис Грінченко та багато інших.

З роками Іван Ядловський втратив здоров'я, але продовжував доглядати Шевченкову могилу. Так тривало до останніх днів його життя. Помер 21 лютого 1933 року на 87-у році життя. Про Ядловського письменник Семен Склярєнко сказав, що *«історія Ядловського – це історія могили поета»*. Виконуючи волю покійного, його поховали недалеко від могили Тараса Шевченка, а в 1936-у у зв'язку з будівництвом музею було розібрано його хату.

Чавунний пам'ятник-хрест історико-заповідного комплексу «Тарасова (Чернеча) гора» (м. Канів)

Спочатку Тарасова могила мала вигляд кургану на зразок козацької, насипаного місцевими жителями та селянами із сусідніх сіл за ініціативою Г. Честахівського. Її обдернували і встановили дубовий хрест, який простояв до осені 1882 року. У 1867–1868 роках, під керівництвом В. Шевченка, проходять роботи по благоустрою могили, яка набула вигляду двоярусної, обкладеної камінням. В липні 1884 на кошти В. Тарновського-молодшого та кошти, зібрані Старою Громадою, замість дерев'яного хреста встановлено чавунний пам'ятник-хрест (висота більше шести метрів, вага понад 250 пудів) та збудовано хату, в одній половині якої жив сторож І. Ядловський, а в другій організовано перший народний музей Шевченка – «Тарасову світлицю».

Чавунний пам'ятник-бюст Т. Г. Шевченку на Чернечій горі (м. Канів)

Влітку 1923 року радянська влада змінила хрест на могилі Шевченка на тимчасовий пам'ятник-бюст, який спроектував скульптор Каленик Терещенко, а виготовили робітники Городищенського цукрового заводу.

Могила Тараса Григоровича Шевченка в Каневі на Чернечій горі є одним з найбільш шанованих місць для українського народу. Входить до складу Шевченківського національного заповідника поряд з низкою музеїв. Над могилою височить гранітний пам'ятник (скульптор Матвій Манізер, 1939).

Влітку 1939 р. Шевченківський меморіал набув сучасного вигляду, коли на могилі Кобзаря встановили бронзовий пам'ятник, виконаний скульптором М. Манізер і архітектором Е. Левінсоном.

Поруч з могилою розташувався музей, який був побудований протягом 1935–1937 р. за проектом архітектора Кричевського. Ансамбль музею доповнили гранітний комплекс сходження (1977) і «Тарасова світлиця», відтворена у 1991 році.

У серпні 1941 року на Чернечій горі, поруч з могилою Шевченка, протягом декількох днів проходила лінія оборони, де разом з декількома десятками бійців дивізії народного ополчення бився майбутній командир 1-ї Української партизанської дивізії, генерал-майор, Герой Радянського Союзу П. П. Вершигора. У 1989 році на місці першого поховання поета у Ленінграді був встановлений валун з граніту [33, 95].

Пам'ятний знак Івану Підкові

Іван Підкова – козацький отаман і господар Молдавії. У 1577 р. разом з отаманом Яковом Шахом Підкова на пропозицію молдавських бояр, невдоволених правлінням поставленого турками господаря Петра Кульгавого, пішов у Молдавію, розбив військо господаря в кількох битвах і 29 грудня здобув Ясси. Підкову було проголошено господарем, але згодом турецько-волоська армія змусила козаків покинути Молдавію. У Немирові Підкову по-зрадницьки схопили слуги брацлавського воєводи Я. Збараського (попередньо він підтримував Підкову). На вимогу турецького султана король Польщі Стефан Баторій наказав стратити козацького ватажка у Львові.

Його було стято на площі Ринок 16 червня 1578 р. й поховано в Успенській церкві. Згодом козаки з почестями перевезли останки героя до Канева й поховали в монастирі під Чернечою горою над Дніпром. Діяльність Івана Підкови оспівана в козацьких думах, у поемі Т. Шевченка, творах румунського письменника М. Садовяну. Пам'ятники І. Підкові споруджено у Львові (1982) і Черкасах (1987).

Драматичну історію Івана Підкови детально відбито також у реляціях з Варшави папських нунціїв Лаурео й Калігарі. Останній, зокрема, пише, що ця

страата, вчинена Стефаном Баторієм на угоду туркам, «справила на всіх погане враження» [100, с. 59].

Івана Підкову часто згадують і пізніші західноєвропейські історики серед козацьких полководців і гетьманів, ушавлений у війнах проти турків, татар і Польщі [67, с. 75].

Діяльність Івана Підкови була однією з найгероїчніших сторінок боротьби українського козацтва проти турецько-татарського поневолення. Водночас вона виразно засвідчила, що козацтво, активно діючи на міжнародній арені, починало усвідомлювати себе самостійною

силою, невіддільною польському королеві, шукало шляхи для створення власної незалежної держави.

Козацька церква Покрова Пресвятої Богородиці, яка збудована у 1701–1702 роках з ініціативи гетьмана Івана Мазепи та Переяславського єпископа Захаревича козаками-ченцями в урочищі Монастирок під Чернечою горою, була невіддільною частиною стародавнього Канівського монастиря, в якому поховані славетні українські гетьмани Іван Підкова, Яків Шах, Самійло Кішка...

Пам'ятник у Каневі став третім пам'ятником І. Підкові в Україні. Досі їх було два: у Львові та в Черкасах. Авторами канівського проекту виступили львівські митці: скульптор Петро Кулик, архітектори Володимир Блюсюк, Костянтин Малярчук та канівський архітектор Ігор Ренькас. Продюсером проекту став голова благодійного фонду «Українська родина» Євген Козак.

Пам'ятник гармата визволителям Черкас

Пам'ятний знак авіаторам (м. Черкаси)

Меморіальний комплекс «Незалежні духом» воїнам АТО (м. Черкаси)

Багато наших земляків зараз ризикують своїми життями, захищаючи Україну, і на превеликий жаль, за п'ять років війни багато хто із них загинув за рідну землю. Наш обов'язок – належним чином вшанувати пам'ять полеглих, та підтримати тих, хто повернувся з війни додому. Стелу пам'яті загиблих 28 черкашан, які віддали свої життя в російсько-українській війні, відкрили біля Будинку ветеранів по вулиці Чехова, 112. Черкаси – місто Героїв.

Стела Героям Небесної сотні (м. Черкаси)

Розміщується поблизу обласного краєзнавчого музею на так званій Алеї Слави, де вже є пам'ятник «Борцям за волю України», пам'ятник герою Ігорю Момоту та хрест, який раніше також був на площі.

Пам'ятник борцям за волю України (м. Черкаси)

Пам'ятник Борцям за волю України — пам'ятник у місті Черкасах, відкритий 23 квітня 2016 року. Присвячений усім поколінням українських військовиків, які боролися за національну державність України.

Вітряки у селах Григорівка, Грищенці, Трахтемирів, Яблунів
Церква Пр. Іллі (1892) у селі Прохорівка*
Земська лікарня, гамазей (кінець XIX ст.) у селі Прохорівка
Виробничий корпус цукрового заводу (1914) у селі Мартинівка
Адміністративна будівля спиртзаводу (1864) у селі Степанці
Земська управа (кінець XIX ст.) у селі Бобриця
Будинок пристава (XIX ст.) у селі Межиріч
Будинок графа Бутурліна (кінець XIX ст.) у селі Таганча
Школа (кінець XIX ст.) у селі Трахтемирів
Садиба Зноско-Боровських (XIX ст.) у селі Бересняги (статусу пам'ятки офіційно не має)^{4*}

* Інформація про об'єкт є малодослідженою.

Пам'ятники міста Черкаси

Назва	Рік встановлення	Розташування	Фото	Короткі відомості
Бика скульптура		Біля Черкаського м'ясокомбінату		В основі задуму лежить справжній хребет бика, завезеного сюди із Бельгії для розведення нової породи
Борцям за волю України Пам'ятник	2016	Перетин вул. Хрещатик та вул. Святотроїцької		Присвячений усім поколінням українців, які боролися за національну державність України.
Бояну пам'ятник	1986	На площі 700-річчя Черкас		Встановлено уособленому образу народного воїна, трудівника і співця Бояну на честь 700-річчя Черкас. Скульптор А. В. Куш, архітектор О. К. Стукалов.
Вірним захисникам України пам'ятний знак	23.10.2019	На території Черкаського професійного ліцею		У пам'ять про подвиг українських бійців.
Василію Липківському пам'ятник	18 січня 2019	вул. Байди Вишневецького, біля Черкаського музичного училища імені С. С. Гулака-Артемовського		Встановлено на честь першого митрополита Української автокефальної православної церкви Василя Липківського. Скульптор — Єгор Терехов.
Висока нота скульптурна композиція	19 травня 2018	вул. Хрещатик, біля обласної філармонії		Скульптор — Олександр Лідаговський
Військовим частинам, що звільняли місто 1943 року пам'ятний знак	2005	У парку Перемоги		Встановлено на честь 60-річчя перемоги в Другій світовій війні і військовим частинам, які звільняли Черкаси 1943 року
Водопровідному крану пам'ятник	2004	Біля КП «Черкаський водоканал»		Встановлено на честь 90-річчя КП «Черкаський водоканал»
Воїнам-афганцям	1989	На розі бульвару Шевченка і вулиці		Встановлено на честь загиблих воїнів у радянсько-афганській

Назва	Рік встановлення	Розташування	Фото	Короткі відомості
пам'ятний знак		Святотроїцької		війні. Автори – архітектор А. Д. Петренко та художник І. Й. Лавріненко
Воїнам 8 гвардійської авіадивізії пам'ятник		У парку Перемоги на площі Перемоги		Встановлено на честь 8 гвардійської авіадивізії, яка брала участь у звільненні Черкас 1943 року
Воїнам 254 Черкаської стрілецької дивізії пам'ятний знак	1990	У парку Перемоги		Встановлено в 45-у річницю Перемоги на честь 254 Черкаської дивізії, яка брала участь у звільненні Черкас 1943 року
Воїнам 254 Черкаської стрілецької дивізії пам'ятник	2003	У парку Перемоги на площі Перемоги		Встановлено 14 грудня 2003 року на честь 254 Черкаської дивізії, яка брала участь у звільненні Черкас 1943 року
Героям АТО пам'ятний знак		На розі вулиць Гетьмана Сагайдачного та Максима Залізняка		Перероблений із пам'ятного знаку Миколі Ватутіну на честь воїнів-атовців, учасникам війни на сході України
Героям громадянської війни обеліск		Міський цвинтар по вулиці Гетьмана Сагайдачного		Обеліск на честь героїв громадянської війни, що полягли за встановлення радянської влади у 1918—1920 роках
Горькому Максиму пам'ятний знак		На розі вулиці Юрія Ілленка і вулиці Сергія Амброса		Встановлено на честь радянського письменника та діяча Максима Горького
Жертвам Голодоморів пам'ятний знак	2006	У Соборному парку		Встановлено в пам'ять про жертв Голодоморів та політичних репресій на Черкащині
Жертвам фашизму пам'ятний знак		У Соборному парку		Встановлено в пам'ять про жертв фашизму на Черкащині
Жертвам Чорнобильської трагедії пам'ятний знак	2008	У Соборному парку		Встановлено в пам'ять про жертв Чорнобильської катастрофи. Автори пам'ятника – М. М. Теліженко та І. Й. Лавріненко

Назва	Рік встановлення	Розташування	Фото	Короткі відомості
Зруйнованим храмам пам'ятник	2004	Біля Свято-Михайлівського собору		Встановлено в пам'ять про жертв сталінських репресій та зруйнований храмів міста. Створений з бронзи. Ідея пам'ятника як меморіалу зруйнованим храмам належить владиці Софронію
Раїсі Кириченко погруддя	26 червня 2018	вул. Хрещатик, будівля обласної філармонії		Встановлено на честь Народної артистки України Раїси Кириченко, яка працювала в Черкаській обласній філармонії протягом 1968—1987 рр.
Козацькій славі пам'ятний знак	1997	На розі бульвару Шевченка та вулиці Припортовій		Встановлено як попередній знак про створення в майбутньому тут пам'ятника козацькій славі
П.О. Курбанову пам'ятник		Біля будівлі підприємства «Фотоприлад»		Встановлено на честь засновника та першого директора заводу Курбанова О. П.
М.О.Луценка погруддя		На території Міської гімназії № 9 по вулиці Юрія Ілленка		Встановлено на честь Героя Радянського Союзу О. М. Луценка
Майдану Богдана Хмельницького пам'ятний знак	1995	Біля площі Богдана Хмельницького, шинок «У Богдана»		Встановлено на честь найменування площі іменем Богдана Хмельницького
Михайлу Максимовичу пам'ятний знак	15 червня 2017	Біля будівлі Наукової бібліотеки імені Михайла Максимовича Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького		Встановлено на честь Михайла Максимовича. Скульптор – Єгор Терехов.
В.А. Мельникову пам'ятний знак		По вулиці Чигиринській		Встановлено на честь Героя Радянського Союзу Мельникова А. В.

Назва	Рік встановлення	Розташування	Фото	Короткі відомості
І.Д. Менделєєву пам'ятник	1975	Біля ВАТ «Азот»		Встановлено російському хіміку Менделєєву Дмитро Івановичу. Створений з граніту та бронзи, висота 4,5 м
Момоту Ігору Федоровичу пам'ятник	24 серпня 2016	Біля Свято-Троїцького кафедрального собору		Встановлено на честь генерала-прикордонника Ігора Момота
Морякам Пінської флотилії пам'ятний знак		Біля річкового вокзалу		Встановлено на честь моряків Дніпровського загону Пінської флотилії, які захищали Черкаси 1941 року
На честь 10-річчя створення ДАІ МВС України пам'ятний знак		На території ДАІ УМВС України в Черкаській області		Встановлено на честь 10-річчя створення ДАІ МВС України та на знак пошани ветеранам ДАІ Черкаської області
На честь 25-річчя визволення Черкас пам'ятник	1968	На розі вулиці Смілянської та вулиці і Вернигори		Встановлено на честь 25-річчя визволення Черкас від німецької окупації військами 2-го Українського фронту
На честь 65-річчя Перемоги і танкістам пам'ятник	2010	У парку Перемоги		Встановлено в ознаменування 65 річниці перемоги у Другій світовій війні та на честь 41-ої танкової дивізії, яка брала участь у визволенні Черкас 1943 року
На честь 100-річчя футболу на Черкащині пам'ятний знак	2005	Біля Центрального стадіону на розі вулиці Смілянської і вулиці Надпільної		Встановлено на честь 100-річчя розвитку футболу на Черкащині
На честь визволення Черкас пам'ятний знак		На площі Слави		Встановлено на честь визволення Черкас 1943 року
Пагорб Слави меморіальний комплекс	1975	Біля площі Слави		Складається з пам'ятника <i>Вітчизна-Мати</i> з вічним вогнем, 5 бронзових барельєфів та могил 5 Героїв Радянського Союзу
І.М. Пирогов у пам'ятник		На території Черкаської обласної лікарні		Встановлено на честь російського хірурга, анатома і педагога М. І. Пирогову
Підкови Івана погруддя	1986	У сквері Богдана Хмельницького		Встановлено козацькому отаману, молдавському господарю Івану Підкові. Скульптор Петро Кулик,

Назва	Рік встановлення	Розташування	Фото	Короткі відомості
				архітектор Володимир Блюсюк.
Пожежнику пам'ятник	2011	Перед пожежним депо № 2 (вул. Чигиринська)		Встановлено на честь пожежників міста
Понтон пам'ятний знак	1991	Перед в'їздом на Черкаську дамбу		Знак встановлено на честь відбудови мосту через Дніпро військовими частинами в роки Другої світової війни
Прикордонни кам усіх поколінь пам'ятник	24 травня 2012	У Парку Перемоги		Пам'ятник встановлено на честь захисників кордонів усіх часів. Відкриття приурочено до 20-ї річниці Навчального центру Державної прикордонної служби України в Оршанці
Проні Прокопівні пам'ятник	2011	Перед ювелірним магазином по вулиці Смілянській		Встановлено на честь персонажу відомої радянської кінокомедії Проні Прокопівни. Автор – скульптор Олександр Гульбіс. Виготовлений із склопластику, пофарбований під бронзу
Проні Прокопівні та Голохвастову пам'ятник	2009	По вулиці Небесної Сотні		Встановлені на честь персонажів відомої радянської кінокомедії «За двома зайцями». Автор – скульптор Олександр Гульбіс. Встановлено за ініціативою й коштом черкаських підприємців Ніни та Володимира Колісників. Створено із склопластику, пофарбовані під бронзу
М.К.Путейка погруддя	1986	На території СШ № 27		Встановлено на честь Героя Радянського Союзу Путейка Михайла Костянтиновича. Бронзове погруддя на гранітному постаменті висотою 1,65 м, позад гранітний обеліск із зображенням зірки. Автор – скульптор А. І. Кравченко
Русалці скульптура		Черкаський міський парк «Сосновий Бір»		Скульптура на ставку

Назва	Рік встановлення	Розташування	Фото	Короткі відомості
В.А. Симоненку пам'ятник	17 листопада 2010	По вулиці Верхній Горівій за будинком РАГСу		Встановлено на честь українського поета Василя Симоненка. Автор – скульптор В. В. Димйон
М.Д. Сироти погруддя	2017	Перед Черкаським державним технологічним університетом		Встановлено на честь М. Д. Сироти, одного з авторів конституції України, випускника та проректора ЧДТУ
О.В. Смаглія погруддя	1991	На території ЗОШ № 26		Встановлено на честь Героя Радянського Союзу О. В. Смаглія. Бронзове погруддя на гранітному постаменті висотою 1,3 м, прикрашеному лавровою гілкою
Студентам-випускникам пам'ятник	2010	На території Східно-Європейського університету		Встановлено на честь студентів-випускників вузу
Сходи знань скульптура	2010	На площі Знань перед ЧДТУ		Встановлено на честь науки та наукових знань
Хмельницького Богдана пам'ятник-погруддя	2014	Перед будівлею Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького		Встановлено на честь українського гетьмана, на честь якого названий університет. Автор – Фізер Іван Васильович. Бронзовий пам'ятник встановлено у 2014 на заміну гіпсовому, автором якого також був І. Фізер.
Хмельницькому Богдану пам'ятник	1995	По бульвару Шевченка		Встановлено на честь 400-річчя від дня народження українського гетьмана Богдана Хмельницького
Хмельницькому Богдану	1954	На території КП «Черкаський водоканал»		Спочатку встановлено в Першотравневому парку, 1993 року перенесено на сучасне місце
Чекістам і робітникам		У Соборному парку		Встановлено на честь чекістів та робітників міліції, які полягли на

Назва	Рік встановлення	Розташування	Фото	Короткі відомості
міліції ВВВ пам'ятний знак				бойовому посту в роки другої світової війни
«Черкаському водоканалу» пам'ятник	2004	Біля КП «Черкаський водоканал»		Встановлено на честь 90-річчя КП «Черкаський водоканал»
Чиковані В. В. погруддя		На території ЗОШ № 12		Встановлено на честь Героя Радянського Союзу Вахтанга Володимировича Чиковані
Т.Г. Шевченка погруддя	1989	На території ЗОШ № 22		Встановлено на честь 175-річчя від дня народження українського поета Тараса Григоровича Шевченка. Створено з граніту та міді, ліворуч зображено «Кобзар». Автор – А. І. Кравченко
Т.Г. Шевченка погруддя		Перед колишнім Гарнізонним будинком офіцерів		Встановлено на честь українського поета Тараса Григоровича Шевченка
Т.Г. Шевченка пам'ятник	1964	Біля обласного драматичного театру		Встановлено на честь 150-річчя від дня народження українського поета Тараса Григоровича Шевченка

Пам'ятні дошки у місті Черкаси

Назва	Рік встановлення	Розташування	Фото	Короткі відомості
Амбросу С.С.	13 жовтня 2015 року	На фасаді Черкаської міської гімназії № 31		Встановлено на честь Сергія Амброса, загиблого учасника Війни на сході України, випускника гімназії
Боклогову І.П.	2 березня 2018 року	На фасаді Черкаського інституту банківської справи		Встановлено на честь Івана Боклогова, ініціатора створення у Черкасах фінансового технікуму
Вергаю В.М.	Травень 2015 року	На фасаді Черкаської спеціалізованої школи № 28		Встановлено на честь Віталія Вергая, загиблого учасника Війни на сході України, випускника школи
Вернигори П. Л.		На фасаді будинку по вулиці Вернигори		Встановлено про назву вулиці на честь Героя Радянського Союзу Петра Вернигори
Галві В.А.	27 серпня 2015 року	На фасаді Черкаського колегіуму «Берегиня»		Встановлено на честь В'ячеслава Галви, загиблого учасника Війни на сході України
Дубицькому С. Й.		На фасаді будинку № 223 по вулиці Хрещатик (Головне управління містобудування та архітектури Черкаської області)		Встановлено на честь Станіслава Дубицького, який працював в цьому будинку в 1954-1954 роках першим головним архітектором Черкаської області
Дубовому П.А.		На фасаді будинку № 345 по бульвару Шевченка		Встановлено на честь Петра Дубового, командира партизанського загону, що діяв в роки Другої Світової війни в Холодному Яру; він жив в цьому будинку до 1969 року
Жирному О.О.		На фасаді будинку № 22 по вулиці О.Дашковича		Встановлено на честь Олексія Жирного, який загинув під час ліквідації пожежі в цьому будинку 24 квітня 1990 року
Захаренку О.А.	2 лютого 2017 року	На фасаді корпусу № 4 ЧНУ по вулиці		Встановлено на честь видатного українського педагога-новатора, народного учителя та

Назва	Рік встановлення	Розташування	Фото	Короткі відомості
		О.Дашковича		академіка Олександра Захаренка
Каравайському Б.І.	Березень 2015 року	На фасаді Черкаської спеціалізованої школи № 18		Встановлено на честь Богдана Каравайського, загиблого учасника Війни на сході України
Кондратюку О.І.	19 січня 2018 року	На фасаді Черкаської медичної академії		Встановлено на честь Олександра Кондратюка, загиблого учасника Війни на сході України
Кушніру М.О.	2016 року	На фасаді Черкаського музичного училища		Встановлено на будинку, в якому у 1901-1909 роках навчався член Центральної Ради, один із засновників ОУН, учасник Першого великого збору ОУН у Відні, головний суддя організаційного суду ОУН Макара Кушніра
Лазаренку П.М.		На фасаді Черкаської міської гімназії № 1		Встановлено на честь Павла Лазаренка, загиблого учасника Війни на сході України
Лазареву Ф.Ф.		На фасаді будинку № 2 по вулиці Лазарева		Встановлено про назву вулиці на честь Героя Радянського Союзу Федора Лазарева
Лазареву Ф.Ф.	1987 року	На фасаді готелю «Черкаси» по вулиці Лазарева		Встановлено про назву вулиці на честь Героя Радянського Союзу Федора Лазарева. Виготовлено із бронзи на Київському ТВО «Художник»
Лутаку І.К.	2011 року	На фасаді будинку № 10 по вулиці Б.Вишневецького		Встановлено на фасаді будинку, де проживав перший губернатор Черкаської області Іван Лутак
Момоту І.Ф.		На фасаді Черкаської загальноосвітньої школи № 26		Встановлено на честь Ігоря Момота, загиблого учасника Війни на сході України

Назва	Рік встановлення	Розташування	Фото	Короткі відомості
Нарбуту Д.Г.		На фасаді Черкаської художньої школи імені Данила Нарбута		Встановлено про назву художньої школи іменем Данила Нарбута
Нарбуту Д.Г.		На фасаді будинку № 24 по вулиці Байди Вишневецького		Встановлено на честь Данила Нарбута, який жив і працював в цьому будинку в 1965–1998 роках
На честь 175-річчя створення генерального плану Черкас	2001 року	На фасаді мерії		Встановлено на честь 175-річчя створення генерального плану Черкас Вільямом Гесте
Миколі Негоді та Анатолію Пашкевичу		вул. Хрещатик, будівля обласної філармонії		Встановлено на честь народного артиста України Анатолія Пашкевича та заслуженого діяча мистецтв України Миколі Негоди
Павловій А.П.		На будинку № 5 по вулиці Симоненка		Встановлено на честь черкаського архітектора Аліси Павлової, яка працювала в цьому будинку в 1964–1996 роках
Панченку О.А.		На фасаді Черкаської загальноосвітньої школи № 4		Встановлено на честь Олексія Панченка, загиблого учасника Війни на сході України
Поднєвичу В.О.		На фасаді Черкаської загальноосвітньої школи № 19		Встановлено на честь Героя Радянського Союзу Валентина Поднєвича, чий ім'я носила школа у радянські часи
Подолянчуку Є.П.		На фасаді Черкаської спеціалізованої школи № 3		Встановлено на честь Євгена Подолянчука, загиблого учасника Війни на сході України
Поповій Н.М.	29 жовтня 2013 року	На будинку № 188 по вулиці Хрещатик		Встановлено на честь Народної артистки України та почесної громадянки Черкас Надії Попової. Автор дошки – скульптор Іван Лаврінченко

Назва	Рік встановлення	Розташування	Фото	Короткі відомості
Ренькасу О.С.		На фасаді будинку № 223 по вулиці Хрещатик (Головне управління містобудування та архітектури Черкаської області)		Встановлено на честь Олександра Ренькаса, який працював в цьому будинку в 1964-1991 роках головним архітектором Черкаської області
Рибці А.Й.		На фасаді онкологічного відділення Черкаської обласної лікарні		Встановлено на честь Рибки Володимира Йосиповича, засновнику онкологічної служби у Черкаській області
Самойлову С.		На фасаді будинку № 218 по бульвару Шевченка		Встановлено на честь Станіслава Самойлова, відомого черкаського архітектора, який працював в цьому будинку
Симоненку В. А.	1989 року	На фасаді будинку № 1 по вулиці Симоненка		Встановлено про назву вулиці на честь українського поета Василя Симоненка. Виготовлено із бронзи. Автор – скульптор С. Й. Грабовський
Симоненку В. А.		На фасаді будинку № 345 по бульвару Шевченка		Встановлено на честь українського поета Василя Симоненка, який жив в цьому будинку в 1959–1963 роках
Ситнику А. І.	10 липня 2014 року	На будинку № 25 по вулиці Митницькій		Встановлено на честь Народного артиста України та художнього керівника Черкаського обласного драматичного театру Аліму Ситнику
Сліди війни	2008 року	На фасаді будинку № 33 по вулиці Байди Вишневецького		Встановлено на місці, де залишились сліди від снарядів при визволенні Черкас в 1943 році
Собчуку М.Я.		На фасаді будинку № 197 по бульвару Шевченка		Встановлено на будинку, де працював в 1987–2000 роках архітектор Микола Собчук, лауреат Державної премії СРСР та Національної премії імені Т. Г. Шевченка

Назва	Рік встановлення	Розташування	Фото	Короткі відомості
Терещенку А.С.		На фасаді Черкаської загальноосвітньої школи № 30		Встановлено на честь Андрія Терещенка, загиблого учасника Війни на сході України
Тканку О.В.		На фасаді ЧНУ		Встановлено на честь Героя Радянського Союзу, ректора ЧДПУ Олександра Тканка
Федорову І.В.				Встановлено на честь Івана Федорова, Героя Радянського Союзу генерал-майора авіації, який працював у цьому будинку
Фесуну А.І.		На фасаді головного корпусу Черкаської обласної лікарні		Встановлено на честь Анатолія Фесуна, головного лікаря Черкаської обласної лікарні в 1984-2003 роках
Фуженку А.С.		На фасаді управління та планування Черкаської ОДА		Встановлено на честь Анатолія Фуженка, українського скульптура, професора, Заслуженого діяча мистецтв України
Черненку А.М.	16 лютого 2017 року	На фасаді Черкаської загальноосвітньої школи № 8		Встановлено на честь Героя України, одного із Небесної сотні Андрія Черненка, який навчався у цій школі
Черненку М. Ю.		На фасаді міської ради		Встановлено на честь члена Національної спілки архітекторів України Михайла Черненка, який спроектував будинок міської ради в 1980 році
Чіковані В. В.		На фасаді Палацу дитячої та юнацької творчості		Встановлено на честь Героя Радянського Союзу Вахтанга Чіковані, який здійснив подвиг при штурмі цього будинку
Шаповалу О. С.		На фасаді Черкаської загальноосвітньої школи № 30		Встановлено на честь Олександра Шаповала, загиблого учасника Війни на сході України
Шнейдратусу В.О.		На фасаді готелю «Optima		Встановлено на честь головного архітектора

Назва	Рік встановлення	Розташування	Фото	Короткі відомості
		»		міст Черкаси та Берлін, професора та академіка Вернера Шнейдратуса

Демонтовані або змінені назви

Назва	Роки існування	Розташування	Фото	Короткі відомості
Батицького П. Ф. погруддя	До 2017 року	У дворі Черкаської міської гімназії № 31		Встановлено на честь маршала СРСР Павла Батицького. 2017 року у процесі декомунізації погруддя було перенесене до Черкаського обласного краєзнавчого музею
Батицькому П. Ф. пам'ятна дошка	До 2017 року	На фасаді Черкаської міської гімназії № 31		Встановлено на честь маршала СРСР Павла Батицького. 2017 року у процесі декомунізації пам'ятна дошка була перенесена до Черкаського обласного краєзнавчого музею
Ватутіну М.Ф. пам'ятний знак	До 2016 року	На розі вулиць Гетьмана Сагайдачного та Максима Залізняка		Встановлено про найменування вулиці імені Миколи Ватутіна (сучасна вулиця Гетьмана Сагайдачного). 2016 року було перетворено на пам'ятник воїнам АТО
Варенику пам'ятник	2006-2013 роки	Був встановлений перед готелем «Росава» по вулиці Верхній Горувій		Єдиний в Україні пам'ятник варенику. Ініціатором створення став тодішній директор готелю Микола Петренко
Жіноцтву пам'ятник	2009-2013 роки ^[33]	Був встановлений перед готелем «Росава» по вулиці Верхній Горувій		Встановлено уособленню українського жіноцтва. Автор пам'ятника з глини – скульптор Іван Фізер. Ідея і спонсорство – тодішній директор готелю «Росава»

				Микола Петренко
Кірову С.М. пам'ятна дошка		На будинку ТСОУ на площі Слави		Встановлено про назву вулиці Кірова (сучасної Святотроїцької) на честь комуністичного діяча та революціонера Сергія Кірова
Леніну В.І. пам'ятник	1970-2008 рок и	На Центральній площі (з 1970 року - площа Леніна, з 2010 року - Соборна)		Встановлено на честь радянського діяча Леніна В. І.
Петровському Г. І. пам'ятна дошка				Встановлено на честь соратника Леніна та українського старости Григорія Петровського, ім'ям якого був названий машинобудівний завод

САКРАЛЬНІ ОБ'ЄКТИ: ЦЕРКВИ, МОНАСТИРИ, СОБОРИ, ХРАМИ

Храм «Білий лотос» (м. Черкаси)

У Черкасах знаходиться найбільший в Україні та навіть у Східній Європі, **Буддистський храм**, заснований у 90-х роках ХХ сторіччя як центр східних єдиноборств.

Легенда свідчить, що коли копали фундамент під храм, знайшли камінь із зображенням Будди в масці воїна. Біоенергетики стверджують, що на місці храму знаходиться найпотужніше торсіонне поле – потік енергії, який спіраллю, за годинниковою стрілкою, йде з надр землі прямо в космос. Завдяки цьому люди тут наповнюються внутрішньою силою, та ще й в рекордні терміни. Тут відчувають особливі вібрації всі, хто займається східними єдиноборствами.

Вважається, що черкаський храм Білого Лотоса побудований по прообразу славнозвісного храму в Лаосі і є сакральною спорудою древнелаосської школи Кунг-Фу «Ша-Фут-Фань», що означає «Клан п'яти бойових котів».

При вході в храм гостей зустрічають статуї стародавніх воїнів Архатів («переможи ворога»), привезені з самого Тибету. А ще тут є дивовижний артефакт – зріз 300-річного дуба з трьома осередками. Його привезли з кратера в Холодному Яру, який утворився на місці падіння астероїда [114].

Успенський (Георгіївський) собор (Канівський Успенський собор Св. Георгія) – православний собор у Каневі, що відноситься до давньоруської архітектури домонгольського періоду.

Побудований у 1144 році князем Всеволодом Ольговичем по типу шестистовпного хрестовокупольного одноверхого храму, близького за стилем київським Кирилівської церкви та церкви Успіння Богородиці Пирогощі. Фасади храму прикрашені поруч невеликих ніш, колись містили фрески. Фресками були прикрашені і виступаючі портали. На соборі відносно добре збереглися всі риси стародавньої архітектури.

Крім основного призначення храм історично служив притулком для городян при нападах ворогів. У березні 1678 року він був спалений кримськими татарами і турками, коли в ньому замкнулися жителі міста. Довгий час будівля стояло в руїнах, перші відновлювальні роботи провели у Катерининську епоху в 1781–1787 роках. Сучасний ампірний вигляд з фронтонами і вежами храм придбав при перебудові в 1805-1810 роках.

З Успенським собором пов'язано й ім'я великого Кобзаря Т. Г. Шевченко. 20 травня 1861 року на пароплаві «Кременчук» останки Кобзаря перевезено з Києва до Канева. Дві доби домовина перебувала в Успенському соборі. Брати Т. Шевченка хотіли поховати Тараса біля стін Успенського собору, але Григорій Честахівський, який супроводжував прах великого поета зумів відстояти виконання останньої волі Тараса. 22 травня, після відслуженої в церкві панахиди, прах віднесли на Чернечу гору.

Свято-Михайлівський кафедральний собор (м. Черкаси) – головний кафедральний собор Черкаської єпархії Української православної церкви Московського патріархату в Черкасах, який є на сьогоднішній день найбільшим храмом України. Побудований в 1994–2002 роках і названий на честь архангела Михайла. Освячення храму відбулося 9 серпня 2002 року.

Собор побудований на місці кладовища Свято-Миколаївського собору. Тут же розташовувалися військова Свято-Георгіївська церква, яка була побудована в роки Першої світової війни на військовому кладовищі і цвинтарна Свято-Успенська церква, яка була закрита самою останньою в місті у 1936 році. Свято-Георгіївський храм був освячений 7 жовтня в пам'ять полеглих воїнів. Кошти на будівництво храму збирали всім містом. Як писав історик-краєзнавець Юрій Мариновський: «будівництво православного храму було справою всього міста без оглядки на національність та релігійну приналежність». Церква мала багатий позолочений іконостас. Після війни і становлення радянської влади основними прихожанами стали залізничники. Влітку 1933 року церква була закрита, а незабаром пограбована.

9 серпня 1992 року рішенням Священного Синоду УПЦ МП була відроджена Черкаська єпархія, яка передбачала існування кафедрального собору.

Завершено зведення Свято-Михайлівського собору і проведено обряд освячення храму 9 серпня 2002 року в честь Святого Архістратиґа Михаїла,

тобто саме на 10 річницю відновлення Черкаської єпархії та 10-річчя архієрейської хіротонії ідейного соратника храму владики Софронія.

25 травня 2003 року в новий храм перенесли мощі святого Макарія Овруцького і Канівського, що з 1671 був настоятелем Канівського монастиря, а у вересні 1678 прийняв мученицьку смерть від турків, що напали на Канів. У червні 2004 року біля меморіальної каплиці в пам'ять про жертви сталінських репресій, зокрема черкаського духовенства, а також про руйнування всіх міських храмів у «безбожні» 1920–1940 роки, був відкритий пам'ятник зруйнованим храмам.

На проведеній за зразком «Сім чудес України» місцевій акції «Сім чудес Черкащини», яка проходила в кінці 2007 – в середині 2008 років святий Михайлівський собор в Черкасах був одним з 116 претендентів на звання переможців акції. З 2008 року розпочато будівництво найвищої (заввишки 134 м.) в Україні храмової дзвіниці у вигляді голуба, також за оригінальним проектом митрополита Софронія.

Спасо-Преображенська церква (с. Мошни)

Старовинне козацьке місто Мошни з'явилося серед боліт і лісів як сторожове поселення приблизно 500 років тому і зараз розкинулось посередені між містами Черкаси й Канев. Місто має цікаву археологічну спадщину: поселення доби бронзи та черняхівської культури, багатошарове поселення, значна курганна група з 33 насипів.

На гроші графа Воронцова в Мошнах була зведена Преображенська церква. Зовнішнім виглядом будівля нагадує костел, хоча при його будівництві були враховані всі нюанси православної архітектури. Стиль визначити досить складно, він являє собою деяку суміш східних мотивів і тюдоровської готики. Завданням архітектора було об'єднати світові релігії в одній споруді. Зовнішній вигляд церкви перегукується з Воронцовським палацом в Алушці, але в ньому також присутні вітражі, стрілчасті склепіння вікон, численні башточки і купол. Якщо подивитися на церкву зверху, то погляду стане хрест, з'єднаний з дзвіницею. Поряд знаходилася 60-метрова вежа Святослава. Її назвали на честь київського князя Святослава, який загинув від рук половців на березі Дніпра. Сім'я князя Воронцова бувала тут наїздами. Коли вони приїздили, то любили кликати

гостей, використовуючи для цього верхню площадку вежі і запалювали ліхтар, встановлений на ній. Вежа була знищена німцями у 1943 році [94].

Цікавим фактом відтворення мішаного архітектурного стилю церкви є будівництво точної копії храму у Франції під Парижем, яку створив архітектор Торічеллі.

Церква Покрова Пресвятої Богородиці (м. Канів) розташована на Тарасовій горі. За переказами, Тарас Шевченко хотів обзавестися тут ділянкою, але це не було здійснено. Після його смерті останки поета були поховані на найвищій вершині. З тих пір вона так і називається, там же підноситься і хрест. Церква була створена з натурального дерева в XVI столітті. Вона стала

духовним центром Покровського православного храму. Святилище неодноразово було знищено татарами і відновлено за наказом гетьмана Івана Мазепи. Її відновлення відбувалося з ілюстрацій відомого французького художника Жана-Анрі Мюнца. Церква височить на горі, а перед нею розміщений козацький меморіал. Її відновили в первинний вигляд до ювілею народження Тараса Шевченка. Церква буде включена до складу Шевченківського національного заповідника. Покровська церква дуже цікава на вигляд і, особливо, декору. Відвідуючи її, туристи, як ніби відчувають дух великого поета. Покровська церква вважається культовою для туристів.

Церква Святого Архангела Михаїла (с. Михайлівка)

Церква святого архангела Михаїла – дерев'яна церква в селі Михайлівка колишнього Кам'янського району Черкаської області побудована у 1845 році.

Михайлівська церква була збудована у 1820-х роках. Однак 1841 року вона практично повністю була знищена великою пожежею. Два роки по тому місцевий поміщик Георгій фон Сталь (Шталь) і парафіяни села Михайлівка звернулися до Священного Синоду з проханням про відновлення храму Св. Михаїла в селі. Вони пожертвували свої кошти на побудову храму, і 1845 року церква була відновлена. Богослужіння в ній тривали до 1920 року, після чого, за рішенням місцевої Ради робітничих і селянських депутатів, церкву було закрито. За радянських часів вона використовувалася для господарських потреб і поступово руйнувалася.

У кінці 1980-х рр., за дорученням Митрополита Філарета колишній провідник УПА, політичний в'язень найстрашнішого табору смертників Леонід Олександрович Гардасевич (Гордасевич), приділений священиком церкви. Народився у 1912 році на Рівненщині, село Батьків. Його батько Олександр

Павлович Гардасевич – священник, родом з Острога, який у 1941 р. заарештований московсько-радянськими окупантами і загинув на Соловках. Його матір – Ірина Григорівна Рябчинська, донька священника Григорія Рябчинського та сестра діяча УНР Василя Рябчинського, родом з села Троща, Житомирського повіту Волинської губернії. Після Другої Світової війни НКВС поставило священникові Леоніду Гардасевичу вимогу, щоб він на Сповіді випитував у людей про «бандерівців», і видавав цю інформацію окупантам. Л. Гардасевич дуже високо цинив свій сан і сказав: «Ні, я цього робити не буду. Коли я приймав священницький сан, я складав присягу, що Тайну Сповіді я можу відкрити тільки Богові, і то на Страшному суді». Йому пригрозили: «Ну, тоді ми вас посадимо – ви про своїх дітей подумайте». – «Ваша воля – садіть, а про моїх дітей Бог подбає.» – Відповів на це Л. Гардасевич.

На початку червня 1946 року за статтею 54-І-а («зрада батьківщині») священника Леоніда Гардасевича засудили на 10 років ув'язнення.

В середині 1990-х років було розпочато реставрацію церкви, і з 1997 року там знову правиться. На території церкви збереглася могила Наталії Федосіївни фон Шталь.

Ільїнська церква (с. Прохорівка, Черкаський район)

У центрі села Прохорівка Черкаського району збереглась Свято-Ільїнська церква 1709 року. На жаль про неї є дуже мало інформації. Ходять чутки що саме цю церкву описував Гоголь, але то все просто чутки.

Храм Святого мученика Анатолія (м. Черкаси)

Храм Святого Мученика Анатолія знаходиться недалеко від обласної лікарні міста Черкаси. Район, у якому розташований храм, є околицею міста і оточений з трьох сторін сосновими лісами.

Святий Мученик Анатолій прийняв християнську віру, за що був підданий тортурам разом зі своїми братами. Віруючі переконані, що Святий Анатолій допомагає збільшувати продажі і успіхи в бізнесі. Дістатися з центру міста в цей храм досить просто як на маршрутках і тролейбусі, так і на власному авто. Храм відноситься до Української Православної Церкви Київського Патріархату. Частими відвідувачами храму є пацієнти обласної лікарні та їхні родичі.

Храм Усіх Святих (с. Хутори, м. Черкаси)

Споруда храму ведеться з 1998 року на околиці міста Черкаси. Храм Всіх Святих є стилізовану багатоярусну структуру, що нагадує вежі московського Кремля і дзвіницю Києво-Печерської лаври. Висота дзвіниці складає 54 метри, а її вершину вінчає відблискує на сонці купол. Стилістика внутрішніх приміщень храму ґрунтується на тематиці хреста, адже храм був зведений на честь Іоанна Хрестителя і Всіх Святих. Архітектурний ансамбль храму становить основну будівлю, об'єднане з дзвіницею. У дизайні будівлі переважають різні декоративні елементи, рельєфні виступи і колонади, які утворюють єдиний архітектурний комплекс храму. Окремо варто відзначити, що у дзвіницях храму знаходяться дзвони, які пережили Велику Вітчизняну війну і зберегли відмітини від осколків і куль. Храм почав свою роботу ще до повного завершення свого будівництва. Будівля користується популярністю завдяки своїй незвичайній архітектурі і значному, монументального виду [115].

Петропавлівська церква (с. Чернявка)

Дерев'яна церква Св. Петра і Павла закладена за розпорядженням палати державного майна у 1860 р, а закінчена в 1863 р Тривалий час церква була недіючою. Відроджена у 1990-х рр., Тоді ж на церкві відновили три невеликі лазні, зняті за радянських часів. Імпровізована дзвіниця представляє з себе обрізок труби, що висить на кран-балці. 26 липня 2015 року будівля церкви вщент згоріла під час пожежі.

Церква Різдва Пресвятої Богородиці (с. Нечаївка)

Вважається, що храм Різдва Пресвятої Богородиці в селі Нечаївка на Черкащині був побудований у другій половині XVIII століття, але тоді, швидше за все, він мав інший зовнішній вигляд, ніж зараз. На початку XX століття церкву перебудували. Вона прийняла вигляд, близький до нинішнього, і знову була освячена у 1912 році.

Церква Св. Миколая Чудотворця в Тубільцях^{5*}

Дім молитви (с. Руська Поляна)

Село Руська Поляна Дерев'яна церква була збудована у 1851 році, на ім'я Пророка Іллі, з одним куполом, дзвіниці не має. Ймовірно, перші православні поселенці побудували тут церкву, тому що за документами бачимо: у 1745 поруч зі старою, давньою, закладалася нова церква, освячена на честь Іллі-пророка. Через сто років, у 1851, на її місці з'явилася інша Іллінська церква, також дерев'яна, що також простояла майже століття. Нині діюча Свято-Ільїнська Українська православна церква Черкаської єпархії виросла зі стін старої хати, купленої церковною громадою наприкінці 1980-х років.

Церква Казанської ікони Божої матері (с. Дубіївка)

Село Дубіївка у 1765 році з благословення переяславського єпископа Гервасія у селі була побудована дерев'яна церква, яка за духовним розрядом відносилась до 6 класу. Приходська церква стала іменуватись Свято-Миколаївською. На місці колишньої старої церкви, яку після завершення будівництва нової розібрали у 1915 році, а деревину продали на випалювання вугілля (крім спалювання, використовувати дерево з храму заборонялось), було збудовано пам'ятну каплицю, що простояла до 1935 року і була зруйнована разом з новою церквою. У 1994 р. у селі Дубіївка було розпочато будівництво Свято-Миколаївської церкви. А у 1996 році відкрила двері нова церква, яка побудована на пожертви жителів села.

*Інформація про об'єкт є малодосліджуваною.

Церква Успіння Пресвятої Богородиці (с. Геронимівка)

До подій Другої світової війни в селі діяла стара церква. Під час визволення села вона була пограбована та вщент спалена відступаючими частинами гітлерівських військ. На даний час в селі діє Церква Успіння Пресвятої Богородиці Московського Патріархату. Будівництво церкви розпочалось у 1999 році, закінчилось у 2004 році. Перша служба у новозбудованій церкві відбулась 24 жовтня 2004 року Настоятель – протоієрей отець Анатолій.

Миколаївська церква (с. Думанці)

Село Думанці було відоме старовинною дерев'яною Миколаївською церквою, побудованою у 1789 році. Пізніша перебудова (ймовірно ХІХ ст.) внесла в образ церкви риси класицизму. Церква згоріла 1997 року. Сухе дерево зайнялося вміть і в лічені хвилини рятувати вже не було чого. У середині 2000 років в селі коштом мешканців збудували нову церкву, але вже на новому місці. Згарище не чіпали.

Церква Архистратига Михаїла (с. Кумейки)

Село Кумейки Дерев'яна церква, побудована у 1782 році, на ім'я Архистратига Михаїла на місці старої, що була збудована ще у 1727 р. До нашого часу не збереглася. У листопаді 2015 року в центрі села розпочато роботи по будівництву нової церкви Архистратига Михаїла Московського патріархату. Настоятель – отець Сергій.

Церква Святого Миколая (с. Леськи)

У 1778 році в селі була побудована дерев'яна церква на ім'я Святого Миколая. На даний час у селі діє Храм Святого Миколая Чудотворця Московського патріархату, заснована 18 червня 2002 року (настоятель – протоієрей Василь Пісанчин) та Храм Пресвятої Богородиці Київського патріархату, заснована у 2001 році (настоятель – ієрей Володимир Петько). Обидві церкви на даний час знаходяться в активній стадії добудови.

Богородична церква (с. Сагунівка)

У 1792 році у селі була побудована дерев'яна Богородична церква. Ту церкву ще за царя планували знести, щоб збудувати нову. Її таки зруйнували, але не з відома Святійшого Синоду, а у розпалі атеїстичної боротьби в 1930 році. З її матеріалів звели сільський клуб. У 1838 році церква була відновлена

силами прихожан. Храм підняли на кам'яний фундамент та замінили дах. Дзвіниця побудована у 1851 році. У 1965 році в селі було побудовано нову церкву Різдва Пресвятої Богородиці.

Церква Покрова Пресвятої Богородиці (с. Свидівок)

Дерев'яна церква на ім'я Покрова Пресвятої Богородиці була збудована прихожанами у 1845 році. На даний час у селі є дві церкви – православна (храм Покрови Богородиці УПЦ Московського патріархату) та адвентистська (церква християн-баптистів віри Євангельської). Церква Покровська (настоятель Кудін Іван Васильович) У 2011 році у селі відкрито каплицю воїнам-односельчанам.

Покровська церква (с. Степанки)

У 1775 р. в селі була побудована дерев'яна Покровська церква, яка згоріла у 1832 р. На її місці у 1836 році побудували нову, муровану церкву. У 2013 році в центрі села громада села почала будівництво Свято-Покровської церкви. На даний момент будівництво церкви знаходиться в активній стадії.

Церква арістратига Михайла (с. Хацьки)

У 1720 році в селі була побудована дерев'яна церква в ім'я Архістратига Михайла. В цьому селі з 1997 року діє громада Української автокефальної православної церкви храм Архістратига Божого Михаїла, яка проводить свої богослужіння в пристосованому приміщенні. У 2000 році громаді для будівництва Церкви надано земельну ділянку, яка розташована в центрі села, площею 2.0 га. На цій ділянці громада села самотужки веде будівництво Храму.

Церква арістратига Михайла (с. Худяки)

Перша дерев'яна церква в селі була побудована у 1740 році на ім'я Архістратига Михайла. У 1990 році коштами сільської громади було розпочато будівництво нового Свято-Михайлівського храму, яке було завершено в 1998 році великим освяченням. У 2000 році повністю була завершена роспись храму.

Двопристольний храм Всіх святих (с. Хутори)

Двопристольний храм Всіх святих землі Черкаської просіявших та Різдва Івана Хрестителя. Споруда храму ведеться з 1998 року. Храм Всіх Святих являє собою стилізовану багатоярусну структуру, що нагадує вежі московського Кремля і дзвіницю Києво-Печерської лаври. Висота дзвіниці складає 54 метри, а її вершину вінчає відблискуючий на сонці купол. Стилiстика внутрішніх приміщень храму ґрунтується на тематиці хреста, адже храм був зведений на честь Іоанна Хрестителя і Всіх Святих.

Свято-Покровська церква (с. Червона Слобода)

Перша дерев'яна церква в селі збудована у 1772 році. У 1842 році, а потім у 1851 році церква була відремонтована, пофарбована. До наших днів церква не збереглася. Свято-Покровська церква – митрополія Черкаська і Канівська. Черкаський благочинний округ. Будівництво Свято-Покровської церкви було розпочато ще у 1995 році. Тоді було закладено фундамент. Але за браком коштів будівництво було припинено на довгих чотири роки. І тільки у 1999 році 4 травня було закладено першу цеглину і будівництво розпочалося повним ходом. Після закінчення цих робіт храм було освячено архієпископом Черкаським і Канівським Софронієм у 2005 році. Свято-Троїцька церква – єпархія Черкаська і Кіровоградська.

Свято-Онуфріївський чоловічий монастир (с. Чубівка)

У XVI–XVIII ст. на території сучасної Черкащини було близько 30 православних монастирів. Онуфріївська Жаботинська обитель у селі Чубівка Думанецької сільської ради Черкаського району однією з перших почала відроджуватися у нові часи. Нині вона є пам'яткою державного значення. Жаботинський чоловічий монастир існував ще з давніх-давен, хоча точна дата заснування монастиря невідома. Найбільш рання достовірна інформація про нього належить до 1706 року, коли Київський митрополит Варлаам Ясинський просив заступництва монастирю у гетьмана Івана Мазепи, а у 1752 році обитель була відновлена Чигиринським старостою Яном Яблоновським. Однак деякі архівні матеріали монастиря свідчать про існування обителі більш, як 600 років. З 1786 року – заштатний, з 1904 року – чоловічий монастир гуртожитного типу.

Храм Покрови Пресвятої Богородиці (с. Яснозір'я)

На початку 20 століття, у 1803 році, у селі була збудована дерев'яна церква. У 1851 році Черкаським купцем Михайлом Чепурним її було перебудовано. Згодом у центрі села була побудована нова церква на два престоли, це був шедевр архітектурного, художнього мистецтва. Зруйнували її у 1940 році комуністи-атеїсти та їх поплічники. У 2000 році за ініціативою та фінансуванням жителя села, Василя Небилиці, було побудовано храм Покрови Пресвятої Богородиці, що знаходиться в центрі села.

1.2.4.ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА

ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СФЕРА

Готелі м. Черкаси – 23 об'єкти:

1. Готель «Оптима Черкаси» (м. Черкаси);
2. Готель «Журавель» (м. Черкаси);
3. Готель «Арагві» (м. Черкаси);
4. Готель «Апельсин» (м. Черкаси);
5. Готель «Україна» (м. Черкаси);
6. Готель «Дніпро» (м. Черкаси);
7. Апартаменти на Гоголя, 460 (м. Черкаси);
8. Swallow's House (м. Черкаси);
9. Dragomir Apartmens (м. Черкаси);
10. Hotel Cherkassy (м. Черкаси);
11. Hotel complex «Yolki-palki» (м. Черкаси);
12. Hotel Centralnyi (м. Черкаси);
13. Готель «Спортохота» (м. Черкаси);
14. Hotel and Entertainment complex Vlada (м. Черкаси);
15. Pershyu Hotel u Cherkasah (м. Черкаси);
16. Готельний комплекс «Syndicate» (м. Черкаси);
17. Хостел «Преміум» (м. Черкаси);
18. Хостел на Парижській (м. Черкаси);
19. Будинок для відпочинку «Поруч з Дніпром» (м. Черкаси);
20. Гостинний двір «На хуторі Хрещатик» (с. Хрещатик);
21. Парк-готель «Тихий ліс» (с. Прохорівка).

Готелі м. Канів – 23 об'єкти:

1. Knyazha Nora Hotel (м. Канів);
2. Риболовний клуб «Kaniv FishClab» (м. Канів);
3. Готель «Старий замок» (м. Канів);
4. Home Hotel (м. Канів);
5. Готель «Замок рода» (м. Канів);
6. Готель «Тарасова гора» (м. Канів);
7. Готель «Княжна гора» (м. Канів);
8. Готель «Лигена» (м. Канів);
9. Готель «Віллі ле Гранд» (м. Канів);
10. Готель «Стара вежа» (м. Канів);
11. Готель «Галант» (м. Канів);
12. Готель «4 сезони» (м. Канів);
13. Готель «Старий порт» (м. Канів);
14. Готель «Perkyna Resort» (м. Канів);
15. Готель «Нон-стоп» (м. Канів);
16. Міні-готель «Карат» (м. Канів);
17. Бутік-готель «Сезони СПА» (м. Канів);

18. Апартаменти Hlath with Shower (м. Литвинець);
19. Апартаменти Forest House (м. Литвинець);
20. База відпочинку, готель «Paskivka» (м. Канів);
21. Приватний пансіон «Тамарине межгір'є» (м. Канів);
22. Приватний пансіон, котедж (м. Канів);
23. Кемпінг «Автомобіліст» (м. Канів);

Сімейні готелі – 9 (м. Черкаси).

Готелі зі зручностями для людей з інвалідністю – 3:

1. Готель «Оптіма Черкаси» (м. Черкаси);
2. Готель «Україна» (м. Черкаси);
3. Knyazha Hora Hotel (м. Канів)

Ресторації – 87 закладів :

а) ресторани м. Черкаси – 57 закладів:

1. Ресторан La Cosa Nostra (м. Черкаси);
2. Ресторан швидкого харчування «Пора поїсти»;
3. Ресторан з меню морських продуктів «Mushlya Bar»;
4. Ресторан східної кухні «Habibi»;
5. Ресторан «Едем»;
6. Ресторан швидкого харчування «Ферма»;
7. Ресторан «Елки-палки»;
8. Ресторан «Victoria Garden»;
9. Ресторан української, руської та європейської кухні «Соборний»;
10. Ресторан європейської кухні «Бочка»;
11. Ресторан української кухні «Дикий хутір»;
12. Ресторан української і грузинської кухні «Коктейль»;
13. Ресторан української кухні «Чумацький шлях»;
14. Ресторан «Фаро дель Порто»;
15. Ресторан «Балувана Галя»;
16. Ресторан-паб «1+1»;
17. Ресторан «Молінарі»;
18. Ресторан «Колос плюс»;
19. Ресторан «Рушничок»;
20. Ресторан «Колос»;
21. Ресторан «Селена»;
22. Ресторан «Каспій»;
23. Ресторан «Імперія»
24. Ресторан індійської кухні «Raj»;
25. Ресторан «Бриг»;
26. Ресторан «Амур»;
27. Ресторан «Stories»;
28. Культовий ресторан «Chercassy Bierstube»;
29. Ресторан-пивоварня «Beer Bank»;
30. М'ясний ресторан «Forest»;
31. Ресторан-шашлична «М'ясо»;

32. Ресторан європейської, кавказької і української кухні «Палантін»;
33. Ресторан європейської кухні з італійським акцентом «Accenti»;
34. Ресторан «Чайка»;
35. Ресторан-корчма «Солоха»;
36. Ресторан «Два гуся»;
37. Плавучий ресторан «Стара пристань»;
38. Ресторан східної кухні «Східний двір»;
39. Ресторан-корчма «Тарас Бульба»;
40. Ресторан української і європейської кухні з меню морепродуктів «Адмірал»;
41. Ресторан китайської і європейської кухні «Пекін»;
42. Ресторан «ВиЛена»;
43. Ресторан європейської кухні «Палатин»;
44. Ресторан «Арагві»;
45. Ресторан «Колиба»;
46. Ресторан «Будьмо»;
47. Ресторан «Черкаська Баварія»;
48. Ресторан «Гражда»;
49. Пивна ресторація «Ковбасофф»;
50. Паб-ресторан «Діліжанс»;
51. Хінкальна «Буба»;
52. Cafe-chicha «Навіві»;
53. Кафе-бар «Ліберті»;
54. Кафе-бар «Доміно»;
55. Кафе «Привал»;
56. Кафе «Мусатова»;
57. Кафе «Трафік»;

б) ресторани м .Канів – 30 закладів:

- американської кухні – 15 закладів;
- азійська кухня – 7 закладів;
- вегетаріанська кухня – 9 закладів;
- грузинська кухня – 4 заклади;
- китайська кухня – 5 закладів;
- французька кухня – 11 закладів;
- мексиканська кухня – 11 закладів;
- українська кухня – 19 закладів;
- італійська кухня – 11 закладів;
- мішана кухня – 2 заклади;
- домашня кухня – 4 заклади;
- барбекю – 12 закладів;
- європейська кухня – 4 заклади;
- японська кухня – 21 заклад.

САДИБИ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ

У регіоні здійснюють свою діяльність 34 агросадиби, головним завданням яких є:

- надання послуг відпочинку для жителів міст та ознайомлення іноземних туристів із традиціями та побутом місцевого населення;
- можливість пожити у справжній сільській хаті з дотриманням усіх традицій сільської місцевості;
- екологічний та здоровий відпочинок на природі;
- чисте повітря, сонце, водні джерела;
- екологічні продукти харчування;
- страви української національної кухні;
- проста і затишна родинна атмосфера;
- майстер-класи з народних ремесел;
- риболовля, полювання, пікнік;
- водні та кінні прогулянки.

Найрозвиненішими в цьому напрямку є колишні Смілянський (8 садиб), Черкаський (6 садиб) та Канівський (6 садиб) райони.

ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНІ ТА САНАТОРНО-ЛІКУВАЛЬНІ ЗАКЛАДИ

База відпочинку та розважально-оздоровчий комплекс «Бочка» (м. Черкаси)

Міжнародний спортивний комплекс з великого тенісу «Селена».

Риболовна база «Дельта Росі», с. Хрещатик, Черкаський район (білий амур, карась, короп, краснопірка, лящ, окунь, сазан, судак, товсто лоб, щука, язь).

«Канівське лівобережне мисливське господарство», Канівський район (копитні).

База відпочинку «Дубки»

База відпочинку «Дубки» (с. Свидивок, Черкаська область).

На території бази знаходиться 4 будинки економ класу (кожен на 8 – 10 осіб).

1 шестимісний будинок класу «Люкс» (з усіма зручностями, власною кухнею, санвузлом, холодильником, телевізором).

Будинок на 4 номери з вигодами, 2 двох місцевих по 550 гривень і 2 чотирьох місних номери по 850 гривень. База має критий мангал, альтанку (місткістю 60 осіб, обладнана всім необхідним інвентарем).

На території літній душ з гарячою і холодною водою, загальна кухня з електрикою, газовою плитою, електро чайником і всім необхідним інвентарем.

Працює доставка з ресторану із Козаностра, і так само пабу Оскар.

Дитячий лабіринт трьох поверховий, батут, карусель, пісочниця, дитячий квадроцикл.

На території бази стоять установки від комарів.

1.3. ЗОЛОТОНІСЬКО-ЧОРНОБАЇВСЬКА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНА ЗОНА (Золотоніський район)

1.3.1. ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД

Васютинський дендрологічний парк (с. Васютинці, Золотоніський район)

Ідея оформити парк в селі Васютинці з'явилася у 1977 році, коли пустир біля новозбудованої контори радгоспу виглядав особливо недоречно. З проханням облаштувати запущену місцевість звернулися до колишнього вчителя біології місцевої школи. Так пенсіонер Іван Сиволап почав займатися парком, якому присвятив наступні тридцять п'ять років життя. У пошуках рослин для свого саду Іван Пилипович почав відвідувати інші парки, ботанічні сади і оранжереї. Сьогодні дендропарк нараховує близько 250 видів трав'янистих рослин і понад 300 видів дерев і чагарників.

Серед рослин, занесених до Червоної книги, тут ростуть тис ягідних, тис гострий, інші рідкісні рослини – ліщина деревоподібна, кизильник блискучий, мікробіота. Окрім аборигенних рослин та інтродуцентів також наявні екзотичні й реліктові види. Таке багатство і різноманітність рослинності робить Васютинський парк однією з найпривабливіших пам'яток на Черкащині [14].

Родзинкою парку є фігурні живоплоти із самшиту вічнозеленого. Їх загальна протяжність близько 2000 метрів. Планування парку – регулярне. Регулярність планування підкреслюють стрункі ряди ялівцю звичайного вузько-колоновидні форми і живоплоти з стриженого самшиту і туї західної.

На території Дрaбівщини розташовано 8 заказників. Заказники місцевого значення: Безбородівський, Білоусівський, Степанківський, Козацьке, Заплавський, Старорічище, Свічківський, Бабарська оболонь, а також 3 пам'ятки природи: Ведмежий горіх, Тирса та Тарасова криниця.

Бабарська оболонь – ландшафтний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Золотоніського району, Черкаської області, у адміністративних межах Жорнокльовівської сільської ради. Площа – 23,4 га, статус отриманий у 2009 році.

Безбородьківський заказник – ботанічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Золотоніського району, Черкаської області, село Безбородьки. Площа – 8,8 га, статус отриманий у 2007 році.

Білоусівський заказник – гідрологічний заказник місцевого значення у Золотоніському районі, Черкаській області. Заказник площею 147,3 га розташований на р. Чумгак на північно-східній околиці с. Білоусівка.

Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаської обласної ради від 21.12.2007 року №14-19/V. Землекористувач або землевласник, у віданні якого знаходиться заповідний об'єкт – Білоусівська сільська рада.

Основною метою створення заказника є регуляція гідрологічного режиму р. Чумгак та збереження водно-болотних угідь Драбівського району. Унікальним для Лівобережного Лісостепу України є формування на території заказнику лісових угруповань пухнасто-березового лісу із домінуванням реального виду берези пухнастої [96].

Ведмежий горіх – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Золотоніського району, Черкаській області, смт. Драбів, північна околиця. Площа – 0,01 га, статус отриманий у 1972 році.

Драбівський парк – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення. Об'єкт розташований на території Золотоніського району, Черкаській області, смт. Драбів, північна околиця. Площа – 59 га, статус отриманий у 1972 році.

Заплавський – гідрологічний заказник місцевого значення у Золотоніському районі, Черкаській області. Заказник площею 91,7 га розташований на болоті у заплаві р. Золотоношка у с. Великий Хутір.

Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського обвиконкому від 14.04.1983 року №205. Землекористувач або землевласник, у віданні якого знаходиться заповідний об'єкт – Великохутірська сільська рада. Основною метою створення заказника є регуляція гідрологічного режиму річки Золотоношка [96].

Козацьке – гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Золотоніського району, Черкаській області, адміністративної межі Остапівської сільської ради. Площа – 41,5 га, статус отриманий у 2010 році. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено

рішенням Черкаської обласної ради від 28.12.2010 року №3-11/VI. Землекористувач або землевласник, у віданні якого перебуває заповідний об'єкт – Остапівська сільська рада. Під охороною болотний масив – регулятор гідрологічного режиму з типовою рослинністю.

Кут – ботанічний заказник місцевого значення в Золотоніському районі, Черкаської області. Площа 15,8 га. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаської обласної ради від 25.10.2019 року №32-41/VII.

Розташовано в адміністративних межах Остапівської сільської ради, між селами Остапівка та Ковтунівка. Під охороною балка, яка розташована в системі річкового стоку річки Чумгак із добре збереженою чагарниковою, лучно-степовою, лучною та лучно-болотною рослинністю.

Свічківський – гідрологічний заказник місцевого значення у Золотоніському районі, Черкаської області. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаської обласної ради від 28.08.2009 року №28-8/V. Землекористувач або землевласник, у віданні якого знаходиться заповідний об'єкт – Свічківська сільська рада.

Територія являє собою заболочену місцевість лівого берега річки Чумгак. Це цінний природний комплекс, який поєднує заболочені ділянки з ділянками, вкритими листяними породами дерев [66].

Старорічище – гідрологічний заказник місцевого значення у Золотоніському, Черкаської області. Заказник площею 37,8 га розташовано на північ від с. Митлашівка у долині річки Чумгак.

Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаської обласної ради від 07.08.2008 року №20-16/V. Землекористувач або землевласник, у віданні якого перебуває заповідний об'єкт – Митлашівська сільська рада. Під охороною болотний масив – регулятор гідрологічного режиму з типовою рослинністю.

Степанківський – гідрологічний заказник місцевого значення у Золотоніському районі, Черкаської області. Заказник площею 28,4 га розташовано на болоті в заплаві р. Суха Оржиця у с. Степанівка.

Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаської обласної ради від 14.04.1983 року №205. Землекористувач або землевласник, у віданні якого знаходиться заповідний об'єкт – Степанівська сільська рада. Основною метою створення заказника є регуляція гідрологічного режиму річки Суха Оржиця [96].

Букаївське урочище – заповідне урочище в Україні. Розташоване в Золотоніському районі, Черкаської області, біля села Бакаївка, неподалік від

північної околиці м. Золотоноша, безпосередньо межує з Красногiрським монастирем.

Площа 367 га. Створене рішенням Черкаської обласної ради від 19.03.1976 року, №177. Керуючі організації – Красногiрський монастир, Бакаївська допомiжна школа.

Заповідне урочище розташоване в заплаві р. Золотоношки, має красивий ландшафт. Являє собою природний комплекс із лісових (заплавні), лучних (справжні, болотисті), болотистих (евтрофні, трав'янисті, чагарникові), прибережно-водних, водних екосистем. У вільхових насадженнях віком 50–60 років різноманітна болотна рослинність, місце розмноження водоплавних птахів, існує колонія сірої чаплі. Зростають рідкісні види рослин, зокрема на схилах – шафран сітчастий, занесений до Червоної книги України. Урочище також є відомим історичним місцем.

Бубнівські Сосни – орнітологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Золотоніського району, Черкаської області, село Бубнівська Слобідка. Площа – 138,1 га, статус отриманий у 1986 році.

Вільхівський – ботанічний заказник місцевого значення у Золотоніському районі Черкаської області. Заказник площею 12,0 га розташовано у кв. 10 вид. 15, кв. 11 вид. 8, кв. 39 вид. 8, кв. 40 вид. 9 Вільхівського лісництва.

Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського облвиконкому від 11.03.1979 року №136. Землекористувач або землевласник, у віданні якого перебуває заповідний об'єкт – ДП «Золотоніське лісове господарство». На території заказника у трав'яному покриві зростають лікарські рослини: конвалія звичайна, кропива дводомна, чистотіл звичайний та інші [96].

Вітове – загальнозоологічний заказник місцевого значення в Україні. Розташований у Золотоніському районі Черкаської області, на північно-східній околиці міста Золотоноша. Площа 4,0 га. Як об'єкт природно-заповідного фонду був створений рішенням Черкаської обласної ради від 08.04.2000 року №15–4. Землекористувач або землевласник, у віданні якого перебуває заповідний об'єкт – Дослідне господарство «Золотоніське». Заказник розташований в заплаві річки Золотоношки з мережою осушувальних каналів. Це місце мешкання бобрів, ондатр.

Горіхове озеро – зоологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення в Україні. Розташовано в Золотоніському районі Черкаської області, на захід від села Коробівка. Площа 25 га. Статус з 1975 року. Статус присвоєно

для збереження озера на лівому березі Кременчуцького водосховища, яке є місцем поселення бобрів та водоплавних птахів [18].

Городище – геологічна пам'ятка природи місцевого значення у Золотоніському районі. Черкаської області. Заказник площею 5,0 га розташовано на південно-західному схилі долини р. Кропивна. Під охороною курган природного походження, заліснений у підніжжі. Місце стоянки Кропивнянського козачого полку. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаської обласної ради від 08.04.2000 року №15-4. Землекористувач або землевласник, у віданні якого перебуває заповідний об'єкт – Кропивнянська сільська рада.

Дендрологічний парк – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення в Україні. Розташований на території міста Золотоноша, Черкаської області, при вулицях Парковій та Барабашівській.

Площа – 8,7 га. Статус отриманий у 1972 році. Перебуває у віданні Золотоніської санаторної школи-інтернат.

Дерева софори японської – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Розташована в межах міста Золотоноша, Черкаської області, на вулиці Благовіщенській, 17 (садиба державної насінневої станції).

Площа – 0,01 га, статус отриманий у 1983 році. Перебуває у віданні Державної насінневої станції.

Довгий – ботанічний заказник місцевого значення у Золотоніському районі, Черкаської області. Заказник площею 5,0 га розташовано у кв. 3 вид 5–15 Вільхівського лісництва. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського облвиконкому від 11.03.1979 року №136. Землекористувач або землевласник, у віданні якого перебуває заповідний об'єкт – ДП «Золотоніське лісове господарство». На території заказника у трав'яному покриві зростають лікарські рослини: конвалія звичайна, кропива дводомна, чистотіл звичайний та інші.

Дуб пірамідальний – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Золотоніського району, Черкаської області, місто Золотоноша, вулиця Баха. Площа – 0,02 га, статус отриманий у 1972 році.

Згар-Гришківське – заповідне урочище місцевого значення в Золотоніському районі Черкаської області. Заповідне урочище площею 94 га розташовано на північній околиці хутора Згар. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського облвиконкому від 27.06.1972 року №367. Землекористувач або землевласник, у віданні якого знаходиться заповідний об'єкт – ВАТ ПЗДГ «Золотоніське». На території урочища оригінальний рельєф з красивим ландшафтом, насадження листяних порід віком 40–60 років, протікає річка Суха Згар. Місце існування корисної мисливської фауни [96].

Кединогірський – ботанічний заказник місцевого значення у Золотоніському районі Черкаської області. Заказник площею 10,0 га розташовано на акваторії Кременчуцького водосховища біля с. Коробівки. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського облвиконкому від 14.04.1983 року №205. Землекористувач або землевласник, у віданні якого перебуває заповідний об'єкт – Черкаське регіональне управління водних ресурсів. У межах заказника зростають латаття біле та рідкісні рослини (водяний горіх, сальвінія плаваюча – занесені до Червоної книги України) [96].

Коробівський заказник – ботанічний заказник місцевого значення в Україні. Об'єкт розташований на території Золотоніського району, Черкаської області, на південь від села Коробівка, акваторії Кременчуцького водосховища. Площа – 10 га. Статус отриманий згідно з рішенням ОВК від 14.04.1983 року №205, рішенням ОВК від 21.11.1984 року №354.

Створено з метою відтворення та відновлення природного комплексу, що забезпечує підтримання екологічного балансу в регіоні та збереження рідкісної Червонокнижної рослини – водяного горіха.

Липа Максимовича – обхват 3,25 м, висота 25 м, вік 200 років. Ростає в с. Богуславець при в'їзді до Збарського хутора Золотоніського району, Черкаської області. Отримала статус ботанічної пам'ятки природи рішенням Черкаської обласної ради від 23.12.1998 року №5–3. Керуючі організації – Богуславецька сільська рада. Названо на честь видатного українського

філолога, історика, видавця М. О. Максимовича, дитинство якого пройшли в цих місцях.

Липівський заказник – орнітологічний заказник загальнодержавного значення в Україні. Розташований у Золотоніському районі, Черкаської області. Створено у 1974 році на площі 4500 га згідно з Постановою Ради Міністрів УРСР від 28.10.1974 році №500. У 2016 році Указом Президента України площу збільшено до 4631 га. Перебуває у віданні мисливського господарства «Вільхівська Дача».

Створено з метою охорони місця відтворення корисної водоплавної дичини. Займає частину акваторії Кременчуцького водосховища у трикутнику між селами Кедина Гора, Благодатне і станцією Панське. Це здебільшого мілководні ділянки водоймища із заростами очерету вздовж берега та острівців. З метою покращення кормової бази водоплавних птахів був інтродукований далеосхідний рис. Із зменшенням рівня води у водосховищі наприкінці осені тут оголюються великі піщані плеса, між якими залишаються протоки.

Із рослин, занесених до Червоної книги України, трапляються сальвінія плаваюча, водяний горіх.

Найбільше значення заказник має для збереження водно-болотних птахів. Восени у заказнику збирається до 17 тис. птахів, які зупиняються тут для годування. Найчисельнішими є: крижень, високої чисельності також досягають лиска, чернь чубата, лебідь-шипун. Відмічено 8 видів птахів, що занесені до Червоної книги України: лебідь малий, гоголь, крех середній, скопа, лунь польовий, орлан-білохвіст, сапсан та сорокопуд сірий. Загалом у заказнику протягом року перебуває понад 100 видів птахів.

Досить багато іхтіофауна. Існують великі запаси ляща, плітки та інших промислових видів риб. Заказник відіграє велике значення для збереження риб як місце їхнього нересту.

У заказнику заборонене полювання, риболовля, збір рослин та інші види господарської діяльності.

Мар'янівщина – ботанічний заказник місцевого значення у Золотоніському районі, Черкаської області. Заказник площею 26,4 га розташований у кв. 65 вид. 5 Вільхівського лісництва. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського облвиконкому від 25.05.1990 року № 95. Землекористувач або землевласник, у віданні якого перебуває заповідний об'єкт – ДП «Золотоніське лісове господарство». На території заказника у трав'яному покриві зростають лікарські рослини: конвалія звичайна, кропива дводомна та інші.

Насадження верби плакучої – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Розташована в межах Золотоніського району, Черкаської області на

північний захід від села Благодатне (на березі річки Золотоношка, поруч з автошляхом Н16). Площа – 1 га, статус отриманий у 1983 році. Перебуває у віданні Управління меліоративних і осушувальних систем.

Озеро Широке – орнітологічний заказник місцевого значення в Україні. Розташований в межах Золотоніського району, Черкаської області, біля села Бубнівська Слобідка. Площа 37,8 га. Як об'єкт природно-заповідного фонду створений рішенням Черкаського облвиконкому від 08.01.1986 року №7. Землекористувач або землевласник, у віданні якого перебуває заповідний об'єкт – Бубнівсько-Слобідська сільська рада. Територія заказника охоплює частину заплави річки Дніпро, зокрема заплавне болото, де водиться багато видів водно-болотних птахів (крижень, чаплі, тощо).

Оцтові дерева – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Золотоніського району, Черкаської області, місто Золотоноша, середня школа №6. Площа – 0,1 га, статус отриманий у 2000 році.

Пташині острови – ботанічний заказник місцевого значення в Україні. Розташований у Золотоніському районі, Черкаської області, в межах Дмитрівської, Домантівської, Коробівської сільських рад. Площа – 9654,36 га. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаської обласної ради від 28.08.2009 року №28-8/V на площі 7500 га. Рішенням облради від 16.10.2012 року №17-5/VI площу заказника було розширено до 9654,36 га. Перебуває у віданні Золотоніської районної державної адміністрації.

Заказник розташований при північній частині Кременчуцького водосховища. У природному вигляді збереглася екосистема заплави. Тут трапляються рідкісні види рослин, занесені до Червоної книги України (водяний горіх, сальвінія плаваюча та ін.).

Мілководна акваторія заказника поблизу сіл Дмитрівка та Домантове є цінним нерестовищем, яке має важливе значення для відтворення рибних запасів. Місцева іхтіофауна представлена близько 30 видами риб із 8 родин, більше 10 з яких мають промислове значення (лящ, короп звичайний, судак звичайний, карась сріблястий, щука звичайна, чехоня, плітка звичайна, окунь звичайний, товстолобик білий). Заказник також є важливим місцем для розмноження водно-болотних птахів [99].

Святе Озеро – зоологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення в Україні. Розташована в Золотоніському районі. Черкаської області, неподалік від села Коробівки. Площа 25 га. Статус з 1975 року. Охороняється ділянка акваторії Кременчуцького водосховища, поросла водно-болотною рослинністю, що є місцем оселення кількох сімей бобрів та гніздування водоплавних птахів [18].

Стави – орнітологічний заказник місцевого значення в Україні. Розташований у Золотоніському районі, Черкаської області. В районі сіл Маліївка, Кропивна, Хрущівка, Зорівка. Площа – 33 га. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаської обласної ради від 08.04.2000 року №15–4. Землекористувачі або землевласники, у

віданні яких перебуває заповідний об'єкт – Синьооківська, Крупська, Зорівська, Лукашівська, Кропивнянська сільські ради. Розташований у долині річки Кропива. Це система ставків, на яких гніздяться водно-болотні птахи: лебідь-шипун, крижень, лиска, курочка водяна, крячок чорний та інші.

Сушківський – ботанічний заказник місцевого значення у Золотоніському районі. Черкаської області. Заказник площею 18,3 га розташовано на схилах на околиці с Бубнівська Слобідка. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського облвиконкому від 08.01.1986 року №7. Землекористувач або

землевласник, у віданні якого перебуває заповідний об'єкт – Бубнівсько-Слобідська сільська рада. На території заказника насадження робінії звичайної, місце зростання рідкісної рослини астрагалу шерстистоквіткового (занесено до Червоної книги України).

Тамарівський заказник – ботанічний заказник місцевого значення в Україні. Розташований у Золотоніському районі, Черкаської області, на захід від села Хвильово-Сорочин. Площа 2,0 га. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського облвиконкому від 11.03.1979 року №136. Землекористувач або землевласник, у віданні якого

перебуває заповідний об'єкт – ДП «Золотоніське лісове господарство» (кв. 19, вид. 4 Денгівського лісництва). Територія заказника – це частина лісового масиву з переважно сосновими насадженнями. У трав'яному покриві зростають цінні лікарські рослини.

Тирса – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Розташована в Золотоніському районі, Черкаській області, за 2 км на північ від села Драбівці. Площа – 018 га. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаської обласної ради від 10.11.2006 року №5-9/У. Землекористувач або землевласник, у віданні якого перебуває заповідний об'єкт – Драбовецька сільська рада.

Під охороною – курган козацької доби, на якому багатий рослинний покрив. Це місце зростання ковили волосистої (*Stipa capillata*) – виду, занесеного до Червоної книги України), будяка Термера (*Carduus thoermeri*) – вид ендемік, осоки низької (*Carex humilis*) та інших рослин.

Хвилів дуб – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Золотоніського району, Черкаській області, село Хвилівка (Хвильово-Сорочин).

Площа – 0,1 га, статус отриманий у 1975 році.

Нижньосульський національний природний парк – природоохоронна територія на території Глобинського, Оржицького та Семенівського районів Полтавської області, Золотоніського району, Черкаській області.

Природний парк створено 10 лютого 2010 року згідно з указом президента України Віктора Ющенка з метою збереження цінних природних та історико-культурних комплексів і об'єктів Середнього Придніпров'я. До території національного природного парку «Нижньосульський» погоджено в установленому порядку включення 18635,11 гектара земель державної власності, у тому числі 1315 гектарів земель, які вилучаються у Державного підприємства «Золотоніське лісове господарство» і надаються парку в постійне користування, 441,3 гектара земель запасу на території Оржицького району та 431 гектара земель запасу на території Семенівського району, які надаються парку в постійне користування, та 16447,81 гектара земель, які включаються до складу національного природного парку без вилучення.

Адміністрація парку почала працювати з грудня 2011 року, а служба охорони – з лютого 2012 року. В охороні – 20 осіб. Вони цілодобово контролюють всю територію. Парку.

До складу території національного природного парку «Нижньосульський» входять такі об'єкти ПЗФ України:

- Заказник загальнодержавного значення «Сулинський», ландшафтний;

- Заказник загальнодержавного значення «Великоселецький», гідрологічний;
- Заказник загальнодержавного значення «Плехівський», гідрологічний;
- Заказник загальнодержавного значення «Солоне», гідрологічний;
- Заказник загальнодержавного значення «Рогозів куток», гідрологічний;
- Заказник місцевого значення «Онишківський», ландшафтний;
- Заказник місцевого значення «Тарасенківський», ентомологічний;
- Заказник місцевого значення «Чутівський», гідрологічний.

Алея Старицького – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Золотоніського району, Черкаської області, село Кліщинці. Площа – 0,087 га, статус отриманий у 2006 році.

Бакаївський – втрачений гідрологічний заказник в Україні. Існував у с. Хрестителеве Золотоніського району, Черкаської області. Оголошений рішенням Черкаського облвиконкому №597 від 28 листопада 1979 року. Заказник створений на території болотного масиву-регулятора водного режиму району. Площа – 10,9 га. Рішенням Черкаської обласної ради №95 від 22 травня 1990 року «Про зміни та доповнення мережі природно-заповідного фонду області» заказник скасований. Скасування статусу відбулося, тому що болото висохло.

Бобухівщина – ботанічний заказник місцевого значення у Золотоніському районі, Черкаської області. Заказник площею 2,0 га розташовано на південно-східній околиці смт. Іркліїв та східній околиці с. Скородистик.

Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського обвиконкому від 28.04.1993 року №14–91. Землекористувач або землевласник, у віданні якого перебуває заповідний об'єкт – СКВ «Міжгір'я».

Територія заказника має форму своєрідного майданчика, вершина якого орієнтована на південний захід до русла Дніпра. Майданчик по периметру обмежений глибокою траншеєю із нішами, очевидно, із часів Великої Вітчизняної війни. Південний схил крутий, поширенні угруповання костиги борознистої (*Festuca sulcata*), ковили волосистої (Червона книга України). У напрямку до Дніпра крутизна схилу збільшується, зменшується задернованість і на виході в заплаву взагалі зникає, а борт тераси тут прямовисний. Особливо

важливим є наявність фітоценозів за участю ковили волосистої, молочая Сегієрива (*Euphorbia seguieriana*), молочая прутовидного (*E. virgultosa*), лікарських рослин: звіробою звичайного, лещиці волотистої, суховершок (*Prunella vulgaris*), полину гіркою [41].

Бубирова гребля – гідрологічний заказник місцевого значення в Україні. Розташований у Золотоніському районі, Черкаської області, в адміністративних межах села Великі Канівці. Площа – 80 га. Створено рішенням Черкаської обласної ради від 06.07.2018 року №23-12/VII. Перебуває у віданні Великоканівецької сільської ради. Під охороною перебуває типове низинне болото у стадії формування болотної рослинності. Болотна рослинність щільним масивом наповнює заплаву річки Ірклій. Спостерігається вкраплення степових видів рослин.

Ганничі – гідрологічний заказник місцевого значення в Україні. Розташований у Золотоніському районі, Черкаської області, в адміністративних межах села Малі Канівці. Площа – 30 га. Створено рішенням Черкаської обласної ради від 21.09.2018 року №24-51/VII. Перебуває у віданні Великоканівецької сільської ради. На території представлений типовий комплекс болотної рослинності, болото узгоджується з характером річища р. Ірклій, в заплаві якого воно утворилося, спостерігаються процеси зміни рослинних угруповань, зокрема й у зв'язку з недостатньою забезпеченістю підземними й поверхневими водами.

Дерева-сестри – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Золотоніського району, Черкаської області, село Крутьки, урочище Кропивне. Площа – 0,01 га, статус отриманий у 1975 році.

Джулайка – ботанічний заказник місцевого значення, об'єкт природно-заповідного фонду України. Створений рішенням Черкаської обласної ради від 17.08.2004 року №17-6/IV з метою охорони та збереження рідкісних степових рослинних угруповань і видів рослин. Розташований у Золотоніському районі, Черкаської області, на землях Придніпровської сільської ради, в 23 виділі 48 кварталу Великобурімського лісництва Золотоніського ДЛГ.

Територія заказника знаходиться в долині Дніпра (Лівобережжя), на стрімкому схилі лесової тераси. Після створення каскаду Дніпровського каскаду ГЕС заплава і борова тераса на цьому рівні зайняті Кременчуцьким водосховищем, а схил лесової тераси став лівим берегом Кременчуцького водосховища. Схил порізаний ярами, його ґрунтовий покрив складають змиті чорноземи. Більша частина території заказника терасована і штучно залісена широколистяними породами дерев, в тому числі інтродукованими (робінія псевдоакація).

Ділянка збереженої степової рослинності представлена рідкісним угрупованням Зеленої книги України – угруповання формації мигдалю

низького (*Amygdaleta nanae*): волосистоковилово – низькомигдалева асоціація (*Amygdaletum*) (*nanae*) *stiposum* (*capillatae*)) на північній межі поширення. Тут зростають види рослин, занесені до Червоної книги України (сон лучний, горицвіт весняний, ковила волосиста, астрагал шерстистоквітковий) та рідкісні для Черкаської області (півники карликові, ефедра двоколоса, шавлія поникла, гіацинтик блідий). У підніжжя степової ділянки зростає старий абрикосовий сад.

Загородищанський – гідрологічний заказник місцевого значення у Золотоніському районі Черкаської області. Заказник площею 50,4 га розташований у долині річки Ірклій біля с. Загородище.

Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського облвиконкому від 28.11.1979 року №597. Землекористувач або землевласник, у віданні якого знаходиться заповідний об'єкт – СКВ «Міжгір'я».

Заказник є регулятором гідрологічного режиму. Болотна рослинність представлена лісовими фітоценозами за участю верби білої, верби ламкої, верби попелястої, вільхи чорної. У прибережній смузі очеретно-рогозові, рогозо-осокові асоціації. У місцях, де болото обводнене, поширена вільноплаваюча рослинність за участю ряски малої, ряски триборозенчастої, рдесника плавучого [41].

Загородищенський старожил – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення у Золотоніському районі Черкаської області. Розташований в адміністративних межах Іркліївської сільської ради, с. Загородище, вулиця Героїв Крут. Створено рішенням Черкаської обласної ради від 03.02.2017 року 12-9/VII. Під охороною дуб звичайний (*Quercus robur* L.), обхват стовбура 4,67 м., висота 37,72 м, вік близько 300 років. Дерево не має пошкоджень, майже досягло граничної висоти. Один з найстаріших дубів в Україні.

Іркліївський – ботанічний заказник місцевого значення у Золотоніському районі Черкаської області. Заказник площею 2,0 га розташований на південно-східній околиці смт. Іркліїв та східній околиці с. Скородистик.

Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського облвиконкому від 28.04.1993 року №14-91. Землекористувач або землевласник, у віданні якого перебуває заповідний об'єкт – СКВ «Міжгір'я».

Заказник розташований у першому правому відгалуженні яру надзапланованої тераси п. Дніпра. Днище і схили його задерновані, подекуди –

заліснені. Відвершки яру, в яких проходять ерозійні процеси, заліснені, обваловані. На території заказника збереглися цінні залишки степової рослинності, зокрема ковила волосиста (Червона книга України, Зелена книга України). Домінує костриця борозниста (*Festuca sulcata*), яка утворює помірно-щільну дернину. Значну участь в утворенні дернини бере тонконіг вузьколистий та костриця очеретяна. Рослинний покрив у днищі яру сформований в основному асоціаціями материнки звичайної, тонконогу лучного, підмаренника справжнього, цмину піскового, кульбаби лікарської, дивини ведмеже вуха, миколайчика польового та іншими. У структурі даних фітоценозів є аморфа куцова, яка на верхівках схилів утворює малопрхідні зарості.

Лихолітський – ландшафтний заказник місцевого значення у Золотоніському районі, Черкаської області. Площа 52,0 га. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаської обласної ради від 25.10.2019 року №32-41/VII. Розташовано в адміністративних межах Лихолітської сільської ради, за межами населеного пункту. Під охороною перебуває водойма та заплавний комплекс річки Ірклій із багатим видовим складом рослинних угруповань.

Землекористувач та землевласник – Лихолітська сільська рада.

Підгірський заказник – ентомологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Золотоніського району, Черкаської області, село Крутьки.

Площа – 20 га, статус отриманий у 1983 році.

Ревбинський – гідрологічний заказник місцевого значення у Золотоніському районі, Черкаської області. Заказник площею 25,4 га розташовано на заболоченій ділянці у долині річки Ірклій біля с. Ревбинці. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського облвиконкому від 28.11.1979 року №597. Землекористувач або землевласник, у віданні якого знаходиться заповідний об'єкт – Ревбинська сільська рада. Заказник є регулятором гідрологічного режиму. Рослинний світ досить різноманітний. Тут поширені такі болотні фітоценози: осокові, очеретяні, лісові (вільшаники).

Савківський – гідрологічний заказник місцевого значення у Золотоніському районі, Черкаської області. Заказник площею 49,7 га розташовано у заплаві річки Ірклій біля с. Савківка. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського облвиконкому від 28.11.1979 року №597.

Землекористувач або землевласник, у віданні якого знаходиться заповідний об'єкт – Чернобаївська селищна рада. Це ділянка низинного болота, яка є регулятором гідрологічного режиму. Флористичного – типовий болотний комплекс із досить значною щільністю евтрофними видами. Аспект створюють асоціації очерету звичайного, комишево-осокові угруповання. Зрідка трапляються частуха подорожникова, щавель кінський. У верхів'ї болота по правому березі, невеликий гайок, утворений вербою білою, вербою попелястою, вербою гостролистою. Наявна смуга заболочених луків із типовою рослинністю за участю тимофіївки лучної, китника тростинового, китника колінчастого, вербозілля звичайного, незабудки *Myosotis cespitosa*, хвоща болотного, хвоща річкового, козельців лучних, підбіла звичайного та інші [41].

Солонці – ландшафтний заказник місцевого значення в Золотоніському районі, Черкаської області. Площа 27,5399 га. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаської обласної ради від 25.10.2019 року №32-41/VII. Розташовано в адміністративних межах Іркліївської сільської ради, за межами населеного пункту. Під охороною перебуває територію в басейні річки Ірклій з багатим видовим складом рослинних угруповань.

Землекористувач та землевласник – Іркліївський сільська об'єднана територіальна громада.

Сулинський заказник – ландшафтний заказник загальнодержавного значення в Україні. Розташований на території Золотоніського району, Черкаської області та Глобинського району, Полтавської області, у пригірловій частині річки Сули.

Площа 7871,3 га. Установи, які є землевласниками та у віданні яких перебуває заказник, – Черкаське регіональне управління водних ресурсів, ДП «Золотоніське ЛГ», Кліщинська сільська рада, Великобурімська сільська рада, ВАТ «Велика Бурімка», Лящівська сільська рада, АКП «Лящівка», КСП ім. Старицького, КСП «Маяк», Мохнацька сільська рада, КСП «Мохнацький». Заказник створений Указом Президента України від 9 грудня 1998 року №1341/98.

Заказник являє собою один з найбагатших за видовим складом флори і фауни водно-болотних комплексів центральної України. Є основним на Кременчуцькому водосховищі нерестовищем, місцем нагулу і зимівлі різноманітних видів риб: щуки, коропа, ляща, синця, судака тощо.

Місце гніздування та відпочинку багатьох видів перелітних птахів, серед яких: чапля жовта, реготун чорноголовий, лежень, кулик-сорока, ходуличник, дерихвіст степовий, які занесені до Червоної книги України.

Входить до складу Нижньосульського національного природного парку.

Урочище Бурти – комплексна пам'ятка природи загальнодержавного значення. Розташована в Золотоніському районі, Черкаської області, неподалік від села Лящівки.

Площа 10 га. Охоронний режим встановлено як об'єктові природно-заповідного фонду Постановою Ради Міністрів УРСР від 16.10.1975 року №780-р. Установа, у віданні якої перебуває об'єкт – Лящівка сільська рада.

Охороняються лісовий масив (площа 3 га) та лучно-степові фітоценози на залишках земляних валів давньоруської фортеці XII ст. (площа до 4 га) на правому березі річки Сули.

Лісова рослинність вкриває терасовані північно-східні схили річкової долини. У штучних насадженнях переважає робінія звичайна (біла акація), є також ясен звичайний, тополя чорна, осика, грушка дика.

Трав'яний ярус з домінуванням чистотілу великого (до 70%) у південно-західній частині збереглися ділянки лучно-степової рослинності, найцінніші у природоохоронному відношенні, з участю ковили волосистої (занесена до Червоної книги України), костриці Беккера, костриці лучної та костриці червоної. Ростуть дивина фіолетова, чебрець Маршаллів, перстач розлогий, молочай степовий і молочай Калениченка. У складі флори – 67 видів рослин.

Урочище має важливе значення як об'єкт, представлений кількома біотопами, що мають мозаїчну структуру.

Червонохиженський – ботанічний заказник місцевого значення у Золотоніському районі, Черкаської області. Заказник площею 20,0 га розташовано на південно-західній околиці с. Червонохижинці в Червонохижинській балці близько 800 м від автошляху Н08 на ділянці Золотоноша-Іркліїв.

Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського обвиконкому від 28.04.1993 року №14-91. Землекористувач або землевласник, у віданні якого перебуває заповідний об'єкт – Мельниківська сільська рада.

Територія заказника представлена яружно-балочною системою із стрімкими схилами крутизною 20–30. Рослинність репрезентована залишками байрачного лісу (за участю дуба черешчатого, клена звичайного, в'яза гладкого), насадженням берези повислої, тополі білої (із популяцією проліски сибірської – регіонально рідкісний вид), які трапляються на лівому стрімкому схилі та днищу балки. Лучно-степова рослинність поширюється вздовж підніжжя лівого борту балки на схилах південних та південно-західних експозицій, трапляється фрагментами шафран сітчастий (занесено до Червоної книги України) [41, 96].

1.3.2. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА

ПРИРОДНІ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ПАРКИ

Меморіальний парк – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення в Україні. Розташований на території міста Золотоноша, Черкаської області, при вулиці Шевченка.

Природно-історичний комплекс Г. О. Сковороди – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення. Об'єкт розташований на території Золотоніського району, Черкаської області, село Каврай. Площа – 14 га, статус отриманий у 1975 році.

Сквер декоративного садівництва – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення. Розташований на території міста Золотоноша, Черкаської області, при вулиці Скрипника.

Площа – 1,92 га, статус отриманий у 1998 році.

Великобурімський парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення. Розташований у селі Великій Бурімці, Золотоніського району, Черкаської області.

Площа 86,5 га. Оголошено заповідним у 1989 році, заснований у XVIII столітті. Парк перебуває у віданні Золотоніського лісгоспзагу.

У XVIII столітті Бурімка належала князям Фроловим-Багреєвим, а потім перейшла Кантакуzenам як спадок. Парк упорядковували декілька раз, але найбільше робіт було виконано за Кантакуzenих-Сперанських. На території парку містилися палац, господарські споруди. Згідно з описами краєзнавців Брудзь Л. Г. та Брудзь О. Д., на південь від палацу були шпалерний сад і оранжерея, від палацу до дороги пролягала каштанова алея, на схід – цегляна дорога, обсаджена кущами. Невелика гора на півдні була обсаджена барвінком і називалась Барвінковою. У парку було багато алей: тополева, горіхова, каштанова, осокорова та осикова. Характерною рисою є те, що в композицію палацово-паркового ансамблю були включені залишки міста-фортеці доби Київської Русі, який був одним з форпостів на Сулі, яких на той час налічували близько 18 і вони були південно-східними кордонами держави. У народній мові ці археологічні залишки отримали назву

«городок». Під горою був викопаний ставок для лебедів, у якому було три острівців, що з'єднувалися між собою невеличкими дерев'яними місточками. На острівцях споруджені лебедині будиночки. Спроба власників влаштувати водоспад виявилась невдалою, хоча для цього була побудована дамба, але вода влітку пересихала й не давала потрібного ефекту. У парку, який доглядав садівник, росло багато цікавих фруктових дерев та декоративних кущів, які привозили з Криму, Кавказу, Карпат та країн Середземномор'я. Були створені композиції з великого каміння. Яке привезли з Криму для вшанування пам'яті загиблого в Цусимській битві сина княгині Кантакузеної-Сперанської. Вдало використовувались у композиції парку вікові дерева та різні за композицією та значенням зрощені дерева, що були характерними для багатьох парків того часу. Після 1918 року парк і маєток зруйновано, залишки палацу розібрали у 70-х роках ХХ століття.

Парк розташований на схилах балок (перепад висот – 31 м), на березі Кременчуцького водосховища, у районі впадіння в нього Сули. Є ставок (2,3 га) з 4 острівцями. Налічується 45 видів та 2 культивари (форми) дерев, кущів, напівкущів та ліан. Переважають клен гостролистий, ясен звичайний, дуб звичайний, вільха чорна. Збереглися старі модрини європейські, осики (діаметр стовбура найбільшої – 220 см), дуби звичайні, клени цукристі. Серед цікавих композицій можна виділити «Три сестри» – три осики, що ростуть з одного місця. Також є великий розлогий дуб (діаметр стовбура 130 см), посаджений за легендою Богданом Хмельницьким під час визвольної війни ХVІІ століття.

Триповерховий палац не зберігся. Від садиби лишилося кілька напівзруйнованих будівель ХVІІ–ХІХ ст. (млин, майстерня, будинок для гостей). На території парку розташоване давньоруське родовище (І–ХІ ст.) [38].

МУЗЕЇ

Драбівський краєзнавчий музей – державний краєзнавчий музей у смт. Драбові, Черкаської області, культурний заклад і осередок просвіти населення селища та району.

Музей у Драбові розташований в історичній будівлі у центрі селища (вулиця Центральна, будинок 77, смт. Драбів – 19800, Черкаська область, Україна).

У теперішній час (2000-ні) фонди Драбівського краєзнавчого музею нараховують понад 1500 предметів основного фонду.

Зібрання матеріалів музею висвітлює сторінки літопису Драбівського краю, етнографічні особливості місцевого населення. Так, у закладі зберігаються фотокопії *«Жалуваної грамоти царів Івана Олексійовича та Петра Олексійовича на володіння селами, хуторами, млинами та угіддями в Золотоніському повіті, видана військовому товаришу Івану Мировичу за його*

вірну і сумлінну службу» (1689), у якій є перше історична письмова згадка про Драбів.

Великохутірський народний історико-краєзнавчий музей (с. Великий Хутір) було відкрито у 1987 році за ініціативою вчителя-краєзнавця, самодіяльного художника і громадського діяча Олександра Андрійовича Дорошенка. Під його керівництвом було створено основний та науково-допоміжний фонд музею, який налічує близько 2-х тисяч експонатів, що розміщені у 7 експозиційних

залах сільського Будинку культури.

Музейні експозиції відображають історію села Великий Хутір від XVII до XXIII ст., відомості про людей, життя і діяльність яких були пов'язані з Великим Хутором, а також про колишніх власників села: Івана Мировича, князів Кантакузених, графа Заводовського та князів Барятинських.

У музеї можна побачити оригінальну колекцію вишитих картин та рушників, жіночого та чоловічого вбрання XIX–XX ст. ручної роботи на домотканому полотні; знаряддя хліборобської праці, хатнього вжитку, ковальства, лозоплетіння. Також у музеї є зала трудової слави, меморіальна та виставкова зали та майстерня для майстер-класів. На стендах розміщені світлини, ілюстрації, малюнки, та фотокопії про Героя Радянського Союзу С. А. Куницю, голову колгоспу Я. О. Дробота, заслуженого працівника культури України М. Д. Ковалю, почесного громадянина села В. В. Харуту, а також документальні матеріали, що відображають історію становлення освіти у селі, історію церковно-релігійного життя колгоспного будівництва тощо.

Щорічно музей відвідують близько 600 відвідувачів з числа учнівської та студентської молоді, вчителі, творча громадськість області, а також закордонні гості, які цікавляться історією та традиціями нашого краю. При музеї створена рада музею, яка працює на громадських засадах і разом із директором музею готує різнопланові екскурсії та лекції для відвідувачів. Нові експозиції присвячені українській революції 1917–1921 років, 50-річчю почесного громадянина села Владислава Харути, героям та учасникам АТО.

15 березня 1991 року рішенням колегії управління культури Черкаського облвиконкому Великохутірському сільському музею було присвоєно почесне звання «народний музей», яке було підтвержене у 2012 та 2017 роках.

Із 02.02.2012 року директором музею є вчитель вищої категорії, майстриня народної вишивки Надія Яківна Колотило.

Музей постійно розвивається і поповнюється новими експонатами, з року в рік удосконалює свою діяльність відповідно до сучасних вимог та потреб.

Музей села Золотоношка по праву можна назвати унікальним явищем наших днів. Збираючи і накопичуючи архівні документи і предмети побуту українського народу, тут дбають про те, щоб народні традиції не були забуті, а зберігалися і розвивалися. Патріотичні почуття людини, повага до своєї малої батьківщини ґрунтуються на знанні. Складовими якого є історія, побут, обряди, фольклорне і художня творчість народу. Тому музей с. Золотоношка

можна назвати не тільки історико-культурним центром, але засобом патріотичного виховання.

За останні 30 років провідний бібліотекар Золотоніської модельної сільської бібліотеки Ніна Іванівна Черненко з любов'ю збирає інформацію про те, коли і за яких обставин в селі з'явилися українці, як складалася історія, яка оживає в музеї, тому що вона стає близькою, представленої особами людей, їх життям і побутом, наповнена переживанням в грізні роки лихоліття і радощами, досягненнями в роки післявоєнного будівництва. Побувавши в цьому музеї, захоплюєшся творчістю і уявою народних умільців, які так оригінально вишивали і ткали, дивуєшся силі духу людей, які працювали на благо нашої Батьківщини. Все це стає зрозумілим і рідним.

Музей с. Золотоношка був створений на базі зібраних документів, розповідей очевидців села. Багато віддавали фотографії, листи з фронту, сімейні реліквії, побутове навчання і т.д. Основними джерелами для збору експонатів музею послужили неопубліковані матеріали, витягнуті з Республіканського архіву, спогади перших переселенців, збережені документи тих років. Учасники бібліотечного фонду музею. Спільно зі старожилами села, вчителями школи проведена велика робота по систематизації накопиченого, оформлення стендів, експозицій музею. Сьогодні музей має багаті і унікальні матеріали життя народу, є центром інформації з історії та самотутньої української культури. Матеріали та експонати музею постійно поповнюються, добровільні помічники працюють в архівах Росії. Великий внесок в організацію музею внесли жителі села Золотоношка С. І. Емельянов і А. І. Шевченко.

Музей почав збиратися у 1990 році і на сьогоднішній день накопичив багатющу колекцію експонатів: «Родоводи наших земляків», «Вишивка наших бабусь», «Хата моя, біло хата...», «Зустріч з минулим», «Весільне вбрання», «Українське подвір'я», «НЕП, колективізація, репресії», «Довоєнні п'ятирічки (1934–1940 рр.)», «Друга світова війна, вічна слава загиблим героям», «Військова землянка», «Інтер'єр української хати», «Ніхто не забутий – ніщо не забуте!».

Сьогодні деякі захоплюються збиранням раритетних предметів, які наближають до славного минулого Батьківщини, допомагають усвідомити гордість за нашу найбільшу історію і унікальну неповторну культуру [40].

Народний історико-краєзнавчий музей знаходиться в с. Нехайки, Золотоніського району, Черкаської області. Експозиція музею розміщено в 11 залах, в яких розповідається про історію рідного краю від давно минулих часів до сьогодення.

Золотоніський краєзнавчий музей імені М. Ф. Пономаренка – краєзнавчий музей у місті Золотоноші, Черкаської області, культурно-просвітницький осередок міста і району. Краєзнавчий музей у Золотоноші засновано 1960 року на громадських засадах. Засновником і першим незмінним на протязі 18 років керівником музейного закладу був М. Ф. Пономаренко (1920–2010).

Вже за Незалежності, починаючи з 1992 року музей дістав сучасну назву – Золотоніський краєзнавчий музей.

На початку 2010 року Золотоніському краєзнавчому музею було присвоєно ім'я видатного земляка, краєзнавця та першого директора музею М. Ф. Пономаренка.

У 2000-х роках за тривалого директорства (1991–2017) Кулик Валентини Василівни музейний заклад був підпорядкований Золотоніській міській раді, отже мав комунальну форму власності, нині (2018) – державний музей. Від 2018 року директоркою музею є В. М. Ямборська.

У Золотоніському краєзнавчому музеї імені М. Ф. Пономаренка діє 5 кімнат з різними експозиціями, шоста готується. Найпершою відкрилася кімната бойової слави «Спадщина». Також діють зали природнича, історична, присвячена культурному розвитку Золотоноші й Золотоніського району, етнографічна тощо. У останній, зокрема, створено експозицію, що відтворює давню селянську хату. Етнографічна колекція музею, зокрема, демонструє зв'язки Золотоніщини з історичною Полтавщиною. Тут є справжня піч (знайшли майстра, що склав за 2,5 тисячі гривень спонсорських грошей), на печі – колиска, на бильцях датована 1937 роком, а глечикам і макітрам, вочевидь, за сотню років.

Нині у музеї зберігається 8357 одиниць зберігання основного і 5675 допоміжного фондів. Серед унікальних музейних експонатів – Священне Євангеліє (1771), Мінея загальна (1774), Священне Євангеліє (1801), Мінея (1904). У природничому відділі музею зберігаються кам'яні зернотерки та зуби мамонта, в історичному – козацькі люльки і гарматні ядра, предмети побуту, експонати, пов'язані з життям і діяльністю Т. Шевченка, М. Максимовича, Г. Сковороди, І. Котляревського, видатних уродженців Золотоніщини, діє бібліографічний

куточок засновника закладу, ім'я якого він носить, - М. Ф. Пономаренка, фотокартки, документи, спогади очевидців голодомору 1932–1933 років, учасників II-ї світової війни, ліквідаторів аварії на ЧАЕС, твори художників В. Дрючила, А. Швидкого, І. Шиша.

Музейний заклад здійснює активну участь в організації виставок з нагоди визначних дат і подій. Його працівники проводять зустрічі з відомими земляками, музейні уроки. Серед екскурсій – «Культура і побут нашого краю», «Рідне місто моє», «У ріднім краї цвітуть рушники», «Перші поселення на території краю», «Моя земля – земля моїх батьків», «Художники нашого краю», «Рідкісні рослини і заповідники Черкащини», «Видатні люди Золотоніщини ХІХ ст.», «Легенди про виникнення нашого міста», «Шевченко – художник», «Визволення Золотоніщини від нацистських загарбників», «Шевченко і наш край».

Музей ДП «Зладотар» (м. Золотоноша). Музей створений при зернопереробному держпідприємстві «Зладотар» в Золотоноші, Черкаської області. Відкриття музею відбулося 23 лютого 2010 року. Музей ДП «Зладотар» створений для інформування відвідувачів про трудові досягнення однойменного великого держпідприємства з переробки зерна. ДП «Зладотар» – це велике держпідприємство, яке займається збором, зберігання і переробкою олійних і зернових культур. Виробляє борошно, комбікорми, висівки, експортує продукцію по всій Україні. У музеї зберігаються грамоти, дипломи, фотографії та інші документи, що підтверджують досягнення підприємства в різні роки його функціонування.

Коврайський музей Г. С. Сковороди. Григорій Савич Сковорода – видатний український філософ-гуманіст, просвітитель і поет, творча постать якого ось уже більш ніж 200 років привертає до себе увагу широкого кола науковців, письменників, художників, скульпторів, кіномитців тощо. Не залишаються осторонь і вітчизняні фахівці музейної справи. Уперше музейні фахівці до вшанування імені відомого філософа звернулися на початку ХХ століття. У 1919 році в Харкові було відкрито Центральний художньо-історичний.

Музей імені Г. С. Сковороди створений на хвилі націоналізації історико-культурних цінностей та реорганізації музейних закладів міста після революційних подій 1917 році. Основу його експозиції склали колекції найбільших музеїв міста, зокрема, університетського. Музею красних мистецтв та старожитностей, міського художньо-промислового музею, Етнографічного музею Історико-філологічного Товариства та інші, а також націоналізованих приватних колекцій. Згодом, у січні 1920 р., на базі даної установи був створений Музей Слобідської України як музей історичного профілю. У 1922 року з нагоди святкування 200-річчя від дня народження Григорія Сковороди музею було присвоєно ім'я славетного філософа і просвітника. Ініціатором створення музею став відомий український філолог, фольклорист, етнограф,

музеєзнавець, академік М. Ф. Сумцов. До організації музею також доклали свої зусилля академік Д. І. Багалій та професор К. Д. Зеленін.

Фундатор новоствореного музею та перший його директор (1920–1922) Микола Федорович Сумцов глибоко цінував, вивчав і популяризував життя і діяльність Г. С. Сковороди. Його сквородинознавчі дослідження розпочалися наприкінці 1870-х роках. Саме він у 1886 році опублікував цінне біографічне джерело «Жизнь Григория Сковороды» М. І. Ковалинського. М. Ф. Сумцов у власних дослідженнях відзначав тісний зв'язок Сковороди з українською культурою, а як вчений-фольклорист розкривав у низці студій народні джерела творчості мандрованого філософа. Отже, М. Ф. Сумцов переконливо розкривав і розумів органічний зв'язок Сковороди з Україною, нашим народом, історією та культурою. Ці напрямки були визначальними в основі завдань музею і тому присвоєння музеєві імені Г. Сковороди було логічним і зрозумілим. В збиральній та освітній діяльності його працівники надавали особливе значення пам'яткам і матеріал, присвяченим філософові-письменникові.

Відкривав експозицію історичний відділ, експонати якого представляли далеке минуле Слобожанщини. Саме у цьому відділі було облаштовано куточок Г. С. Сковороди. Експонувалося декілька портретів філософа, вітрини з книжками того часу та книжки Харківського колегіумі, де викладав Сковорода. У цьому відділі були розташовані картини, що відображали краєвиди Харкова часів Сковороди.

На початку 1930-х років Музей Слобідської України було перейменовано на історичний, докорінно змінилася його структура, було оновлено кадровий склад співробітників. Значну частину художньої колекції було передано до Української художньої галереї.

Наступним щаблем музейної Сковородіани став 1972 рік, коли, за рішенням ЮНЕСКО, в 134-х країнах світу відзначалося 250-річчя від дня народження геніального філософа. Перед Всесвітньою Радою Миру було порушено питання про вшанування особи і доробку великого українського просвітителя XVIII століття на всій планеті. В колишньому СРСР з цієї нагоди було створено Всесоюзний та Республіканський ювілейні комітети, а також районні ювілейні комісії в Чорнухах, Золочеві, Лохвиці та Переяславі-Хмельницькому. Серед низки різноманітних заходів, приурочених до відзначення важливої дати, в Україні було відкрито чотири музеї, присвячені життю і творчості письменника, педагога і філософа – літературно-меморіальний музей Г. Сковороди на батьківщині філософа в смт. Чорнухи, Полтавської області, Меморіальний музей Григорія Сковороди в м. Переяславі-Хмельницькому, Літературно-меморіальний музей Г. Сковороди в с. Сковородинці, Золочівського району, Харківської області та Літературно-краєзнавчий музей Григорія Сковороди в Каврайському навчально-виховному комплексі Золотоніського району, Черкаської області [78].

Музей родини Максимовичів. Народився Михайло Олександрович 3 вересня 1804 році (за кілька місяців до відкриття першого університету – Харківського – на українських землях, що входили до складу Російської імперії) в дворянській родині на хуторі Тимківщини (поблизу села Богуславець) Золотоніського повіту Полтавської губернії (тепер – Черкаська область). Рід Максимовичів у гетьманські часи входив до кола козацьких старшинських домів і походив від Максима Васильківського, який жив у другій половині XVII столітті в Києві, на Печерську, і прозивався Печерським.

Після закінчення природничого відділення гімназії у Новгороді-Сіверському, в 1823 році М. Максимовича залишили при університеті для наукової і викладацької роботи. М. Максимович, прагнучи до синтезу біології і шеллінгіанської натурфілософії, став одним із перших учених-еволюціоністів Росії. До 30 років життя М. Максимович цілком сформувався як учений-універсал. У Москві, Петербурзі й Києві він уже мав солідну репутацію дослідника і викладача, який брав безпосередню участь у роботі зі створення Київського університету. Тому не дивує, що саме його обрали першим ректором.

Переїхавши до Києва, М. Максимович одразу став до організації наукової праці. У 1834 році при університеті під його керівництвом був створений тимчасовий комітет для дослідження старожитностей, до роботи в якому були залучені чи не всі київські дослідники старовини, зокрема М. Берлинський (автор першої «Історії Києва»), С. Зенович, Г. Данилович, С. Орнатський, В. Цих. Результатом роботи цього комітету стало створення при університеті святого Володимира у 1837 році музею старожитностей. Де збирали і зберігали археологічні колекції, інтенсивно поповнювані кожного року. Сам М. Максимович неодноразово брав участь в археологічних розкопках рідного краю.

М. Максимович чудово знав стародруки і давньоруські документи, тому переконливо й обґрунтовано довів безперервність розвитку від давньоруських часів до сучасної України, що пізніше, на ширшій джерелознавчій базі, повторив у своїй докторській дисертації М. Грушевський.

Музей історії села Піщане. Залишки човна знайшли у травні 1961 році робітники торфопідприємства під час розробки торфовища в долині р. Супій, лівої притоки Дніпра (у скіфський час річка була судноплавною), поряд із відомими бронзовими посудинами, що згодом демонструвалися на виставках у Франції, Австрії, Німеччині, Угорщині, Південної Кореї, США, Сінгапурі та Японії як шедеври еллінського торевичного мистецтва. Саме за бронзовими виробами (п'ять гідрій, три амфори, стамнос, дві сітули, три лутерії та кратер) дослідниця О. Д. Ганіна датувала залишки човна раннім залізним віком. Проте така дата є спірною.

Знайдений фрагмент має розміри 0,7×5 м. Це дно дубового човна-однодревки, на якому збереглися залишки двох сидінь. Носова частина була сильно пошкоджена під час виймання знахідки із торфу.

До виробу застосовано поетапну реєстрацію: склейка окремих частин у 1962 році та їх скріплення сучасними залізними гвіздками, згодом, із 1969 року дно дубового човна регулярно просочували спеціальним розчином задля консервації деревини.

Комунальний заклад «Чорнобаївський історико-краєзнавчий музей» – державний краєзнавчий музей смт. Чорнобаї, зібрання матеріалів і предметів з історії, побуту та культури Чорнобаївщини, філіал обласного краєзнавчого музею.

Краєзнавчий музей у Чорнобаї було створено у 1960-х роках, для відвідувачів заклад відкрився у 1969 році.

Нині (2000-ні) музей діє на правах філіалу Черкаського обласного краєзнавчого музею.

У 2006 році Чорнобаївський музей взяв участь у Всеукраїнській акції «Музейна подія 2006», у 2008-му – у конкурсі Фонду Посла США зі збереження історичних пам'яток.

Експозиція музею складається з 6 відділів і виставки голограм та картин, в яких знаходиться 1 115 експонатів.

Архівний підрозділ музею – фондосховище, де зберігається 3083 одиниці документів, у тому числі 523 – писемні, 2557 – фото і 3 – фотодокументи.

Працівники Чорнобаївського краєзнавчого музею стали лауреатами Всеукраїнської історико-етнографічної експозиції «Україна вишивана» за дослідницько-пошуковий проект «Мережаний світ Чорнобаївщини», вони підготували та розробили проект реставрації кінного двору князів Кантакузіних-Сперанських та видавництва книги князя М. М. Кантакузіна-Сперанського «Сага про Кантакузіних» [44].

Літературно-меморіальний музей М. Старицького (с. Кліщинці). Музей, присвячений пам'яті видатного українського письменника, поета, драматурга, автора першого українського професійного театру, громадського діяча Михайла Старицького (1840–1904) був відкритий в його рідному селі Кліщинці 11 березня 1983 року.

Будинок, в якому народився Михайло Старицький, не зберігся. Він, як і все старе село Кліщинці, похований водами Кременчуцького водосховища. Експозиція музею розгорнута в спеціально побудованому будинку. Серед експонатів надано макет садиби Старицьких, відтворений народним умільцем Яковом Власенко з особистих спогадів письменника про своє дитинство. Михайло був нащадком старого дворянського роду Старицьких і роду Лисенко – нащадків козацької старшини часів Богдана Хмельницького. По смерті батьків хлопчик виховувався в родині двоюрідного дядька за материнською лінією Віталія Лисенка – батька майбутнього видатного українського композитора Миколи Лисенка. Михайло і Микола були друзями. В експозиції музею відображений весь життєвий шлях Михайла Старицького: дитячі роки в селі, навчання в Полтавській гімназії, а потім в Київському університеті. Головну увагу музеєм віддано становленню та розвитку Старицького як письменника і драматурга. Для огляду надані фотокопії літературних творів автора, гастрольні афіші театру, яким він керував. Є в музеї і збережені особисті речі родини Старицьких, експонати, що розповідають про останні роки життя письменника в Києві, про непопулярність його п'єс, що виконуються в наші дні відомими театрами країни. У 2000 році заснована літературно-мистецька премія імені Михайла Старицького, яка щороку вручається на батьківщині письменника.

Музей історії села Красенівка імені Піддубного (с. Красенівка).

У 1991 році відкрито музей села Красенівка, яка стала Батьківщиною для богатиря-спортсмена Івана Максимовича Піддубного. Щорічно за декілька днів до кінця серпня до будівлі музею з усією Україною з'їжджаються силачі на свято-турнір, присвячений знаменитому борцю-професіоналу [63].

Історико-етнографічний музей-заповідник «Козацькі землі України» (с. Вереміївка).

В 2004 році уродженець с. Вереміївка, мистецтвознавець і художник, лауреат Національної премії України імені Т. Шевченка, В. В. Недяк юридично зареєстрував приватний історико-етнографічний музей «Козацькі землі України», створив

проект, за основу якого взято твір Миколи Васильовича Гоголя «Тарас Бульба». З 2006 році В. Недяк розпочав активно будувати історико-етнографічний музейний комплекс-скансен «Хутір козацького полковника Тараса Бульби» та «Чумацький постій Хведора Мигалья» (місцевий житель, чумацький отаман, портрет якого намалював худ. Порфирій Мартинович у кінці 70-х років XIX ст.). На 25 га землі в своєму рідному с. Вереміївка (колишнє сотенне козацьке містечко), при гетьмані Б. Хмельницькому. Скансен розташований просто неба за 500 м від села, в той місцині, де в давнину зупинялися чумацькі мажі та збирались у велику валку, і потім вирушали у Крим із зерном. Збудовано велику кам'яницю під полкову скарбницю у стилі козацького бароко початку XVIII ст., 800 м², де буде головний корпус музею, в якому зберігатись та експонуватись козацькі скарби – музейні артефакти.

В пошуках експонатів В. В. Недяк об'їздив різні регіони України, від Волині й Карпат до Полтавщини й Запоріжжя, щоб експозиція в повній мірі відображала картину козацького світу. У музеї зібрана велика кількість експонатів: понад дві тисячі зразків старовинного одягу, чотири тисячі рушників, скатертини, десятки вовняних килимів, тисячі предметів побуту, зібрання народної дерев'яної сакральної скульптури, хрести, свічники, чимало меблів, сотні народних картин, ікон, розписані й різьблені скрині й мисники, близько півтори сотні мережаних ярем, десятки возів і возиків, до півсотні човнів-довбанок, кінська зброя, козацька зброя, коралі й дукачі, стародруки, давні козацькі карти України, кам'яні баби, жорна.

Згідно концепції музею, розробленої В. Недяком та його проектом, музейний архітектурно-етнографічний комплекс створюється як модель живого козацького хутора, де можна буде відчутися минулу козацьку епоху. Садиба Тараса Бульби буде одним із привабливих архаїчних куточків скансена. Сам комплекс музею складатиметься з 15 дворів. Серед них – двір чумацького отамана з Вереміївки Хведора Мигалья, хата козака Грицька Гончара та садиба батьків гайдамацького отамана – ватажка Коліївщини Семена Неживого. Це єдиний в Україні музей, де знаходяться «живі» експонати: планується поселити тут кілька сімей, що повинні жити за старовинними звичаями та побутом. В козацьких та чумацьких дворах зможуть зупинятись і проживати відвідувачі музею. На території музею постійно працюватимуть конюхи, бондарі, мірошники, ковалі, гончарі, пасічники, та будуть навідуватись знахарі.

На територію музею-скансена «Хутір Тараса Бульби» вже перенесено й реставровано сім вереміївських дерев'яних комор, чотири малі комори (5×4 м), одна середня (6×5 м), одна велика на два входи і виходи (24×10 м) середини і кінця XIX ст., викопано

глибоку криницю 50 м, вимурувані з природного каменю льохи під хату Тараса Бульби 180 м². Поряд збудовані – стайні: для волів, буйволів, і конюшні для коней, жеребців, дубові вівчарні і хліви для кіз, овець, повітка на 10 голів корів, друга конюшня під 10–12 голів племінних кобил, збудовано великий дубовий саж для собак. Коні, корови, буйволи, кози, вівці, дикі кролі, качки, кури, перепілки, куріпки, фазани, цесарки – це все живі експонати музею-скансену. На територію музею вже перенесено чотири діючі вітряні млини ХІХ ст.

Споруди плетені з лози, обмазані глиною з житньою соломою й вкриті очеретом. Всі будівлі зводяться за давньою оригінальною технологією для того, щоб максимально точно відтворити архітектуру характерних будівельних матеріалів минулого часу та колорит козацької доби. В. В. Недяк простудіював різноманітні джерела та власноруч малює ескізи

споруд. Потім над малюнком працюють архітектори та майстри.

За хутором серед степової ковили стоять величаві дерев'яні відреставровані та діючі вітряні млини, і ще один відновлюється, які 2003-2005 рр. було придбано, перевезено та встановлено, з проведенням реставраційних робіт: 1-й – шестикрилий вітряний млин Кліщенський (з старого хутора Матвійовка на Сулі, 1896 р.), 2-й – восьмикрилий вітряний «Вереміївський» млин (з старого містечка Єреміївки, з кутка Запіски, 1909 р.), 4-й вітряк перенесено із старого села Лящівка.

В перспективі заплановано реконструювати Вереміївську Січ, храми Божої Матері й Святого Миколая, мури й вежі, курені запорожців. Тут стоятиме музей-корчма козацької та чумацької їжі на 200 осіб, півтора десятка хатинок-осель. На тлі постійної експозиції в заповіднику «Козацькі землі України» відбуватимуться виставки музейних і приватних колекцій, проводитимуться наукові історичні та мистецькі конференції, художні пленери, фестивалі етнічної музики, ярмарка образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. Ці музеї кожен охочий матиме змогу пожити кілька днів, поринути в життя й побут козаків, підкувати коня, запрягти волів у мажі, з'їздити волами до млина, змолоти борошно й випекти хліб у печі за стародавніми рецептами [62].

ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ

Будинок чоловічої гімназії. Збудовано у 1910 році за проектом техника Золотоніського земства архітектора А. Ф. Балавенського. У 1943 році німці спалили приміщення. У 1957 році приміщення відбудовано. З 1910 по 1919 рік тут була чоловіча гімназія. В 1911 році вступив на навчання С. Д. Складенко.

Будинок двоповерховий. Розміри –49×33×11,5. Фундамент бетонний. Стіни і перегородки цегляні. Дах вкритий шифером. Вікна стулкові, арочного типу. По фасаді між вікнами виступають колони.

Будинок жіночої гімназії. Збудовано у 1902 році за проектом техника Золотоніського земства архітектора А. Ф. Балавенського. З 1904 по 1920 рр. тут існувала гімназія. Після ліквідації гімназії будівля була передана під школою №1, яка знаходилась в ній до самої війни. Під час Другої світової війни в стінах школи знаходилась жандармерія.

Після війни приміщення було відбудоване і із 1948 року почала функціонувати технічна школа. Будинок двоповерховий, фундамент бетонний. Стіни і перегородки цегляні. Стіни обкладені облицювальною плиткою.

Будинок аптеки Вербицького. Збудовано у 1908 році за проектом техника Золотоніського земства архітектора А. Ф. Балавенського. Будинок належав М. Г. Вербицькому, який на першому поверсі мав приватну аптеку, а на другому мешкав сім'єю. Будинок двоповерховий, фундамент бетонний. Стіни і перегородки цегляні на вапному розчині. У 1963 році

був перекритий шифером.

Приміщення театру Маринича-Яковенка.

Збудовано у 1910 році за проектом техника Золотоніського земства архітектора А. Ф. Балавенського.

На сцені театру почала свою сценічну діяльність народна артистка СРСР Н. М. Ужвій. Нині – районний будинок культури.

Будинок Золотоніського земства. Збудовано у 1909–1911 рр. за проектом техника Золотоніського земства архітектора А. Ф. Балавенського. До 1918 року це був будинок земських повітових зборів. З 1919 року – повітовий військово революційний комітет. З 1920 року виконком Золотоніської районної ради депутатів.

Будинок двоповерховий, фундамент бетонний. Стіни і перегородки цегляні. Дах покритий шифером. На фасадній стороні другого поверху стулкове вікно арочного типу.

Пам'ятник Тарасу Шевченку. Відкрито 20 липня 1993 року. Архітектор – А. О. Гайдученя. Скульптор – П. Ф. Мовчун. Пам'ятник являє собою бронзову фігуру встановлену на гранітному постаменті на площі при вході в парк культури та відпочинку імені Шевченка. Фігура виконана з бронзи. Висота 3,45 м. Постамент гранітний з полірованих блоків висотою 1,55 м. Загальна висота 5 м.

Пам'ятник загиблим воїнам і громадянам. Скульптор: Борис Павлович Микитенко. Архітектори: Ігор Сидорович Ланько, Олександр Станіславович Ренькас, Олексій Іванович Заваров. Будівельник: Київське творчо-виробниче об'єднання «Художник» та трудові колективи міста та району.

Відкрито 9 травня 1988 року. Являє собою багатофігурну композицію, встановлену на земельному кургані в центрі парку поряд з братськими могилами радянських воїнів та закатованих фашистами громадян, яка увічнює нескореність духу радянського народу в роки Другої світової війни. Скульптурна композиція виконана з сірого граніту Старобабанського кар'єру. Її висота – 9,7 м., розміри фігури – 5,2 м., загальна висота пам'ятника – 12,7 м. Збудовано згідно Наказу Міністерства культури УРСР від 24 квітня 1988 року №135.

Пам'ятник Дмитру Неверовському. Відкрито 30 жовтня 1996 року. Являє собою бронзове погруддя встановлене на гранітному постаменті. Виконане з бронзи висотою 1,17 м.

Постамент виготовлений у вигляді зрізаної піраміди з сірого граніту висотою 2,45 м. Загальна висота 3,62 м.

Дмитро Неверовський – генерал-лейтенант, видатний полководець французько-російської війни 1812–1814 рр. Був командувачем 27-ї дивізії котра відзначилася у багатьох боях. Загинув 1 листопада 1813 року під Лейпцигом.

Пам'ятник ліквідаторам аварії на ЧАЕС. Встановлений 14 грудня 2007 року. Місце розташування – Меморіальний парк. Виконаний з чорного каменю габро.

Автор – голова спілки Чорнобильців Микола Регурецький.

Пам'ятний знак Жертвам голодомору. З нагоди відзначення 60-річчя Голодомору на міському кладовищі було встановлено гранітну плиту в пам'ять про жертви того періоду. Відкрито у вересні 1993 року. У 2002 році із міського цвинтаря пам'ятний знак перенесений до меморіального парку міста.

Пам'ятник воїнам-інтернаціоналістам. Встановлений 3 листопада 2006 року. Місце розташування – Меморіальний парк. На постаменті з граніту – бронзова скульптура. Ініціатори створення пам'ятника – Золотоніська міськрайонні спілка ветеранів Афганістану. Автор Георгій Чуєнко.

Пам'ятний знак «Танк-Т-34». Архітектор: М. Ф. Кириленко. Танк (бортовий номер 239) на честь воїнів-визволителів знаходиться на розі вулиць Шевченка та Черкаська. Встановлено на залізобетонному постаменті. Форми зрізаної піраміди встановлено в 1976 році. На фасаді постаменту накладними літерами напис: «Нынешнее и грядущие поколения всегда будут преклонятся перед силой духа нашего народа, перед доблестью воинов Советской армии». Постамент облицьований гранітною плиткою. Розміри постаменту 3,8×7,2×3 м.

Братська могила радянських воїнів. Встановлено у 1950 році на розі вулиць Миколаївська та Шевченка. Пам'ятник (скульптура воїна на повний зріст) розташований на штучному підвищенні й обгороджений залізною огорожею. Даних про загиблих і кількість похованих немає.

Братська могила радянських воїнів. Пам'ятник встановлено у 1965 році на міському кладовищі. Місце розташування: вулиця Монастирська. Виготовлений з гіпсу та цегли. На плитках викарбувані імена загиблих.

Братська могила радянських воїнів. Могила розташована при виїзді з хутора Згар, біля траси Київ-Дніпропетровськ на горі. Утворилась в результаті перезахоронення останків воїнів Радянської армії з братських та індивідуальних могил в селах Хрести, Деньги, Кропивна і Макіївка.

У ній поховано 5 сержантів і 87 солдатів. На могилі фігурний пам'ятник. Обгороджена металевою огорожею.

Пам'ятний знак розстріляних єврейських громадян.

Місце розташування: пагорб на об'їзній дорозі біля хутора Ярки, 1.5 км від Золотоноші.

Побудовано у 1996 році. Автор: Я. Л. Брагінський – член товариства єврейської культури. На стелі з червоного мармуру встановлена менора (семисвічник). У районі урочища Ярки 22 листопада 1941 року було розстріляно близько 3800 євреїв.

Пам'ятник О. М. Баху. Автор: вчитель школи-інтернату П. О. Швидкий. Скульптура виготовлена в майстерні Золотоніської школи-інтернату. Відкрито 22 грудня 1967 року на честь 110-річчя з дня народження вченого. Спочатку стояв у сквері імені Баха, а потім перенесений на подвір'я школи №5. Бюст встановлено на постамент, що має форму чотиригранного прямокутника. Скульптура з тонованого гіпсу.

на постамент, що має форму чотиригранного прямокутника. Скульптура з тонованого гіпсу.

Городище на околиці хутора Ярки. У Х–ХІІІ столітті було укріплене поселення руського племені полян. Під час монголо-татарської навали 1239 року городище зруйноване. Має мисоподібну форму. З трьох боків обмежене крутими схилами, а з четвертої – майже зруйнованим валом. Городище розорюється, внаслідок чого руйнується культурний шар та укріплення. Довжина – 300 м., ширина – 100 м., висота валу – о, 5 м.

Меморіальна дошка на фасадній стіні БДЮТ. У 1962 році на фасадній стіні встановлено мармурову дошку з написом: «Тут у 1911 – 1919 роках навчався видатний український письменник Семен Дмитрович Скляренко 26.09.1901 – 7,031962 рр.» Розміри меморіальної дошки 0,62×0,06×0,4 м.

Меморіальна дошка на будинку О. П. Бараннікова. Встановлена на будинку, де жив вчений – індолог, академік АН СРСР О. П. Баранніков. Адреса – вулиця Січова, 49. Олексій Баранніков – сходознавець-індолог, кандидат філологічних наук (1935, без захисту), професор (1923), Академік наук СРСР (1938).

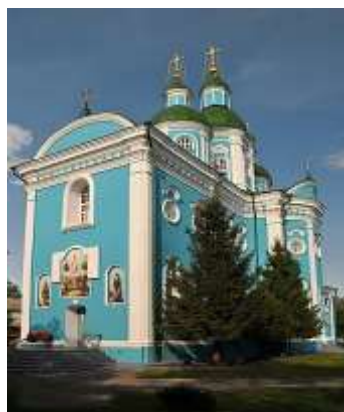
Барельєф генерала Обухова. Відкрито 23 вересня 1991 року. Місце знаходження – міськрайонний центр зайнятості. Віктор Обухов в роки Другої світової війни – командир 26-й танкової дивізії, командир 3-го гвардійного механізованого корпусу. За вміле керівництво частинами корпусу Обхову 4 липня 1944 року присвоїли звання Героя.

Меморіальна дошка на лікєро-горілчаному заводі. В 1941 році на Золотоніському ЛГЗ випускались пляшки з про танковою запалювальною сумішшю, якими постачався Південно-Західний фронт. У пам'ять про це на фасаді адмінбудинку встановлено меморіальну дошку. Місце розташування: вулиця Січова.

Пам'ятник Тарасу Шевченку на подвір'ї Комунального закладу «Золотоніська санаторна школа Черкаської обласної ради». Гіпсоване погруддя встановлено на чотирикутному постаменті. Встановлено на подвір'ї санаторної школи-інтернат.

САКРАЛЬНІ ОБ'ЄКТИ: ЦЕРКВИ, МОНАСТИРІ, СОБОРИ, ХРАМИ

Покровський Красногирський жіночий монастир УПЦ (МП) – православна обитель розташована на Черкащині, поблизу міста Золотоноші. Належить до Черкаської єпархії УПЦ (МП).

За переказами, відлюдне життя в Красногир'ї на місці майбутнього монастиря започаткував чернець із Константинополя приблизно наприкінці XVI – на початку XVII століття. Йому в сні явилась Цариця Небесна, повеліла відправитись на Руську землю та вказала місце майбутнього монастиря в горі біля

Золотоноші. Першою обителлю візантійського ченця стала викопана ним самим печера. Невдовзі про монаха стало відомо господарю тієї землі – козаку Вану Щebetу-Слюжці, який вирішив перетворити Красну гірку, як називали її місцеві мешканці, в гору Божу – заснувати тут святу обитель. Ця вість недовзі облетіла навколишні села і до першого поселенця стали приєднуватися охочі присвятити своє життя Богу.

Із часом благочестива братія збудувати перший храм із верболозу на честь великомученика Георгія Переможця. Але простояла ця церква недовго. Новий храм вистроїли козаки, який також назвали на честь святого Георгія. У 1680 – 1687 роках був побудований. Покровський дерев'яний теплий храм. Нинішній кам'яний Покровський храм був побудований у 1859 році, при ігуменії Анатолії І. Кам'яний Спасо-Преображенський собор був побудований у 1767 – 1771 роках за проектом українського архітектора Івана Григоровича-Барського за кошти святителя Софронія, єпископа Іркутського.

За переказами, першим ігуменом монастиря був отець Іосиф (Григорович). Монастирський синодик зберіг імені і інших ігуменів: Іоїль, Гавріїл, Рафаїл, Герман, Дамаскін, Досіфей. Останнім настоятелем був архімандрит Іоїль.

Красногірський монастир залишався чоловічим до кінця XVIII століття.

Засновані українським козацтвом монастирі були не лише твердинею віри православної, а й осередками вченості, мудрості та джерелом знань, у тому числі й у військовій сфері. Саме монастирі зберігали й поширювали козацьку військову науку. Виконували козацькі монастирі й ряд інших функцій – кожна така свята обитель була водночас і фортецю, і шпиталем для поранених та хворих, і притулок для старих німечних козаків. Саме тому, поневоливши Україну, російський царат не міг миритися з існуванням козацьких монастирів. Їх закривали, а багато з них із часом перетворили на жіночі – менш небезпечні для нових московських господарів. Така ж доля спіткала й Красногірську обитель.

У 1786 році, після виходу ряду царських указів про секуляризацію монастирських земель і скорочення числа монахів, Красногірський монастир був виведений зі штату монастирів. Але вже в 1790 році Указом Святійшого Синоду на його місце було переведено Київський Іоанно-Богословський дівичий монастирю. З тих пір обитель існує, як жіноча.

Першою настоятелькою Красногірського монастиря була ігуменія Макрина (1789 – 1795), потім монастирем керували ігумені Стефанида, Феодотія, Тавіфа, Варсонофія, Клеопатра, Анатолія І, Анатолія ІІ, Олімпіада, Ангеліна і Нонна. Ігуменія Нонна залишила по собі особливу пам'ять. Дякуючи її високим духовним якостям, роки її настоятельства (1900 – 1917) рахуються часами найбільшого розквіту обителі. За час її керівництва кількість послушниць зросла до 750-ти. Після її смерті і до його закриття радянською владою монастирем керувала ігуменія Леонілла.

1922 року більшовики пограбували й закрили Красногірський монастир, вигнавши понад 700 черниць та послушниць. На території обителі

розташувався інвалідний будинок, а всі святині були передані до Черкаського міського музею.

Вигляд монастиря. Малюнок початку ХХ сторіччя.

Руїни Спасо-Преображенського собору. Радянська доба.

Відновлення монастиря збіглося з початком війни з нацистською Німеччиною, у листопаді 1941 року. В обителі тоді було близько півтора десятка черниць, які заробляли собі на прожиття тим, що наймалися на важку поденну роботу до селян із Бакаївки та Антипівки. Значне поповнення черниць відбулося на початку 60-х років ХХ століття, під час чергової хвилі гонінь на церкву. З ліквідованих монастирів сестри сходилися в Красногірський, закривати який влада не стала. Відтоді інокіні обителі безперервно звершують тут свій чернечний подвиг.

Починаючи з 1941 року, монастирем керувати ігумені: Анатолія (1941 – 1947), Філадельфа (1947 – 1961), Євфалія (1961 – 1962), Лідія (1962 – 1968), Іларія (1969 – 1989), Августи (1990 – 1996). З січня 1997 року настоятелькою Красногірського монастиря є ігуменя Агнія (Міняйло).

Свято-Троїцька церква – храм Черкаської єпархії Української Православної церкви 9 МП) у селі Гельмязові, Золотоніського району, Черкаської області, пам'ятка архітектури національного значення. Троїцьку церкву збудували на кошти місцевого заможного козака Федора Савенка у 1841 році. Будували церкву за проектом відомого архітектора Василя Стасова.

У радянський час культова споруда використовувалась не за призначенням.

Уперше церкву відреставрували у 1987 році, за деякий час культову споруду відремонтували вдруге.

Троїцьку церкву збудували в стилі пізнього неокласицизму. Храм – цегляний хрестоподібний в плані і з одним куполом. Головним є західний фасад церкви, який оформлений портиком з чотирьох колон тосканського ордера, над фасадом височіє дзвіниця. Аналогічними портиками також акцентовані центральні частини південного і північного фасаду, які завершуються трикутними фронтонами.

На стінах церкви ще збереглися елементи монументального живопису.

Дерев'яна Параскевська церква (с. Антипівка, 1890 р.). Село Антипівка розташоване північніше Золотоноші біля автотраси Золотоноша-Драбів. Центр сільської ради. Кількість населення – 1070 осіб. До села від траси веде бруківка (є лише одна двохсотметрова ділянка вкрита асфальтом). В центрі стоїть ще один зразок єпархіальної архітектури – церква Святої

Параскеви (1890 р.). Навіть не зважаючи на свою «типовість» будівля дуже цікава, зокрема різьбленими карнизами та напівкруглими прибудованими до приділів, які ніде більше не зустрічаються (щось на зразок хатніх сіней). На церковному дворіщі якимось дивом зберігся кам'яний козацький хрест.

Зараз антипівська церква перебуває у гарному стані, хоча кажуть, що кілька років тому вона стояла дещо занедбаною, особливою це стосувалося зарослого бур'янами подвіря.

Свято-троїцька церква – дерев'яна церква в селі Драбівці, Золотоніського району, Черкаської області. Пам'ятка національного значення. Побудована у XVIII столітті. З кінця XVIII століття церква належала Російській православної церкви, нині – це діючий храм Української православної церкви Московського патріархату.

Церкву тричі переносили з місця на місце, остаточно – у 1905 році, неодноразово перебудовували. Під час останньої реставрації 1989 – 1990 років, їй надали, наскільки це можливо, первісного вигляду – якщо не рахувати мурованої ризниці, а також нетрадиційного для дерев'яної архітектури Середнього Подніпров'я гонтового покриття. Це пояснюється тим, що проект реставрації розробили львівські фахівці з інституту «Укрзахідпроектреставрація». В інтер'єрі церкви зберігся стінопис XIX століття.

Церква була побудована в 1764 – 1765 роках як традиційна тризрубна одноверха, з восьмигранним центральним зрубом та шестигранним вівтарем і бабинцем. Проте, до нашого часу споруда дійшла в спотвореному вигляді, внаслідок великої перебудови у 1864 році, що була пов'язана з необхідністю збільшити церкву – вона була підігнана до взірців типових так званих єпархіальних церков, що будувались у другій половині XIX століття за шістьма проектами, затвердженими синодом у 1841 році. До північної і південної стін наві приставили бічні крила, вирубавши в стінах прямокутні прорізи. Добудовуючи дзвіницю зрубали західну, південно-західну та північно-західну стіни бабинця. Одночасно змінили форму склепіння у вівтарі, а у бабинці – на пласке перекриття. Кінцево церква була спотворена ще й зовнішнім декором, прибудовою портиків при вході в дзвіницю та бічних крил, ліквідацією граней вівтаря і піддашся, заміною форми дахів та бані. В цей час церква була ошальована.

В 1982 році на основі натурних обстежень та архівних даних авторським колективом у складі архітекторів І. Могитича, Г. Крук, Я. Швеця, за участю Н. Сліпченко (рецензент П. Жолтовський) розроблено ескізний проект реставрації пам'ятки, яким передбачено повернути пам'ятці первісний вигляд.

У 1990 році бригадою Львівської реставраційної майстерні під бані), згідно з проектом і на сьогодні є чинною.

Троїцька церква у с. Драбівці, Золотоніського району, Черкаської області збудована у 1764–1765 р. У цьому селі знаходилися дві дерев'яні церкви XVIII ст. – Троїцька і Миколаївська. Тепер одна з них, а саме – Миколаївська церква перенесена до скансена (музею під відкритим небом) у с. Стецівка, Черкаського району, а церква Святої Трійці залишилася у Драбівцях. Дерев'яна церква Святої Трійці – традиційна у плані, з восьмигранним центральним зрубом та шестигранним вівтарем і бабинцем. До центрального зрубу зі сходу прилягає п'ятистінка вівтарна частина з ризницею, а з північної, південної і західної сторін – квадратні зруби.

У 1864 році відбулася перебудова храму у Драбівцях, з метою збільшити церкву, це робилося для того, щоб наблизити її архітектуру до взірців типових єпархіальних церков, які споруджувалися у другій половині XIX ст., що призвело до втрати її первісного вигляду. Завдяки наявності вирубаних у стінах прямокутних прорізів північна і південна стіни нефу отримали бічні крила. Коли добудовували дзвіницю, яка прилягала до церкви із західної сторони, для цього вирішили зрубати західну стіну бабинця, а також змінити форму його склепіння на пласке перекриття. За допомогою притвору сакральна споруда зєднувалася з двоюрисною дзвіницею. Об'єм дзвіниці створював другу вертикальну вісь і надавав композиції динамічності. Церква втратила свій автентичний вигляд також внаслідок зовнішнього декору, прибудови портиків при вході до дзвіниці та наявності бічних крил, заміни форми дахів і бані. Внаслідок перебудови у храмі з'явилися елементи класицизму, які втілені у його об'ємно-просторовій структурі та декоративному оформленні. Класицизм, насамперед, простежується у чотирьохколонних портиках з трикутними фронтами, які акцентують північний, південний і західний фасади, а також – розлогих карнизах та інтер'єрі.

У 1982 році архітектори Г. Крук, І. Могитич та Я. Швець розробили план реставрації цієї сакральної споруди, відповідно до якого церкві мали повернути її автентичний (первісний) вигляд. Для цього вирішили розібрати усі добудови, відтворити баню, ліхтар, маківку, піддашся, а також – п'ятисхилі дахи над бабинцем і вівтарем. Тому власне у 1990 році працівники Львівської реставраційної майстерні під керівництвом Миколи Якимовича згідно з цим проектом відреставрували церкву (крім форми бані). Нетрадиційним для дерев'яної архітектури Середньої Подніпров'я залишилося гонтове покриття храму, а також – мурована ризниця.

Нині Свято-Троїцька церква у с. Драбівці, Золотоніського району, Черкаської області залишається типовим витвором народної дерев'яної архітектури XVIII ст., є діючим храмом Української православної церкви і охороняється державою.

Дерев'яна церква в с. Скориківка (XIX ст.).

Дорога від шляху в село не далека, але дуже погана і не має дороговказів. Тому без топографічної мапи села не дістатися.

Церква стоїть в центрі села на роздоріжжі, через дорогу від будинку культури і школи. Поряд за огорожею пам'ятник «Героям, які загинули в 1917 – 1945 рр.» і пам'ятний знак жертвам Голодомору.

Видно залишки старої дороги, що пролягала впритул до споруди через церковне подвір'я. Але тепер двір розширений і нова дорога його оминає. Зовні пофарбована давно, місцями фарба пооблуплювалася в сирих місцях і біля цегляного фундаменту.

Храм належить УПЦ МП. Церкву закрили у 1934 році для того, щоб влаштувати тут колгоспну комору. Подібно й до інших, з приходом окупаційної влади німців, її було знову освячено, хресним ходом з кадилом вигнано нечисть та колгоспних пацюків. Служба тривала аж до 1962-го, коли її знову закрили. Повторне вигнання пацюків відбулося аж 1991-го року, коли храм повернули православній громаді.

1.3.3. ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СФЕРА

Готелі Золотоніського району

Апарт-отель «Холідей» (Holiday).

Готель «Зоря» (Садовий проїзд, 2, м. Золотоноша).

Гостинний двір на хуторі Хрещатик (ВУЛИЦЯ Татояна, 26А, с. Хрещатик, Черкаська область).

Готель «Меридіан» (м. Золотоноша) [21].

Hotel Veles [21].

Міні-готель Кафе-бар «у Дідуся» [21].

База відпочинку «Щедра долина».

Готель «Золотоноша».

Готель «Селена» (с. Дахнівка).

Готель «Світязь» (с. Коробівка);

Корчма Вояж, мотель (м. Золотоноша).

В районі відсутні апартаменти, готелі на воді (ботелі), кемпінги, приватні квартири, хостели та котеджі містечка.

Hotel Star.

44 державних та 288 громадських музеїв. В області розташовані 77 пам'яток історії, архітектури та археології та 9 історико-культурних заповідників національного значення. У тому числі національного значення: пам'яток містобудування і архітектури – 56, пам'яток історії – 4, пам'яток монументального мистецтва – 1, пам'яток археології – 16 [15].

Ресторації – 6 (ресторанів – «Бістро пекаря», «Старий маяк», кафе-ресторан «Таверна», авто-гриль «Мисливець», «Калінка», «Chumak») і 46 об'єктів громадського харчування.

САДИБИ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ

База відпочинку «Щедра долина» (с. Піщане, Золотоніський район). Комплекс «Щедра Долина» знаходиться недалеко від села Піщане і являє собою досить мальовниче місце. Поруч з базою красивий лісовий масив і природні озера. Водиться: короп, білий амур, карась. Є можливість взяти в оренду вудку або спінінг.

Інші послуги:

- стоянка для автомобілів;
- альтанки, мангал (решітка гриль, шампура, дрова);
- проживання в бунгало або котеджах з комфортабельними номерами з усіма зручностями (супутникове ТБ, душ, туалет, кондиціонер, холодильник);
- проживання в окремому двохповерховому котеджі з трьома спальнями, вітальнею і кухнею;
- баня на дровах з виходом на ставок (більярд, кімната відпочинку, кухня, вітальня);
- спортивний майданчик для міні-футболу та волейболу, бадмінтон, настільний теніс, пейнтбол;
- прокат квадроциклів;
- Ресторан української кухні, а також екзотичні страви зі страуса.

ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНІ ТА САНІТАРНО-ЛІКУВАЛЬНІ ЗАКЛАДИ

База «Придніпровська»

База відпочинку «Придніпровська» розташована на території колишнього дитячого оздоровчого табору в селі Благодатне Золотоніського району Черкаської області. Вона знаходиться в екологічно чистому районі, в сосновому бору. До міста Черкаси всього 20 км, за 0,5 км знаходиться ринок, кафе. Тут є всі необхідні умови для активного відпочинку на свіжому повітрі. База відпочинку знаходиться під цілодобовою охороною. Тут можна не тільки цікаво і весело відпочити, оздоровитися, не тільки на пляжі, а й провести корпоратив або ж семінар на 15–30 осіб [3].

База відпочинку «Чайка» (с. Благодатне)

База відпочинку «Дніпровська затока» (с. Коробівка)

База відпочинку «Експедиція» (с. Коробівка)

1.3.4. АКТИВНИЙ ВІДПОЧИНОК У ЗОЛОТОНІСЬКО-ЧОРНОБАЇВСЬКІЙ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІЙ ЗОНІ

Мисливське господарство «Вільхівська дача», Золотоніський район
(хутові та копитні)

1.4.КОРСУНЬ-ШЕВЧЕНКІВСЬКА ТА ЗВЕНИГОРОДСЬКА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНА ЗОНА

(Звенигородський та Черкаський райони)

1.4.1. ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД

Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Алея княгині Лопухіної» – об'єкт природно-заповідного фонду місцевого значення. Розташований у Звенигородському районі Черкаської області, неподалік від села Квітки. До складу заказника входить урочище «Гончариха» (квартал 43, виділ 21 Корсунського лісництва ДП «Корсунь-Шевченківське лісове господарство»). Площа 1,6 га. Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва створено рішенням Черкаської обласної ради від 23.12.1998 р. №5-3. Установа, у віданні якої перебуває об'єкт – ДП «Корсунь-Шевченківське лісове господарство». У межах лісового урочища «Гончариха» розміщена алея старих дерев ялини та сосни Банкса [127].

Баня – заповідне урочище місцевого значення.

Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Петрушки. Площа – 1,7 га, статус отриманий у 2000 році.

Великий курган – геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Черкаського району Черкаської області, село Моринці. Площа – 0,15 га, статус отриманий у 2000 році.

Виграївський заказник – загальнозоологічний заказник місцевого значення в Україні.

Об'єкт природно-заповідного фонду Черкаської області. Розташований у Звенигородському районі Черкаської області, неподалік від села Виграїв. Площа 3521,8756 га. Статус присвоєно згідно з рішенням Черкаської обласної ради від 22.05.1990 року №95. Установа, у віданні якої перебуває об'єкт, – ДП «Корсунь-Шевченківське лісове господарство». До складу заказника входять квартали 16-21 – 238 га, квартали 27 – 19 га Корсунського лісництва, квартали 13-47 – 2189 га, квартали 48-113 га, квартали 12 – 50 га, квартали 50 – 41 на Виграївського лісництва, КСП ім. Хмельницького с. Виграїв, квартали 1-2 – 18 га, частина смт. Стеблів.

Статус присвоєно з метою охорони кількох частин лісового масиву на лівобережжі річки Рось. Тут водяться: Борсук європейський, лисиця звичайна, заєць сірий, лось звичайний, свиня дика, сарна європейська, вівірка звичайна, куріпка сіра, тощо. На території заказника охороняються ділянка широколистяного лісу природного та штучного походження. Біля днища яру розташована заболочена ділянка із вільховим лісом природного походження.

Вікове дерево верби – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Дацьки. Площа – 0,01 га, статус отриманий у 2000 році.

Вікове дерево липи звичайної – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Дацьки. Площа – 0,01 га, статус отриманий у 1998 році.

Вікове дерево ясена – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Квітки. Площа – 0,01 га, статус отриманий у 1998 році.

Вікові дерева груші – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Черкаського району Черкаської області, село Комарівка. Площа – 0,01 га, статус отриманий у 1998 році.

Вікові яблуні графа Енгельгарда – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Комарівка. Площа – 0,01 га, статус отриманий у 1998 році.

Гайдамацький дуб – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, Селищанське лісництво урочище Дідова гора. Площа – 0,1 га, статус отриманий у 1990 році.

Ганзик – заповідне урочище місцевого значення в Україні. Об'єкт розташований на території Черкаського району Черкаської області, біля села Моринці.

Площа 3,5 га, статус отриманий у 2000 році. Перебуває у віданні Моринської сільської ради.

В урочищі розташований витік річки Фоси, лівої притоки річки Рось.

Заповідне урочище «Гатки» – об’єкт природно-заповідного фонду місцевого значення. Розташований у Звенигородському районі Черкаської області, неподалік від села Квітки. До складу заказника входить водойма штучного походження на околиці села. Площа 1,6 га.

Заповідне урочище створене рішенням Черкаської обласної ради від 08.04.2000 р. №15-4. Установа, у віданні якої перебуває об’єкт – Квітчанська сільська рада. Водойма штучного походження. Утворений внаслідок загачення болота. Старожили села розповідають, що коли в Корсуні проклали залізницю і почав ходити потяг, жителі Квіток були певною мірою відгороджені від міста заболоченою балкою, через це дістатись до потягу було довго. Тоді, щоб скоротити шлях до Завадівського залізничного переїзду, селяни зробили через заболочену балку пересип – гать. Відтоді вся територія в околицях села у цей бік носить назву «Гатки».

Гора «Дівиця» – комплексна пам’ятка природи місцевого значення в Україні. Об’єкт розташований на території Черкаського району Черкаської області, за 3 км на північ від села Сахнівська.

Площа 11 га. Статус надано згідно з рішенням ОВК від 13.06.1975 року №288. Перебуває у віданні ДП «Корсунь-Шевченківське лісове господарство» (Сахнівське лісництво, кв. 13).

Гора «Пастушка» – комплексна пам’ятка природи місцевого значення в Україні. Об’єкт розташований на території Черкаського району Черкаської області, при північній околиці села Сахнівка.

Площа – 6, 41 га. Статус надано згідно з рішенням ОВК від 13.06.1975 року №288. Перебуває у віданні ДП «Корсунь-Шевченківське лісове господарство» (Сахнівське лісництво, кв. 31).

Гора Могура – геологічна пам’ятка природи місцевого значення. Об’єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Хильки. Площа – 2,9 га, статус отриманий у 2000 році.

Горіхова діброва – заповідне урочище місцевого значення. Об’єкт розташований на території Черкаського району Черкаської області, село Виграїв. Площа – 3,8 га, статус отриманий у 2000 році.

Дерево дуба – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Черкаського району Черкаської області, село Квітки. Площа – 0,01 га, статус отриманий у 1998 році.

Дерево липи – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Черкаського району Черкаської області, село Сидорівка. Площа – 0,01 га, статус отриманий у 1998 році.

Дерево липи звичайної – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Квітки.

Дерево ялини звичайної – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, квартал 58 Корсунського лісництва, урочище Гончариха. Площа – 0,1 га, статус отриманий у 1979 році.

Дуб Д. М. Карбишева – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, територія Шендерівської СШ. Площа – 0,1 га, статус отриманий у 1990 році.

Дуб-красень – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Черкаського району Черкаської області, село Сидорівка. Площа – 0,01 га, статус отриманий у 1998 році.

Іванівське заповідне урочище – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Шендерівка. Площа – 2,3 га, статус отриманий у 2000 році.

Казберова криниця – гідрологічний заказник місцевого значення в Україні. Об'єкт природно-заповідного фонду Черкаської області. Розташований на території Звенигородського району Черкаської області, на захід від села Квітки. Площа – 0,1 га, статус присвоєно згідно з рішенням обласної ради від 08.04.2000 року №15 – 4. Перебуває у віданні ДП «Корсунь-Шевченківське лісове господарство» (Квітчанського лісництва, квартал 32, виділ 15).

Козацькі могили – геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Черкаського району Черкаської області, село Виграїв. Площа – 0,02 га, статус отриманий у 2000 році.

Корсунь-Шевченківський парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення у місті Корсуні-Шевченківському Черкаської області.

Охоронний режим встановлено як об'єктові природно-заповідного фонду Постановою Ради Міністрів УРСР від 29.01.1960 року №105, сучасний статус – з 1972. Площа 97 га. З 1994 парк входить до складу Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника.

Парк закладений 1782 року для власника Корсунського староства князя Станіслава Понятовського архітектором Жаном-Анрі-Мюнцем у стилі англійських пейзажних парків. У 1799 Корсунський палац і парк викупив цар Павло I і подарував князю П. В. Лопухіну. Парк поповнили рідкісними породами дерев, прикрасили мармуровими статуями, містками. Він не має чітко окресленої осьової композиції, характерної для російської школи садово-паркового мистецтва. Композицію сформовано шляхом використання первісного ландшафту: могутніх груп обкатаного каміння, бурхливої та спокійної води, перекатів, гранітних скель. Пізніше власники парку, рід Лопухіних, доповнили та розвинули садово-парковий ансамбль та перебудували палац та паркові споруди.

Парк не має чітко окресленої осьової композиції. Займає територію понад 100 га, має численні алеї і доріжки. Парк розташований на трьох островах та правому березі річки Росі. Мости з'єднують острови між собою та з берегами річки. Береги скелясті, річку перетинають пороги. Парк створювали на основі широколистяного пралісу, тому в насадженнях переважають місцеві породи: дуб черешчатий, липа дрібнолиста, клен гостролистий тощо. Екзотичні рослини: гінкго дволопатеве, гіркокаштан звичайний, ялини звичайні і колюча, сосна Веймутова, сосна кримська, ялиця, коркове дерево амурське, софора японська тощо. У парку ростуть вікові дерева: сосна звичайна (вік понад 200 років), дуби, в'язи, липи, яким понад 100 років. Тут є музеї Корсунь-Шевченківської битви і краєзнавчий та картинна галерея. У парку росте каштан Т. Г. Шевченка [39].

Криниця «Сотника» – гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Черкаського району Черкаської області, село Моринці. Площа – 0,01 га, статус отриманий у 2000 році.

«Кучерява гора» – ботанічний заказник місцевого значення. Розташований у Звенигородському районі Черкаської області, неподалік від села Квітки. До складу заказника входить квартал 32 Квітчанського лісництва ДП «Корсунь-Шевченківське лісове господарство». Площа 2 га.

Заказник створено рішенням Черкаської обласної ради від 23.12.1998 року №5-3. Установа, у віданні якої перебуває об'єкт – Квітчанська сільська рада. Заказник являє собою пагорб на околиці с. Квітки, зайнятий природною лучно-степевою рослинністю. Серед рослин, що зростають на його території –

занесена до Червоної книги України ковила волосиста. Місцеві жителі називають гору не «Кучерява», а «Кучерова». Є думка, що при створенні тут заказника сталась орфографічна помилка. За переказами старожилів, на горі жив кучер економії, або ж родина Кучеренків [126].

Наливайкова криниця – гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Нова Буда. Площа – 0,01 га, статус отриманий у 2000 році.

Заповідне урочище «Наливайкове» – об'єкт природно-заповідного фонду місцевого значення. Розташований у Звенигородському районі Черкаської області, неподалік від села Квітки. До складу заказника входить квартал 32 Квітчанського лісництва ДП «Корсунь-Шевченківське лісове господарство». Площа 1,6 га. Заповідне урочище створено рішенням Виконкому Черкаської обласної ради від 27.06.1972 року №367. Урочище так названо тому, що на її території пролягає старовинний Наливайків шлях. Установа, у віданні якої перебуває об'єкт – ДП «Корсунь-Шевченківське лісове господарство». Ділянка лісу, місце мешкання бобрів.

Насадження ялівцю – ботанічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Черкаського району, Черкаської області, квартал 59, виділ 3 Корсунь-Шевченківського лісництва. Площа – 2 га, статус отриманий у 2000 році.

Озеро – гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Шендерівка. Площа – 0,5 га, статус отриманий у 2000 році.

Олеськове урочище – заповідне урочище місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Петрушки. Площа – 3,8 га, статус отриманий у 2000 році.

Острів Зелений – острів на річці Росі у межах міста Корсунь-Шевченківського, відзначається мальовничістю; геологічна пам'ятка природи місцевого значення.

Утворений в результаті природної течії річки Росі й розташований посередині її русла між греблею гідроелектростанції і мостом (100 м

нижче мосту). Є великим (площа острова – 0,5 га) відокремленим підвищенням з рожево-сірого граніту ропаків, вкритий рослинністю.

Через острів Зелений у XVIII-XIX століттях був перекинутий дерев'яний міст, по якому проходила військово-караванна дорога.

Острів є геологічною пам'яткою України геоморфологічного типу (рішення Черкаського облвиконкому від 13 червня 1975 року №288).

У 1982 році на острові був встановлений пам'ятний знак «Містам-форпостам Київської Русі», більш відомий за народною назвою «пам'ятник Росичу» (автори: скульптор Е. Кунцевич та архітектор М. Микитенко).

Підсніжник – ботанічний заказник місцевого значення в Україні. Об'єкт природно-заповідного фонду Черкаської області. Розташований у Звенигородському районі Черкаської області, на південний захід від села Квітки і на північ від села Журавка.

Площа 4,5 га. Статус присвоєно згідно з рішенням Черкаської обласної ради від 23.12.1998 року №5-3. Установа, у віданні якої перебуває об'єкт, – ДП «Корсунь-Шевченківське лісове господарство» (Квітчанське лісництво, кв. 36, вид. 14). На території заказника серед дубових насаджень зростає популяція рослини, занесеної до Червоної книги України, – підсніжника звичайного.

Пісківський заказник – ботанічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, Стеблівська виробнича дільниця ДП «Лисянське ЛГ», квартал 12, виділ 1 Стеблівського лісництва. Площа – 0,5 га, статус отриманий 12 січня 1982 року.

Попова криниця – гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Черкаського району Черкаської області, село Виграїв. Площа – 0,01 га, статус отриманий у 2000 році.

Заповідне урочище «Різаний яр» – об'єкт природно-заповідного фонду місцевого значення. Розташований у Черкаському районі Черкаської області, неподалік від села Виграїв. До складу заказника входять околиці с. Виграїв, лісові масиви Корсунського лісництва. Площа 233 га.

Виконкому Черкаської обласної ради від 19.03.1976 року №117.

Установа, у віданні якої перебуває об'єкт – ДП «Корсунь-Шевченківське лісове господарство». Лісове урочище з старими дубами.

Романове – заповідне урочище місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Селище. Площа – 3 га, статус отриманий у 2000 році.

Сидорівський парк – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Сидорівка. Площа – 3,28 га, статус отриманий у 1972 році.

Скеля «Бурлачка» – геологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Об'єкт природно-заповідного фонду Черкаської області. Розташована в Звенигородському районі Черкаської області, в смт. Стеблів.

Площа 0,1 га. Статус присвоєно згідно з рішенням Черкаського облвиконкому від 12.01.1982 року №12. Установа, у віданні якої перебуває об'єкт – Стеблівська селищна рада. Охороняється примітна скеля над річкою Рось в межах смт. Стеблів, з якої відкривається огляд на ставок, який також має природоохоронний статус – загальнозоологічний заказник «Стеблівський».

Скеля «Козак-камінь» – геологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, на околиці смт. Стеблів, над річкою Рось.

Площа – 0,1 га, статус отриманий у 1982 році.

Скеля Сфінкс – геологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Об'єкт природно-заповідного фонду Черкаської області. Розташована в Звенигородському районі Черкаської області, в смт. Стеблів.

Площа 0,1 га. Статус присвоєно згідно з рішенням Черкаської облвиконкому від 12.01.1982 року №12. Установа, у віданні якої перебуває об'єкт, – Стеблівська прядильно-бавовняна фабрика (потрапили до скелі можна лише через прохідну фабрики). Охороняється примітна скеля над річкою Рось поряд з греблею Корсунь-Шевченківської ГЕС. Високо піднятий виступ скелі утворює під час заходу сонця силует, подібний до силуету сфінкса.

За даними Вікіекспедиції 14–15 липня 2016 року, територія пам'ятки переживає суттєве заростання та погано проглядається.

Скеля Адама Міцкевича – геологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Об'єкт природно-заповідного фонду місцевого значення. Розташована в Звенигородському районі Черкаської області, в смт. Стеблів. Площа 0,1 га. Статус присвоєно згідно з рішенням Черкаської облвиконкому від 12.01.1982 року №12. Установа, у віданні якої перебуває об'єкт, – Стеблівська селищна рада. Охороняється примітна скеля над річкою Рось у межах смт. Стеблів, з якої відкривається огляд на ставок, який також має природоохоронний статус – загальнозоологічний заказник «Стеблівський». За переказами, скеля була улюбленим місцем відпочинку Адама Міцкевича.

Скеля І. С. Нечуя-Левицького – геологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Об'єкт природно-заповідного фонду місцевого значення. Розташована у Звенигородському районі Черкаської області, в смт. Стеблів.

Площа 0,1 га. Статус присвоєно згідно з рішенням Черкаської облвиконкому від 12.01.1982 року №12. Установа, у віданні якої перебуває об'єкт, – Стеблівська селищна рада. Охороняється примітна скеля над річкою Рось у межах смт. Стеблів, з якої відкривається огляд на ставок, який також має природоохоронний статус – загальнозоологічний заказник «Стеблівський». За переказами, скеля була улюбленим місцем відпочинку Івана Нечуя-Левицького.

Стеблівський заказник – загальнозоологічний заказник місцевого значення в Україні. Об'єкт природно-заповідного фонду Черкаської області. Розташований в Звенигородському районі Черкаської області, в смт. Стеблів та за його межами.

Площа 273,7 га. Заказник створений рішенням Черкаської обласної ради від 23.12.1998 року №5-3. Установа, у віданні якої перебуває об'єкт, – Стеблівська селищна рада, Корсунь-Шевченківський осередок Українського товариства мисливців та рибалок. Статус присвоєно для збереження штучної водойми на річці Рось у межах смт. Стеблів – від греблі ГЕС і вище. Над водоймою розташована церква та кілька скель, три з яких у 1982 році були оголошені геологічними пам'ятками природи – Скеля «Бурлачка», Скеля Адама Міцкевича та Скеля Нечуя-Левицького.

Тарасівка – гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Об'єкт розташований на території Черкаського району Черкаської області, село Моринці.

Площа – 1,12 га, статус отриманий у 2000 році.

Перебуває у віданні Моринської сільської ради.

Шимонова криниця – гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Шендерівка. Площа – 0,5 га, статус отриманий у 2000 році.

Шиш-вода (інша назва – Квіткова вода) – гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Об'єкт природно-заповідного фонду Черкаської області. Розташована в Звенигородському районі Черкаської області, біля села Квітки. Площа 0,01 га. Статус присвоєно згідно з рішенням Черкаської обласної ради від 08.04.2000 року №5-4. Установа, у віданні якої перебуває об'єкт, – Квітчанська сільська рада.

Городищенський ботанічний заказник місцевого значення в Черкаському районі Черкаської області. Заказник площею 1,5 га розташований у кв. 30 вид. 43, 44 Городищенського лісництва. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського облвиконкому від 22.01.1982 року №12.

Землекористувач або землевласник, у віданні якого перебуває заповідний об'єкт – ДП «Смілянський лісгосп». На території заказника у трав'яному покриві зростає лікарська рослина – валеріана лікарська [96].

Довжик – заповідне урочище місцевого значення в Україні. Розташоване в Черкаському районі Черкаської області, на схід від села Ксаверове. Площа 19,8 га. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаської обласної ради від 23.12.1998 року №5-3. Землекористувач або землевласник у віданні якого перебуває заповідний об'єкт, – Ксаверівська сільська рада. Під охороною

цілинні землі зі степовою рослинністю.

Катеринопільський заказник – гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, смт. Катеринопіль. Площа – 3,7 га, статус отриманий у 2006 році.

Кайтанівський заказник – ботанічний заказник місцевого значення в Україні. Розташований на території Звенигородського району Черкаської області, квартал 68, виділ 2 Катеринопільського лісництва. Площа – 1 га, статус отриманий 12 січня 1982 року. Створений задля забезпечення охорони

рідкісних та ендемічних видів, фрагменти різних фітоценозів. Заказники даного типу зазвичай створюються на лісових, степових, заплавах, болотних та інших ділянках, у гірських районах [97].

Березняк – ландшафтний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Черкаського району Черкаської області, адміністративні межі Бужанської сільської ради. Площа – 5 га, статус отриманий у 2010 році.

Босівський гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Босівка.

Площа – 22,6 га, статус отриманий у 1979 році. Створений задля забезпечення збереження водойм, боліт, водоспадів, джерел котрі мають особливо важливе водоохоронне та водорегулююче або естетичне значення. Заказники даного типу відіграють цінне значення як стабілізатори клімату, регулятори гідрологічного режиму, збереження флори та фауни.

Боярський гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Боярка. Площа – 3,2 га, статус отриманий у 1979 році.

Це природно-заповідна територія, що створюється задля забезпечення збереження водойм, боліт, водоспадів, джерел котрі мають особливо важливе водоохоронне та водорегулююче або естетичне значення. Заказники даного типу відіграють цінне значення як стабілізатори клімату, регулятори гідрологічного режиму, збереження флори та фауни.

Будищанський ентомологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Будище. Площа – 2,5 га, статус отриманий у 1983 році.

Ентомологічний заказник – природно-заповідна територія, що створюється задля забезпечення охорони комплексів, місць проживання (біогеоценозів), збереження рідкісних, зникаючих видів комах та інших безхребетних тварин.

Бужанський гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Бужанка.

Площа – 24,3 га, статус отриманий у 1979 році. Це природно-заповідна територія, що створюється задля забезпечення збереження водойм, боліт, водоспадів, джерел котрі мають особливо важливе водоохоронне та водорегулююче або естетичне значення. Заказники даного типу відіграють цінне значення як стабілізатори клімату, регулятори гідрологічного режиму, збереження флори та фауни [97].

Заповідне урочище «Бурти» – об'єкт природно-заповідного фонду місцевого значення. Розташовано в Звенигородському районі Черкаської області, неподалік від села Чаплинки. Площа 1,9 га. Заповідне урочище створене рішенням Черкаської обласної ради від 23.12.1998 року №5-3. Охороняється лучно-степові фітоценози на залишках земляних валів давньоруської фортеці XII ст. За іншими даними, «Бурти» – фортеця часів козаччини, або залишки великого скіфського кургану, переоформленого у скупчення пагорбів під час землерийних робіт у пізньому середньовіччі.

Виноградський гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Виноград. Площа – 8,2 га, статус отриманий у 1979 році. Це природно-заповідна територія, що створюється задля забезпечення збереження водойм, боліт, водоспадів, джерел котрі мають особливо

важливе водоохоронне та водорегулююче або естетичне значення. Заказники даного типу відіграють цінне значення як стабілізатори клімату, регулятори гідрологічного режиму, збереження флори та фауни.

Вотилівський гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Вотилівка. Площа – 12,8 га, статус отриманий у 1979 році. Це природно-заповідна територія, що створюється задля забезпечення збереження водойм, боліт, водоспадів, джерел котрі мають особливо важливе водоохоронне та

водорегулююче або естетичне значення. Заказники даного типу відіграють цінне значення як стабілізатори клімату, регулятори гідрологічного режиму, збереження флори та фауни.

Гнилий Тікич – один з об'єктів природно-заповідного фонду Черкаської області, гідрологічний заказник місцевого значення. Розташований у Звенигородському районі Черкаської області, в адміністративних межах Лисянської селищної ради. Мета створення заказника – збереження та відтворення цінних природних комплексів, генофонду рослинного і тваринного світу на території Черкаської області. Гідрологічний заказник «Гнилий Тікич» загальною площею 52,1 га – це територія з лучно-болотними та торфово-болотними ґрунтами, різноманітним рослинним покривом та великою кількістю підземних джерел. Територія заказника є домівкою для багатьох видів тварин.

Джерело «Громова вода» - гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, селище міського типу Лисянка, на річці Гнилий Тікич, у межах Лисянського лісництва.

Площа – 0,05 га, статус триманий 13 травня 1975 року. Це природоохоронна територія, яка включає в себе водні об'єкти (водойми, водоспади, джерела і т.д.), що мають наукову, культурно-пізнавальну або естетичну цінність і охороняються державою. Гідрологічні пам'ятки природи бувають загальнодержавного або місцевого значення.

Джерело «Калиновий кущ» – гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, 3-й км шляху Лисянка-Київ. Площа – 0,3 га, статус триманий 1975 року. Це природоохоронна територія, пам'ятка природи, котра включає в себе водні об'єкти (водойми, водоспади, джерела і т.д.), що мають наукову, культурно-пізнавальну або естетичну цінність і охороняються державою.

Кам'янобродський гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Кам'яний Брід. Площа – 7 га, статус отриманий у 1979 році. Це природно-заповідна

територія, що створюється задля забезпечення збереження водойм, боліт, водоспадів, джерел котрі мають особливо важливе водоохоронне та водорегулююче або естетичне значення. Заказники даного типу відіграють цінне значення як стабілізатори клімату, регулятори гідрологічного режиму, збереження флори та фауни.

Карлзбад – гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, смт. Лисянка, правий берег річки Гнилий Тікич. Площа – 1,5 га, статус отриманий у 2000 році. Це природно-заповідна територія, що створюється

задля забезпечення збереження водойм, боліт, водоспадів, джерел котрі мають особливо важливе водоохоронне та водорегулююче або естетичне значення. Заказники даного типу відіграють цінне значення як стабілізатори клімату, регулятори гідрологічного режиму, збереження флори та фауни.

Козацький Вал – комплексна пам'ятка природи загальнодержавного значення. Розташована на території Звенигородського району Черкаської області, біля сіл Журжинці та Хижинці.

Площа природоохоронної території 8 га. Установа, яка є землевласником та у віданні якої перебуває пам'ятка природи, – Хиженьська сільська рада. Пам'ятка природи створена розпорядженням Ради Міністрів УРСР від 14.10.1975 року №780-р.

Об'єктом охорони є залишки середньовічної (IX ст.) фортифікаційної споруди – валу, а також рослинних комплексів, які формуються на цій території. Вал, що проходить по горбистому плато над глибокими балками, добре зберігся, висота його пересічно 4 м (місцями до 10 м), довжина 8 км. На зовнішньому боці – рів завглибшки близько 3 м. Частина валу вкрита широколистяним лісом, поширена лучно-степова рослинність вторинного походження (на стадії переходу від перелогів до формування щільно дернистого тонконогого-кострицевого лучно-степового травостою).

Дана пам'ятка природи – окремі унікальні природні об'єкти, що мають наукове, пізнавальне, історичне, культурно-естетичне значення. Поняття введено А. Гумбольдтом (1819). Серед них водоспади, печери, гейзери, ущелини, вікові дерева, скелі та ін. Об'єкти і комплекси, оголошені пам'ятками природи, повністю вилучаються з господарського використання. Тут забороняється будь-яка діяльність, що завдає їм шкоди. Пам'ятки природи поділяються на геологічні, гідрологічні, ботанічні, комплексного типу, а також включають пам'ятки садово-паркового мистецтва, старі садиби, комплекси міських парків і садів. Це також природоохоронна територія, на якій

розташований окремий унікальний природний об'єкт, який охороняється державою і є цінним за своїм науковим, навчально-просвітницьким, історико-меморіальним або культурно-естетичним значенням [18].

Лисянський II – гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, південно-східна околиця смт. Лисянка, заплава річки Гнилий Тікич. Площа – 11 га, статус отриманий у 1993 році. Це природно-заповідна територія, що створюється задля забезпечення

збереження водойм, боліт, водоспадів, джерел котрі мають особливо важливе водоохоронне та водорегулююче або естетичне значення. Заказники даного типу відіграють цінне значення як стабілізатори клімату, регулятори гідрологічного режиму, збереження флори та фауни.

Лисянський гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, смт. Лисянка. Площа – 1 га, статус отриманий у 1979 році. Це природно-заповідна територія, що створюється задля забезпечення збереження водойм, боліт, водоспадів, джерел котрі мають особливо важливе водоохоронне та водорегулююче або естетичне значення. Заказники даного типу відіграють цінне значення як стабілізатори клімату, регулятори гідрологічного режиму, збереження флори та фауни.

Мар'янівський гідрологічний заказник місцевого значення в Україні. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Мар'янівка. Площа 26 га, статус отриманий у 1979 році. Створений задля забезпечення збереження водойм, боліт, водоспадів, джерел котрі мають особливо важливе водоохоронне та водорегулююче або естетичне значення. Заказники даного типу відіграють цінне значення як стабілізатори клімату, регулятори гідрологічного режиму, збереження флори та фауни.

Ландшафтний заказник «Медова долина» – об’єкт природно-заповідного фонду місцевого значення. Розташована на території Звенигородського району Черкаської області, неподалік від села Журжинці. Площа 48,6297 га. Заказник створено рішенням Черкаської обласної ради від 28.08.2009 року №28-8/V «Про території і об’єкти природно-заповідного фонду області». Охороняються лучно-степові фітоценози на території балки.

За офіційними даними, об’єктом охорони у заказнику є місце зростання медоносних рослин. Фауна ссавців урочища представлена козулею, зайцем сірим, борсуком (у період 1994 – 2009 років цей вид був занесений до Червоної книги України). За даними Вікіекспедиції 14 – 15 липня 2016 року, територія заказника заростає грушею.

Парк (с. Рубаний міст) – парк-пам’ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення. Об’єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Рубаний Міст. Площа – 4,8 га, статус отриманий у 1975 році.

Площівський гідрологічний заказник місцевого значення. Об’єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, квартал 6, виділ 1 Почапинської виробничої ділянки Лисянського лісництва. Площа – 1,1 га, статус отриманий 28 листопада 1979 року.

Почапинський гідрологічний заказник місцевого значення. Об’єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Почапинці. Площа – 1 га, статус отриманий 1979 року.

Ріпківський заказник – гідрологічний заказник місцевого значення. Об’єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Ріпки. Площа – 3,9 га, статус отриманий 1979 року.

Семенівський заказник – гідрологічний заказник місцевого значення. Об’єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Семенівка. Площа – 4,7 га, статус отриманий 1979 року.

Тарасові явори – комплексна пам’ятка природи місцевого значення в Звенигородському районі Черкаської області. Урочище має природно-історичну цінність як резерват вікових рослин і унікальних природних комплексів. Розташовано в Лисянському лісництві (квартал 74, виділ 56) біля села Будище. Створено рішенням

Черкаської обласної ради від 25.06.2015 №41-9/VI.

Під охороною перебуває місце зростання трьох вікових рослин тополі білої (*Populus alba*) із такими морфометричними показниками: рослина №1: обхват стовбура (на висоті 1,3 м) – 4,8 м, діаметр – 1,53 м; рослина №2: обхват – 3,83 м, діаметр – 1,22 м; рослина №3: обхват – 3,6 м, діаметр – 1,15 м. Їхній приблизний вік становить не менше 140–170 років. Сучасні стовбури зазначених рослин, ймовірно, утворилися внаслідок відмирання попередніх, на спільній кореневій системі. Сукупний обхват пригрунтової частини рослин становить понад 10 м (гіпотетичний діаметр – 3,18 м). За оцінками, загальний вік трьох дерев екземплярів (зокрема, нижньої частини) становить не менше 300 років. Дерева зростають на березі невеликого озера, біля їхніх стовбурів на поверхню виходить джерело.

Саме в цій місцевості юний Тарас Шевченко ходив шукати вчителя малювання. Оскільки тополі могли бути великими сформованими рослинами упродовж ХІХ ст., тобто сучасниками Т. Шевченка, урочище сповна могло надихнути поета на написання поетичних творів. Заповідна місцевість має схожість до описів Т. Шевченка природи у відомому вірші: наявність горбистої, поритої ярами, місцевості, з якої стікає джерельна вода («тече вода з-під явора...»), лучно-болотної («...яром на долину», «...а кругом їх верболози й лози зеленіють») та лісових ділянок («тече вода із-за гаю»), водойм та близькості до сільських обійсть («...хлюпоцуться качаточка помеж осокою», «...тече вода край города, вода ставом стала»).

На території пам'ятки також зростають липа серцелиста, тополя чорна, верба біла, верба п'ятитичинкова, бузина чорна, бруслина європейська та інші.

Хиженський заказник – гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Хиженці. Площа – 6,9 га, статус отриманий 1979 року.

Чаплинський заказник – гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Чаплинка. Площа – 4,3 га, статус отриманий 1979 року.

Шестеринський заказник – гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Шестеринці. Площа – 27,3 га, статус отриманий 1979 року.

Яблунівський заказник – гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Чаплинка. Площа – 4,3 га, статус отриманий 1979 року.

Обарівшинський заказник – гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Вільховець. Площа – 50,1 га, статус отриманий 1979 року.

Барабашківський – гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Рижанівка. Площа – 3 га, статус отриманий 1979 року.

Ландшафтний парк «Попівка» (с. Пединівка) – ландшафтний заказник, площею 137,5 гектарів. З яких 28,6 вкриті лісом, 78,2 пасовищами, 2,4 сіножаті, заболочені землі складають майже 16 гектарів, під ставками і природними водоймами розташовано майже 7 гектарів. На його території представлені різноманітні фації долинно-балкової місцевості, наявні популяції багатьох видів судинних рослин, автохтонної флори регіону, що стали рідкісними в зв'язку із інтенсивним використанням земель у сільськогосподарському виробництві. Відмічені місця проживання багатьох видів фауни, в тому числі рідкісних.

Парк є об'єктом природно-заповідного фонду, що має естетичне, виховне, наукове та природоохоронне значення і підлягає охороні.

Стебнянський заказник – орнітологічний заказник місцевого значення в Україні. Розташований у межах Звенигородського району Черкаської області, в околицях села Стебне. Площа 133 га. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаської обласної ради від 08.04.2000 року №15-4. Землекористувач або землевласник, у віданні якого перебуває заповідний об'єкт, – Стебнівська сільська рада. Створено з метою охорони місця відтворення корисної водоплавної дичини, що водиться на ставі та заболочених ділянках долини річки Гнилий Тікич.

1.4.2. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА НАЦІОНАЛЬНІ ТА ДЕРЖАВНІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ЗВПОВІДНИКИ

Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка»

Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка» – історико-культурного заповідник у Звенигородському районі Черкаської області, створений з метою збереження Шевченківських меморіальних місць.

Історія заповідника розпочалася з історії садиби, на якій пройшло дитинство поета Т. Г. Шевченка. Дворище не було дідівщиною Шевченка, а належало селянинові Тетерюкові. На ній стояла хата з яблунею, клуня, повітка й інші господарські споруди. Все це 1816 року відкупив батько Тараса, Григорій Іванович Шевченко, при добрій грошовій допомозі свого батька та рідного дядька. Після смерті батьків садибу успадкував старший син Микита, а по ньому – його діти.

Організатором збереження місця, де стояла хата батьків Тараса Шевченка, був фельдшер керелівської земської лікарні за прізвищем Нетесюк. Тоді склалася діяльна громада селян, що попри заборони властей, робили все можливе для гідного пошанування пам'яті Кобзаря. Було огорожено місце, де стояла хатина, розбитий квітник.

1908 року громада встановили й перший пам'ятний знак – жорновий камінь з написом: «Тут була хата Тараса Григоровича Шевченка».

Згодом на садибі встановили гіпсове погруддя Тараса Шевченка. Пізніше замість погруддя встановили невелику постать Кобзаря в кожусі. 1927 року на тому ж постаменті з'явилося погруддя поета, зроблене з цементу і піску талановитим звенигородським скульптором Калеником Терещенком.

Будівництво літературно-меморіального музею почалося 1935 року, а на початку березня 1939 р., в переддень 125-ї річниці з дня народження поета, музей відкрили для огляду.

Заповідник створено постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 1992 р. як Державний історико-культурний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка» на базі нерухомих пам'яток культурної спадщини та природи сіл Звенигородського району Черкаської області: Шевченкового (колишня Керелівка), Моринців, Будища, відтворених меморіальних садиб у Моринцях та Літературно-меморіального музею Т. Шевченка в с. Шевченковому (існує з 1939 р.), пов'язаних з дитинством, життям і творчістю Тараса Шевченка, з метою збереження Шевченківських меморіальних місць.

Указом Президента України № 74/2006 від 26 січня 2006 року заповіднику надано статус національного з подальшою назвою – Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка».

Належить до сфери управління Міністерства культури України. Управління здійснює Державна служба з питань національної культурної спадщини.

Загальна площа – 27,3 га.

Об'єднує історико-культурні комплекси:

- Літературно-меморіальний музей Т. Г. Шевченка в с. Шевченкове,
- Музей історії смт. Вільшана,
- Моринський музейний комплекс.

До складу заповідника входять 43 об'єкти культурної спадщини, що мають історичну, наукову та культурну цінність.

Загальна кількість фондів одиниць зберігання – 7800.

Музейні матеріали розповідають про життя та творчість Т. Г. Шевченка. Привертають увагу оригінальні речі – стіл, лава з Шевченкової хати, меблі з Енгельгардтового маєтку, стародруки, мистецькі вироби народних майстрів с. Керелівки, подарунки, що надійшли від родичів Т. Г. Шевченка [86].

В с. Моринці, де у сім'ї Григорія та Катерини Шевченків народився син Тарас, відтворено дві селянські хати: хата діда Тараса – Якіма Бойка та хата копія, у якій півтора року жила сім'я Шевченків, поряд з хатою Якіма Бойка – дерев'яна надвірна комора 1896 року забудови, перевезена з Шевченкового.

У 1815 –1824 рр. Тарас Шевченко проживав у с. Шевченкове, в якому на місці хати Шевченків стоїть скульптура хлопчика Тараса. В селі діє літературно-меморіальний музей Т. Г. Шевченка, на території якого відтворена в дійсних розмірах хата батьків поета.

У с. Будище в будинку поміщика Павла Енгельгардта, якому служив козачком Шевченко, оформлено музейну кімнату. Поряд із садибою ростуть три тисячолітні велетенські дуби, в одному з яких, за народними переказами, малий Тарас ховав свої малюнки.

Також до складу заповідника входить селище Вільшана Городищенського району, яке Тарас Шевченко часто згадував у своїх творах та листах. У селищному будинку культури знаходиться музей «Вільшанська світлиця».

Хата-музей сім'ї Шевченків (с. Шевченкове)

Хата-музей сім'ї Шевченків розташована у селі Шевченкове Звенигородського району Черкаської області, яке колись називалося Кирилівка (інша назва – Керелівка), знаходиться на території батьківської хати Тараса Григоровича Шевченка, де він жив з 1815–1829 р. У 1816 р. Яким Бойко викупив у кирилівського селянина для свого зятя Григорія Шевченка стару хату, у якій і виріс Тарас Шевченко.

Хата Шевченків стояла на краю села. Стара й убога, під солом'яною стріхою з чорним димарем, була вона навколо побілена. Перед хатою красувався квітник старшої сестри Тараса – Катерини, а коло воріт росла стара розлога верба із засохлим верхів'ям, за якою знаходилась клуня. За клунею був розташований сад, через нього провадила стежка до левади, за якою у далині плив струмок, оточений вербами та калиною і повитий широколистими темно-зеленими лопухами. У цьому струмочку купався малий Шевченко, а у садку не раз засинав безтурботним сном. Коли його батьки працювали на панщині чи на своєму городі, малого Тараса доглядала сестра Катерина, яка була старшою від нього на вісім років. У 11 років майбутній геній залишився круглим сиротою, адже коли йому виповнилося 9 – померла мати Катерина (дівоче прізвище – Бойко, походила з прикарпатських українців бойків, які любили подорожувати усю територією України), а в 11 – він втратив батька Григорія.

Хата Шевченків, яка після смерті батька – Григорія перейшла у спадок до старшого брата Микити, зруйнувалася ще у ХІХ ст. У 1908 р. на місці цієї хати поставили перший пам'ятний знак – жорнове коло з написом: «Тут була хата Тараса Григоровича Шевченка». Місцевий лікар Нетесюк виявився ініціатором збереження пам'яті Кобзаря, тому на початку ХХ ст. зібрав сільську громаду і запропонував обнести огорожею Тарасове подвір'я, на якому згодом встановили погруддя і пам'ятник.

Перше погруддя поета встановили у 1917 р., яке через декілька років замінили на невеликий пам'ятник генія, зображеного одягненим у кожусі. У 1927 р. на постаменті було встановлене нове погруддя, яке виготовив з цементу і піску звенигородський скульптор Каленик Терещенко. Облаштування самого музею розпочалося у 1935 р., у цьому ж році почали споруджувати нове приміщення, яке відкрили у 1939 р. до 125-річчя від дня народження Кобзаря.

Численних відвідувачів цікавлять оригінальні речі: стіл, лава з Шевченкової хати, стародруки, мистецькі вироби місцевих умільців, меблі Енгельгардта, а також подарунки, які надійшли від родини Тараса Григоровича. Музей знаходиться на мальовничому пагорбі, з якого відкривається неймовірний краєвид. У музеї Т. Шевченка багато років працював його внучатий племінник, а справу продовжила донька цього племінника – В. Т. Шевченко, яка упродовж тридцятьох років очолювала музей.

Отже, меморіальний музей-хата Кобзаря у селі Шевченкове був відкритий у 1939 р. До музейного комплексу також належить копія хати дяка Богорського, у якого поет навчався грамоти, від оригіналу залишився лише сволок з викарбуваною датою. Музей розташований на подвір'ї, яке оточує чудовий сад. У 1989 р. було проведено реконструкцію та капітальний ремонт приміщення, встановлено бронзовий пам'ятник 13-річному Тарасові, який зображений у полотняній одежині, босоногим, з ясними очима, з чобітками за плечима, він збирається у світову подорож, наче щойно вийшов з рідної хати.

У 1992 р. музей отримав статус державного історикокультурного заповідника «Батьківщина Тараса Шевченка», а у січні 2006 р. Заповідник указом Президента України отримує звання національного. Тепер у с. Шевченкове на колишньому подвір'ї сім'ї Кобзаря розташовано літературно-меморіальний музей і адміністрацію національного заповідника «Батьківщина Тараса Шевченка», до якого належать села Шевченкове, Будище, Вільшана і Моринці.

На сьогоднішній день хата-музей видатного геніального поета, художника і пророка українського народу Тараса Шевченка вважається пам'яткою історії та архітектури України і охороняється державою.

Хата-музей батьків Т. Шевченка (реконструкція) (с. Моринці, Черкаська обл.)^{6*}

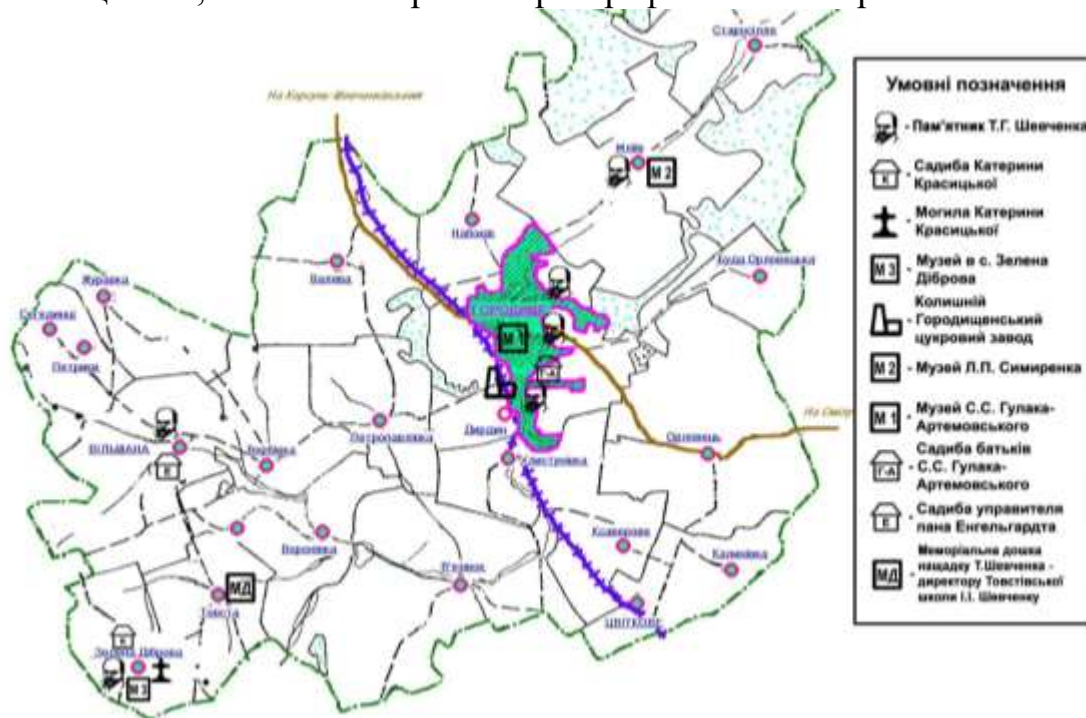
Корсунь-Шевченківський державний історико-культурний заповідник

Заповідник захоплює неординарністю, адже спланований він шляхом використання мотивів первісного ландшафту. Безперечною окрасою заповідника є палацовий ансамбль Лопухіних-Демидових, розташований на мальовничому гранітному острові посеред річки Рось. Зараз ця садиба – один із кращих садово-паркових комплексів України у стилі романтизму.

Корсунь-Шевченківський державний історико-культурний заповідник об'єднує території історико-культурного та природно-заповідного фонду міста Корсунь-Шевченківський, селища міського типу Стеблів, сіл Квітки та Виграїв загальною площею 103 га, на яких знаходяться 27 пам'яток археології, архітектури, історії, мистецтва та природи, у тому числі об'єкти національного значення, серед них: пам'ятка архітектури XVIII – XIX ст. – будівлі колишньої садиби князів Лопухіних-Демидових; пам'ятка садово-паркового мистецтва XVIII–XIX ст. – ландшафтний парк; історична пам'ятка – могила одного із

⁶Інформація про об'єкт є малодосліджуваною.

найближчих друзів Кобзаря Івана Сошенка та могили батька й діда Івана Нечуя-Левицького, балетмейстера та хореографа Василя Авраменка.

До Заповідника входять музей історії Корсунь-Шевченківської битви 1944 року, історичний музей, літературно-меморіальний музей І. С. Нечуя-Левицького (філія) в смт. Стеблів, меморіальний музей К. Г. Стеценка у с. Квітках та художня галерея. Для тих, хто цікавиться зброєю, безумовний інтерес викличуть зразки військової техніки періоду Другої світової війни, що знаходяться перед музеєм.

Фонди Заповідника та його філіалу є унікальним інформативним банком з історії України. Зокрема, дослідники можуть познайомитись з матеріалами, що розповідають про класика української літератури І. Нечуя-Левицького, про історію Корсунь-Шевченківської наступальної операції; значимі колекції предметів В. Авраменка, видатного українського хореографа в діаспорі, та письменника-шевченкознавця Петра Жура; досить цінними є твори художника, друга Тараса Шевченка І. Сошенка, графіка Миколи Прокопенка, живописця Бориса Федоренка тощо.

Заповідник видає науково-популярний журнал «Корсунський часопис», на сторінках якого можуть публікуватись матеріали дослідників історії України [74].

ПРИРОДНІ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ПАРКИ

Ландшафтний парк Корсунь-Шевченківського національного історико-культурного заповідника.

На трикутноподібному острівцеві, поблизу річки Рось, у 1032 році, князь Ярослав мудрий заклав фортецю – Корсунь, яка була однією з могутніх форпостів Пороської лінії оборони південних кордонів Київської Русі. Нині це місто зветься – Корсунь-Шевченківський.

Корсунь-Шевченківський парк – пам'ятник садово-паркового мистецтва. Він був закладений в 1782 році за наказом князя Станіслава Понятовського в стилі англійських ландшафтних парків на декількох островах річки Рось. Чітка композиція в парку відсутня: безліч алей, які переплітаються між собою, відкривають відвідувачам нові пейзажі. Цей парк відрізняється від безлічі інших парків України, адже створила його сама природа, а не люди.

З 1787 по 1789 року велась активна забудова парку, тут з'явилися альтанки для відпочинку, лавки та альтанки, давньогрецький храм, тріумфальна арка, єгипетський храм і висічений в скелі грот. У парку був розташований зоопарк, в павільйонах тримали павичів і фазанів. Планування ландшафтного парку підкреслює мотиви первісного ландшафту й захоплює своєю неординарністю з екзотичними деревами та однією з найкращих колекцій бузку.

Аж до початку ХХ століття Корсунь-Шевченківський сад був одним з кращих парків України. Після революції, починаючи з 1918 року, парк став занепадати. За радянських часів він був названий «Парком імені Леніна». У 80-х роках ХХ століття було прийнято рішення про проведення масштабної реконструкції в парку, територію облагородили, відкрили кілька скульптур: композицію «Ян і Наталка», стелу за мотивами творів Тараса Шевченка, побудували міст і встановили альтанки. Зараз в парку росте близько 300 видів рослин, є серед них і рідкісні види. Одне з найбільш унікальних місць в парку – це каштан, під яким любив відпочивати Тарас Шевченко, тепер під цим каштаном кожен турист може уявити, про що мріяв поет, спостерігаючи за прекрасною природою Корсунь-Шевченківського саду. На території парку є 6 мостів, зони відпочинку. Корсунь-Шевченківський ландшафтний парк є частиною Корсунь-Шевченківського історико-культурного заповідника та відкритий для відвідувачів [42].

Ландшафтний парк (с. Будище, Звенигородський район)

Серед визначних пам'яток Черкаської області особливе місце займає Ландшафтний парк в селі Будище. На території парку знаходиться садиба, що належала баронові Енгельгардта, у якого служив козачком хлопчик на ім'я Тарас Шевченко. У цей період свого життя майбутній Кобзар малював, а щоб уникнути панського гніву свої малюнки ховав у дупли одного з вікових дубів, зростаючих в парку.

Цей дуб, вік якого близько 1000 років, сьогодні називають Шевченковим. Біля нього накопичуються натовпи охочих сфотографуватися на тлі історичного місця. Садиба була побудована у 1828 році і за час свого існування пережила масу соціальних змін. З приходом радянської влади в приміщенні була розміщена восьмирічна школа, що знаходиться там і понині. На даний момент, крім будинку і льохи, прекрасно збереглися сад і алея каштанів, ведуча до входу в маєток. Не менш цікава історія назви самого села. У 20–30-х роках XVII століття ці землі належали польському воєводі, який в місцевих лісах налагодив виробництво поташу, який виготовлявся з попелу для подальшого використання в забарвленні тканин, виготовлення мила, обробці шкіри та інших потреб. Підприємства, на яких проводився поташ, називали будами, і таких було в цій місцевості чимало. Так Будище знайшло свою назву. У 2013 році було вирішено реставрувати садибу і привести в порядок паркову зону. Ландшафтний парк рясніє всілякими арками, лавками, альтанками, ставками і фонтанами – словом, усім, що відтворює атмосферу шевченківських часів. До речі, в глибині паркової зони є спуск до каскаду ставків, а також містка альтанка з дерева, де можна просто посидіти і навіть перекусити чимось зі своїх харчів [56].

МУЗЕЇ

Музей Л. П. Смиренко – селище Мліїв, Черкаського району – вотчина великого роду Смиренків, тісним зв'язком пов'язаного з садівництвом як підприємці, меценати, фундатори національної школи садівництва. Корінь династії Смиренків пронизує всі часово-просторові пласти історії нашої держави: від козацтва, чумакування та кріпацтва до започаткування промисловості та промислового садівництва. Саме садівництво об'єднує багато поколінь цієї родини, в якій найбільш відомим для національного та світового садівництва є Лев Платонович Смиренко.

Рис.4.1. Родинна церква сім'ї Смиренків **Рис.4.2. Музей Л.П.Смиренко,с. Мліїв**

Сад Смиренків став першою науково-дослідною установою в Російській імперії, виконуючи роль експериментального майданчика з найбільшою садівничою колекцією плодових, ягідних, горіхоплідних і декоративних культур. Працюючи над вивченням близько трьох тисяч сортів Л. П. Смиренко став основоположником нового науково-біологічного напрямку в світовій помолії і сортознавстві – агроекологія плодових культур. Саме цій людині з'явилась нова галузь у сільськогосподарському виробництві як промислове плодівництво. Внесок сім'ї Лева Платоновича Смиренко унікальний за значимістю для економіки, науки та культури України [74].

Краєзнавчий музей (м. Звенигородка)

Звенигородський районний краєзнавчий музей імені Т. Г. Шевченка – краєзнавчий музей у місті Звенигородка, Черкаської області, підпорядкований Звенигородському райвідділу культури.

Заснована 1922 року стараннями місцевої художниці та збирачки фольклору Софії Терещенко як повітовий музей імені Т. Шевченка. В 1922 – 1926

роках фактично працював на громадських засадах. 1935 року музей було закрито, як «розсадник націоналізму». Фонди було частково передано до Уманського краєзнавчого музею, а частково втрачено.

1960 року його знову відроджено групою вчителів, зокрема В. Михайловським, О. Ткаченко, Л. Іваницькою, О. Шліхтою, П. Кучеренком. Фонди музею були майже повністю нові. Офіційне відкриття відбулося 1963 року, тоді ж йому присвоїли ім'я Тараса Шевченка та підпорядкували на правах філії Музею історії Корсунь-Шевченківської битви. В 1963 – 1966 роках музей був розташований в будинку на проспекті Жовтня, №76, 1966 року його перевели в колишнє приміщення, де музей працював у 1922 – 1935 роках (нині вулиці В. Чорновола, №41). Значний внесок у розвиток музею зробили академік Іван Підоплічко, краєзнавці Н. Рубан, В. Стефанович, Г. Храбан.

У музеї зберігаються експонати, пов'язані з історією давньої людини на території Звенигородщини, виникненням Звенигородки, етнографічними й природними особливостями краю, подіями Хмельниччини, Коліївщини, Голодомором 1932–1933 років, сталінськими репресіями, Другою світовою війною, діяльністю Агатангела Кримського та В'ячеслава Чорновола.

Функціонують 6 залів. Тимчасові виставки: «Дива на полотні», «Гончарство Звенигородщини», «Вишивка – прадавній вид народного мистецтва», «Радіо-ретро». Музейні працівники проводять уроки історії, екскурсії Шевченківськими місцями.

З 2002 музей видає краєзнавчий журнал «Спадщина» [88].

Краєзнавчий музей (сmt. Катеринополь) представляє відвідувачам цікаві експозиції про минуле і сучасне Катеринопольщини розміщено в районному краєзнавчому музеї. Кількість основного фонду становить 750 одиниць.

У музеї знаходяться різного періоду: експозиції з експонатами кам'яного віку (фрагменти залишків мамонта, пісковики з відбитками древніх рослин, закам'яніла деревина та знаряддя праці первісних людей); експозиція археологічної трипільської культури (різне знаряддя праці для домашнього ремесла, гончарні вироби та ін.); утворення древньо-руської держави; визвольна війна українського народу 1648 – 1654 рр.; історія виникнення Катеринополя; культура краю в кінці XVIII першій половині XIX ст.; скасування кріпосного права; колективізація та злочинні дії комуністичного режиму; експозиція Великої Вітчизняної війни; відбудова краю (1945 – 1960 рр.); стенди народної освіти, медицини, спорту, розвиток культури.

Городищенський краєзнавчий музей – музей у місті Городище, Черкаської області. Музей засновано у 1998 році. Адміністративно музей підпорядковується відділу культури Городищенської територіальної громади.

У музейному закладі зберігаються експонати, що розповідають про історію та культури міста, про визначених жителів Городища.

Загальний фонд музею складає 1803 експонати, з них 673 належать до основного фонду та 1130 до допоміжного. Крім основної експозиції, у музеї проводяться виставки декоративно-прикладного мистецтва.

Корсунь-Шевченківська художня галерея – художній музей-галерея у місті Корсуні-Шевченківському, Черкаської області. Зібрання творів українського і зарубіжного образотворчого мистецтва; складова-відділ Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника.

Художня галерея була створена в Корсуні-Шевченківському у 1977 році.

Починаючи від 1994 року заклад, що міститься у флігелі садиби Лопухиних, працює на правах науково-дослідного відділу Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника.

У фондах Корсунь-Шевченківської художньої галереї зберігається понад 3 тисячі творів живопису, скульптури, графіки, медальєрного та декоративно-ужиткового мистецтва.

Образотворче і декоративно-ужиткове мистецтво кінця XVIII – початку XX століть представлене, зокрема, роботами італійського майстра Л. Йоріні, угорського художника С. Бубіча, українського художника І. Сошенка.

Українське образотворчого мистецтво 40 – 80-х років XX століття репрезентують С. Шишко, О. Лопухов, В. Непийпиво, К. Кайдаш-Машківська, А. Чебикін, В. Виродова-Готьє, М. Єсипенко. Цінними є твори батального живопису, автори яких І. Їжакевич, В. Любчик, В. Пузирьков, О. Будников.

Досить повно в експозиції галереї представлені скульптурні роботи таких авторів, як А. Білостоцького, М. Лисенка, О. Скоблікова, М. Щербакова.

Багатим розмаїттям жанрів вирізняються монографічні комплекси художників Корсунщини Б. Федоренка, М. Прокопенка, І. Куща, Б. Купневського, С. Дуплія.

Окремі зали галереї присвячені образотворчому і декоративно-ужитковому мистецтву Корсунщини кінця XX – на початку XXI століть. Серед авторів представлених робіт – І. Гречуха, О. Конончук, А. Шевченко, К. Лазаренко, І. Івченко, А. Бахмут.

Корсунь-Шевченківський історичний музей – історичний музей у місті Корсуні-Шевченківському, Черкаської області, відділ Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника.

1974 року Черкаське обласне управління культури видало наказ про створення в місті Корсуні-Шевченківському історико-краєзнавчого музею, який

входив на правах відділу до структури Музею історії Корсунь-Шевченківської битви. Автором тематичного проекту експозиції був заступник директора музею з наукової роботи Василь Кузьмович Харченко, автором архітектурно-художнього проекту – В. М. Решетов.

Урочисте відкриття Корсунь-Шевченківського історико-краєзнавчого музею відбулося 29 серпня 1981 року.

Починаючи від 1994 року музей (уже як історичний) працює на правах відділу Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника.

У 1995 році в музеї відкрито діораму «Корсунська битва 1648 року».

Експозиція Корсунь-Шевченківського історичного музею, що висвітлює історичний і культурний розвиток Корсунщини від давнини і до ХХ століття розміщена у 6 залах (площею 320 м²). Станом на 2009 рік триває реекспозиція музейного закладу (для огляду відвідувачів відкрито 5 залів).

Музей історії Корсунь-Шевченківської битви – створений за постановою Ради Народних Комісарів Української РСР і ЦК КП(б)У від 28 червня 1945 року для увічнення перемоги радянських військ у Корсунь-Шевченківській операції.

До 1957 року називався історичним музеєм. Під музей було віддано колишній палац князів Лопухіних-Демидових на острові Коцюбинського у м. Корсуні-Шевченківському.

Серед картин музею зберігаються роботи Віктора Коваленка.

Лисянський історичний державний музей – історико-краєзнавчий музей в смт. Лисянка, Черкаської області. Заснований у 1967 році. Статус державного отримав 1993 року.

Ватутінський міський історичний музей – знаходиться на проспекті Ватутіна, 19.

Музей невеликий – всього 2 експозиційні зали і одна виставкова. Колекція зборів музею налічує близько 1800 одиниць. В обох експозиційних залах експонати розповідають відвідувачам про минуле Ватутіне та околиць, традиції і звичаї місцевих жителів.

Унікальними експонатами працівники музею вважають кістки мамонта і зуби акули, які ви можете побачити в першому залі.

У виставковому залі вашій увазі представлені роботи місцевих художників – художника Поперечного Івана Анатолійовича, майстри народної вишивки Чибиряк Тетяни Іллівни, а також роботи учнів місцевої школи.

Літературно-меморіальний музей Івана Ле.

Літературно-меморіальний музей Івана Ле в Городищі буде цікавий шанувальникам української літератури. Музей був заснований на базі будинку, спроектованого самим письменником, в якому він жив і творив. Фонд музею понад 7000 експонатів, окремою його гордістю є бібліотека.

Іван Ле (1895 – 1978) – український письменник. Справжнє ім'я, по батькові, прізвище – Іван Леонтійович Мойся. Народився в родині безземельного селянина. Належав до літературних організацій «Жовтень», «Всеукраїнська Спілка Пролетарських письменників». Стає першим редактором «Літературної газети» (1927). Типовий представник стилю соцреалізм.

Музей історії смт. Вільшанка – історико-краєзнавчий музей смт. Вільшанка, Звенигородського району, Черкаської області.

Розташований у приміщенні Вільшанського селищного центру культури і дозвілля, на другому поверсі за адресою: вулиця Шевченка, 194.

Музей розташований в одній кімнаті. Експонати розташовані по периметру кімнати. Експозиція охоплює період від стародавніх культур, залишки яких знаходили на території селища до другої світової війни. Невеликий стенд охоплює сучасний період.

В музеї широко представлені предмети побуту: рублі і качалки, жлукто і бодня, макітри і копистки, миски на миснику, різьблене ярмо і батіг, перші праски і калькулятори.

«Вільшанська світлиця» - краєзнавчий музей смт. Вільшана, Звенигородського району, Черкаської області. Розташований за адресою: вулиця Шевченка, 53.

Заснований 21 вересня 2006 року шляхом виокремлення з музею історії смт. Вільшанка.

Музей знаходиться в окремому будинку, який складається з 4 кімнат та своєрідного коридору. Одна з кімнат присвячена родині братів Кличків та, частково, Сергія Головатому, який дитячі та шкільні роки провів у Вільшані.

Музей частково відтворює інтер'єр селянської хати цієї місцевості. Значну кількість предметів для музею надали місцеві мешканці.

Музей історії села Старосілля відкрито у 1970 році. Основну експозицію присвячено історії п'ятисотенного руху в селі. Однак величезна кількість експонатів розповідає про всі періоди розвитку села. Музей є відділом Черкаського обласного краєзнавчого музею.

У колекції музею зібрано близько 2800 експонатів. Тут представлені різноманітні археологічні знахідки: стародавня кераміка, зброя часів Середньовіччя, предмети побуту жителів різних періодів існування села. Крім того, музей представляє історичні та сучасні художні твори різних культурних діячів Старосілля. Найбільша кількість експонатів розповідає про зародження і розвиток п'ятисотенного руху. З 1970 по 1985 рік музей знаходився і іншій будівлі. Пізніше установі було виділено приміщення в будівлі старої школи. Музей знаходиться там і донині, гостинно приймаючи кожного відвідувача.

Музей села Вербівка. У ньому зібрані всі експонати, які демонструють кожен період розвитку населеного пункту. Крім того, заснувала музей у 1985 році вчителька місцевої школи разом зі своїми учнями. У залах можна побачити зразки національної вишивки, предмети сучасного і древнього побуту. Окремі експозиції присвячені скіфським поселенням.

Ольга Підгрушна протягом двох десятиліть збирала історичні матеріали. Будучи учителем математики, вона організувала гурток юних слідопитів, який і зібрав велику частину експонатів. В окремому залі музею представлені вироби з бронзи і залишки курганів скіфського періоду. Експозиція розповідає про заснування села. В іншій кімнаті можна ознайомитися з місцевими традиціями: вишивка, предмети побуту, знаряддя праці хліборобів. Окрема експозиція присвячена періоду Другої світової війни – представлений список імен 56 бійців, які захищали село, зібрано величезну кількість фотографій, листів, медалей і просто пам'ятних речей. Вийшовши на пенсію, вчителька почала писати заяви керівництву села і області, зверталася за допомогою до відомого

журналіста Юхима Райгородецького, домагаючись відкриття музею села. У 1985 році краєзнавчий музей відкрив свої двері для відвідувачів.

Музей Семена Гулака-Артемівського.

Відкриття музею Семена Гулака-Артемівського у Городищі 4 вересня 1966 року набуло не лише всеукраїнського, а й міжнародного значення. Про подію усього українському зарубіжному світові сповістила канадська україномовна газета «Життя і слово».

Перша експозиція була створена у клубі колгоспу «Заповіт Леніна», головна садиба та адмінбудинок якого знаходилися на Гулаківці, якраз поблизу місця, де колись проживали батьки митця і де він сам народився. Пізніше музей перемістили у центр міста, до новозбудованого кінотеатру «Жовтень». Із 1968 року музей носив назву «Народний музей С.С. Гулака-Артемівського». Там зберігалося майже 10 тисяч експонатів, які стосувалися життя і творчості автора першої української опери «Запорожець за Дунаєм» та взагалі історії Городищини.

Але у складні дев'яності музей перестав існувати. Безцінні експонати, які збиралися по крупинці, десь віддали на зберігання або просто розгубили.

А 16 лютого 2010 року відкрили повноцінний музей видатного митця. Облаштований у колишньому приміщенні районному суду.

Музей воїнів-інтернаціоналістів Черкаського району було створено при місцевій школі №1. Відкриття відбулося 5 листопада 1987 року. На території України це був перший музей подібної тематики.

Експозиція розміщена в одній залі. У музеї зібрано матеріали про жителів району, які віддали життя, виконуючи інтернаціональний обов'язок в Афганістані. Більша частина представлених експонатів – документи, листи, особисті речі, газетні матеріали.

Садиба-музей В'ячеслава Чорновола

знаходиться в будинку, де проживали батьки видатного політичного і громадського діяча, Героя України.

Мало знайдеться людей, які не знають цю видатну особистість та її вплив на формування вільної і незалежної України.

Знайти колишній будинок Чорновола можна в селі Вільховець, Звенигородського району, Черкаської області. Безпосередньо сама історія закладу розпочалась у 2007 році, коли відкрилась експозиція, приурочена до 70-ї річниці від дня народження політика. Споруду Черкаському краєзнавчому музею передала сестра дисидента Валентина Максимівна.

Інтерес для туристів представляють унікальні зібрання особистих речей сім'ї, фотографій, книг та різноманітних документів. Це все дозволяє в певній мірі зрозуміти, як проходило формування особистості діяча і його світогляду, причому не тільки в плані політики. Силами працівників збережено оригінальний інтер'єр будинку та атмосфера, які переносять відвідувачів у часи юності Чорновола. Колекція музею у 2012 році поповнилась новими матеріалами, з якими можуть ознайомитись усі бажаючі. Щороку заклад приймає не лише вітчизняних, а й зарубіжних гостей з усіх куточків світу.

Меморіальний музей К.Г. Стеценка – меморіальний музей, присвячений життю і творчості українського композитора Кирила Григоровича Стеценка у селі Квітках Звенигородського району Черкаської області; відділ Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника.

Музей розташований у відтвореному приміщенні земської школи, в якій навчався К.Г. Стеценко. Площа музейного закладу – 182 м².

Меморіальний музей К.Г. Стеценка у селі Квітках створений у 1959 році згідно з рішенням виконкому сільської ради.

Починаючи від 1994 року музей працює на правах відділу Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника.

Станом на 2-у половину 2000-х музейний заклад працює нерегулярно — для його відвідання необхідно заздалегідь інформувати (замовляти екскурсію) дирекцію Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника (м. Корсунь-Шевченківський).

Експозиція Меморіального музею К.Г. Стеценка в Квітках (фонди закладу нараховують близько 400 одиниць збереження) розповідає про життя і творчу діяльність Кирила Григоровича Стеценка та увічнення його пам'яті.

Наукову концепцію відновлення і створення експозиції музею розробив Хаврусь Сергій Левкович

Літературно-меморіальний музей І. С. Нечуя-Левицького – літературно-меморіальний музей, присвячений життю і творчості письменника-класика української літератури Івана Нечуя-Левицького у смт. Стебліві, Звенигородського району, Черкаської області, філіал Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника.

Літературно-меморіальний музей І. С. Нечуя-Левицького міститься у відновленій пам'ятці історії – будинку, в якому мешкала родина І. Нечуя-Левицького, і розташований за адресою: вулиця Партизанська, будинок 8, смт. Стеблів.

Загальна площа музейного закладу – 175 м². Крім власне музею, до меморіального комплексу відноситься так звані «іменні» скелі Нечуя Левицького та Адама Міцкевича: скелі «Бурлачка», «Сфінкс», які височать над плесом Росі, впорядковані могили батька і діда письменника – священиків Стефана і Симеона Левицьких. Поряд із приміщенням музею встановлено бронзове погруддя письменнику, а неподалік – пам'ятник Нимідорі, героїні повісті І. Нечуя-Левицького «Микола Джеря».

Музей працює щоденно з 9.30 до 16.30 (обідня перерва з 13.00 до 14.00). Заклад не працює на державні свята (1 та 7 січня, 8 березня, у дні Великодня та Трійці, 1 травня).

Завідувач музейним закладом – Хаврусь Сергій Левкович – раптово помер 19 липня 2014 року, зараз продовжує музейну справу його син – Хаврусь Андрій Сергійович.

Смілянський краєзнавчий музей – краєзнавчий музей у райцентрі Черкаської області, місті Смілі, найбільше зібрання матеріалів, предметів і матеріалів з історичного розвитку, культури, економіки, персоналій міста і Смілянщини.

Смілянський краєзнавчий музей міститься в історичній будівлі в центрі міста, зведеної 1909 року в стилі провінційного модерну для філії Санк-Петербурзького позичкового банку, і розташований за адресою: вулиця Соборна, будинок 98.

Директором закладу є Віленко Надія Анатоліївна.

Краєзнавчий музей у Смілі створений 25 грудня 1967 року як музей на громадських засадах.

Від 1970 року заклад отримав звання народного історико-краєзнавчого.

За активну роботу в 1976 році музей відзначено медаллю Українського товариства охорони пам'яток історії та культури.

День 22 квітня 1991 року став «поворотним» в історії музею -закладу присвоєно статус державного.

За роки існування музей відвідало більше 200 тисяч смілян і гостей міста.

Основні фонди музею налічують понад 3,5 тисяч одиниць зберігання.

Експозицію розміщено в трьох залах, де представлено:

- картографічну спадщину Смілянщини кінця XIX – початку XX століття;
- матеріали, пов'язані з родиною колишніх власників містечка графів Бобринських та іменами відомих громадян міста;
- старожитності Наддніпрянщини.

Серед унікальних експонатів – скринька зі скла і металу роботи італійських ювелірів XVIII століття, навісний замок середини XIX століття, цеглини з будівель графів Бобринських та інші предмети.

Щорічно проводиться понад 200 екскурсій.

Музей здійснює, проводить науково-пошукову та краєзнавчо-дослідницьку роботу, надає консультації з питань краєзнавства місцевим засобам масової інформації, закладам освіти і культури.

Міський музей у Смілі став методичним центром створення і становлення музеїв-супутників на цілому ряді підприємств і організацій, музейних кімнат у навчальних закладах – зараз їх у місті понад 2 десятки, в тому числі музей гімназії імені В. Т. Сенатора, музей рафінадного і машинобудівного заводів, пожежної частини тощо.

ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ

Чудовий архітектурно-історичний палацовий ансамбль Лопухіних-Демидових, який розташований на мальовничому гранітному острові посеред річки Рось, є безперечною окрасою міста Корсунь-Шевченківський. Палац, який став флагманом неготичного стилю на теренах тогочасної Речі Посполитої, був побудований тільки через сто років після затвердження проекту ансамблю (1782 року).

В його архітектурі перемішані азійські та візантійські мотиви, а також готичний стиль. Князівський палац вражав своєю пишністю: стіни були прикрашені картинами пензлів К. Брюлова та В. Боровиковського.

Географічний Центр України (м. Шпола, Звенигородський район). У Черкаській області, а саме в Звенигородському районі, розташований географічний центр України. Місцеві жителі так пишаються цим фактом, що встановили цілих два пам'ятні знаки на честь своєї першості. Звичайно, не всім щастить жити в таких місцях, а ось відвідати їх може кожен. Черкащину завжди вважали духовним центром України: тут Шевченкове та Моринці, Чигирин та Суботів, козацько-гайдамацький Холодний Яр. А до всього, виявляється, це ще й центр географічний. Ця точка привертає до себе туристів. Точніше, дві точки.

Вона знаходиться в містечку Шпола. Напис, що з'явився на пам'ятному камені, свідчив: «Шпола – географічний центр України». Але якщо бути точними, слід визнати, що центр – то не в самій Шполі, а неподалік. Точка друга – на північній околиці села Мар'янівка Звенигородського району, між Шполою і селами Матусів і Сигнаївка. Тому камінь перевезли туди, замінивши попередній напис і вказавши замість неї назву села. У місті Шпола напис став скромнішим: «Шполянщина – географічний центр України». Для людей з боку, може, це і не принципово, але шполянці вирішили бути точними до кінця.

Вчені з Державного департаменту геодезії і картографії на основі складних розрахунків за принципом інтегралів довели, що географічний центр розрахований як центр ваги плоскої фігури, обмеженої межами держави. Його визначили за середнім значенням широти і довготи крайніх північних, південних, західних і східних точок України.

А ось на Кіровоградщині, в містечку Добровеличівка, розташований інший центр України – геометричний. Добровеличівка, вважалася географічним центром раніше, оскільки користувалися при обчисленнях простим методом: з'єднали лінією захід зі сходом і північ з півднем, а місце перетину стали вважати центром України. Коли справа дійшла до серйозних вимірів (в результаті яких з'ясували, що він все-таки в Мар'янівці), фахівці враховували 8686 точок периметра сухопутної ділянки кордону України, а також берегових ліній по Чорному й Азовському морях. До тих пір, поки не з'ясували всіх деталей з визначенням і вимірюванням географічного центру, всі лаври діставалися Добровеличківці, але тепер вона ділить славу з сусідами. До речі, відстань між містами Шпола і Добровеличівка по прямій – близько ста кілометрів.

Крім того, Мар'янівка є також центром тяжіння України: якщо вирізати карту держави і проткнути ручкою на місці села Мар'янівка – карта буде стояти і не нахилитися ні в одну сторону. У географічному центрі прямо серед поля закопана капсула, оснащена відповідною передавальною системою, і встановлений репер. Тому супутники орієнтуються на Мар'янівку. У селі планують побудувати павільйон макета рельєфної карти України з символічним позначенням центру. Його будуть оточувати 25 тополь – за кількістю областей держави. Від центру повинні відображатися промені-дороги. Але все це в майбутньому [17].

Пам'ятник «Трактор-«Універсал» (с. Лозоватка, Звенигородський район)

Пам'ятник Росичу (м. Корсунь-Шевченківський). Пам'ятник Росич – одна з історичних архітектурних цінностей Черкаської області. Був зведений у 1982 році на острові Зелений, який знаходиться в 500 метрах вгору від греблі Корсунь-Шевченківської ГЕС. Тому до нього неможливо підійти по суходолу, тільки є можливість підпливти на човні. Статуя присвячена герою народних переказів і билин Росич. Монумент стоїть у всеозброєнні: в кольчугі, зі списом у правій руці і дивиться вдалину, пильно стежачи за місцевістю і охороняючи її. Цей постамент був зведений завдяки великим скульпторам і архітекторам Е. Кунцевичу і М. Микитенко. Статуя вважається однією з найбільших в Україні. Вона притягує до себе погляди і інтерес туристів, показуючи свою міць, силу і несе в собі дух історії. За переказами, пам'ятник Росич є символом виникнення слов'янської держави Київська Русь та народу русичів (Росич). Монумент відмінно зберігся і прекрасно видно з усіх боків. Потрапляючи в Черкаську область, туристи не можуть не оглянути цю пам'ятку [80].

Пам'ятник улюбленій собаці княгині Лопухиної (м. Корсунь-Шевченківський).

Пам'ятник Яну та Наталці (м. Корсунь-Шевченківський). За переказами, Ян і Наталка – закохані парубок-поляк з багатого католицького роду та дівчина з православної бідної української родини. Батьки закоханих були проти їх шлюбу, тому Ян і Наталка піднялись на високу кручу над річкою в Корсунь-Шевченківському, взяли за руки і кинулися вниз на гранітні скелі. На їх честь названо гору у Корсунь-Шевченківському парку (гора Янталка).

Садиба княгині В. В. Голіциної (XVIII–XIX ст.) (с. Козацьке, Звенигородський район) – є яскравим зразком садово-паркової архітектури, що включає досить великий маєток знаменитого роду Голіциних. Садиба має багату історію, вивчаючи, яку можна дізнатися безліч знаменитих імен творчої інтелігенції.

Заснування маєтку датується XVIII століттям,

його появі передувала маса історичних подій. Маєток князя Голіцина спочатку належав його дружині Варварі, котра мала в дівочтві прізвище Енгельгардт.

Князь Голіцин перебрався до маєтку 1979 року, цікаво, що гувернером їхніх з Варварою дітей був знаменитий Іван Крилов, котрий написав у період роботи в Козацькому кілька байок і п'єс. Основний стиль архітектури, використаний у будівлях маєтку, – псевдоготика. Будинок має досить велику площу, крім основних житлових кімнат у ньому є різні галереї, зали. Не можна розглядати споруди окремо від парку, який у той час вражав своєю величністю.

Нині зберігся тільки будинок керуючого, частково флігель і більш нові будівлі, споруджені за наказом наступних власників маєтку. Приміщення, придатні для експлуатації, були передані у користування ПТУ №37.

Садиба поміщиків Енгельгардтів (с. Будище)

Садиба поміщиків Енгельгардтів у с. Будище Звенигородського району Черкаської області збудована наприкінці XVIII ст. Подібних більших та менших маєтків часів Російської імперії у області збереглося доволі багато, згадаймо наприклад садибу Давидових у Кам'янці, або ж маєток Абази у Шполі.

Василь Енгельгардт (1755–1828), батько Павла Енгельгардта одержав у 1791 р. від свого рідного дядька, князя Григорія Потьомкіна безмежні володіння на півдні України. Після виходу у відставку у 1792 р. він переселяється ближче до своїх маєтків. Василь Енгельгардт все життя прожив з коханою жінкою (полькою за національністю), з якою він офіційно не був одруженим, вона народила йому п'ятьох дітей. Найменший син – Павло Енгельгардт народився у с. Кирилівці (тепер – с. Шевченкове), в тому самому, з якого походить Т. Шевченко. Саме у Кирилівці до останніх днів проживала мати Павла Енгельгардта, яка там і похована біля церкви Івана Богослова. Після смерті свого батька (німця за національністю) Павло Енгельгардт у 1828 р. переїжджає у с. Будище і стає господарем цієї садиби, а прислугу для панського двору набирає виключно з Будищ, Кирилівки і Вільшанки. Тут Тарас Шевченко з чотирнадцятирічного віку (1828 р.) працював козачком, доки його не викупили з кріпацтва. Дружина поміщика Павла – баронеса Софія навчила Тараса дворянських звичаїв і шляхетських манер, саме завдяки їй геніальний поет завжди невимушено поведився у дворянському товаристві. Для баронеси Софії Енгельгардт відомий композитор Михайло Глінка написав романс «Як солодко мені з тобою бути».

Село Будище розташоване поряд з Шевченковим, за 15 км. Від Звенигородки. У давні часи тут була «буда», у якій виробляли поташ, за однією з версій саме так виникла назва цього села, яке тепер належить до національного заповідника «Батьківщина Тараса Шевченка».

Садиба Енгельгардтів – це одноповерховий палац, який розміщений в оточенні затишного парку. На сьогоднішній день у будинку П. Енгельгардта

знаходиться загальноосвітня школа, маєток зберігся у доброму стані, тепер тут оформлена кімната-музей Т. Шевченка. Неподалік від палацу, у парку ростуть два величезні дуби. За переказами, в дуплі одного з них малий Т. Шевченко влаштував схованку для своїх творів. Це справжній велетенський 800–1000-річний дуб, який знаходиться на стадії відмирання. Для того, щоб припинити його руйнування, дупло зацементували, а велику гілку підперли залізною балкою. На території парку, крім знаменитих дубів, також збереглися тополіні і каштанові алеї, але частина парку перебуває у занедбаному стані, тому з 2006 р. розпочалася його реконструкція. Цей парк – унікальна пам'ятка садово-паркового мистецтва XVIII ст.

Садиба поміщиків Енгельгардтів належить до пам'яток історії та архітектури України. Відвідання цих місць доречно поєднати з візитом у Канів, на Тарасову гору.

Козачанський парк – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення України. Розташований у селі Козацьке, Звенигородського району, Черкаської області.

Площа 51 га. Охоронний режим встановлено як об'єктові природно заповідного фонду Постановою Ради Міністрів УРСР від 29.01.1960 року №105. Установа, землекористувач або землевласник, у віданні якої перебуває заповідний об'єкт, – Козачанське СПТУ №37.

Закладений у XVII столітті (один з найстаріших парків України). У XVIII столітті садиба належала князям Голіциним. Спочатку це був ботанічний сад з розсадником екзотичних рослин, оранжереями декоративних рослин, гідротехнічними спорудами для розведення риби. Починаючи з 80-х років XIX століття було створено другу частину парку, завезено близько 80 видів дерев, споруджено ставки, штучні острови. У центральній частині парку був збудований палац у псевдоготичному стилі, поряд з яким був фонтан, неподалік фонтану на насипному пагорбі – парнас, була альтанка, а в глибині парку – фамільний склеп. Територія парку та двору була оточена цегляним парканом. У цьому маєтку князя Голіцина з 1797 по 1801 жив і навчав численних дітей родини відомий поет-байкар І. А. Крилов. Тут він писав байки, займався перекладами грецьких байок. Після приїзду з Козацького та публікації першої збірки він став відомим та шанованим письменником. У 1829 році князь Григорій Олександрович Голіцин, продав резиденцію таємному раднику Івану Івановичу Фундуклею з селами Княжею та Топильною. Згодом маєтності перейшли у власність онуки Голіцина, княгині Т. Г. Куракіної, вона була останньою власницею маєтку.

Нині ні палацу, ні альтанки з фамільним склепом не існує. Зараз залишилися будинок управляючого, збудований у поєднанні архітектури

класицизму та народної архітектури, будинок канцелярії, збудований у псевдоготичному стилі та інші господарські споруди.

Сучасний парк розташований на схилах балок, перепад висот до 22 м. У парку є два ставки. Налічується 45 видів деревних рослин. Переважає ясен звичайний. Частина площ займають плодові сади. Є ясенево-кленова алея та захисна смуга з сосни звичайної. Збереглися вікові дерева ялини звичайної, сосни чорної, липи серцелистої, тополі білої, дуб Крилова віком до 200 років. Парк умовно можна поділити на 2 частини – південно-західний (регулярний напрям паркового будівництва) та північно-східний (ландшафтний). Високі естетичні якості парку зумовлені віковими насадженнями листяних і хвойних порід, а також особливим плануванням рельєфу, наявністю ставків. Парк поєднує європейські класичні та національні традиції.

Садиба Лопухіних. Палацовий ансамбль у Корсуні започаткований С. Понятовським як літня заміська резиденція у 1782 році. Архітектори – Ж. А. Мюнц та Я. Д. Ліндсей. Ансамбль розташовано на трьох гранітних островах р. Рось. Головний палац розташований на острові, який нині носить ім'я М. Коцюбинського.

Фігель – одна з головних будівель ансамблю. Збудований у 1782 – 1783 роках. Одноповерхова прямокутна в плані споруда в стилі раннього класицизму, з чотирисхилим дахом, прикрашеним дерев'яними фіалами. З'єднувався з палацом ордерною галереєю. Був частково перебудований у 1835 – 1840 роках, а у другій половині XIX був остаточно надбудований ще двома поверхами. Остаточний флігель у плані прямокутний, триповерховий, з трьома симетричними і одним несиметричним ризалітами, розташованими по головному фасаду.

Стіни двох нижніх поверхів гладенькі, з прямокутним карнизом, що по вертикалі поділяє споруду на дві рівні частини. Стіни всіх ризалітів мають віконні прорізи із стрілчастими перемичками. Крайній лівий ризаліт на рівні третього поверху був акцентований відкритою дерев'яною галереєю, що повторювала контур будівлі. Центральний ризаліт на рівні третього поверху декоративний дерев'яними напівколоннами. Третій поверх завершується звичайним профільованим карнизом, а несиметричний ризаліт ще й акуратним фризом.

Черепиця з'явилася на даху лише у XIX столітті.

План будівлі на різних поверхах різниться. Перший поверх – анфіладний та коридорний в ризалітах; другий – анфіладний та коридорний з двобічним розташуванням приміщень; третій – анфіладний по периметру. Третій поверх розташовує у собі художню галерею.

Ордерна галерея – триповерхова споруда входу було збудовано у 1782 – 1783 роках, перехідну галерею – близько 1787 року. Автором проекту вважається Ж. А. Мюнц. Складалася галерея з двох частин: триповерхова

споруда входу, що була з'єднана з одноповерховим флігелем, і перехідна галерея.

Вікна споруди триповерхового входу – стрілочасті.

Перехідна галерея стояла на цегляному оштукатуреному фундаменті, висота якого залежала від рельєфу, і природному камені. Галерея складалася з 18 пар колон, які утримували трискатний дах.

Ордерна галерея з'єднувала одноповерховий флігель і палац.

В першій третині ХІХ століття з невідомих причин галерею було зруйновано. Залишилась споруда триповерхового входу, до якої було прибудовано другий і третій поверхи флігеля.

Палац – зведений у 1787 – 1789 році під керівництвом Я. Д. Ліндсея, який, вірогідно, доробив проект Я. Г. Мюнца, перебудований у 1835 – 1840 роках (ім'я архітектора, автора проекту перебудови невідоме).

У травні 1787 року під час перебування в Корсуні польського короля Станіслава Августа та австрійського інспектора Йосифа ІІ силами місцевих майстрів було зведено дерев'яний макет майбутнього палацу у натуральну величину, фундамент якого був уже закладений. Після закінчення будівництва у 1789 та до 30-40-х років ХІХ століття палац мав вигляд двоповерхової прямокутної в плані споруди, зведеної з цегли та дерева. Н-подібна на рівні другого поверху. Після перебудови з'явився п'ятистінний тамбур головного входу, та по кутках – чотири двоповерхові башти. На рівні другого поверху між ризалітами знаходиться відкрита тераса з огорожею.

Палац був одним з перших на землях Речі Посполитої, зведений у стилі неоготики.

ПАМ'ЯТКИ АРХЕОЛОГІЇ

Городище «Бурти» – це пам'ятка археології та природи, унікальна місцевість, де можна побачити рослини, занесені до Червоної Книги України. Розташоване городище в Лисянці – на відстані одного кілометра на північ від села Чаплинка. У цій місцевості проводилися розкопки й були знайдені поховання скіфських часів і епохи бронзи. Площа городища становить 1,9 гектара.

САКРАЛЬНІ ОБ'ЄКТИ: ЦЕРКВИ, МОНАСТИРИ, СОБОРИ, ХРАМИ

Михайлівська церква в Городищі – духовна спадщина Черкаської області. Місто Городище розташоване в Черкаській області на берегах річки Вільшанка, яка є правою притокою Дніпра. Місто славиться такими відомими іменами як Т. Г. Шевченко та П. П. Чубинський. У Городищі народився співак і композитор С. С. Гулак-Артемовський. Самий значний слід в житті міста залишив Михайло Воронцов, на кошти якого у 1844 році була побудована Михайлівська церква.

Церква вражає архітектурними рішеннями, вона була створена за проектом італійського архітектора Дж. Торрічеллі. У радянські часи церква була закрита, при цьому храм був частково розібраний. В ході перепланування будівлі була зруйнована дзвіниця, а у внутрішньому просторі храму організований спортивний зал. Оздоблення храму було повністю замінено, а розпис XIX століття були забілені. У 90-х роках після розвалу Радянського Союзу церкву відродили. Було відновлено розпис «Страшний суд (102 кв. м.), повністю відновлено дзвіницю.

За своєю будовою, Михайлівська церква більше схожа на кірху або костел, ніж на православний храм, хоча завжди і залишається православною. Конструкція церкви така: дзвіниця має нагорні зубці, стіни помаранчеві, а дах витримана в зеленому кольорі. Усі ці елементи архітектурних рішень представляють храм у вигляді казкового замку. Задумка архітектора була не випадковою. Церква повинна бути наповнена духовною чистотою, як і людина, туди увійшла [121].

Церква Святого Димитрія (Покрова Богородиці, 1773 року) (смт. Єрки, Катеринопільський район).

Спасо-Преображенська церква (1738 року)

Церква Покрова Богородиці (1829 року, с. Бурти)

Спасо-Преображенська церква (1826 року, с. Лебедин)

Дзвіниця Лебединського Миколаївського монастиря (1833 року, с. Лебедин)

Вознесенська церква (1818 року, с. Матусів)

Миколаївська церква (УПЦ КП) (с. Орловка, Городищенського району)

Преображенський собор (м. Звенигородка)

Церква Святого Георгія в Мизинівці

Свято-Вознесенський дерев'яний храм у Водяниках

П'ятикупольна церква Іоанна Богослова (1773 року, с. Суха Калигірка)

Дерев'яна Дмитрівська церква (1773 року, с. Єрки, Катеринопільський район)

Храм святого Михаїла (с. Лисянка)

Церква святих мучениць Віри, Надії, Любові та матері їх Софії (с. Боярка)

Храм святого Миколая XIX століття (с. Вотилівка)

Свято-Успенська церква (с. Чаплинка)

Церква Різдва Пресвятої Богородиці (с. Журжинці)

Церква Іоана Златоуса (с. Надточайка, Шполянського району)

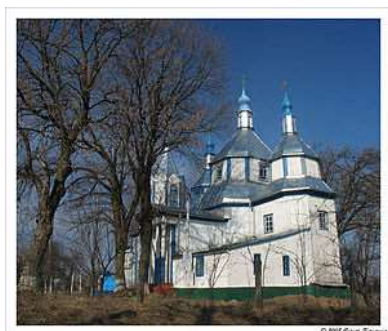
Церква Покрова Пресвятої Богородиці (с. Бурти, Шполянського району)

Вознесенська церква (с. Матусів, Шполянського району)

Спасо-Преображенська церква (кінець 16 століття, м. Корсунь, Корсунь-Шевченківського району)

Дерев'яна Іллінська церква (1625 року, м. Корсунь, Корсунь-Шевченківський район)

Свято-Онуфрійський монастир (середина XVII століття, м. Корсунь, Корсунь-Шевченківський район)⁷

Преображенська церква (с. Корнилівка) – дерев'яний діючий православний УПЦ МП храм, розташований у селі Корнилівці (у 1934-2016 роки Кірове), Черкаського району, Черкаської області, оригінальна пам'ятка народної архітектури Середнього Подніпров'я. Перша церква у Корнилівці, вочевидь, була збудована у XVII столітті. У 1717 році в селі побудували невелику церкву – як сільська хата, що була під солом'яною стріхою. У 1738 році збудували церкву з дуба. У період 1771 – 1795 роки церкву відбирали «на унію». Станом на 1864 рік до парафії було приписане село Кичинці.

Існуюча на сьогодні церква (її зовнішній вигляд у цілому) була побудована в 1738 році. Нині (2000-ні) Преображенський храм у Корнилівці є діючим УПЦ МП. Преображенська церква у Корнилівці – дерев'яна, хрестоподібна в плані, триверха, до центрального восьмигранного зрубу з заходу і сходу приєднуються менші восьмигранні зруби, з півночі і півдня – прямокутної основи зруби однієї висоти.

Головні фасади вівтарів відмічені портиками з тонкими дерев'яними стойками, прикрашені трикутними фронтонами з заходу, до будови приєднується прямокутна в плані триярусна дзвіниця типу 2 восьмикутників на четверику з шатровим верхом, що оточені кокошниками. Карнизи будови декоративні різьбленням типу «джгут». Стіни зрубів, що мають помітний нахил усередину, ілюзійно збільшують висоту внутрішнього простору.

В основу центрального верху церкви покладено восьмикутник, видовжений по осі північ-південь [122].

⁷ Інформація про об'єкти є малодосліджуваною.

1.4.3. ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СФЕРА

Місто Городище – 16 ресторанів

САДИБИ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ

Зелена садиба Коло друзів (с. Будище, Черкаська область). Садиба розташована в мальовничому затишному місті, поруч з Мошногірським пагорбом на березі каналу вздовж Дніпра у селі Будище, 700 метрів від лісу та 2 км від річки Вільшанка і 3 км від річки

Дніпро.

Садиба розташована на відстані 5 – 70 км від визначних пам'яток історії та чудових місць відпочинку: Чигирин, Холодного Яру, Канева, Корсунь-Шевченківського, Мошен, Черкас, Кам'янки, Водяників та Буцького каньйону. Пропонується для проживання 2 комфортних будинка. Великий 2-поверховий будинок, з сучасним ремонтом та зручностями, площею 210 м. До ваших послуг велика вітальня з каміном, простора оздоблена кухня-їдальня та 3 спальні з чудовим

видом, передпокої та 2 ванних кімнати, тераса і 2 великих балкона. Можливе розміщення з домашніми тваринами. Харчування за додаткову плату. Можливе придбання натуральних еко продуктів з власного господарства.

Територія садиби добре озелена, є дитячий майданчик, гойдалка, невеликий басейн, велика альтанка-барбекю (до 25 – 30 осіб), майданчик для багаття з мангалом, літній майданчик для пікніка, тенісний стіл. Маємо комфортну терасу з м'якими меблями для відпочинку.

Також є можливість проведення урочистостей, семінарів (маємо окреме приміщення, екран, проектор та інші обладнання).

Є прокат чудових спортивних велосипедів. За додаткову плату пропонується рибалка, сауна, екскурсії по історичним та природним заповідникам, майстер-класи, анімаційні програми та дегустації.

Зелені садиби Корсунщини. Всього на території діє 5 об'єктів зеленого туризму, які готові прийняти туристів – це садиби «Наталі» (с. Карашина), «Курінь чорних запорожців» (м. Корсунь-Шевченківський), «Райський куточок» (с. Квітки), «А ми у двох» (с. Селище) та «Мальва озерна» (с. Миколаївка). Перша зелена садиба на території Корсунь-Шевченківщини з'явилися ще у 2004 році, в якому протягом року за сприяння філії 8 осіб отримали одноразову допомогу по безробіттю для організації підприємницької діяльності у сфері сільського зеленого туризму. Вже пізніше ще 7 осіб відкрили власні справи в сільській місцевості.

Для відвідувачів та гостей садиб господарі організують майстер-класи з виготовлення ляльок-мотанок, гобеленів та килимів ручної роботи, послуги перекладача, фотографа, автобусних перевезень.

Водночас власники садиб систематично співпрацюють з районною філією і беруть участь в інформаційних семінарах та тренінгах. Також налагоджена тісна співпраця власників садиб з місцевою владою та громадським об'єднанням «Відродження та розвиток українського села», які неодноразово спільно організують різноманітні просвітницькі заходи, діляться досвідом, думками та ідеями щодо створення громадою привабливих зелених зон для відпочинку туристів.

Еко-садиба «Мальва озерна» (с. Миколаївка, Корсунь-Шевченківський район) захована в тихому, дивовижно зеленому оазисі між ставком з велетенськими деревами та природним пагорбом, на якому росте великий яблуневий сад.

Еко-садиба «Мальва Горішня» (с. Миколаївка, Корсунь-Шевченківський район) – це приклад побуту сільської заможної родини протягом декількох поколінь. Господа зі збереженими господарськими будовами. Гордість оселі – діюча піч і лежанка, плита на дровах, пічне опалення.

Зелена садиба «СтавБор» (с. Завадівка)

У Черкаській області в мальовничій місцевості знаходиться Зелена садиба «СтавБор», назва повністю відповідає змісту цього куточка для відпочинку: дерев'яний двоповерховий будиночок знаходиться на березі водойми, навколо ростуть молоді хвойні рослини. Тут можна побачити сосни, ялини, ялівці [54].

Миколаївка – село курортного типу, що розташоване в природно-заповідній зоні Корсунь-Шевченківського району в неймовірно красивому і ще незруйнованому людьми куточку природи. Природня особливість села – це неосяжні простори, ландшафт, схожий на малі Карпати, неймовірна тиша та красуня Рось. Зручне географічне положення Миколаївки дозволяє ознайомитися з історичними, культурними та природними пам'ятками Київщини та Черкащини.

Історія села цікава тим, що на початку 2000-х років воно було майже забуте та занедбане, але життя дає йому другий шанс стати відомим і квітучим. За останні 10 років, у пошуках спокою та внутрішньої гармонії, цю місцину вподобали та освоїли кияни, які започаткували «київську громаду». Це освічені, інтелігентні, творчі і що дивує небайдужі люди, які живуть ідеями відродження села. Старожили кажуть, що в Миколаївці час спливає повільніше ніж будь-де, а повітря бадьорить дух!

КУРОРТИ, САНАТОРНО-ЛІКУВАЛЬНІ ТА ОЗДОРОВЧІ ЗАКЛАДИ

База відпочинку «Квazar-рось» (с. Виграїв)

База відпочинку «Рось-Меридіан» (с. Виграїв)

База відпочинку «Золотий карасик» (с. Виграїв)

Лікувально-оздоровчий сегмент Корсунь-Шевченківської та Звенигородської курортно-рекреаційної зони представлений **гірськолижним курортом Водяники**, що знаходиться у Звенигородському районі, Черкаській області, у 150 кілометрах від столиці України – міста Київ. Комплекс, що має три лижні спуски (550 м, 600 м та 700 м), гірський схил з перепадом висот більше ста метрів, а також парк з трамплінами та квотерпайпом, є результатом сумісних зусиль австрійський, російських та українських архітекторів, які працювали над створенням цього проекту.

Значним бонусом є той факт, що комплекс популярний і влітку. Адже гірськолижні схили перетворюються на траси та треки для велосипедистів і мотоциклістів. Канатна дорога гірськолижного курорту допоможе побачити цікаві краєвиди та помилуватися природою.

База відпочинку «Слов'янський теремок» (с. Водяники, Звенигородського району).

Готель «Слов'янський теремок» дарує вам відмінну можливість відпочити в Черкаській області далеко від шуму і пилу мегаполісу, оздоровитися і отримати нові враження.

Водяники – дуже гарна місцевість з приголомшеною природою. Рай для любителів еко-туризму. Влітку можна ловити рибу, купатися і загоряти на піщаному пляжі на березі озера, їздити на велосипедах і займатись пішохідним туризмом, а взимку – кататися на лижах і сноубордах.

Міні-готель «Слов'янський теремок» – відмінне місце для відпочинку в Водяниках в будь-який час року.

Готель невеликий – всього 4 номери. Тому тут комфортно, затишно і тихо. Спокійна атмосфера розташовує до сімейного відпочинку з близькими людьми. Вас приємно порадує оптимальне поєднання ціни та якості послуг. Ви будете проживати в двохповерховому зрубі з екологічно чистого дерева на території гірськолижного курорту Водяники, поблизу трьох озер, одне з яких штучно зроблено. Сюди легко дістатися як на громадському транспорті, так і на своєму автомобілі. Готель у Водяниках має зручний під'їзд по асфальтовій дорозі, а на території є крита автостоянка на 6 – 7 машин.

До послуг гостей міні-готелю «Слов'янський теремок»: російська лазня на дровах з дубовими віниками, а також дві просторі літні тераси і мангал – всі умови, щоб влаштувати хороший пікнік на свіжому повітрі. Під замовлення організовано домашнє харчування з доставкою на терасу або прямо в номер, щоб відпочинок в Водяниках став для вас по-справжньому цікавим і незабутнім, рекомендуємо відвідати Буцький каньйон, який знаходиться в 30 км від міні-готелю «Слов'янський теремок». Це чудо природи в Черкаській

області, яке вважається одним з найкрасивіших місць Центральної України, приваблює не тільки туристів, але також альпіністів.

1.4.4. СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНІ ТУРИ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ТУРИСТІВ: ОПИС, КАРТИ

Важливе місце у даній туристично-рекреаційній зоні посідає активний відпочинок:

- гірськолижний курорт «Водяники» у Звенигородському районі (три лижні спуски, гірський схил з перепадом висот більше 100 метрів та парк з трамплінами і квотерпайпами);
- яхт-клуб «Парус»;
- сплави на байдарках по річці Гірський Тікич та Рось;
- тури по визначених місцях Черкащини;
- пейнтбол.

Для поціновувачів активного відпочинку у Звенигородському районі розташований військово-відпочинковий комплекс «Шампань», на території якого увіковічено пам'ять радянських солдатів, загиблих під час Другої Світової війни, на території Афганістану та в інших країнах, а також геройські вчинки ліквідаторів Чорнобильської аварії, що дало поштовх для розвитку військового туризму.

Риболовля – це не тільки улюблений відпочинок багатьох людей, але це ще й спорт, хобі, і, навіть, мистецтво. Побути наодинці з природою, відпочити від сьогоденних турбот – головне завдання процесу оздоровлення та соціальної реабілітації людини.

Села Черкащини запрошують до своїх ставків, озер, річок туристів різних вікових категорій з різними уподобаннями.

Основні місця риболовлі:

- база с. Коробівка, Золотоніського району (окунь, плотва, щука, сом, лящ, синець);
- база відпочинку «Рось» Корсунь-Шевченківський район (жерех, гунтера, карась, короп, лящ, лин, окунь, плотва, сом, судак, товсто лоб, щука);
- база відпочинку «Квазар Рось», м. Корсунь-Шевченківське, Корсунь-Шевченківський район (карась, короп, лящ, окунь, сом, судак, щука);
- готельно-туристичний комплекс «Карат», м. Канів (білий амур, карась, короп, краснопёрка, лящ, окунь, лінь, плотва, сом, судак, щука).

Географічне положення мисливства, кліматичні умови, унікальність ландшафтної структури області та різноманітність тваринного світу Черкаської області, стали передумовою для розвитку мисливства. Загальна площа мисливських угідь становить 1538 тисяч га.

Основні мисливські об'єкти:

- мисливське господарство «Деренківецьке», Городищенський район (хутрові та копитні);
- Мисливське господарство «Катеринопільське», Катеринопільський район (рибалка, полювання – копитні).

1.5 УМАНСЬКО-ТАЛЬНІВСЬКА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНА ЗОНА

(Уманський та Звенигородський райони)

1.5.1. ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД

Уманський район

Дендрологічний парк «Софіївка» загальнодержавного значення

Історія створення: Парк «Софіївка» заснований у 1796 році власником міста Умані, магнатом Станіславом Щенсим Потоцьким та названий на честь його дружини Софії Вітт-Потоцької. Автором топографічного й архітектурного проекту і керівником будівництва парку було призначено військового інженера Людвіга Метцеля. Парк будувався упродовж шести років, і був подарований чоловіком Софії Вітт-Потоцької у день її іменин.

Парк був створений у майже безлісій місцевості, розчленованій річкою Кам'янкою, балками та ярами, які врзалися в гранітне підложжя, що часто виходило на поверхню. При створенні парку вдало використано рельєф, але без заздальгідь наміченого плану. У процесі завершення робіт на окремих ділянках були висаджені місцеві та екзотичні деревно-чагарникові рослини, тоді ж були збудовані перші архітектурні споруди та прикрашено «Софіївку» скульптурою, переважно античною.

Головна композиційна вісь парку проходить по річищу Кам'янки, де споруджено ряд штучних басейнів та ставів: Верхній – понад 8 га, Нижній – близько 1,5 га та інші, водоспади (один з них 14 м висотою), шлюзи, каскади, підземну річку Ахеронт (завдовжки 224 м), водограї (найбільший – до 20 м) тощо. Також у «Софіївці» є чимало алей і ландшафтних ділянок, таких як: Єлисейські поля, Англійський парк, Мала Швейцарія, Партерний амфітеатр.

Парк прикрашають штучні скелі (Левкадська (Бельведерська), Тарпейська й інші), гроти (Венери, «Горішок», «Страху і сумнівів» та інші), павільйони (Флори, Рожевий), альтанки, скульптури.

Завдяки компонуванню різних деревних порід, поєднанню їх з водоймами, скелями й архітектурними спорудами, створено види й перспективи різних планів (Головна аля, Англійський парк, Єлисейські поля та інші).

Коли Людвіг Метцель закінчив будівництво, в'їзд до парку був з боку оранжерей (тобто, з двору сільськогосподарської академії). Тоді приїздили в «Софіївку» на конях по теперішніх вулицях Тищика і Київській.

Польський письменник Станіслав Трембецький у 1806 році присвятив парку поему «Zofiówka», яку сьогодні було перекладено на англійську мову.

У 1832 році, після польського повстання, частина правобережних володінь родини Потоцьких, а серед них і Уманські землі з парком «Софіївкою», були конфісковані й передані Київській державній палаті. Того ж року Микола I подарував Уманський парк своїй дружині – Олександрі Федорівні.

В 1836 – 1859 роках «Софіївка» перебувала у віданні Управління військових поселень. Протягом цього часу парк зазнає значних змін, порівняно з тим, що зробив у ньому Людвіг Метцель з самого початку.

Протягом цього часу з парку вилучають бюст Тадеуша Костюшка та скульптуру Юзефа Понятовського. У цей період «Софіївка» називається «Царициним садом».

Садівниками на той час були П. Ферре, який створив терасу на березі Нижнього ставу в 1840 році і терасу Муз на північному березі біля джерела Гіппокрени, і Босеє, який відкрив дальню перспективу з амфітеатру на Нижній став, зрізавши верхівки кількох дерев.

30 березня 1859 року царським указом «Софіївку» передано у відання Головного училища садівництва Росії, переведеного з Одеси до Умані. Парк продовжував називатися «Царициним садом», хоч указом царя його названо «Уманським садом Головного училища садівництва».

З 1899 року, під керівництвом професора В. В. Пашкевича, парк поповнився новими насадженнями (*Англійський парк*), де було зібрано понад сто видів і форм рідкісних дерев і чагарників. В цей час проводяться вирубку догляду та санітарні вирубку рослинності.

Після революції «Софіївку» стали називати «Садом III Інтернаціоналу».

Постановою Раднаркому УРСР за № 26/630 від 18 травня 1929 року «Софіївка» була оголошена державним заповідником.

Оранжерея, парники і, відповідно, частина території парку залишилися в підпорядкуванні сільськогосподарського університету. Парку надається самостійний статус і він аж до 1955 року перепідпорядковується кілька разів різним відомствам, таким як Наркомос, Наркомзем, управлінню заповідників, управлінню у справах архітектури, які були створені при Раді народних комісарів тодішньої УРСР.

1945 року парку дано повну назву: «Уманський державний заповідник «Софіївка».

У 1946 році Рада Міністрів УРСР прийняла спеціальну постанову «Про відновлення і благоустрій Уманського державного заповідника «Софіївка». На ремонт і реставрацію парку виділяється 1 мільйон карбованців.

1948 року – затверджується генеральний план відновлення і розвитку заповідника «Софіївка».

1949 року – створюється декоративний розсадник на площі 20 га. Активно проводяться роботи з ремонту і реставрації малих архітектурних форм, дорожньо-алейної системи, скульптур парку. Проводиться інвентаризація деревних і чагарникових порід, з'являються наукові праці з історії парку, його дендрофлори, про скульптури, малі архітектурні форми. В цей же період втрачено оригінали мармурових скульптур Аполлона Бельведерського, Венери-купальниці, Меркурія, з яких залишилися копії в органічному склі, а статуя Амура, як і бюст Станіслава Трембецького, безслідно зникли, хоч пізніше знайдено мармурові крильця від статуї Амура, які зараз містяться в музеї.

26 вересня 1955 року дендрозаповідник «Софіївка» на підставі Постанови Ради Міністрів України № 1184 переводиться в систему Академії наук України і підпорядковується в своїй науковій діяльності Центральному республіканському ботанічному саду АН України. У підпорядкуванні ЦРБС АН УРСР парк «Софіївка» перебував аж до 1991 року.

У 1972 році до «Софіївки» приєднують територію площею 5,1 га, яка раніше належала військовій частині. В цей час замінюють всі дерев'яні сідці на гранітні, при цьому порушується цілісність партерного амфітеатру як паркової композиції, бо замість серпантинних доріжок, його по центру перетинають гранітні сідці від фонтану «Семиструмний» до оранжерей сільськогосподарського інституту. Проводиться капітальний ремонт Рожевого павільйону із заміною гранітного фундаменту. На Головному вході замість дерев'яної огорожі на цегляних стовпчиках будується ажурна металева огорожа з гранітними колонами. На Головній алеї за проектом Є. Лопушинської будується в 1974 році джерело «Срібні струмки». В ці ж роки асфальтується бруківка парку від Головних воріт до воріт сільськогосподарського інституту. При цьому прибирають круглу клумбу, яка була перед павільйоном Флори. Від мосту на острів Анти-Цирцеї до дамби по вулиці Інтернаціональній створюють благоустроєну алею з водовипусками, гранітними сходами.

Впродовж останніх років у «Софіївці» на підставі вивчення основних традиційних елементів теорії декоративного садівництва і

використання відповідних композиційних прийомів та принципів проведено:

- роботи з благоустрою і створення нових паркових композицій, які відповідають сучасним вимогам садово-паркового мистецтва;
- створено «Меморіальну зону рослинних композицій, посаджених відомими людьми України та світу»;
- проведено архівний пошук, за яким встановлено архітектурний задум будівничих та відновлено історичні назви окремих композицій та малих архітектурних форм на основі образів з поеми Гомера «Одіссея»;
- проведено пошукові роботи та розроблено проекти стабільного забезпечення гідрологічного режиму парку, на сучасному рівні розроблено концепцію благоустрою нової частини парку з розміщенням альпінаріїв, розаріїв, Японського саду у пониззі річки Кам'янки на базі існуючого природного середовища з виходами гранітних скель;
- завершено будівництво правого крила науково-лабораторного корпусу, в якому розміщено сучасний тризірковий готель «Софіївський».

Національний дендрологічний парк «Софіївка» Національної академії наук України є шедевром світового садово-паркового мистецтва кінця XVIII – початку XIX століть. Це зразок пейзажного паркового мистецтва – композиції води, землі, каменів, рослин, архітектурних споруд і скульптур.

Нині «Софіївка» – найбільший центр з інтродукції та акліматизації рослин Правобережного лісостепу України, де нараховується понад 3 тисячі таксонів різноманітних рослин. Як науково-дослідний інститут НАН України «Софіївка» здійснює фундаментальні та прикладні наукові дослідження з актуальних напрямів біологічної науки з метою одержання нових наукових знань та їх використання для практичних цілей. Науковий колектив забезпечує збереження і вивчення у спеціальних, штучних і природних умовах парку «Софіївка» різноманітних видів дерев, кущів та трав'янистих рослин і їх композицій для найбільш ефективного наукового, культурного, рекреаційного та іншого використання.

Собківський ботанічний заказник

Собківський заказник — ботанічний заказник місцевого значення в Україні. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, квартал 37, виділ 10 Собківського лісництва.

Площа — 1,8 га, статус отриманий 12 січня 1982 року

Юрківський ботанічний заказник

Юрківський заказник — ботанічний заказник місцевого значення в Україні. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, квартал 61, виділ 7 Юрківського лісництва.

Площа — 3,5 га, статус отриманий 12 січня 1982 року

Дендропарк «Дружба» – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва

Дендропарк «Дружба» — парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення в Україні. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, квартал 84 Синицького лісництва.

«Шуляцьке болото» – гідрологічний заказник загальнодержавного значення

Шуляцьке Болото – гідрологічний заказник загальнодержавного значення в Україні. Розташований поблизу селища Адамівка (підпорядковано селу Шулякам), що в Уманському Черкаської області.

Площа заказника 940 га. Установа, яка є землевласником та у віданні якої перебуває заказник, – СТОВ «Шуляки». Створений Рішенням Черкаської обласної ради від 28.04.1993 р. № 14-21, Указ Президента України від 20.08.1996 р.

Заказник являє собою ділянку заплави річки Гірський Тікич з численними озерами та болотами, що мають водорегулюючу функцію.

Флора заказника нараховує приблизно 160 видів рослин, з-поміж яких є цінні лікарські та рідкісні.

Шуляцьке болото – місце гніздування орла-карлика, чорного лелеки та інших птахів, занесених до Червоної книги України.

«Конельське болото» – гідрологічний заказник загальнодержавного значення

Конельське болото – гідрологічний заказник місцевого значення в Україні. Розташований у межах Уманського району Черкаської області, в районі села Конельська Попівка.

Площа 600 га. Як об'єкт природно-заповідного фонду створено згідно з рішенням

ОВК від 28.11.1979 року № 597. Перебуває у віданні: ТОВ мисливців та рибалок «Жашківське».

Статус надано для збереження місць оселення і гніздування водоплавних птахів на заболочених ділянках і ставках у долині річки Конелка.

«Лебедине озеро» – гідрологічний заказник загальнодержавного значення

Лебедине озеро – гідрологічний заказник місцевого значення в Уманському районі Черкаської області.

Заказник площею 200 га розташовано у с. Соколівка на ставку.

Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського облвиконкому від 14.04.1983 р. № 205. Землекористувач або землевласник, у віданні якого знаходиться заповідний об'єкт — Соколівська сільська рада [1].

Озеро є важливим регулятором водного режиму, місце гніздування лебедів-шипунів.

«Охматівський» – гідрологічний заказник загальнодержавного значення

Охматівський — гідрологічний заказник місцевого значення в Уманському районі Черкаської області.

Заказник площею 130 га розташовано на болоті в заплаві р. Бурти біля с. Охматів.

Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського облвиконкому від 28.11.1979 р. № 597. Землекористувач або землевласник, у віданні якого знаходиться заповідний об'єкт — ТОВ мисливців та рибалок «Жашківське».

Основною метою створення заказника є регуляція гідрологічного режиму річки Бурти.

Жашківський ентомологічний заказник місцевого значення

Жашківський заказник — ентомологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області,

околиця міста Жашків.

Площа — 2 га, статус отриманий у 1983 році.

Урочище «Великий ліс» - урочище загальнодержавного значення

Урочище «Великий ліс» – заповідне урочище місцевого значення. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, село Паланочка, квартал 92, виділ 4 (10 га), квартал 102 виділ 5 (5,6 га) Маньківського лісництва.

Площа – 15,6 га, статус отриманий 25 травня 1990 року

Кинашівський гідрологічний заказник

Кинашівський заказник – гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, смт. Маньківка.

Площа – 10,4 га, статус отриманий у 2003 році.

Кислинський гідрологічний заказник

Кислинський – гідрологічний заказник місцевого значення в Уманському районі Черкаської області.

Заказник площею 45,3 га розташовано біля с. Кислин.

Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського облвиконкому від 28.11.79 р. №597. Землекористувач або землевласник, у віданні якого перебуває заповідний об'єкт – Кислинська сільська рада.[1]

Заказник є важливим регулятором гідрологічного режиму, має типову болотну рослинність.

Курбетівський гідрологічний заказник

Курбетівський заказник — гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, смт Маньківка.

Площа — 18,2 га, статус отриманий у 2003 році.

Красноставський гідрологічний заказник

Красноставський – гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, село Красноставка.

Площа – 8 га, статус отриманий у 2003 році.

Кутівський гідрологічний заказник

Кутівський заказник – гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, село Кути.

Площа – 13,7 га, статус отриманий у 2003 році.

Полківничий гідрологічний заказник

Полківничий заказник – гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, село Іваньки.

Площа – 8,6 га, статус отриманий у 2003 році.

Русалівський гідрологічний заказник

Русалівський заказник – гідрологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, село Русалівка.

Площа – 40,4 га, статус отриманий у 2003 році.

Стрілецький ентомологічний заказник

Стрілецький заказник – ентомологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, смт Маньківка, урочище «Стрілище», 4 км в бік села Кишенці.

Площа — 2 га, статус отриманий у 1983 році.

«Вікові дерева груші і дуба» – ботанічна пам'ятка природи

Вікові дерева груші і дуба – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської

області, село Вікторівка урочище «Рогова». Площа – 0,1 га, статус отриманий у 1972 році.

«Липова алея» (11шт.) – ботанічна пам'ятка природи

Липова алея (11 шт.) – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, село Роги урочище «Грушківка».

Площа – 0,5 га, статус отриманий у 1972 році.

«Скеля» – геологічна пам'ятка природи

Скеля – геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, село Юрпіль, річка Гнилий Тікич.

Площа – 4,5 га, статус отриманий у 2000 році.

Водоспад «Вир» – гідрологічна пам'ятка природи

Вир – водоспад на річці Гірський Тікич. Розташований в Уманському районі Черкаської області, в смт. Буки.

Висота водоспаду 2 м. Утворений у місці, де Гірський Тікич перетинає скельний масив протерозойських гранітів. Нижче водоспаду починається Буцький каньйон.

Водоспад має штучне походження – він був частиною гідротехнічних споруд Буцької ГЕС. Поруч з водоспадом збереглися кам'яні руїни старого водяного млина XIX ст.

У 1972 році водоспад Вир отримав статус гідрологічної пам'ятки природи місцевого значення рішенням Черкаського облвиконкому від

27.06.1972 р. № 367. Землекористувач або землевласник, у віданні якого знаходиться заповідний об'єкт – Буцька селищна рада.

Джерело «Лисячі кринички» – гідрологічна пам'ятка природи

Джерело «Лисячі кринички» – гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, село Кищенці.

Площа – 0,1 га, статус отриманий у 1972 році.

«Ставок» – гідрологічна пам'ятка природи

Ставок – гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, смт. Маньківка. Площа – 27 га, статус отриманий у 1972 році.

«Буцький каньйон» - комплексна пам'ятка природи

Буцький каньйон – каньйон біля смт. Буки Уманського району Черкаської області, на річці Гірський Тікич. Утворений у протерозойських гранітах, вік яких оцінюється у 2 мільярди років.

Каньйон починається за 800 м нижче від греблі колишньої Буцької ГЕС. Неповдалік від греблі розташований водоспад Вир. Каньйон являє собою оригінальний скелястий берег з виступами сірого граніту, заввишки близько 30 метрів. Довжина каньйону бл. 2,5 км, ширина — 80 м. Площа, що підлягає природоохоронним заходам — 80 га.

Рішенням Черкаського облвиконкому № 288 від 13 травня 1975 року цьому об'єктові було присвоєно статус державної комплексної пам'ятки природи місцевого значення. Його ще називають «Маленькою Швейцарією».

Тут розташовані залишки ймовірно рукотворної споруди з величезних брил граніту, що дуже подібні до всесвітньовідомого Стоунгенджу. Цей «Український Стоунгендж» ще мало досліджений.

Заповідне урочище «Герман»

Герман – заповідне урочище місцевого значення в умнаському районі Черкаської області.

Заповідне урочище площею 240 га розташовано у південно-східній частині смт. Маньківка і північній села Поташна землях Маньківського лісництва.

Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського облвиконкому від 28 квітня 1993 року № 14–21[1].

Це компактний лісовий масив листяних порід за участю хвойних. Основними лісовими формаціями є грабово-дубові. У цих формаціях деревостани мають двоповерхову будову: перший ярус (дуб, ясен, іноді клен і явір, другий (граб, липа, клен). Різниця у висоті цих ярусів у віці 50 – 70 років досягає 3 – 5 м. Всього зростає близько 30 видів, включаючи рідкісні (осика срібляста, сосна веймутова, модрина європейська).

Орадівський ентомологічний заказник місцевого значення

Орадівський заказник – ентомологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, село Орадівка.

Площа – 14 га, статус отриманий у 1983 році.

«Синицький парк» – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення

Синицький парк – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення в Україні. Розташований на території Уманського району Черкаської області, в селі Синиця.

Площа – 44,6 га, статус отриманий у 1972 році.

«Шельпахівський парк» – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва

Шельпахівський парк – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, село Шельпахівка.

Площа – 20 га, статус отриманий у 2000 році.

«Ягубецький парк» – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва

Ягубецький парк – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, село Ягубець.

Площа – 6 га, статус отриманий у 2000 році.

«Цибулівський» – гідрологічний заказник місцевого значення

Цибулівський – гідрологічний заказник місцевого значення в Уманському районі Черкаської області.

Заказник площею 371 га розташовано біля с. Івахни.

Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського облвиконкому від 28.11.1979 р. № 597. Землекористувач або землевласник, у віданні якого знаходиться заповідний об'єкт – Івахнянська сільська рада.[1]

Болото є важливим регулятором гідрологічного режиму з типовою рослинністю.

«Шуляцьке болото» – гідрологічний заказник місцевого значення

Шуляцьке болото – гідрологічний заказник місцевого значення в Уманському районі Черкаської області.

Заказник площею 318 га розташовано біля с. Шарнопіль.

Як об'єкт природно-заповідного фонду створено рішенням Черкаського облвиконкому від 28.11.1979 р. № 597. Землекористувач або землевласник, у віданні якого знаходиться заповідний об'єкт – Зарубинецька сільська рада.

Болото є важливим регулятором гідрологічного режиму з типовою рослинністю.

«Гончарів яр» – ентомологічний заказник місцевого значення

Гончарів яр – ентомологічний заказник місцевого значення. Об'єкт розташований на території Уманського району Черкаської області, село Халаїдове.

Площа – 5 га, статус отриманий у 1983 році.

Звенигородський район

Заповідне урочище «Берези»

Берези — заповідне урочище місцевого значення в Україні. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Білашки, Потаське лісництво.

Площа — 28 га, статус отриманий 8 квітня 2000 року.

Заповідне урочище «Діброва Ф. І. Дубковецького»

Діброва Ф. І. Дубковецького — заповідне урочище місцевого значення. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, околиця міста Тальне, Потаське лісництво.

Площа — 30,4 га, статус отриманий 13 травня 1975 року

Заповідне урочище «Стінка»

Стінка — заповідне урочище місцевого значення в Україні. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, село Папужинці, Потаське лісництво.

Площа — 80 га, статус отриманий 8 квітня 2000 року.

«Тальнівський парк» - парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва

Парк заснований у XVIII – початку XIX ст. Він розташований на території колишнього маєтку Потоцьких-Шувалових. З 1725 року тальнівський маєток був у власності польських та російських аристократів: Оранських, Калиновських, Потоцьких. Згодом у спадок від батька перейшло до генерал-лейтенантші графині Ольги Станіславовни Шувалової, народженої Потоцької. У 1857 році П. П. Шувалов заклав тут оранжерею, невеликий ботанічний сад. Створення парку розпочато в 70-х роках XIX століття, будівництво палацу – 1896 року. Наприкінці XIX – початку XX століть був перебудований палац з дерев'яного на цегляний у стилі французького бароко.

Мисливський палац графа Шувалова – садиба, замок, збудований в стилі французького Ренесансу для нащадків російської аристократії голландським архітектором у 1893 – 1903 роках.

На думку Михайла Відейка, кандидата історичних наук, парк та замок з'явилися ще наприкінці XVIII ст., одночасно із «Софіївкою». Тут теж була скеля кохання, каскад ставків та обов'язковий підземний хід. За версією вченого, Шувалов на початку XX ст. лише перебудував існуючий

мисливський замок.

Замок має 3 башти, одна з яких напівбашта, з балконом, прикрашена шуваловським гербом. Тут також є фахверк; парадний, ренесансно-пишний вхід поруч з шале-фахверковим шматком; ліпнина; романтичні дахи, вкриті черепицею; флюгер.

Композиція парку складається з розташованого в центрі палацу, великої галявини біля палацу, численних алей півциркульної форми. Долина річки сформована у вигляді набережних з водоспадом і численними джерелами та місточками. Парк створювався на базі існуючого лісового масиву, хоча додатково наповнювався різними породами дерев. На початку ХХ ст. паркові скульптури з Тального були перевезені в уманську «Софіївку».

У Радянські часи була спроба зробити реконструкції цього парку для потреб міста, але проектне рішення не було вдалим і руйнувало парк. На території парку знаходиться міський стадіон, у палаці був музей хліборобства. Будинок пристарілих розташований в колишньому піонерському таборі, що в свою чергу містився на господарчому дворі.

Синюський ландшафтний заказник

Синюський заказник — ландшафтний заказник місцевого значення в Україні. Об'єкт розташований на території Звенигородського району Черкаської області, гирло річок Тікич і Велика Вись у районі села Чеснопіль, на межі з Кіровоградською областю, у межах Потаського лісництва.

Площа — 16 га, статус отриманий 28 квітня 1993 року

Насадження сосни Веймутової – ботанічна пам'ятка природи

Насадження сосни Веймутової — ботанічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Об'єкт розташований на території Черкаської області, квартал 36 Потаського лісництва.

Площа — 0,1 га, статус отриманий 27 червня 1972 року

Одинокі дерева софори – ботанічна пам'ятка природи

Одинокі дерева софори — ботанічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Об'єкт розташований на території Черкаської області,

квартал 98 Потаського лісництва. Площа — 0,1 га, статус отриманий 27 червня 1972 року.

1.5.2. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА НАЦІОНАЛЬНІ ТА ДЕРЖАВНІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ЗАПОВІДНИКИ

Державний історико-архітектурний заповідник «Стара Умань» – створений у 2005 році та включає в себе 156 об'єктів культурної спадщини (переважно XVIII – початку XX століть), що розташовані на площі 80 га у центральній (старій) частині міста Умань. До складу заповідника ввійшов будинок Василіанського Свято-Богородицького монастиря, що є найстарішою будівлею міста (засновано у 1765 році Францішеком Салезієм Потоцьким).

Державний історико-архітектурний заповідник «Стара Умань» розпочав свою роботу з 2006 року.

Заповідник розташований на території 82 га історичної частини Умані і включає 69 пам'яток архітектури, 24 пам'ятки історії, 6 пам'яток монументального мистецтва. Серед них пам'ятки національного значення: Торгові ряди (ратуша) та католицький костел Успіння Пресвятої Богородиці.

Також на території заповідника знаходяться:

- монастир Василіанів, побудований графом Потоцьким у 1765 році, відноситься до найстаріших будівель міста;
- приватна лікарня, будівля якої є яскравим силуетом та кольоровим акцентом архітектури Умані;
- готель «Європа» розташований в будинку, який збудований у 1901 – 1902 роках на кошти відомого уманського підприємця В. Файнштейна, власника чавуноливарного заводу;
- жіноча гімназія, стилем архітектурного оформлення будівлі є зразок раннього модерну, заснована жіноча гімназія 1 липня 1900 року;
- також особняк XX ст. земське училище, пам'ятник І. Д. Черняхівському, братська могила «Уманська яма», братська могила «Сухий яр».

Також, місто Умань відоме шедевром світового садово-паркового мистецтва XVII – XIX століття Національним дендрологічним парком «Софіївська».

Крім цього, в місті є також пам'ятки археології «Стародавня фортеця», історико-культурний центр брацлавських хасидів на могилі цадика Нахмана, пам'ятки історії, природи, монументального мистецтва. Надзвичайно великий історичний та археологічний інтерес викликає підземне місто, що представляє собою розгалужену систему підземних ходів.

В адміністративному приміщенні заповідника, який розташований в будівлі колишнього монастиря Василіанів, проводяться мультимедійні лекції, у виставкових залах експонуються виставки живопису, графіки, народного мистецтва, фотовиставки.

Державний історико-культурний заповідник «Трипільська культура» – є єдиним на території країн СНД заповідником однієї культури. Територія Черкащини багата на пам'ятки археології. Особливе місце серед них посідає трипільська культура, яку історики вважають найяскравішою археологічною культурою доби енеоліту (IV – III тис. до н.е.) та найдревнішою землеробською культурою. Саме у с. Легедзиному, Звенигородському району майже 6 тис. років тому набула поширення всесвітньо відома трипільська культура.

Трипільська культура – одне з найбільш стародавніх явищ культури Європи, що налічує більше 5000 років, і випереджає існування цивілізацій Єгипту та Близького сходу, проживаючи на території сучасних Звенигородського та Уманського районів, тальнівці мали найбільші за чисельністю міста-поселення (15 – 20 тис. жителів), рівним яким на той час не було. Племена трипільської культури жили у поселеннях, збудованих із дерева та глини і розташованих переважно одним чи кількома концентрованими колами.

Відомі поселення гіганти площею від 150 до 450 га, які налічували понад 2 тисячі жителів. Саме на Черкащині трипільська культура залишила найбільшу кількість гігантських поселень. На базі виявлено трипільського поселення «Тальнянки» загальною площею понад 450 га на якій, за даними геомагнітної зйомки було від 150 до 28000 будівель, створено Державний історико-культурний заповідник «Трипільська культура». У складі заповідника нині 11 поселень гігантів трипільської культури, розташованих на території Уманського та Звенигородського районів, Черкаської області, загальною площею 2 тис. га. Всі вони були колись огорожені валами. Поселення з такими площами, велетенською, як для того часу, кількістю їхнього населення, яке знало високорозвинене землеробство, виводять «трипільля» на рівень зародження найдавніших осередків людської цивілізації і найбільш цікавого об'єкт для сучасного археологічного дослідження. Інтерес науковців до трипільської культури не міг бути не поміченим тією частиною населення, яка є не байдужою до минулого нашої Батьківщини і Праісторії всього людства.

На 200 тисячах км² сучасної України, у IV – III ст. до н. е., трипільці створили високорозвинену хліборобську культуру, що наблизила занепад існуючого ладу та запропонувала нові соціально-економічні умови розвитку людей.

На території заповідника щоліта проводяться різного роду культурно-історичні фестивалі, насамперед традиційні «трипільські толоки».

ПРИРОДНІ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ПАРКИ

Національний дендрологічний парк «Софіївка» (м. Умань)

У стародавньому місті Умань, Черкаської області знаходиться один з найвидатніших пам'яток садово-паркового мистецтва – Національний дендрологічний парк «Софіївка». Це один з найгарніших парків України і світу, який створив граф Станіслав Потоцький для своєї дружини Софії. Це прекрасний рукотворний сад, де дивовижно поєднуються легенди і бувалі, казки і дійсність, а також щось незрозуміле, що буде існувати вічно.

Історія створення парку – це історія кохання. Засновник «Софіївки» Станіслав Потоцький, правнук гетьмана Речі Посполитої, був любителем новацій в сільському господарстві і садівництві. У своїх садибах він впроваджував нові технології ведення господарства, пробував нові сорти пшениці, ячменю, вівса і садових рослин. Подорожуючи Україною, молодий Станіслав привіз з Італії в Тульчин саджанці пірамідальної тополі. У його маєтку щорічно оновлювалися і поповнювалися фруктові сади. Польський магнат був закоханий в красуню-грекиню Софію. Це була одна з найкрасивіших жінок того часу. Кажуть, любов – це величезна сила, яка може творити чудеса. В одному з листів Станіславу Софія писала, що її дуже вразив парк «Аркадія», побудований в романтичному стилі. Він належав її подрузі графині Хелені Радзивілл. Потоцький був готовий на все заради коханої жінки. У 1796 році, за наказом графа, почалося будівництво прекрасного парку, який був названий на честь Софії.

Саме тут можна побачити грецькі античні скульптури та неймовірної краси гроти, альтанки, газони на кшталт французьких. Це місце, де гармонійно поєднані природа, міфологія та творчість людських рук.

Прикраса парку – це великий водоспад, створений руками людини і самою природою. Кажуть, якщо дівчина захоче дізнатися, коли вийде заміж. Потрібно пройти через цей водоспад. Скільки крапельок впаде, через стільки років вона і вийде заміж. Щороку парк відвідують сотні туристів, щоб насолодитися чудовою симфонією казки. Приємно прогулятися тісними вуличками, посидіти біля водойм, подивитися на водоспади, побувати в прохолодних гротах, покататися на човні або проплисти підземною річкою. Люди похилого віку можуть посидіти на затишних лавочках, згадати минуле, подумати про прожитий. Для молоді та дітей є багато розваг. А закохані, як і два століття тому, зазнаються тут в любові [83].

Фантазі-парк «Нова Софіївка»

Сучасна «Софіївка» – це абсолютно новий об'єкт, який виріс поруч із історичним дендропарком. Раніше тут було 12 гектарів пустиря та сміттєзвалищ, а тепер – єдиний у східній Європі дендропарк у стилі фентезі.

У «Новій Софіївці» поєднуються природа, сучасне і традиційне мистецтво, різні світові культури, які представлені унікальними композиціями та арт-об'єктами:

- світломузична арт-інсталяція з портретом Софії Потоцької;
- стилізована вхідна група з ілюстраціями періодів розвитку «Софіївки»;
- інноваційне 3D-мапінг шоу «Душа лісу»;
- оглядовий майданчик;
- водоспад «Драconi»;
- скульптура «Пегас»;
- традиційна українська садиба з символічною атрибутикою та найяскравішими представниками української міфології;
- японський сад з озером, альтанками, садом каменів;
- скульптури самураїв та ніндзя;
- символічні японські панно, викладені різнокольоровою мозаїкою;
- регулярний та пейзажний сади;
- казковий сад;
- сад фонтанів;
- фонтан «Корабель»;
- багатофункціональний дитячий майданчик;
- мостові переходи через р. Кам'янка;
- малі архітектурні форми: бібліотека та будиночок для дітей;
- оригінальні композиції та форми з топіарних рослин;
- сотні видів хвойних, листяних дерев та кущів, а також багаторічників, лісових та берегових рослин, створено композиції з топіарних рослин та рослинних форм.

Особливо привабливою «Сучасна Софіївка» стає із настанням темряви, адже ввечері тут працюють світломузичні арт-інсталяції та демонструється 3D мапінг-шоу. Таким чином фентезі-парк вдало доповнив існуючі туристичні об'єкти, адже місто тепер цікаво відвідувати у будь-який час доби.

Комплекс фонтанів «Перлина кохання»

«Перлина Кохання» – унікальний комплекс фонтанів на суші та на воді. Входить у трійку найбільших фонтанів за площею на суші у Центральній

Україні. За рейтингом «CityOboz» визнаний одним з найкрасивіших фонтанів України.

Основна чаша фонтану зі світломузичним шоу та шоу на водному екрані та три статичні фонтани з світлодинамічною підсвіткою, колір якої не повторюється протягом дня, розміщені на суші, а світлодинамічний плаваючий фонтан – на Осташівському ставу.

Площа водного екрану – 200 квадратних

метрів.

Використано 150 підводних ліхтарів для водного екрану.

Висота центрального струменя води на водному екрані – 12 метрів.

Висота струменя води плаваючого фонтану – 20 метрів.

Шоу:

1. Шоу «Перлина Кохання».

Це алегорична історія кохання українського юнака та української дівчини, які символізують собою Україну. Дівчина є прообразом української жінки, берегині української культури. А хлопець це втілення мужності українського народу, його сили і непримиренності до «темних сил».

Хлопець і дівчина зустрічаються поглядами і закохуються одне в одного. Але «темні сили», які постають в образі злого дракона, заважають їхньому союзу і викрадають дівчину, закривши її в темному далекому замку.

Юнак вирушає на порятунок своєї коханої.

На шляху його чекають перешкоди, але, незважаючи на це, він долає усі випробування та звільняє кохану з темниці. Після цього їх наздоганяє дракон, протистояти якому було не в силах. І в момент, коли здається, що все вже втрачено, єдність почуттів юнака та дівчини, як єдність всього українського народу, перемагає «темні сили». Перед закоханими постає прекрасне і світле майбутнє. А в результаті їхнього кохання народжується дитина, яка і є символом «Перлини кохання».

Створюючи образ дівчини, режисер взяв за основу картину Т. Г. Шевченка «Катерина», виконану на тему однойменної поеми влітку 1842 року. Картина зберігається в Національному музеї Тараса Шевченка. Для образів пари використали ідентичні автентичні костюми середини 19-го століття, що зберігаються в Українському інституті історії моди.

Музика для шоу написана індивідуально під кожен сцену, але кожен глядач зможе почути в ній знайомі українські мелодії, інтерпретовані композитором у новій сучасній обробці.

2. Шоу «Лампа Алладіна»

Світломузичне шоу «Лампа Алладіна» це справжня магічна історія, що переносить глядача на Схід – під палаюче сонце серед спекотних пустель.

Величне місто Аграба знайомить нас із добрим Султаном та веселим і добрим бідняком із «золотим серцем» – Алладіном. Йому випало на долю покохати дочку Султана – принцесу Жасмін.

Хлопець розуміє, що так просто він не завоює серце дівчини, тому вирушив на пошуки скарбів. На своєму шляху він знайшов стару мідну лампу, у якій жив Джин. Повелитель лампи запропонував Алладіну виконати три бажання і хлопець вирішив ними скористатися.

Алладін в костюмі принца разом із Джином прилетів до палацу, щоб попросити руки і серця Жасмін. Але на заваді став чорний маг Джафар, який прагнув заволодіти лампою і стати наймогутнішим чаклуном та володарем Аграби. І це йому вдалося. Він викрав лампу та повелів Джину ув'язнити Алладіна, Жасмін та Султана до темниці.

Та все ж таки справжнє кохання та розум перемагають злого Джафара. Загадавши бажання стати наймогутнішим Джином, Джафар ним і став. Але у мідній лампі. А Жасмін, Алладін зажили щасливо у Аграбі. Ця пригодницька історія з неймовірними спецефектами, музикою, у супроводі водної стихії, не залишить нікого байдужим. Захоплюючі емоції гарантовані!

3. Шоу «Чотири стихії»

В основі сюжету світломузичного шоу давня легенда про чотирьох сестер-стихій – Повітря, Вода, Вогонь і Земля. Кожна з них постає перед нами в образі прекрасної жінки зі своєю силою і владою.

Одного разу сестри зібрались разом і створили Планету та наповнили її своїми стихіями: палаючим вогнем, безкрайними водами, грайливим повітрям, плодючими полями і високими горами.

І тут постало питання, хто ж правитиме на цій Планеті? Сестри-стихії стали сперечатись за право на владу і, хто ж з них є наймогутнішою. Вони почали красуватися своїми можливостями. Але несподівано з'явилась Зловісна Питьма, яка теж захотіла стати володарем на Планеті.

Суперечка чотирьох стихій перетворилась у масштабне і вкрай жорстоке протистояння. І чимдужче сестри боролись одна з одною, тим більше Питьма поглинала планету. А потім добралась і до самих сестер. Коли сестри схаменулись, кожна з них намагалась перемогти всепоглинаючу птьму, але було вже пізно. Питьма стала дуже сильною і поодинці сестри не могли впоратися з її могутньою сутністю.

Тоді сестри-стихії згадали, що разом їх сила і любов можуть здолати будь-які незгоди. Вони об'єднали свої можливості задля порятунку всієї планети. Разом їм вдалося подолати «темного володаря». Після цього чотири стихії почали жити у гармонії і птьма більше ніколи не оволодівала їхніми серцями. Сестри правили на Землі по 3 місяці.

Земля перетворилась на плодючу Весну, Вогонь – на спекотне літо, Повітря – на мрійливу Осінь, Вода – на крижану Зиму. Так і з'явилися пори року. Звичайно, щоб насправді насолодитися всією красою і могутністю води треба побачити шоу на власні очі.

4. Шоу «Крапля»

Світломузичне шоу «Крапля» вражаюча та алегорична історія про мандри краплі води. Це надихаюча історія про красу морських глибин та згубність стихії.

З самого початку нам показують героя – Краплю Води. Вона спритно пересувається перед очима глядачів та створює враження безтурботної та пустотливої дитини.

Герой випадково потрапляє на корабель і починає з цікавістю досліджувати його. Але це обертається катастрофічними наслідками; крапля приводить до короткого замикання, що зрештою приводить до потоплення корабля. Герой не розуміє що накоїв. Він неприборкана стихія.

Вже після того, як Крапля опиняється в морській глибині – перед глядачем відкривається краса природності цієї водяної безодні. Тут і різноманітні морські коники, риби, медузи та інші жителі моря переливаються різноманітними кольорами, що тільки підкреслює прекрасне видовище.

Врешті Крапля зустрічає схожих собі і відправляється з ними у подальші нескінченні та безтурботні мандри.

Лазерне шоу

27 червня 2019 у місті Умань відбулося відкриття реконструйованої площі Соборності та оновленого Центрального парку. Унікальними окрасами площі, які є лише в Умані, стали найбільші пішохідні фонтани в Україні та єдине у Східній Європі лазерне шоу.

МУЗЕЇ

Музеї м. Умань

Уманський краєзнавчий музей

Історія створення: Уманський краєзнавчий музей – скарбниця пам'яті про минуле, осередок культурного та духовного життя західного регіону Черкащини.

Уманський краєзнавчий музей розташовано у колишньому будинку лікаря-терапевта Матильди Піотровської, в якому проживала її родина, а також вона здійснювала прийом пацієнтів. Уманському краєзнавчому музею понад 100 років. Спроби заснувати у провінційному місті музей були відомі ще у XVIII ст. при василіанській школі. Наступну серйозну спробу відкрити історичний музей зробив у 1907 р. учитель місцевої чоловічої гімназії Данило Щербаківський. Його учень Петро Курінний втілював у життя ініціативу вчителя. 15 жовтня 1917 р. вважається офіційною датою відкриття музею в Умані, який знаходився спочатку у приміщенні 1-ї Селянської української гімназії ім. Бориса Грінченка на вул. Садовій, 16, а потім – у приміщенні колишнього арештного будинку на вул. Ломоносова, 5. Радянська влада по-різному використовувала цю споруду, і тут розташовувалися різні установи: у жовтні – грудні 1920 р. – Управління формуваннями (Упраформ) і політвідділ Упраформу 14-ї армії; у січні-вересні 1921 р. – штаб і політвідділ 45-ї стрілецької дивізії; з осені 1921 р. – штаб і політвідділ 3-го кавалерійського корпусу. З кінця 1924 р. тут розмістився краєзнавчий музей, у 14-ти кімнатах якого були розташовані відділи: археологічний, соціально-історичний, відділ старої Умані, картинна галерея (кімната італійського, старонімецького, польського і новішого західного малярства), відділ культової старовини, кабінет стародруків, бібліотека. У 1924 році музей став державним і отримав назву «Соціально-історичний музей Уманської округи».

У 1935 р. музей реорганізували у Міжрайонний науково-дослідний краєзнавчий музей, який мав охопити 15 навколишніх районів для проведення музейної роботи. За історичною і художньою цінністю фондового зібрання і науковим потенціалом його працівників він був провідним серед такого типу музеїв радянських часів. Наукові співробітники досліджували історію краю, проводили археологічні розкопки власними силами і разом з експедиціями Академії наук УРСР внесли нове в історичну науку. Відомі імена дослідників-музейників: Данило Щербаківський, Петро Курінний, Хрисанф Ящуржинський, Микола Біляшівський, Микола Комарницький, Василь Стефанович, Ольга Діденко, Надія Суурцова, Григорій Храбан та ін.

Під час німецької окупації приміщення музею, а саме флігель, мезонін, склад із фондами були повністю зруйновані під час бомбардування міста

1941 р. У полум'ї загинуло понад 1000 одиниць зібрань історика Хоткевича та Жолкевського, документи Потоцьких, Книга Барської конфедерації, епістолярії, документи. Частина експонатів була вивезена П. Курінним до Німеччини (оцінки цього факту неоднозначні): 300 картин, серед яких роботи видатних художників Яна Матейка, Бернарда Строцці, Айвазовського, 5 офортів Рембрандта, стародруки й рукописні книги, унікальна старовинна шафа, зроблена у Гданську 1556 р.

Кількість втрачених експонатів становила 12 436 одиниць вартістю 7 млн. крб. за цінами 1945 р. Завдяки копіткій праці музейників та громадян міста поступово відновлено фонди, на садибі музею зведено цегляну одноповерхову прибудову. 1 червня 1944 р. музей було знову відкрито для відвідувачів. Згодом у зв'язку з розширенням експозиції на першому поверсі влаштували круговий обхід. У 1963 р. обласне управління культури завершило будівництво другого поверху, де було створено 6 експозиційних залів. Краєзнавчий музей в Умані відіграв значну роль у розвитку історичного краєзнавства на Черкащині у 1960 – 1980-х рр., попри те, що його наукова, експозиційна, культурно-освітня робота зводилася до пропагування комуністичного ладу в державі й усього, що із ним пов'язане. Уманський краєзнавчий музей сьогодні – це науково-освітня установа, основні напрямки його діяльності полягають у збиранні, науковому вивченні і всебічному освітньо-виховному використанні музейних предметів. Фондова збірка музею нараховує більше 50 тис. експонатів.

Експозиція музею висвітлює історію Уманщини від найдавніших часів до сьогодення та природу краю.

В залах музею щорічно експонуються виставки, створені на основі фондової колекції музею. Уманський краєзнавчий музей намагається постійно змінюватись та розвиватись, але при цьому зберігає функцію хранителя вічних цінностей.

Уманський художній музей

Історія створення: Музей розміщено в приміщенні – римо-католицького костьолу Успія Богородиці, пам'ятці архітектури державного значення, будівлі стилю класицизму початку ХІХ століття.

Понад 100 років костьол був діючим і у 1934 р., в зв'язку із зменшенням кількості віруючих був закритий як культова споруда. В цьому ж році у приміщенні відкрили виставковий зал Соціально-історичного музею Уманської округи.

З часом будівлю передали Уманському управлінню змішаної торгівлі під складські приміщення.

В 1974 р. з нагоди 30-річчя визволення м. Умані від нацистських окупантів відбулось урочисте відкриття першої в області Картинної галереї. Презентувалась перша виставка: «Земля і люди».

Рішенням виконавчого комітету Уманської міської ради від 24.12.2009 р. № 619 Художній відділ Уманського краєзнавчого музею перейменовано в Художній музей – відділ Уманського краєзнавчого музею.

Фондова колекція Художнього музею нараховує більше 5 тисяч одиниць збереження. Серед живописних творів велику цінність мають роботи західноєвропейських художників XIX початку XX ст.: Д. Бецуолі, Ж. Б. Грьоза, Я. Сімона, А. Буша, серія портретів, виконаних польськими авторами кінця XIX ст. С. Рейханом, Р. Кржижанівським, К. Мардзевичем, Горовіцем, І. Соколовим, та роботи представників української школи живопису. Серед скульптур унікальними є роботи італійського та польського скульпторів А. Канови і С. Годабського, земляків-скульпторів Г. Петрашевич, Я. Красножона, кераміста Д. Головка.

Полтавський музей, Лублінський музей, Феодосійська галерея, Черкаський та Київський музей Західного і Східного мистецтва передали колекцію у кількості 600 одиниць збереження; вироби майстрів Індії, Китаю, Японії, Індонезії та 92 картини німецького художника А. Буша.

З 1995 року в приміщенні Картинної галереї прочани парафії Успіня Пресвятої Діви Марії м. Умані відправляють богослужіння. Протягом року проводиться близько 90 богослужінь.

Костьол Успіня Пресвятої Богородиці пам'ятка архітектури державного значення.

Музей культури та побуту Уманщини

Історія створення: Можливість порівняти життя уманських купців з селянами околиць, відчутти дух міста у XIX столітті, познайомитися з побутом його мешканців вам дасть відвідування Музею культури і побуту Умані. 1974 р. відкрилася філія Уманського краєзнавчого музею - Музей-квартира Г. І. Котовського. Після здобуття країною незалежності у 1992 році музей було перепрофільовано в даний Музей культури і побуту Умані. Сьогодні музей – це філія Уманського краєзнавчого музею.

Основу колекції складають предмети повсякденного вжитку дворян, купців і селян в XIX– початку XX століття – меблі, посуд, одяг, інші різноманітні побутові речі. Цікаво зіставлення речей багатих жителів і простих селян. Не оминуло своєю увагою музей і роботи народних умільців Умані. У закладі постійно виставляються роботи місцевих художників – глиняний посуд К. Нечипорука, картинки-мальовки сестер Ірини та Софії Гоменюк, розпису А. Поліщук, рушники та інше.

Музей літератури та мистецтв Уманщини

Історія створення: Умань не тільки друге по величині місто в Черкаській області, а ще й за кількістю збережених пам'яток посідає горде перше місце в області. Місцевий музей є чи не найстарішим подібним закладом на Черкащині. Тут ви знайдете багато цікавого для себе. Окрім Уманського краєзнавчого музею, Музею культури та побуту Уманщини вам цікаво буде відвідати Музей літератури та мистецтв Уманщини.

Зібрання закладу складають роботи місцевих літераторів і митців, відомих уродженців Уманщини. І тепер тут є експозиції, присвячені українським письменникам, художникам, акторам, скульпторам та іншим творчим особистостям, чие життя й робота пов'язані з Уманню. Зібрано твори, рукописи та пам'ятні речі українських діячів мистецтва.

Підпільну друкарню в Умані організували у 1901 році для передруку та розповсюдження «Іскри». У 1903 році тут було випущено тиражем в 3041 і 43 номери революційного видання. До 1970 року це був музей підпільної друкарні «Іскра». За назвою вже зрозуміло, що в цьому місці була підпільна друкарня популярного колись видання. Музей зберігає історію не тільки «Іскри», але і всієї видавничої справи. Тут є матриця одного з номерів газети, а також зібрані цікаві експозиції місцевих письменників, художників, скульпторів і акторів. 1993 року заклад було перепрофільовано на Музей літератури та мистецтв Уманщини. Сьогодні він є філією Уманського краєзнавчого музею.

Меморіальний музей-квартира Надії Суровцової

Історія створення: Наймолодший культурний заклад міста Умані – меморіальний музей-квартира громадської діячки і письменниці Надії Суровцової. Через 20 років після смерті легендарної землячки, 30 вересня 2005 року меморіальний музей відчинив свої двері для відвідувачів. Відкриття музею здійснилося завдяки Уманській міській раді, спадкоємцю Д. Калюжному, який передав особисті речі Надії Віталіївни у фонди краєзнавчого музею, та

кропіткій праці співробітників Уманського краєзнавчого музею, зусиллями яких оформлено експозицію музею-квартири, науково систематизовано документи, епістолярну та творчу спадщину Н. Суровцової.

Експозиція закладу знаходиться у житловому будинку по вулиці Воїнів-Інтернаціоналістів, 8а, неподалік від центру

міста, і представлена двома залами, в одному з яких експонуються документи та фото періоду життя і творчості Надії Суровцової, що допомагають відвідувачам прослідкувати її нелегкий життєвий шлях, а в іншому відтворено інтер'єр кімнати, де вона приймала своїх гостей. На стінах обох залів експонуються картини різних художників, що були подаровані Н. В. Суровцовій.

Кожного року експозиція музею поповнюється новими експонатами та цікавими фактами з життя господині цього скромного помешкання. Працівники музею продовжують збирати спогади людей, які були знайомі або спілкувалися з Надією Віталіївною.

Незважаючи на молодий вік музею, в ньому побувало вже багато відвідувачів, переважно учні та студенти, але приїздять відвідувачі й з інших міст України. Неодноразово відвідували музей люди, які були особисто знайомі з Надією Суровцовою, бували в неї, і розповідали чимало цікавих історій, ситуацій з її життя.

Двері музею відчинені для всіх бажаючих і небайдужих до історії і долі рідного народу та його перлин.

Музей кораблів

4 вересня 2020 року в місті Умань на набережній Осташівського ставу було відкрито унікальний комплекс об'єктів. У музеї представлено 6 моделей кораблів: Титанік, Французький флейт «Анжеліка», козацька чайка, Римська бірема III століття до нашої ери, Бригантина «Секрет» та Корабель «Вікторія» та дитяче містечко «Чорна Перлина».

Музей кораблів в Умані додали в національний реєстр рекордів.

Національний рекорд: музей кораблів під відкритим небом на набережній Осташівського ставу отримав Сертифікат Національного реєстру рекордів України.

Уманський район

Меморіальний музей І. Д. Черняховського (с. Оксанина)

Іван Данилович Черняховський (1907 – 1945) – уродженець села Оксанино, радянський воєначальник, наймолодший генерал армії, двічі Герой Радянського Союзу. Музей відкрито на честь 70-річчя з дня народження Черняховського І.Д. у 1976 році.

Музей поселень-гігантів трипільської культури

У селі Легедзиному при заповіднику діє музей поселень-гігантів трипільської культури, присвячений давнім мегаполісам. Родзинкою музею є реконструйоване у натуральну величину двоповерхове трипільське житло, наповнене трипільським посудом, сакральними речами, предметами побуту, знаряддями праці. У музеї експонують: посуд та його фрагменти, знаряддя праці із кісток та каміння, глиняні статуетки тварин та людей, яким вже понад 5 тисяч років, наконечники для стріл. Наукові фонди заповідника складають культури народів, що населяли територію сучасної України – єдиний у своєму роді на пострадянському просторі. Вже понад 30 років у селах Тальнівського району тривають розкопки поселень стародавньої трипільської культури, знайдені експонати якої можна побачити не тільки в самому музеї, а й під час розкопок, участь в яких пропонують прийняти всім охочим.

Жашківський історичний музей

Історія створення: Жашківський історичний музей засновано в 1969 р. У 1988 р. була створена нова експозиція в окремому приміщенні колишньої бібліотеки. У 1991 р. музей набув статусу державного музею.

Експозиція музею розгорнута в шести залах і розповідає про історію краю з найдавніших часів до сьогодення у нерозривному зв'язку з історією України.

У першому залі музею розміщені пам'ятки матеріальної та духовної культури, які висвітлюють історію краю в період мезоліту, раннього залізного віку, часів існування Київської Русі та років національно-визвольної війни українського народу проти польських загарбників. Закінчується експозиція першого залу періодом XVI – XVII століть з історії краю. Тут розповідається про визвольну боротьбу українського народу проти польського панування, про славетну Дрижипільську битву, яка відбулася 19 – 20 січня 1655 р. поблизу села Охматів.

Другий зал розповідає про історію краю періоду XIX ст.– пер. пол. XX ст. Значна частина залу відведена під «українську світлицю». Саме тут проходять тематичні екскурсії з народознавства. В окремій вітрині розміщений традиційний одяг краю. Це яскраве самобутнє культурне явище і творилось воно протягом багатьох століть. Багато одягу, вишитих рушників зберігається у фондах музею і використовується при проведенні тематичних екскурсій. Архівні документи розповідають про хід селянської реформи 1861 р. на території краю, розвиток освіти та революційно-демократичного руху, зростання капіталістичного виробництва. Експозиція залу завершується

періодом Української революції та громадянської війни, встановленням радянської влади на Жашківщині.

Експозиція третього залу присвячена пам'яті тисячі наших земляків, які загинули мученицькою смертю під час колективізації, голодомору 1932 – 1933 рр. та жорстоких репресій 1937 – 1938 рр., заподіяних сталінським тоталітаризмом. Експозиція створена з метою показати конкретних людей, їхнє неповторне життя, біль, муки, страждання – тут вміщені свідчення небагатьох земляків. Також розміщені списки жителів району, які померли від голоду в 1932 – 1933 рр.

У четвертому залі зібрані документи і речові експонати, які розповідають про героїчну боротьбу радянського народу, зокрема земляків, проти німецько-фашистських загарбників у роки Другої світової війни.

В п'ятому залі – «Сьогодення Жашківщини», на якому розміщені різні фотографії з видами міста Жашкова в наш час.

Експонати шостого залу розповідають про розвиток освіти, медицини та культури району. Значний розділ експозиції присвячений синові Жашківської землі, народному артисту України, художньому керівникові та головному диригенту Київського муніципального духового оркестру – Охріменку В. І. Також у шостому залі музею розмістилася галерея образотворчого мистецтва, тут можна ознайомитися з творами живопису та скульптури митців району. Великий інтерес у відвідувачів викликають картини художників Дейнеко М. Г., Бекала М. М., Красножона Я. Д. та Грабовського С. Й.

В роботі запроваджуємо нові форми проведення екскурсій, краєзнавчих годин, музейних уроків з показом відеофільмів на історичну, краєзнавчу та народознавчу тематику. У фільмотеці музею нараховується понад 80 фільмів. Одна з великих виставок, яка проводиться щорічно, це виставка декоративно-прикладного і образотворчого мистецтва. Зберігаються друковані видання – тижневик Київського управління у справах земського господарства «Газета» (1908 – 1911 рр.), газета «Столичные новости» (1912 р.), журнал «Искры науки» (1912 р.); літературні твори письменників краю, подаровані музею (з дарчими написами). Серед документів – грамоти, подяки, посвідчення Героїв Соціалістичної Праці, кавалерів орденів, кращих працівників народного господарства району. З найдавніших документів: «Подвірний опис села Багатів Таращанського повіту Київської губернії» (1868), документ про купівлю-продаж землі (1913 р.) тощо. Наявна історична та політична література – 1140 прим. книг та брошур, комплекти районної газети з 1945 р. – 3300 прим.

Жашківський музей гармоніки

Історія створення: У 2006 році, на честь 15-річчя незалежності України і 15-річчя творчої діяльності зразкового дитячого ансамблю гармоністів, в музичній школі м. Жашкова відкрито першу і єдину до сьогодні

в Україні музейну кімнату гармоніки.

Заслужений працівник культури України, ініціатор і засновник музею Іван Сухий одержує з усіх куточків України історичні фотографії, пов'язані з гармонікою, листи з розповідями про людей, які все життя присвятили грі на цьому інструменті. Він зібрав цікавий матеріал про історію побутування та розвитку гармоніки в Україні.

Перший історичний подарунок унікальному музею зробив відомий баяніст, професор Київської консерваторії Володимир Бесфамільнов. Набір з 20 міні-гармошок, яким уже по 80 років, є не лише окрасою музею – на них навчаються грати юні гармоністи.

У музеї виготовлена експозиція різних видів гармоні, в тому числі і саморобних. Всього нараховуються більше ста гармонік. Виготовлений стенд «Гармоністи – лауреати міжнародного конкурсу Кубок Кривбасу». Є цікаві експозиції «Вони починали з гармоні», «Гармонь у їхньому житті», «Що ми знаєм про гармонь». Унікальність цієї кімнати в тому, що до кожного експонату можна торкнутися руками, спробувати заграги. А ще велике значення в тому, що заняття дитячого ансамблю гармоністів проводяться в цій же кімнаті. Діти бачать появу нового експонату, самі беруть участь в наповненні кімнати матеріалами про гармонь.

Іван Сухий розіслав по всій Україні листи, в яких просить поповнювати мистецьку скарбницю цього чарівного інструмента. Між іншим, на ньому свого часу грали поети Володимир Сосюра, Андрій Малишко, Дмитро Луценко, народна артистка України Раїса Кириченко. Небайдужим до гармошки був і Тарас Шевченко, який згадав її у повісті «Капітанша».

Музейна кімната гармоніки в Україні може стати рівноправною з поміж музеїв гармонік в Росії (м. Москва), Польщі (м. Белосток), Німеччині (м. Клінгенталь).

Маньківський краєзнавчий музей (Дзензелівка)

Історія створення: у селі Дзензелівка знаходиться краєзнавчий музей. Мабуть, це єдине село в Україні, де влітку проводять вечори класичної музики відомі музиканти з Національної музичної академії України ім. П. Чайковського. Однак нічого дивного тут немає, так як село ще в дореволюційних часів славився своєю економічною школою – однієї з найкращих економічних шкіл Київської губернії, викладач якої став першим міністром фінансів УНР. Приміщення Вищої школи, як тоді називали економічний коледж за сучасними мірками, зараз служить притулком для місцевого краєзнавчого музею. Колекція музею Музей налічує майже 4000 експонатів, які представляють історію краю від найдавніших часів до сучасності, традиції і культуру Маньківщини, в тому числі і села Дзензелівка.

У музеї експонуються польські монети з Дзензелівського скарбу, знайденого на території села. Особливістю музею є те, що він знаходиться в приміщенні колишньої так званої Вищої школи, яка була побудована у 1912 році. Тому ви зможете познайомитися з цим унікальним закладом, який дав Україні багато видатних особистостей, а саме: Олександра Черненко, який є одним з основоположників кооперативного руху в Україні; Христофора Барановського – міністр фінансів в уряді Центральної ради; Порфирія Демуцького, відомого фольклориста і етнографа; Олександра Корнійчука – видатний драматург і політичний діяч УРСР. Їм присвячені окремі стенди та експозиції в музеї. Історія музею в Дзензелівці

Музей був заснований в 1989 році місцевим ентузіастом і дослідником Юрієм Петровичем Дудником. Він і донині є директором музею і єдиним його працівником. Роками Юрій Петрович збирав експонати по всіх закутках рідного села і району, а в 2006 році він домогся надання музею статусу районного, що є унікальним випадком, коли сільському музею надають такий статус. На сьогодні музей продовжує свою плідну роботу, організовуються унікальні щорічні вечори класичної музики «Дзензелівські вечори класичної музики». Музей став місцем культурного і творчого життя цілого села, ніж його жителі і зобов'язані директору музею.

Музей народного мистецтва (с. Тимошівка)

Тимошівка – село в Україні, в Уманському районі Черкаської області, підпорядковане Іваньківській сільській раді. У селі мешкає 273 людей.

Село відоме музеєм народного мистецтва, який створив учитель М. П. Корнієнко з одностудійцями, відкриття якого відбулося 19 червня 1988 року: нині опікується експонатами Юрій Петрович Дудник. Серед найкращих експонатів музею вирізнялися барвисті вишиванки тимошівчан – Ганни Капітонової, Тетяни Христоріз, Євгенії Ганджі, Ганни та Євдокії Миронко, Ганни Хоменко, Ольги Рябовіл, Марії Полячківської, Ольги та Тетяни Кравченків, Тетяни Горущенко.

Монастирищенський краєзнавчий музей

Історія створення: Музей заснований у 1970 році. У 5 залах було створено 10 експозицій. Загальна кількість пам'яток музейного фонду – 3818. Серед цінних колекцій – вітрина з особистими речами першого українського багатиря Василя Дзюби (уродженця с. Тарнави Монастирищенського району, 1899 – 1946 рр.); знахідки найдавнішого періоду (зуби мамонта, фрагменти речей, знайдених при розкопках трипільських поселень на території району). В музеї 8 зал з

експозиціями: «Далеке минуле краю», «Кріпосне право та буржуазні реформи у 1860 – 1870-х роках», «Район в роки революцій громадянської війни та в 1920 – 1930 х роках», «Велика Вітчизняна війна», «Район в роки відбудови та подальшого розвитку народного господарства у 1970 – 1980-х роках», «З історії машинно-тракторних станцій та об'єднання «Райсільгосптехніка», «З історії машинобудівного заводу», «За незалежну Україну». Недавно створені експозиції «З історії землеробських трипільських поселень», «Дізнайся про голодомор 1932 – 1933-го років». Діє постійна виставка видань місцевих краєзнавців, письменників та поетів, змінна виставка майстрів декоративно-ужиткового мистецтва. Оглядові екскурсії розпочинаються у вестибюлі музею, де розміщені карти та символіка району і міста (герби, прапори) та змінна виставка «Події в районі».

В залі №1 «Далеке минуле краю» відвідувачі знайомляться з природою краю. Цікавими є найдавніші знахідки на території району (зуби мамонта, предмети трипільської культури, козацького періоду, давні знаряддя праці та предмети селянського побуту).

Зала №2 «Кріпацтво, реформи у 1860 – 1870-х роках» являє собою кімнату етнографії та селянського побуту. Тут знаходиться макет світлиці селянської хати, типової для Монастирищини; в наявності весь комплект знарядь і пристроїв для виробництва домотканого полотна із конопель.

Зала №3 «Район в роки революцій, громадянської війни та в 1920 – 1930 -х роках». В експозиції зали знаходиться зброя періоду I світової та громадянської воєн, предмети селянського побуту, вітрина з речами першого українського богатиря Василя Дзюби (уродженця с. Тарнави), стенд із матеріалами про голодомор 1932 – 1933-х років на території району.

Зала №4 «Друга світова війна». Розповідь екскурсовода про події в районі у воєнний період ілюструються експонатами (зброя, обмундирування, письмові документи, фото періоду війни, портрети Героїв Радянського Союзу, воїнів, підпільників, партизанів). Цікавими для відвідувачів є макети партизанської землянки та діорами «Штурм Сапун-гори у Севастополі 7 травня 1944 року».

Зала №5 «З історії машинобудівного заводу». Експозиція розповідає про створення і функціонування найбільшого в районі промислового підприємства. В експозиції розміщені фото заводу та його працівників, нагородні матеріали, макети котлів різних моделей.

У залі №6 (без назви) знаходиться колекція спортивних значків О. Златовецького, виставка видань краєзнавчої та художньої літератури області та району, стенд з матеріалами про події Помаранчевої революції в районі.

Зала №7 «Район в роки відбудови та подальшого розвитку народного господарства у 1970 – 1980-х роках». На стендах представлені фото працівників усіх сфер району в роки післявоєнних п'ятирічок. У вітринах – продукція промислових підприємств.

Зала №8 «З історії машинно-тракторних станцій та об'єднання «Райсільгосптехніка». Експозиція складається із численних стендів, на яких відображена історія 3-х машинно-тракторних станцій, що діяли на території

району. На фото – передовики сільськогосподарського виробництва, керівники МТС різних років, сільськогосподарська техніка та інвентар. У цій залі діє постійна виставка «Квітує рушникамит рідний край» та змінна виставка майстрів декоративно-ужиткового мистецтва.

ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ

Уманський район

Парк та паркові споруди (XVIII – XX століття, с. Синиці)

Огорожа з в'їзною брамою (початок XIX століття, с. Синиці)

Міст (середина XIX століття, с. Синиці)

Будинок управителя (початок XIX століття, с. Синиці)

Флігель (XIX століття, с. Синиці)

Парк та озеро з 4 островами (кінець XVIII століття, с. Синиці)

Костел Успіння Богородиці (1826 року)

Парк «Софіївка» з комплексом водойм, паркових будівель, споруд, скульптур (1796–1852 роки)

Торгові ряди (1838 рік)

Троїцька церква (1761 року, с. Пугачівка)

Садибний будинок (початку XIX століття, с. Дора)

Корчма (початок XVIII століття, с. Роги)

Руїни млина XIX століття (с. Буки).

Україна сповнена загадкових і цікавих місць. Одне з таких місць Буцький каньйон, Черкаської області. Тут на тлі дикої природи збереглися фрагменти старовинного водяного млина. Млин знаходиться на річці Гірський Тікич. Ландшафти тутешніх місць зовсім не схожі на звичайні українські. Скелясті виступи берегів утворюють каньйони. Каміні щільно поросли зеленню. Все це більше нагадує

холодні фіорди Скандинавії. Вниз за течією, недалеко від Буцьких ГЕС, ви знайдете руїни водяного млина. Збереглося кілька перекриттів і частина крутого механізму млина. Живилася вона енергією водоспаду Вир.

Оглядаючи руїни, не покидає відчуття таємничості та чарів.

Млин було побудовано в середині XIX століття. Точно хто і коли її тут побудував вже не відомо. За однією з версій, млин належав місцевому знатному роду. Аж до приходу більшовиків млин використовувався за призначенням. Пізніше механізм млина розібрали. А сам будинок залишився на поталу вітру, сонця, води і вандалів. Як і будь-яке інше загадкове місце, руїни млина обросли легендами. Місцеві жителі знають кілька історій, пов'язаних з цим місцем. Подейкують, що вночі тут можна зустріти не одне приведення. Перевірити це і насолодитися природою цього місця можете особисто [103].

Буцька GES імені Г. І. Петровського – мала гідроелектростанція, розташована біля селища Буки Черкаської області. Є однією з перших малих гідроелектростанцій України.

Електростанція побудована в кінці 1920-х років на річці Гірський Тікич в Буцькому каньйоні, запущена 7 листопада 1929 року, в день 12-ї річниці Жовтневого перевороту, та пропрацювала до 1991 року. Потужність трьох агрегатів становила 0,57 МВт.

Водоспад Вир, в 1972 році отримав статус гідрологічного пам'ятника природи місцевого значення. Унікальність GES полягає у водозабірнику. У верхньому б'єфі перепад води становить близько 6-8 м. Завдяки правильно обраному гідро місцезосташуванню «лотка» на турбіни йшов потік води з висоти 18 метрів.

На теперішній час споруда електростанції дещо зруйнована, але проводяться неспішні роботи по відновленню функціонування станції [108].

С. Іваньки

Велике село Іваньки – зовсім поруч з відомими усім Буками. Сюди можна заїхати пообідати, а також подивитися місцеві цікавинки – млин, церкву, цукровий завод та садибу.

Перша згадка про Іваньки – 1594 рік. У 1613 році поселення було позначено на карті Великого князівства Литовського. У 1622 році Іваньки згадуються у рішенні Люблінського трибунального суду між Федором Шандировським (позивачем) і землевласником Адамом Калиновським (відповідачем): *«підданих з маєтку села Тростяця у воєводстві Брацлавському, які з дружинами та майном втекли до наново заселюваної слободи на території маєтку сторони відповідача — до міста Іваня»*.

У середині XIX ст. Іваньки купив у графині Кисильової князь С. Любомирський, який в 1848 р. відкрив цукровий завод і добився надання Іванькам статусу містечка. У 1899 р. завод був реконструйований, були запущені винокурний і спиртоочисний заводи, які є основними підприємствами села і зараз. Залишки заводу збереглися.

З 1782 р. у Іваньках була дерев'яна Успенська церква. У 1910 році на її місці розпочали будівництво мурованого храму Успіння. Кошти на будівництво збирали усім селом, а будівельні роботи велися толокою. Церкву освятили у 1914 р. Іконостас був виготовлений майстрами Києво-Печерської Лаври, а сам храм мав форму великого хреста.

У 1936 р. будівлю передали колгоспу під склад, але купол і дзвіницю не знесли. У 1941 р. німці спалили церкву. У 1962 р. будівлю переробили під будинок культури. У кінці 2000-х рр. церква був повернена релігійній общині

села, а в 2010 р. почався процес реконструкції. Був зведений купол, знесена частина стін.

У 1782 році на березі річки був зведений водяний млин, який зберігся і до сьогодні. У 2013 р. його відбудував художник О. Бартосік, стилізувавши під промислову архітектуру ХІХ ст., в якому відкрив художню галерею з корчмою і магазином.

Олександр дав друге життя колгоспній ГЕС, приміщення якої використовували пізніше і для перемелювання зернових культур. Митець відреставрував її, перетворивши на своєрідний продовольчо-мистецький заклад. Сюди можна завітати у будь-який час, випити кави чи подивитися родинну виставку Бартосіків. Донька скульптора каже, що коли батько планував

цей проєкт, будинок виглядав дуже непримітним, а зараз це гігантська будівля.

Тепер це головний проєкт Олександра, на якому він зосереджує всі свої сили. Скульптор назвав його «Художній салон-студія-магазин-шинок-бар». Річ у тім, що митець символічно ділить будинок на три рівні. Перший – так зване пекло – люди спускаються сюди випити щось міцнішого за каву чи просто поспілкуватися. Оформлений інтер'єр відповідно – з різними чортиками й іншими тематичними деталями. На другому рівні можна придбати все, що треба для облаштування сучасного побуту. А третій – той, до якого, за словами митця, всі ми повинні прагнути – це рівень духовний. Крім цього, є ще четвертий поверх, незавершений, тож поки сюди ніхто не піднімається. Це площадка під відкритим небом, яку митець також хоче наповнити скульптурними композиціями, а тому передбачив там монтажні місця.

Розповідаючи про скульптуру, яка прикрашає четвертий поверх, Олександр каже, що довго шукав ідею. Хотів виліпити коней, але зрозумів, що вони й так усюди. Реконструюючи цю будівлю, він хотів зробити щось сучасне й водночас таке, що мало би зв'язок з історією. Загалом у своїх скульптурах митець відображає головну для нього цінність – сім'ю.

Олександр хоче, щоб ця будівля всіляко розвивалася, навіть після того, як його не стане. Нині там діє постійна художня виставка під назвою «Ступаки поколінь» – це ранні твори його дядька, професійного художника, а також роботи Олександра і його доньки. Митець сподівається, що колись їх доповнить і його внук.

До речі, на фасаді «Художнього салону-студії-магазину-шинку-бару» митець пояснив значення свого прізвища, яким дуже пишається. Це аббревіатура, яку він розшифровує так: «Багатство, амбіції, розум, талант, освіченість, сила ілюструються культурою». Олександр вважає, що будь-який напрям людської діяльності — це культура: «Культура — це не малювання, не співи. Культура – це наш спосіб існування».

Звенигородський район

Мисливський замок (1896–1903 роки, м. Тальне)

Замок Шувалових (Тальнівський замок) – велична й неповторна архітектурна споруда, яка розташована у красивому, стародавньому містечку Тальне, що розкинулося на березі річки Гірський Тікич.

Замок побудовано архітектором-голландцем у стилі французького ренесансу на замовлення польських і російських аристократів. Особливістю замку є те, що це єдиний в центральній Україні архітектурний об'єкт, що повністю відповідає терміну «замок». Знаходячись в глибині лісового масиву, який у ХІХ сторіччі був графським парком, замок справляє враження масивної і величної споруди, з неперевершеною витонченістю і граціозністю. Замок є одним із кращих садово-паркових комплексів України у стилі романтизму.

Садиба Даховських (Леськовський замок).

Землі навколо Левського належали князям Вишневецьким, магнатам Лянцкоронським, Тарлам.

За легендою, леськовським панам не давала спокою слава Софіївки. Тому, щоб утерти ніс Потоцьким, Даховські вирішили у себе звести палац у стилі англійського замку доби Середньовіччя.

Палац збудований в 50-х роках ХІХ століття на зразок замку, Казимиром Даховським на місці давньої резиденції його діда також Казимира Даховського. Палац оточував живопліт та англійський парк. Навколо палацу тягнулися газони рідко оздоблені квітковими клумбами. Багато дерев були збережені ще з старого парку. В палаці була колекція старовинних тканин, на які була виділена спеціальна кімната. Крім того, тут містилося кілька десятків картин, колекції східної та європейської порцеляни.

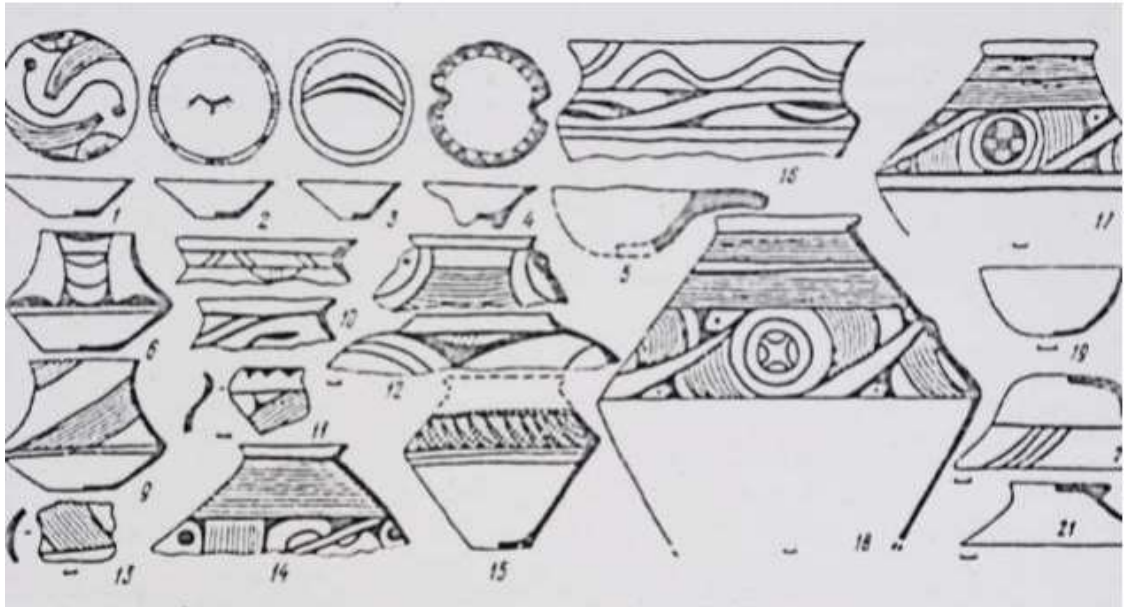
Садиба складалася з палацу, службових флігелів, приміщень для слуг. Даховські захоплювалися конями, тому побудували в садибі й стайні. Леськівський палац-садиба уславилася стадом коней англійської породи.

Навколо замку розплановано пейзажний парк (за планом нагадує трапецію), що ширшим боком повернутий до ставка на річці Конелі. Водне дзеркало збагачене штучно утвореним острівцем.

Довгий час споруда поступово руйнувалось, поки у 2013 році не увійшла до Переліку пам'яток культурних спадщини, що не підлягають приватизації. Зараз ведуться планові роботи по збереженню даного ландшафтно-архітектурного комплексу.

Поселення трипільської культури Тальне-1 було відкрите та досліджене В. М. Доманицьким на початку ХХ-го століття. Подальші дослідження проводились В. О. Круцом та М. М. Шмаглієм в 1980-ті роки. Дане поселення знаходилося у південно-східній околиці міста по лівому березі річки Гірський Тікич.

Воно займає мис, утворений при злитті річки і струмка, на якому побудовано ряд ставків, що тягнуться від газокompresорної станції. Площа поселення становить 15 га. Більша частина поселення знаходиться під сучасною забудовою по вулицях Пролетарська, Дзержинського, 8-го Березня, Ворошилова. Частина поселення, що знаходиться на полі, інтенсивно руйнується під час оранки. Глибина залягання визначається глинобитних будівель становить 150-20 см. Місце знаходження будівель визначається масою обпаленої обмазки та кераміки, що знаходиться на поверхні ґрунту. Форми посуду, знайденого на поселенні Тальне-1: миски конічні, на ніжках та напівсферичні.

На підставі типологічного аналізу керамічного комплексу, зробленого В. О. Круцом та С. М. Рижовим, поселення Тальне-1 відноситься до ранньої фази формування томашівсько-сушківської локальної групи пам'яток періоду (ІІІ тис. до н.е.).

Поселення трипільської культури Тальне-2, Тальне-3 були відкриті в 1990 році науковим співробітником Тальнівського музею історії хліборобства Д. Ч. Чорноволом. Археологічні розкопки на поселенні Тальне-2 були проведені липні 1990 році науковим співробітником Інституту археології АН УРСР М. Ю. Відейком та В. О. Круцом. Розкопано 7 жител типу «площадка». Поселення Тальне-2 знаходиться в 4 км на південний-схід від міста Тального, на території, прилягаючій до газокompresорної станції. Поселення розташоване на лівому березі балки, де зараз побудовано низку ставків, що тягнуться з півдня на північ і зливаються з річки Гірський Тікич.

Загальна площа поселення становить приблизно 7 га. Основна територія знищена при будівництві теплиць. Придатною для подальших археологічних досліджень залишилась тільки північна частина поселення. Кераміка з поселення Тальне-2 представлена групами столової та кухонної посуду, різними формами, техніки випалу. Менш багата чисельна група кухонної кераміки. Для її виготовлення використовувалась формована маса двох типів: з

домішками в глині крупнозернистого піску або товченої мушлі. Другий тип домішок більш рідкісний. Він представлений тільки кількома посудинами. Переважає столова кераміка виготовлена із глини з домішками дрібного піску чи маси із суміші глини різної жирності. Є також група посуду із відмученої дрібноструктурної глини. Цей тип формуючої маси характерний для так званих «імпортих» посудин, виготовлених на пам'ятках іншої групи трипільського населення, ймовірно на захід від Південного Бугу. Основні форми кухонної кераміки – горщик, миска, вони зустрічаються в кожному житлі хоча б у фрагментах. Кухонна кераміка прикрашена поглибленим орнаментом.

Розповсюджені зооморфні або антропоморфні декоративні наліпи. Кухонна кераміка Тальне-2 типова для пам'яток томашівсько-сушківської групи, розповсюдженої в даному районі. Вона близька виробам такого роду, відомим з розкопок на поруч існуючих поселеннях-гігантах Майданецьке та Тальянки.

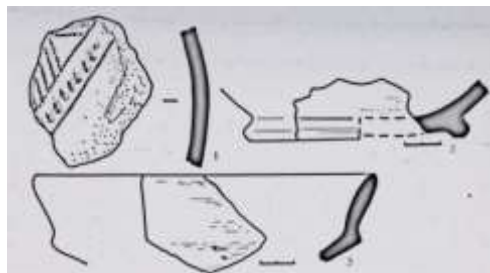
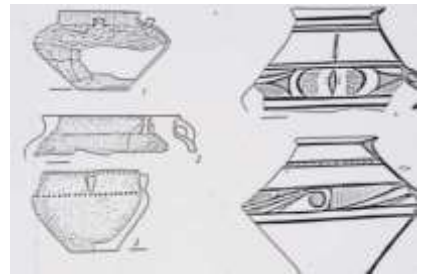

Столовий посуд більш різноманітний і представлений великою кількістю типів. Це миски конічні, напівсферичні, на ніжках, кубки і кубоподібні посудини, амфори, горщики, кратероподібні, грушоподібні і біконічні сосуди, покритишки, а також рідкісні форми – моделі саней, миски з зооморфними наліпками. На підставі типологічного аналізу столового посуду поселення Тальне-2 віднесено до третьої фази розвитку ташківсько-сушківської групи і

синхронно таким пам'яткам як Майданецьке і Тальянки. М. Ю. Відейком була висловлена думка про можливу належність поселення Тальне-2 до округи поселення-гіганта Майданецьке.

Поселення трипільської культури Тальне-3 знаходиться на правому березі ставка, навпроти поселення Тальне-2. Воно, як і сусіднє поселення, відноситься до томашівсько-сушківської локальної групи. Невелика кількість археологічного матеріалу не дає можливості встановити точніше датування даного поселення. Для його подальшого вивчення необхідно провести стаціонарні археологічні дослідження

Поселення трипільської культури Тальне-4 відкрито у 1962 році розвідкою Г. Ю. Храбана. Воно знаходиться на західній окраїні м. Тальне за об'їзною дорогою на лівому березі струмка, що тече з заходу на схід і впадає в річку Гірський Тікич. Зараз територія поселення частково зайнята приміськими дачними ділянками. В підйомному матеріалі нами було знайдено фрагмент трипільської кераміки без орнаменту. Колір фрагменту жовтогарячий, випал окислювальний. Залишків глинобитних будівель та меж поселення виявити не вдалося. Всі поселення трипільського часу нанесені на карту, проведено фото фіксацію.

Багатошарове поселення Тальне-5 відкрито у 1962 році розвідкою Г. Ю. Храбана під час якої було виявлено кераміку доби бронзи. В останні роки на території, прилеглий до поселення, директором музею історії хліборобства м. Тальне В. Ф. Мициком було зібрано фрагменти кераміки доби бронзи та черняхівської культури, які зберігаються зараз у музеї. Найбільш виразний фрагмент має орнаментальну схему – трикутник, виконаний закрученою мотузкою, частково заштрихований.

Колір фрагменту темно-коричневий, на внутрішній поверхні – розчоси, у тісті присутня домішка піску. Дана кераміка відноситься до посуду з поселень катакомбної культури.

Багатошарове поселення Тальне-5 знаходиться на південній околиці м. Тальне по лівому березі річки Тальянка, де утворено ставок цукрозаводу. Площа поселення становить 1000×50 м. Виявлено шар бронзового віку, культурний шар черняхівської культури та культурний шар пізнього середньовіччя. На присадибних ділянках. Гроса, що входить до берега ставка, в орному шарі простежуються залишки глинобитних жител, яскраво виражений плямами обпеченої обмазки. Шурфовкою вдалося встановити глибину залягання шару обмазки 0,3 – 0,8 м, товщина культурного шару – 0,5 м.

Обмазка розсіяна в ґрунті вперемішку з вугіллям. На деяких фрагментах збереглися сліди конструкцій житла, відбитки рослинних домішок. Зібрана сіро глиняна гончарна кераміка, з домішками дрібнозернистого піску та кварцу, неорнаментована.

Форми вінець мисок, денця цілком типові для черняхівської культури (II – I до н.е.). Культурний шар пізнього середньовіччя представлений фрагментами кухонних горщиків. Поселення нанесене на карту, зроблене фото фіксацію.

Багатошарове поселення Тальне-6 відкрито вперше, знаходиться на лівому березі річки Гірський Тікич в західній частині м. Тальне в районі міської лікарні та на присадибних ділянках Чапаєва, Попова-Гертлейна культурні шари: черняхівської культури (II-I до н.е.) та пізнього середньовіччя (XVI-XVII

століття). Площа розповсюдження шару черняхівської культури не визначена із-за щільності сучасної забудови.

Кераміка черняхівської культури: 2 фрагменти мисок, денця на кільцевидному піддоні гончарного виробництва (один фрагмент сіро глиняний лощений, другий фрагмент червоного кольору з повторним випалом).

Був виявлений культурний шар пізнього середньовіччя. Площа його розповсюдження становить 1000×50 м. Типологічний аналіз форми посуду дає можливість датувати кераміку поселення XVI-XVII століття.

Поселення ранньозалізного часу Тальне-7 відкрито в 1962 році. Розвідками Г. Ю. Храбана. Поселення знаходиться на південно-західній околиці міста, розташоване на лівому березі струмка, що тече по дні яру в напрямку півдня на північ і впадає в річку Гірський Тікич. З протилежного боку яру знаходиться район міста Макотерчик.

Зібрана ліпна кераміка, в основному, бурого кольору. Один фрагмент темно-сірий з заглибленим «ялинковим» орнаментом. Фрагменти маловиразні, тому визначити культурну належність поселення поки що неможливо. Визначення даного поселення, також не підтверджено.

Місце розповсюдження середньовічної кераміки вперше по лівому березі річки Тальянка на присадибних ділянках по Котовського, де в ході розвідок була знайдена кераміка середньовічного часу (XIII – XIV століття). Вона представлена двома орнаментованими фрагментами вінець та кількома фрагментами стінок. Кераміка виготовлена з сіро-глиняного тіста, з лінійно-врізним орнаментом по горловині, вінчик косо зрізаний трохи потовщений.

Фрагменти кераміки відносяться до давньоруського типу, аналогія – кераміка з поселення Григорівка, урочище Чернече. Культурний шар пізнього середньовіччя виявлений на присадибних ділянках, що розташовані на правому березі річки Гірський Тікич о впадання в нього річки Тальянка.

В ході розвідок встановлено, що культурні шари пізнього середньовіччя розповсюджені на вузькій смузі понад берегами річок гірський Тікич та Тальянка.

Оскільки даний шар знаходиться на території нинішнього міста, він сильно поруйнований сучасним будівництвом, що немає можливості провести остаточного обстеження та точного встановлення площі середньовічних поселень. Кераміка XVI століття, що знайдена на території міста Тальне, представлена фрагментами тонкостінного посуду – денця, вінця, стінки, ручки.

Тальянки – трипільське поселення (пам'ятка археології)

Тальянкi – пам'ятка археології біля однойменного села в Черкаській області. Тут розміщалося велике (наразі найбільше з відомих) поселення Неолітичної Європи епохи Трипільської культури. Поселення, побудоване на кручі між річкою

Тальянкою й невеликим струмком, було сформоване у формі яйця односередковими колами поєднаних будівель.

Стародавнє поселення Тальянки було знайдено завдяки інфрачервоній аерофотографії. Дослідження здійснював український пілот у вільний час. Розкопки під керівництвом Володимира Афанасійовича Круца на місці почалися у 1981 році. Подальші розкопки В. Круц провадив до 2001. Багато викопаних будівель мали два поверхи. Стіни й стелі були оздоблені червоними та чорними візерунками, що нагадують візерунки на кукутень-трипільській гончарні, що її, разом зі статуєтками, також було знайдено в цьому місці. Знахідки з даних розкопок виставляються в Черкаському обласному краєзнавчому музеї та в Інституті археології НАН України.

Володимир Круц оцінив загальну поверхню поселення в 450 га, припускаючи, що воно прямокутне в плані. Зважаючи на дане припущення та на густину забудови у вивчених частинах поселення, М. Відейко оцінив загальну кількість споруд у 2700, а найбільшу заселеність – у понад 15 000 мешканців. Втім, дослідник Томас К. Гарпер, застосовуючи геомагнітний план місцевості, поставив під сумнів розрахунки попередників й прийшов до висновку, що площа складала 335 га. Це означає, що й оцінка М. Відейка щодо найбільшої заселеності, також перебільшена. Гарпер оцінює максимальну кількість мешканців у 6300 – 11 000 осіб, з вірогідно нижчою оцінкою. Однак, інші нові оцінки набагато більші: найчастіше населення Тальянок оцінюється приблизно в 15 000 осіб. Додаючи заселеність ближніх поселень, отримуємо число 25 00 – 30 000 людей. Дослід, проведений в 2014 році, зазначає, що Тальянки заселяло від 15 600 до 21 000 осіб.

САКРАЛЬНІ ОБ'ЄКТИ: ЦЕРКВИ, МОНАСТИРІ. СОБОРИ, ХРАМИ

Могила цадика Нахмана (м. Умань).

Могила цадика Нахмана в Умані є місцем паломництва для хасидів з усього світу. Щорічно під час святкування іудейського нового року Рош Ха-Шана, Умань перетворюється в релігійну столицю хасидизму. Кількість бажаючих відвідати могилу Нахмана і дізнатися більше про нього, з кожним роком зростає.

Хасидизм є одним з відгалуджень іудаїзму. Це вчення виникло на території України. Одним з найбільш шанованих хасидських лідерів – цадиків – є Нахман, правнук засновника хасидизму. Він народився в Брацлаві та в дуже молодому віці став рабином – духовним лідером місцевої іудейської громади.

Його вчення поширилося далеко за межі Брацлава і принесло йому велику повагу і тисячі послідовників. У 1810 році будинок Нахмана в Брацлаві згорів дотла, і він перебрався до Умані. Однак тут прожив недовго – вся його сім'я і сам ребе захворіли невиліковним тоді туберкульозом. У тому ж 1810 році Нахман помер. Остання проповідь цадика Нахмана приурочена до Нового року за іудейським календарем. У ній він заповідав своїм послідовникам поховати себе в Умані і приїжджати щороку на його могилу. Через місяць цадика не стало, його вчення і заповіт поширилися по всьому світі [61].

Таємничі підземелля Василіанського монастиря

Уманські катакомби, екскурсії в які почали проводити зовсім недавно, ховаються під землею вже чотири століття. Перші згадки про них датуються XVII століттям. Підземелля наскрізь просякнуті історичними фактами, про деякі з них навіть досвідчені історики досі ведуть полеміку.

Точна дата появи підземної павутини досі невідома, як і те, хто і навіщо їх створив. Деякі джерела приписують їх появу кріпакам Станіслава Потоцького, які нібито ховали в підземеллі його скарби. Інша версія розповідає про катакомби як своєрідні підземні ходи, за якими в XVII столітті доставляли провіант і воду в козацьку фортецю. Центром підземелля вважається колишній уніатський Василіанський монастир, який був побудований у 1764 – 1784 роках. Виявлено підземні печери було тільки в XIX столітті, а їх детальне дослідження почалося в 30-ті роки XX століття. Екскурсії підземеллями Василіанського монастиря почали організовувати тільки в 2016 році. Біля входу туристів зустрічає чернець, який розповідає про життя ченців і отців-василіан, що служили при монастирі, а також проводить екскурсії по 250-річним келіям і трапезним монастиря.

Свято-вознесенський храм з млинами (с. Водяники)

Старовинні вітряні млини розташовані в селі Водяники Черкаської області.

Засноване село Водяники на урочищі Совин Яр. За легендою, колись, у Купальську ніч, вирішив парубок подарувати своїй дівчині цвіт папороті. Пішов він у ліс і почав шукати чарівну квітку. Довго шукав, поки не знайшов. Коли ж молодик повертався назад, чорт, який гуляє по світу в цю містичну ніч, зачарував хлопця, і той заснув під старезним дубом. Довго чекала дівчина на свого коханого, а потім вирушила на його пошуки.

Тільки-но вона підійшла до лісу, як біля неї з'явилася сова й почала зазивати не своїм криком. У відчаї дівчина вирішила слідувати за птахом, який і привів її до хлопчини. Злі чари миттєво розтанули, а щасливі закохані невдовзі побралися. З того часу люди почали переказувати цю легенду, а місце, де відбувалася ця історія, назвали Совиним Яром.

Проте датою заснування села вважається 1359 рік. Свідченням цього став скарб, знайдений на його території. Срібні монети, датовані серединою XIV століття, були знайдені у купі каміння, яке колись було фундаментом старовинної будівлі.

На території Водяників зведений Свято-Вознесенський храм (максимально наближена копія козацької церкви XVII ст.). Виконаний у стилі українського бароко з різьбленим іконостасом, храм за всіма ознаками повністю відповідає козацьким часам. Він був освячений патріархом Київським і всієї Русі-України Філаретом у 2009 році. Неподалік від козацької церкви розташовані недільна школа та вітряні млини. Окрім того, на території села розташований дитячий козацько-християнський табір «Водяницький кош».

Храми:

Свято-Миколаївський собор, м. Умань
Василіанський монастир, м. Умань

Уманський район

Стопа Божої Матері (с. Коржовий)
Покровська церква в Кочержинцях [116]
Храм Іоанна Предтечі (с. Сичівка)
Покровська церква (с. Севастянівка) [120]
Церква Іоанна Богослова (с. Роги)
Церква Успіння Пресвятої Богородиці (с. Іваньки)
Церква Святої Великомучениці Параскеви (с. Тимошівка) [118]
Церква Різдва Пресвятої Богородиці (с. Халаїдове)
Вознесенська церква (с. Петрівка)
Покровська церква (м. Монастирище)
Католицький костел (Будинок культури)
Свято-Покровська церква (УПЦ МП), с. Летичівка [119]
Свято-Покровська церква (м. Жашків)
Церква Святому апостолу Іоанну Богослову (с. Соколівка)
Дубова церква 1747 року (с. Леміщина)
Храм Петра і Павла (м. Жашків)
Покровська церква в Рижавці

Церква Святої Парасковії в Собківці [121]

Зенигородський район

Петропавлівська церква (м. Тальне)

Костел Святої Анни у Тальному (1702 року)

Храм святих апостолів Петра і Павла. Величний храм на честь Святих Апостолів Петра і Павла – один із найяскравіших сучасних храмів Черкащини.

Петропавлівський храм збудований в 2007 – 2009 року за проектом архітектора А. Дітковського на кошти мецената В. Мовчана. Храм має сім куполів, маківки яких вкриті сусальним золотом. Висота центрального купола з хрестом – 37 метрів. На дзвіниці знаходяться 11 дзвонів, вага найбільшого – 1950 кілограмів. Храм зведено з надміцної австрійської цегли. Церковне подвіря оточує красива кована огорожа, яка сама по собі є витвором мистецтва.

4 липня 2009 року храм був освячений Патріархом Київським і всієї Русі – України Філаретом.

Кам'яна Свято-Покровська церква розташована в центральній частині села Тальянки, а її купола добре видно з траси Умань – Тальне. Ймовірно, храм був побудований на початку ХХ століття.

Храм Покрови Пресвятої Богородиці (с. Лоташеве).

1.5.3. ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СФЕРА

Готелі представлені 13 об'єктами:

1. Complex Zastava (Комплекс «Застава») (с. Дмитрушки, Уманський район)
 2. Міні-готель «Позитив» (с. Городецьке, Уманський район)
 3. Готель River House (м. Умань)
 4. Готель «Меланія» (м. Умань)
 5. Готель Palace (м. Умань)
 6. Готель «Турист» (м. Умань)
 7. Готель «Родичі» (м. Жашків)
 8. Готель «Пушкіна 55» (м. Умань)
 9. Готель Shaarei Zion (м. Умань)
 10. Готель Fortetsya (м. Умань)
 11. Готель Uman (м. Умань)
 12. Міні-готель «Хостел Кенгуру» (м. Умань)
 13. Апартаменти «Затишні сімейні біля Софіївського парку» (м. Умань)
- Сімейні готелі – 8.
Готелі, пристосовані для людей з інвалідністю – 2.
Готель «Пушкіна 55» (м. Умань)

Готель Palace (м. Умань)

ТУРИСТИЧНІ КОМПЛЕКСИ ВІДПОЧИНКУ ТА ОЗДОРОВЛЕННЯ

Комплекс відпочинку «Гонтів яр», Черкаська область, Уманський район, с. Піківець

Туристичний комплекс «Позитив», Черкаська область, Уманський район, с. Городецьке

Туристичний комплекс «Гуляй поле», Черкаська область, Уманський район, с. Родниківка

Туристичний комплекс «Шинок на околиці», Черкаська область, Уманський район, с. Полянецьке

САНАТОРНО-ЛІКУВАЛЬНІ ЗАКЛАДИ

Ціла низка оздоровчо-лікувальних закладів реабілітаційного характеру знаходяться в Черкаській області, з деякими з них ми пропонуємо познайомитись ближче.

Санаторій «Аквадар» (сmt. Маньківка, Уманський район)

1.5.4. СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНІ ТУРИ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИСТІВ: ОПИС, КАРТИ

Одним із цікавих засобів соціальної реабілітації людини є альтернативне лікування, яке побудовано на взаємозв'язку людини з тваринами – зоотерапія. Численні дослідження впливу верхової їзди і просто спілкування з конем на різні функції людського організму дозволяють виділити такий розділ анімалотерапії як іпотерапія (терапія за допомогою коня) в окреме і досить ефективний засіб фізичної, психічної та емоційної реабілітації, при різних за походженням і складності захворювання, як дітей, так і дорослих.

Іпотерапія (від грец. – кінь) – так зване «лікування за допомогою коня» – один з видів альтернативної медицини, при якому вплив на організм хворого надають і через безпосередньо тренування на коні, тобто верхова їзда.

Іпотерапія з успіхом застосовується в Німеччині, Грузії, Латвії та багатьох інших країнах для допомоги людям з діагнозами:

- ДЦП (для відновлення рухових функцій);
- розсіяний склероз;
- синдром Дауна;
- аутизм.

Головними діючими особами є людина, що потребує реабілітації з конем, спілкування з яким має оздоровчо-лікувальний ефект. В спеціалізованих центрах, кінноспортивних комплексах проводяться оздоровчі та реабілітаційні заняття для людей різних вікових категорій, особливо дітей різних нозологій: дітей з інвалідністю, дітей з обмеженими фізичними можливостями і особливими освітніми потребами, нормотипових дітей, дорослих. Один з таких закладів є **Жашківський кінноспортивний комплекс**, в якому відбувається унікальне поєднання кінного спорту з альтернативним відпочинком, оздоровленням і реабілітацією. Верхової їзди тренує рівновагу, м'язи, покращує загальний тонус тіла.

1.5.5. АКТИВНО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ВІДПОЧИНОК

Уманщина – досить цікавий регіон. Історія краю бере свій початок ще з первісного ладу. Численні археологічні дослідження засвідчують, що давня людина з'явилася тут ще за часів пізнього палеоліту. Шість тисяч років тому землі Уманщини були осердям першої на європейському континенті хліборобської цивілізації – Трипільської культури.

На території району працює 4 музеї:

Музей-садиба К. М. Дерев'янка в селі Косенівка, який відкрито 2 вересня 2005 року до 60-річчя закінчення II світової війни.

Ладжинський краєзнавчий народний музей, відкрито 8 травня 1974 року, загальна площа складає 211 кв. м., музей знаходиться в бувшому приміщенні дитячого садка, розташований на двох поверхах приміщення.

Музей І. Д. Черняховського в селі Оксанина, збудований на честь 70-річчя з дня народження І. Д. Черняховського у 1976 році.

Музей народного побуту та етнографії в селищі Бабанка відкриття якого відбулося 15 жовтня 2005 року в приміщенні колишньої дитячої музичної школи.

Музеї відіграють важливу роль у збереженні надбань минулого, встановленні національного самоусвідомлення через постійно діючі експозиції, які містять архівні матеріали, фотоматеріали пов'язані з пам'ятниками історії, культури, архітектури в різні періоди творення нашої держави. Експозиції музеїв постійно поновлюються новими експонатами.

1.5.6. ТУРИСТИЧНІ ОБ'ЄКТИ

В історичному плані Уманщини – досить цікавий регіон. Історія краю бере свій початок ще з первісного ладу. Численні археологічні дослідження засвідчують, що давня людина з'явилася тут ще за часів пізнього палеоліту. Шість тисяч років тому землі Уманщини були осередком першої на європейському континенті хліборобському цивілізації – Трипільської культури. Найбільші трипільські поселення виявлено біля сіл Доброводи, Аполянка та Косенівка. У 1918 році уманські краєзнавці Петро Курінний та Петро Кучеренко в лісі, поблизу села Піківець, першими виявили матеріали життєдіяльності племен хліборобів і скотарів доби пізньої бронзи і дали їм

назву Білогородівська культура. Поселення Білогородівської культури знайдено поблизу сіл Собківка, Кочержинці, Ятранівка та інших.

На Уманщині перетинаються три давніх чумацькі шляхи. Їх вік – тисячі років. По одному з них хлібороби-трипільці мандрували до Чорного моря, і далі – в Месопотамію, куди поставляли зерно. Чорним (Татарським) шляхом 1363 року йшли полки Великого князя Литовського Ольгерда, щоб здобути блискучу перемогу над двома монголо-татарськими ордами на Синіх Водах (річка Синюха).

З Уманщиною пов'язана ще одна яскрава сторінка української історії – кульмінація Національно-визвольної війни 1768 – 1769 років під проводом Івана Гонти та Максима Залізняка.

Найстарішою історичною спорудою Уманського району є Троїцька церква у селі Пугачівка – пам'ятка архітектури загальнодержавного значення. Статус пам'яток архітектури місцевого значення мають церква Святої Параскеви у селі Родниківка, Покровська церква у Кочержинцях та водяний млин у селі Піківець. На початку ХХ сторіччя Уманський повіт входив до складу Київської губернії. Згідно Постанови Президії ВУЦК «Про адміністративно-територіальний розподіл Київської і Полтавської губернії» від 7 березня 1923 року було ліквідовано поділ на волость, повіт, губернію і введено новий поділ – район, округ, губернію. До складу Уманського округу увійшов 15 районів, в тому числі Уманський, Бабанський, Ладижинський. В той час площа району становила 500 кв. км. І проживало в ньому біля 45 тисяч осіб. В складі Уманського району було 19 сільських рад.

7 січня 1954 року, з утворенням Черкаської області, Уманський округ увійшов до її складу. А в листопаді 1959 року Бабанський і Ладижинський райони були ліквідовано і населені пункти, що входили до їх складу перейшли до Уманського району. Уманський район – це мальовничий, чарівний і неповторний край, який славиться родючими землями і працьовитими людьми. Їхнім розумом, наполегливістю і талантом твориться трудова слава району, його економічний потенціал.

С. Буки (мальовничий гранітний каньйон на річці Гірський Тікич біля с. Буки входить до сотні найкрасивіших місць України та є одним із лідерів за оригінальністю і неповторністю).

Темні сліди камені. Невеличке село Коржовий Кут, в якому нині близько півтори сотні жителів, розташоване за 23 кілометри від райцентру – міста Умані.

Колись, ще в незапам'ятні часи, під селом, на березі річки Ревухи вийшли на поверхню древні граніти, на яких чітко виступили відбитки людських

ступенів. Вони, розповідають віруючі, належали Діві Марії, Миколі Чудотворцю та дитині, котра була з ними. Люди вірять, що ці сліди зцілюють від багатьох хвороб, а камені дають людині енергію до життя, очищають душу від негативного впливу цивілізації. А ще у мальовничій долині, що занесена до реєстру природних див України, ростуть 280 видів цілющих трав.

Втім, що сліди на камені мають надприродну силу, сходяться й священики, й екстрасенси. У Коржовому Куті справді відбулися дива. Так і ц тридцятих роках, коли люди вмирили від голоду, а через засуху zostалися без води, біля цих каменів один з колодязів наповнився цілющою вологою. І, кажуть, в тому колодязі люди побачили лик Божої Матері.

Водяний млин, який досі функціонує знаходиться в селі Коржова. За свою 200-літню історію механізм млина майже не змінився, помел зерна здійснюється за тим самим принципом, за яким це робили наші предки.

У 1825 році розпочали будівництво панського палацу та водяного млина польські магнати Рафаловичі. Побудовано двоповерхове приміщення, великий міст з дерев'яними корінними та поверхневими затворами, міст над млинівкою. Для того, щоб споруда функціонувала, довелося змінити русло річки Ятрані. Було прокладено нове річище, з якого потік води направили на водяну турбіну. Старе річище перекрыли стометровою греблею.

В радянські часи млин був власністю колгоспу. Однак, вже у часи незалежності млин став приватним.

Сьогодні Коржівський водяний млин – не тільки унікальна пам'ятка українського млинарства, а й цікавий туристичний об'єкт «зеленого туризму», який з'явився внаслідок реалізації спільного українсько-польського проекту «Розвиток сільського мікро підприємництва в Україні» за підтримки Міністерства Закордонних Справ Республіки Польща.

Свято-Георгіївська жіночий монастир був заснований на початку ХХ століття. Він був чоловічий і проіснував до кінця 1920-х років. Після його закриття монастирські приміщення були зруйновані так, що не лишилося ані сліду. З 1997 року монастир відроджується як жіночий. Був викопаний святий колодязь, зведена каплиця святого Георгія Побідоносця, розпочато будівництво церкви святителя Софронія Іркутського. 27 грудня 2002 року було прийнято рішення священного Синоду УПЦ про відкриття Свято-Георгіївського жіночого монастиря.

Церква Святої Параскеви побудована 1833 року в селі Родниківка. Красивий, хоч і типовий для початку ХХ століття храм, зведений у «цегляному» стилі (один із різновидів модерну) на місці дерев'яної церкви. В радянські часи церква була частково зруйнована, але в 90-ті роки минулого століття сільська громада її відновила. Нині це пам'ятка архітектури місцевого значення.

Козацька дерев'яна церква. Храм Покрови Пресвятої Богородиці – така її повна назва. Церкву почали будувати 1761 року. Із самого початку вона була повністю дерев'яною. Будівництво тривало 5 років. Освячували новозбудований храм 14 жовтня 1766 року – якраз на свято Покрови Пресвятої Богородиці.

Пам'ятка дерев'яного зодчества простояла майже три століття. Її не зруйнували в часи польського планування у ХІХ столітті, в часи атеїстичної пропаганди. Служба завжди велася українською мовою. Церква вистояла в часи більшовицького перевороту і навіть у страхотливі часи голодомору 1932 – 1933 років. Коли село було окуповане фашистами у 1941 році, воно зазнало великих руйнувань, але на церкву не знялася навіть рука ворога. Після війни святиню відбудовували всім селом: ремонтували й фарбували дерев'яні стіни, зносили вишиті рушники й ікони. Невдовзі вона набула колишнього вигляду. Відновилися богослужіння. Згодом у роки радянської влади церкву було закрито і переобладнано під Будинок культури. З утвердженням незалежності Української держави її знову повернули віруючим.

У жовтні 2016 року віряни села відсвяткували 250-ту річницю з дня побудови церкви Покрови Пресвятої Богородиці. З такої нагоди сільську церкву відвідав Патріарх Київський та всієї Русі – України Філарет, відбулася святкова літургія.

Свято-Троїцька церква збудована у середині ХVІІ століття в селі Пугачівка. Вона теж є своєрідним шедевром. Споруджена тільки з дерева, вона не має у конструкції жодної металевої деталі, жодного цвяха. Будівництво її завершено в 1761 році. Для Черкащини вона є унікальною, оскільки церков подібного плану (тризрубних, триверхих), колись типових для Середньої Наддніпрянщини, тут лишилось всього дві. І одна з них у Пугачівці. Наприкінці 1980 років церкву було реставровано бригадою Київської реставраційної майстерні. Свято-Троїцька церква – найстаріший православний

дерев'яний храм Уманщини. Церква має статус пам'ятки архітектури національного значення.

Церква Святої Параскеви. Свята Параскева є покровителькою Уманського краю. Унікальна дерев'яна церква XVII століття знаходиться в селі Максимівка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абашина Л. Медведівська православна церква Успіння пресвятої Богородиці – минуле і сьогодення. *Черкащина у храмовбудівництві*. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2008. 252 с.
2. Атаманский парк: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/69038_atamanskiy-park.htm (дата звернення 01.08.2021)
3. База Придніпровська, Чапаєвка: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/80828_baza-pridneprovskaya-chapaevka.htm (дата звернення 01.08.2021)
4. Баран В. Д., Баран Я. В. Зарубинецька культура: Історичні витоки українського народу. Київ, 2005. 208 с.
5. Баран В. Д. Деякі тенденції розвитку матеріальної культури слов'ян-венедів на території України в першій половині I тис. н. е. *Старожитності I тисячоліття нашої ери на території України*. Київ, 2003. С. 14–20.
6. Безсонова С. Мотронинське городище. *Прадідівська слава*. 2002. URL: http://www.pslava.info/MelnykyS_MotronynskeHillfort_2002MotronynskeHillfort,125272.html (дата звернення 01.08.2021)
7. Береза В. Бібліотека-музей Аркадія Гайдара: *Путівник*. Дніпропетровськ, 1970.
8. Берёза В.А. Библиотека-музей Аркадия Гайдара. Путеводитель. Изд. 2-е, исправл. и дополн. Днепропетровск: «Промінь», 1975. 80 с.
9. Березовец Д.Т. Поселения улицей на р. Тясмине. МИА. 1963. № 108. С. 145–208.
10. Березовец Д.Т. Славянские поселения в устье Тясмина. КСИА. 1959. Вып. 8. С. 37–45.
11. Брель О. В., Внесок О. І. Тереножкіна у вивчення археологічної спадщини Чигиринського краю. Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи: зб матер. конф., Ч.2 Суми: СумДУ, 2011, С. 10 – 15. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/19605/1/brel.pdf> (дата звернення 01.08.2021)
12. Буддийские Черкасы и Тясминский каньон: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/tour/11023_buddiiskie-cherkassy-i-tjasminskii-kanon.htm (дата звернення 01.08.2021)
13. Букет Євген. Іван Бондаренко – останній полковник Коліївщини. *Історичний нарис*. Київ: Видавництво «Стікс», 2014. 320 с. ISBN 978-966-2401-09-7
14. Васютинский дендрологический парк: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/69040_vasyutinskiy-dendrologicheskiy-park.htm (дата звернення 01.08.2021)

15. Верменич Я. В. Черкаська область. *Енциклопедія історії України : у 10 т. / за ред. В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2013. Т. 10 : Т–Я. С. 497. 274л.. ISBN 978-966-00-1359-9*
16. Гайдамацкий пруд, Мельники: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/225980_gaydamackiy-prud.htm (дата звернення 01.08.2021)
17. Географический центр Украины: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/68822_geograficheskiy-centr-ukrainy.htm (дата звернення 01.08.2021)
18. Географічна енциклопедія України : у 3 т. / за ред. О. М. Маринич (відповід. ред.) та ін. Київ : «Українська Радянська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1989–1993. ISBN 5-88500-015-8.
19. Гершкович Я.П.. Суботівське городище / за ред. Е.П. Бунятян, канд. іст. наук. Київ : Інститут археології НАН України, 2016. 508 с. ISBN 978-966-02-8235-3.
20. Гордова Т.Ф. Гордова Тамара. Квіти України : декор. розпис : комплект репрод. / авт.-упоряд. Л. Борщенко. Сер. «Луганський обласний художній музей – сільським бібліотекам. Музейні вернісажі». Луганськ : б. в., Вип. 1. 2005.
21. Готелі Золотоніський район: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_catalog/383262-6-hotels-zolotoniskyi-raion.htm (дата звернення 01.08.2021)
22. Гугля В. Із матеріалів рятувальних розкопок в с. Суботіві. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*. Київ, 1998. Вип. 7. С. 161.
23. Гугля В. І. Підземні ходи – складова частина системи укріплень маєтку Хмельницького в с. Суботіві. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*. Київ, 1997. Вип. 6. С. 96.
24. Гугля В. І. Система укріплень маєтку Хмельницьких в с. Суботіві. *Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку: матеріали 6-х Всеукраїнських історичних читань*. Черкаси, 1997. Кн. 2. С. 13.
25. Даниленко В.Н. Археологические исследования 1956 года в Чигиринском районе. КСИА. 1959. Вып. 8. С. 13–21.
26. Данилов Сергій У Черкасах відкрито пам'ятний знак жертвам голодоморів та репресій. Архівовано 23 серпень 2016 у Wayback Machine. / газ. «Прес Центр» № 51 (71) від 29 листопада 2006 року
27. Дерев'яно Н. В. Археологічні дослідження Чигиринської фортеці XVI–XVII ст. *Історичний феномен Чигиринського краю: матеріали наук.-практ. конф.. НІКЗ «Чигирин», 3–4 жовтня 2001 р.* Київ: Тов. «Видавництво Аратта», 2003. с. 67.
28. Діденко Я. Л. Фрагмент складня «Ілля Пророк на вогненій колісниці» II пол. XVI–I пол. XVII ст. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*. Київ, 2001. Вип. 10.

29. Діденко Я. Л. Фрагменти жіночого костюма XVII ст. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*. Київ, 2001. Вип. 10.
30. Заказник «Белоснежный», Мельники: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/225869_zakaznik-belosnezhnyu-melniki.htm (дата звернення 01.08.2021)
31. Из жизни Алексея Тереножкина (написано его рукой, собрано его сыном). Киев, 2006. 112 с.
32. Иосиф Каракис: Ирония судьбы : Судьба и творчество (Альбом-каталог к столетию со дня рождения) / под ред. Бабушкин С.В., Бражник Д., Каракис И. И., А. Пучков. Киев, 2002. С. 11. ISBN 966-95095-8-0.
33. К истории могилы Т.Г.Шевченко. Киевская старина. Год двадцать первый. Том LXXVI. Январь–Март 1902 г., С. 73–77. URL: www.runivers.ru. (дата звернення 01.08.2021)
34. Каменский литературно-мемориальный музей А. Пушкина и П. Чайковского. Днепропетровск, 1987.
35. Каневское водохранилище: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/316911_kanevskoe-vodohranilische.htm (дата звернення 01.08.2021)
36. Канівський історичний музей: веб-сайт. URL: kaniv-museum.at.ua (дата звернення 01.08.2021)
37. Канівський музей народного декоративного мистецтва. Путівник / Заболотня Г.М., Засенко Г.В., Герасименко Н.Ф.. Дніпропетровськ : «Промінь», 1979. 32 с.
38. Клим Ю. О. Великобурімський парк. *Екологічна енциклопедія: у 3-х т.* / за ред. А. В. Толстоухов. Київ: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2007. Т. 1. С. 160.
39. Клименко Ю.О., Клименко А. В. Корсунь-Шевченківський парк. *Екологічна енциклопедія: у 3-х т.* / за ред. А. В. Толстоухов. Київ: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2008. Т. 2. С. 209.
40. Козоріз В. П. Дробрів і Дробрівщина. *Нариси з історії рідного краю*. Черкаси : Вертикаль, видавець Кандич С.Г., 2019. 564 с. : іл., фото.
41. Конякін С.М., Чемерис І. А. Геоекологічна оцінка природно-заповідного фонду Чорнобаївщини в умовах формування регіональної екомережі Черкащини. *Природа Західного Полісся та прилеглих територій*. 2013. № 10. С. 68–73
42. Корсунь-Шевченковский ландшафтный парк: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/67483_korsun-shevchenkovskiy-landshaftnyu-park.htm (дата звернення 01.08.2021)
43. Котенок Т.Е., Гайдара А.П. Библиотека-музей. Днепропетровск, 1986.
44. Краєзнавчий музей, Чорнобай: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/1961_kraevedcheskiy-muzej-chernobay.htm (дата звернення 01.08.2021)

45. Кутно І. І. Канів. Путівник містом та околицями. «Панмедія», Київ, 2006, С. 28. ISBN 966-8947-00-2
46. Кукса Н.В. З історії Іллінської церкви. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*. Київ, 1998. Вип. 7. С. 96.
47. Кукса Н. В. Дерев'яна скульптура Спасителя XVIII ст. з Мотронинського монастиря. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*. Київ, 2001. Вип. 10. С. 169.
48. Кукса Н. В. Збірка Марка Грушевського «Гетьманське гніздо. Урочища і перевози с. Суботова» як джерело дослідження пам'яток козацької доби. *Історичний феномен Чигиринського краю: матеріали наук.-практ. конф. НІКЗ «Чигирин», 3–4 жовтня 2001 р.* Київ: Тов. «Видавництво Аратта», 2003. С. 126.
49. Кукса Н. В. Іллінська церква в с. Суботові: історія і сучасність. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*. Київ, 1997. Вип. 6. С. 98.
50. Кукса Н. В. Наукові досліді Гната Яковича Стелецького по з'ясуванню історичної тайни Богдана в Суботові (20-ті рр. ХХ ст.). *Регіональна наукова конференція, присвячена пам'яті К. Скаржинської*. Лубни, 2002.
51. Кукса Н. В. Православні церкви Чигиринщини у візитації 1726 р. *Свідок козацької слави: погляд крізь століття: матеріали наук.-практ. конф. НІКЗ «Чигирин». 1–2 серпня 2003 р.* Черкаси: НДІТЕХІМ, 2003. С. 99.
52. Кукса Н. В. Церква Святого Пророка Іллі в Суботові: реалії та перспективи пам'ятки архітектури XVII ст. *Свідок козацької слави: погляд крізь століття: матеріали наук.-практ. конф. НІКЗ «Чигирин». 1–2 серпня 2003 р.* Черкаси: НДІТЕХІМ, 2003. С. 91.
53. Кукса Н. В. Церква Святого Пророка Іллі у Суботові в історико-мистецьких студіях першої чверті ХІХ – поч. ХХ століть. *Свідок козацької слави: погляд крізь століття: матеріали наук.-практ. конф. НІКЗ «Чигирин». 1–2 серпня 2003 р.* Черкаси: НДІТЕХІМ, 2003. С. 60.
54. Курорти та відпочинок Черкаська область: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_catalog/35-545-resorts-leisure-cherkasy-oblast.htm (дата звернення 01.08.2021)
55. Кучеренко М. Слідами Грушевських: Чигиринщина. *Пам'ятки України*. 2002 р. № 2, С. 69
56. Ландшафтний парк, Будище: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/67478_landshaftnyy-park-budische.htm (дата звернення 01.08.2021)
57. Максимов Е.В. Памятники зарубинецкого типа в с. Суботове. КСИА. 1960. Вып. 9. С. 29–42.
58. Максимов Е.В., Петровская Е.А. Археологические памятники в окрестностях с. Большой Андрусовки на Тясмине. КСИА. 1959. Вып. 8. С. 22–29.
59. Мартинова Галина Павлівна. Археологічні колекції НІКЗ «Чигирин» у науково-дослідній, експозиційній та науково-освітній діяльності археологічного музею. *20 Сумцовські читання: Музей у глобальному світі:*

- інновації та збереження традицій. Харків, 2014. URL: <http://museum.kh.ua/academic/sumtsov-conference/2014/article.html?n=923> (дата звернення 01.08.2021)
60. Махно Е.В. Раннеславянские (зарубинецко-корчеватские) памятники в Среднем Поднепровье. СА. Вып. XXIII. С. 81–100.
61. Могила цадика Нахмана, Умань: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/68671_mogila-nahmana.htm (дата звернення 01.08.2021)
62. Церкви Уманский район: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_catalog/383692-227-churches-umanskyi-raion.htm (дата звернення 01.08.2021)
63. Музеї Чорнобаївський район: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_catalog/383819-32-museums-chornobaivskyi-raion.htm (дата звернення 01.08.2021)
64. Музей історії ім. Піддубного, Красенівка: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/69405_muzei-istorii-sela-krasnovka.htm (дата звернення 01.08.2021)
65. Музей Кобзаря Т.Г. Шевченка: веб-сайт. URL: <https://in.ck.ua/ua/muzei-kobzarya-t-g-shevchenka> (дата звернення 01.08.2021)
66. Музей Тараса Шевченко, Мошны: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/315672_muzei-tarasa-shevchenko-moshny.htm (дата звернення 01.08.2021)
67. На Черкащині побільшало заповідників. Прес-Центр. 19.09.2009. Архів оригіналу за 04.11.2016.
68. Наливайко Д. Козацька християнська республіка. *Запорозька Січ у західноєвропейських літературних пам'ятках*. Київ, 1992, С. 75
69. Недельный тур «Черкащина 365» по системе «все включено»: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/tour/11026_nedelnyi-tur-cherkashina-365-po-sisteme-vse-vklyucheno.htm (дата звернення 01.08.2021)
70. Нераденко Т. М. Доба неоліту та енеоліту в Потясминні. *Черкащина в контексті історії України*. Черкаси, 2004. С. 45 – 51.
71. Нераденко Т. М. Кераміка Молюхового Бугра. *Археологічні дослідження на Черкащині*. Черкаси, 1985. С.33 – 42.
72. Нераденко Т. М. Могильник Молюхів Бугор: веб-сайт. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Mtdza/2009_9/neradenko.pdf (дата звернення 01.08.2021)
73. Нераденко Т. М. Могильник Молюхів Бугор: матеріали та дослідження з археології Східної України: зб. наук. праць / за ред. С. М. Санжарова. Вип. 9. Луганськ, Вид. СХУ ім. В. Даля, 2009. С. 91 – 97.
74. Нераденко Т.Н. Отчет по итогам обследования памятников археологии чигиринского района черкасской области. НА НКЗ «Чигирин». 1988/1.

75. Нераденко Т. Подорож пам'ятками, заповідниками, музеями Черкащини. *10 подорожей Черкащиною для учнівської молоді України : зб. турист. маршруті.* Черкаси, 2011. С. 6–31.
76. Озеро Бучак: веб-сайт.
URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/68644_ozero-buchak.htm (дата звернення 01.08.2021)
77. Остапчук Анна Біля готелю «Росава» з'явився пам'ятник жіноцтву Архівовано 19 жовтень 2013 у Wayback Machine. / газ. «Прес Центр» № 25 (205) від 24 червня 2009 року
78. ОТЕЛЬ Мередиан, Золотоноша: веб-сайт.
URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/420568_otel-meredian.htm (дата звернення 01.08.2021)
79. Павлова О. Музей Слобідської України імені Г.С.Сковороди (січень 1920–1929). *Переяславські Сковородинівські студії: зб. науку праць / за заг. ред. М.П. Корпанюка. Переяслав-Хмельницький, 2011. Вип. I. С.304–309.*
80. Пам'ятник водопроводчику: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/68797_pamyatnik-vodoprovodchiku.htm (дата звернення 01.08.2021)
81. Пам'ятник Росичу: веб-сайт.
URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/68677_pamyatnik-rosichu.htm (дата звернення 01.08.2021)
82. Пам'ятник самогонному апарату: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/68761_pamyatnik-samogonnomu-apparatu.htm (дата звернення 01.08.2021)
83. Парк «Долина роз», Черкаси: веб-сайт.
URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/68699_park-dolina-roz.htm (дата звернення 01.08.2021)
84. Парк «Софіївка», Умань: веб-сайт.
URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/2003_national-dendrological-sofiivka-park.htm (дата звернення 01.08.2021)
85. Пачкова С.П. Зарубинецька культура. *Енциклопедія сучасної України : у 30 т / за ред. І. М. Дзюба та ін. ; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. Київ, 2003 – 2019. ISBN 944-02-3354-X.*
86. Пачкова С.П. Зарубинецька культура. *Енциклопедія історії України : у 10 т. / за ред: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наук. думка, 2005. Т. 3 : Е–Й. С. 279. 672 с. : іл. ISBN 966-00-0610-1.*
87. Піскова Є. М. Шевченка Тараса музеї та заповідники. *Енциклопедія історії України : у 10 т. / за ред. В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наук. думка, 2013. Т. 10 : Т–Я. С. 614.: іл. ISBN 978-966-00-1359-9*
88. Полтавець В. І. Археологічна колекція передскіфського та скіфського часів у фондах заповідника «Чигирин». *Археологія.* 2003. № 4. С.

77–85.

URL: http://shron.chtyvo.org.ua/Poltavets_Vasyl/Arkheolohichna_kolektsiia_peredskifskoho_ta_skifskoho_chasiv_u_fondakh_zapovidnyka_Chyhyryn.pdf (дата звернення 01.08.2021)

89. Попко В. М. Звенигородський краєзнавчий музей. *Енциклопедія сучасної України* : у 30 т / за ред. І. М. Дзюба та ін. ; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. Київ, 2003 – 2019. ISBN 944-02-3354-X

90. Попованова О. О. Генеральная старшина в оточенні Б. Хмельницького. Військовий обозний Іван Чернята. *Історичний феномен Чигиринського краю*: матеріали наук.-практ. конф. НІКЗ «Чигирин», 3–4 жовтня 2001 р. Київ: Тов. «Видавництво Аратта», 2003. С. 87.

91. Попованова О. О. Православні храми середини XVII ст. у гетьманській столиці Чигирині. *Свідок козацької слави: погляд крізь століття*: матеріали наук.-практ. конф. НІКЗ «Чигирин». 1–2 серпня 2003 р. Черкаси: НДІТЕХІМ, 2003. С. 109

92. Попованова О. О. Чигиринський козацький полк та його полковники після поразки Української національної революції 1677–1714 рр. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*. Київ, 2000. Вип. 9. С. 102.

93. Попованова О. О. Чигиринські полковники періоду руїни 1657–1676 рр. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*. Київ: Шлях, 2001. Вип. 10. С. 176.

94. Попованова О., Горішній П. Люльки XVII–XVIII ст. із фондів НІКЗ «Чигирин» (за матеріалами археологічних розкопок 1991–1993 рр. у м. Чигирин). *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*. Київ, 1998. Вип. 7. С. 157.

95. Преображенская церковь, Мошны: веб-сайти. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/68669_preobrazhenskaya-cerkov-moshny.htm (дата звернення 01.08.2021)

96. Приведение в порядок могилы Т.Г.Шевченко. Киевская старина. Год двадцать пятый. Том XCIV. Сентябрь–Декабрь 1906 г., С. 17–20.. URL: www.runivers.ru.

97. Природно-заповідний фонд Черкаської області / укл. Коноваленко О. С., Карастан І. М. Черкаси : Вертикаль, 2006. 196 с.

98. Природоохоронні території Української РСР / за ред. Д. Й. Проценко та ін. Київ: Урожай, 1983. 176 с., іл..

99. Проскураков В. І. Творчий внесок викладачів львівської архітектурної школи у формування архітектури Львова 60–80 рр. XX ст. *Досвід та перспективи розвитку міст України: зб. наук. праць*. № 11. 2006. С. 105.

100. Розширено межі існуючого об'єкту природно-заповідного фонду Черкаської області. *Управління екології та природних ресурсів Черкаської ОДА*. 17.10.2012. Архів оригіналу за 04.11.2016.

101. Россия и Италия: сборник исторических материалов и исследований. Т. 2. Санкт-Петербург, 1907, С.59

102. Руденко С. Пам'ятка археології – Суботівське чорноліське городище: веб-сайт. URL: http://muzeum.in.ua/files/Збірник%20матеріалів_2011.pdf (дата звернення 01.08.2021)
103. Руденко Сергій Вікторович. З досвіду масової науково-освітньої роботи археологічного музею НКЗ «Чигирин». *19 Сумцовські читання: Музей як соціокультурний інститут в умовах інформаційного суспільства*. Харків, 2013. URL: <http://museum.kh.ua/academic/sumtsov-conference/2013/article.html?n=859> (дата звернення 01.08.2021)
104. Руїни мельниці 19 века, Буки: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/86077_ruiny-melnicy.htm (дата звернення 01.08.2021)
105. Сміла на «Україна Інкогніта»: веб-сайт. URL: www.ukrainaincognita.com («Україна Інкогніта») (дата звернення 01.08.2021)
106. Солодар О. І. Чигирин – столиця козацької держави (1648–1678 рр.). *Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку*: матеріали 6-х Всеукраїнських історичних читань. Черкаси, 1997. Кн. 2. С. 138.
107. Тарасова гора (Чернеча гора), Канев: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/66401_tarasova-gora-chernecha.htm (дата звернення 01.08.2021)
108. *Тарахан-Берега З. П.* Святиня: Науково-історичний літопис Тарасової Гори. Київ: Родовід, 1998. С.465 – 466.
109. Татьяна Анкудинова (30 июля 2010). Букский каньон – настоящие гранитные скалы в 200 км от Киева. *Телепередача «Факты»*. ICTV. Архів оригіналу за 26.05.2013
110. Телегін Д. Я. Середньостогівська культура епохи міді. Київ, 1973. 168 с.
111. Тереножкін О. І. Звіт «Поселення та городища в басейні р. Тясмину»
112. Терновський В. І. Чигиринська фортеця. *Українська козацька держава: історія і культура*. Біла Церква, 1995.
113. Тясминкий каньон, Каменка: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/68723_tyasminskiy-kanyon.htm (дата звернення 01.08.2021)
114. Харченко Л. Пам'ятники Богдану Хмельницькому на карті України. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*. Київ: ХІК, 2003. Вип. 12. С. 236.
115. Храм Белый Лотос, Черкасы: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/68658_hram-belyu-lotos.htm (дата звернення 01.08.2021)
116. Храм Всех Святых: веб-сайт. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/68652_hram-vseh-svyatyh.htm (дата звернення 01.08.2021)

117. Храмы Уманский район: веб-сайт.
URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_catalog/383692-543-temples-umanskyi-raion.htm (дата звернення 01.08.2021)
118. Художній музей: веб-сайт. URL: <https://in.ck.ua/ua/hudozhestvennyu-muzeu> (дата звернення 01.08.2021)
119. Церкви Маньківський район: веб-сайт.
URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_catalog/383537-227-churches-mankivskyi-raion.htm (дата звернення 01.08.2021)
120. Церкви Монастирищенський район: веб-сайт.
URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_catalog/383568-227-churches-monastyruschenskyi-raion.htm (дата звернення 01.08.2021)
121. Церкви Христинівський район: веб-сайт.
URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_catalog/383746-227-churches-khrystynivskyi-raion.htm (дата звернення 01.08.2021)
122. Церкви Черкасская область: веб-сайт.
URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_catalog/35-227-churches-cherkasy-oblast.htm (дата звернення 01.08.2021)
123. Церкви Шполянський район: веб-сайт.
URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_catalog/383911-227-churches-shpolianskyi-raion.htm (дата звернення 01.08.2021)
124. Церковь Иоанна Богослова в Головковке: веб-сайт.
URL: <http://chigirin.glo.ua/cultura/cerkov-ioanna-bogoslova-v-golovkovke.html> (дата звернення 01.08.2021)
125. Церковь Петра и Павла, Чигирин: веб-сайт.
URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/78083_cerkov-petra-i-pavla-chigirin.htm (дата звернення 01.08.2021)
126. Церковь-ротонда Св. Александры: веб-сайт.
URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/68655_cerkov-rotonda-sv-aleksandry.htm (дата звернення 01.08.2021)
127. Цьоменко Л.П., Степенькіна П. Я. Село квітки і квітчани: сторінки людської пам'яті. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А. 2015. с. 320
128. Черкащина: від краю до краю : турист. путівник / за ред. Н. Лавріненко та ін. Черкаси : Вертикаль, 2011. 231 с. : іл. Заповідники С. 22–23
129. Чигиринская крепость, Чигирин: веб-сайт.
URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/78100_chigirinskaya-krepost.htm (дата звернення 01.08.2021)
130. Шамрай О.Г., Таран Г.М., Бондаренко Л.О. та ін. Місто на скелястих берегах Тясмину. Черкаси, 2009.
131. Шкаліберда М. Кам'янський літературно-меморіальний музей О. Пушкіна і П. Чайковського. Дніпропетровськ, 1972.